THE LIBRARY – THE UNIVERSITY OF JORDAN

הצופה

ב"ה, יום שלישי, י"ג ניסן תשל"ה (25.3.1975)
שנה ל"ו — גליון 11938 — המחיר 1.20 ל"י

עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל המזרחי
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

ברוב גדול של 92 קול מסיעות הקואליציה, הליכוד והאגודה

הכנסת אישרה את הודעת הממשלה על השעיית המו"מ עם מצרים

...ת סופרנו בכנסת ...: גדול של 92 קולות ...שרק 4 נציגי רק"ח כנגד, ו־6 מסיעות ר"צ. המודדים אליאב והלוי — רשמה אמש הכנסת את הודעת ראש הממשלה בדבר השעיית המו"מ ...י בירים עם מצרים. קבעה שהיא רואה את הממרים אחראית להשעיית הממשלת ישראל תוסיף להתחזק איזור עם כל אומת משכבר...

של דבר נדחו על ידי המצרים. על כן קרא מ. ורסמן את הצעת „ה־מערך" בנוסח כנ"ל. נציגי הליכוד רגוז וקראו: „אחדות המערך קודמת לאחדות העם"...

הצעות נפרדות

מ. נסים קרא הצעת סיכום בשם הליכוד שבה נאמר שהכנסת מאשרת עמדת הממשלה „לגבי תביעותיה של מצרים", הינה אישור לעמדה בשאלה זו בלבד.

א. ורדיגר קרא הצעה בשם סיעתו (אגודה): קריאה לעמי העולם לתמוך בנו, לממשלה להמשיך במאמצים לשלום יפה.

בחוק רם פרק באולם כשאריה אליאב הודיע שהוא המייצג את סיעות מוקד — ר"צ בהצעת סיכום נפרדת.

הפסקה שנייה: התייעצות

תוך כדי קריאה ההצעות וסמוך להצבעה קמה התרוצצות בין נציגי המפד"ל, המערך והליכוד. נציגי המפד"ל (מלמד, בן־מאיר ועוד) תבעו לבוא לעמק השווה ולהתאחד סביב נוסח מוסכם. ז. ורהפטיג הציע להסתפק ב„הכנסת שמעה את הודעת רה"מ ומטילה את האחריות על מצרים" וכו'.

מסתבר שאמנם ניתן להגיע להצעה פשרה, הוצע להכריז על הפסקה שנייה — והישיבה הופסקה ל־15 דקות, שהפכו לחמישים דקות...

ראשית, רה"מ ביקש שלא להיענות לבקשה של ח"כ דוד קורן (מערך) להרשות להם להימנע בהצבעה על הצעת הליכוד. רבין הדגיש שהצעת הליכוד באה להביע התנגדות למדיניות הממשלה בלי התנגדות הוחלט על הצבעה ברורה בעד הצעת המערך ונגד הצעת הליכוד.

אל שולחן במזנון הכנסת הזמין רבין את בגין להתייעצות. הצטרפו אליהם ד"ר רפאל וחלמי. כשרבו המצטרפים אליהם הציע „ה"ל נכון לעבור לחדר סגור ולהתייעץ. ואמנם, בחדר הסגור, הציע לה ד"ר רפאל הצעת פשרה שמגנה לא ישתמע אישור מדיניות הממשלה בכל שלבי המו"מ שהיה עם קיסינג'ר. כי אם לרשום הודעה הממשלה „בדבר השעיית המו"מ" — לזה ניתנה הסכמת הליכוד. לאחר עיון נתקבל הנוסח החדש על דעת מרבית הסיעות, כאמור.

ישיבת הכנסת הודשה והקריאה הצעה הנ"ל שזכתה לתמיכת הרוב הגדול. לפני ההצבעה הודיעו נציגי המערך, הליכוד האגודה, על ביטול הצעותיהם הקודמות.

המר: החלטת הממשלה להשעיית השיחות — אמיצה ונבונה

הצעד: הבא צריך להיות הקמת ממשלת חירום לאומית

מאת סופרנו בכנסת

החלטת הממשלה להשעיית השיחות, נוכח תביעות קיצוניות של מצרים, היא החלטה אמיצה ונבונה. הצעד הבא צריך להיות הקמת ממשלת חירום לאומית — אמר אתמול ח"כ ז. המר בכנסת במסגרת הודעה מטעם המפד"ל, על הודעת רה"מ בעניין השעיית המו"מ עם מצרים.

זו הזדמנות יוצאת מהכלל, אמר הנואם, להתחיל לבנות את חוסננו תוך ליכוד הכוחות מול אויבנו. הכל יבינו שההולכים לעמוד על נפשנו, וכי אנו נערכים למצב בוחן בבחירה, במשק, בחינוך, ובמימשל. כל יהודי, בארץ ובחו"ל מצפה לצעד כזה. גם העם היהודי, שאת סיועו נבקש עתה, רוצה מאוד בליכודנו וזה ימריץ אותו להגביר את תמיכתו בנו.

כל הברירות היו קשות ... כל הברירות במו"מ האחרון היו קשות מאוד לממשלת ישראל ולעם ישראל. בכל ההצעות היו סיכויים מועטים וסכנות מרובות. לא קל להתייצב מול לחצים וסכנת מלחמה. אין ברירה קלות לעם בן 3 מליונים המוקף במאה מליון ערבים המזויינים על מצמצם להשמידו.

הנואם ציין את הכוחות בעירק, כ„תזכורת" מחודשת למי שצריך לה. המתחולל שם מוכיח מה מוכן הער לם „לבלוזי". וכה עלול לקרות לעם שאינו מסוגל להגן על קיומו.

ישראל איננה בכיסו של אף אחד

עמידתה של הממשלה הוכיחה שישראל איננה בכיסה של אף אחד, לכרות היותה מדינה קטנה. היא הוכיחה נכונות לשאת בעול הסבל הכרוך לטווח הקרוב, לעמוד איתן על מה שחיוני בעינה לבטחונה. לא היו פה כלל שיקולי יוקרה, אם כי היתה פה זקיפות קומה כפי שראוי שעמנו תהיה לו. האויב צפה בנו כשהוא פורש את רצונו בהסדר ובשלום — כחולשה, ואנו ויתורנו ברוחי' הלכה — ככניעה הנובעת מפחד.

סופו של המו"מ מוכיח על תוהו... ההתקשחות הבצורה והשובה ... זוהה מאף עמדה שהוצעה מראש. בניגוד לישראל שהציגה מוויתור ויתור מחייבת אותנו לעיין בכיב יוקש עם המצרים.

בהמשך נאומו אמר הח"כ המר כי בוודאי בעמוד בעתיד הלא רחוק בפני מצבים קשים מאוד. אולם לא היינו עומדים בפני מצבים טובים מהם אלו נכנעו. להיפך היינו מאבדים את שארית האימון בעצמנו, המוראל והבטחון העצמי שהם הם נחוצים לנו.

דמקוחינו מרות יותר מרמקות קיסינגר

אין שמחה בלבנו למצב שנוצר. דמעות ד"ר קיסינגר בוודאי נוגעות ללב. אך דמעותינו שלנו במקרה כניעה מרות עוד יותר. אך מי שמצטער על שלא היינו רכים יותר, ברור שהוא מזמין כניעה מוחלטת שלנו בג'נווה, לתכניות רוג'רס לגבול לות 67 או לגבולות 47, הוי יודע מה עוד. ישראל שתגיע לג'נווה עם כח פוליטי ומוסרי לומר „לא" למה שאינה יכולה לעמוד בו — תהיה לה עוצמה רבה יותר הן כלפי עצמה הן כלפי הערבים והן כלפי שושביני הוועידה.

ומי שחושש ליכולתו של עמנו (סוף בעמוד 2)

(סוף בעמוד 2)

בריה"מ וצרפת קוראות לחדש בהקדם את ועידת ג'נווה

מוסקבה, 24 (צ"צ, יופ"י ועי"ר) — בהודעה משותפת סובייטית־צרפתית שפורסמה לרגל סיום ביקורו של ראש ממשלת צרפת ז'אק שיראק בבריה"מ, קוראות בריה"מ וצרפת לחידוש בהקדם האפשרי של ועידת ג'נווה על המזה"ת.

בסעיף על הבעיה התיכון נאמר: „שני הצדדים גורסים כי המצב במזרח התיכון נשאר מדאיג מאוד, ומדגישים מחדש את תמיכתם דעותיהם לגבי הנתונים העיקריים של הסדר במזרח התיכון.

„צרפת ובריה"מ סבורות כי כינוס: של שלום צודק ובר קיימא במזרח התיכון אפשרי רק בהבטחי ש־הכוחות הישראליים יפנו את כל השטחים שנכבשו ב־1967, כי יוכרו זכויותיו הלגיטימיות של העם הפלשתינאי, כולל זכותו למולדת, וכי תובטח בצורה איתנה זכותן של כל הארצות ושל כל העמים של איזור זה לקיום, בלתי תלוי.

„שני הצדדים מקווים, מבקרת השקפה זו, כי דיוני ועידת השלום של ג'נבה על המזרח התיכון יחודשו בהקדם האפשרי".

בסעיף על קפריסין קובעת ההודעה המשותפת, כי יש להשתית את פתרון הבעיה על כיבוד העצמאות, הריבונות, השלמות הטריטוריאלית של קפריסין.

על הודו סין אומרת ההודעה, כי שני הצדדים גורסים שיש ליישם במהרה קפדנית את הסכמי פאריס על שלום בוייטנאם.

עיתון סורי מוסר על תנועה צבאית ישראלית לאורך קווי הגבול

דמשק, 24 (צ"צ) — העתון „אל־בעת" מוסר היום על „תנועה כחות צבא ישראליים לאורך קווי הגבול". העתון מדבר ל„התקפה ציונית חדשה נגד דרום לבנון".

בסאון מפלגת השלטון כותב כי כמה שעה לפני שההודיעו על כשלון שליחותו של קיסינג'ר, מסר שר הבטחון הישראלי לנציגי העתונות על גיוס חלקי של המילואים בישראל.

פהמי בוועידת שרי החוץ הערביים

„יש להעניש את ישראל ולגרשה מן האו"ם"

קהיר 24 (יופ"י) — שר החוץ המצרי איסמעיל פהמי, אמר היום כי ישראל בהרה ב„דרך של רשע" ובי על העולם הערבי להתגייס נגד התוקפנות הי־יהודית ול„העניש" אותה בגלל כשלון מאמצי השלום של קיסינג'ר.

פהמי הציע מערכה מתואמת של 20 ארצות הליגה הערבית, כי ישראל הנהגה בשהבנית בעת מאמציו של קיסינג'ר, והיתה אחראית לכשלונו.

פהמי הציע מערכה מתואמת שתכליתה תהיה לגרש את ישראל מן האו"ם ומארגונים בינלאומיים אחרים, וכן דרש הסלמה של החרם הכלכלי הערבי נגד ישראל. שהיה המצרי אמר כי הישראלים סרפדו את שליחות קיסינג'ר משום שדרשו ויתורים אשר לגביהם ידעו מראש כי מצרים לעולם לא תוכל להסכים להם תמורה נסיגה ישראלית מהמעברים בסיני ובשדות הנפט באבו רודס.

פהמי הוסיף כי הישראלים דרשו שמצרים תתחייב להשאר ניטראלית אם תפרוץ מלחמה חדשה בין ישראל לבין סוריה.

בינתיים יצא ערפאת ועוזרו הראשי פארוק קאדומי מדמשק לקאהיר לשיחות עם סאדאת. מנהיג מחבלים אחר, סאלח חלף (אבו עייד) כבר הגיע אתמול לקאהיר.

בצפיפ עתה כי הוועידה המרובעת של מצרים, סוריה, ירדן ואש"פ הערוך בטרם תסתיים ועידת שרי החוץ, אולי ביום חמישי.

עתה, לאחר כשלונו של קיסינג'ר, נראה כי אפשר יהיה לאחות במהרה את הקרע בין מצרים ואש"ף. אך עיקר הכפיה יהיה לגשר בין אש"פ וירדן.

בעלות בריתה של ארה"ב באירופה מודאגות מכישלון שליחותו של קיסינגר

מאת קארל האלר, פרשן י.פ.

לונדון, 24 (יופ"י) — בעלות בריתה של ארה"ב באירופה קיבלו את הידיעה על כשלון יוזמת השלום האמריקנית במזרח התיכון בדאגה רבה.

לאחר הערכה ראשונה של הת־מוססות האסטרטגיה המזרח תיכונית של ארה"ב אמרו דיפלומטים אירופאיים מוסמכים שהם מצפים עתה לתקופה של מתיחות חדשה, כשבריה"מ חוזרת בעוצמה לפירצה שנוצרה. יש לצפות להתרחקות מסויימת של המדיניות הערבית מוואשינגטון ולכיוון הקרמלין.

מאחר שכשלון מאמצי קיסינג'ר בא לאחר המשבר הפוקד את דרום מזרח אסיה, מסתכלים כאן על הקפאון במזרח התיכון בהלומה מסוכנת ליוקרה האמריקנית ולהשפעה בזירה הבינלאומית.

„האם ארה"ב הפכה לענק חסר אונים?" שאל פרשן בריטי.

פרשנים אחרים מצביעים בצער על ההשפעה הצפויה של התפתחויות אלה על הפגת המתיחות ביחסים בין המזרח והמערב, כשבריה"מ מציגה כי ידה על העליונה בעניינים הבינלאומיים.

מה שמדאיג את המומחים המדיניים הצבאיים באירופה הוא — הסכנה של אובדן האמינות האמריקאית בזירה הבינלאומית.

מומחים אלה סבורים כי כשלון מאמצי ארה"ב במזרח התיכון הוא תוצאה ישירה של ההתבוססות בדרום מזרח אסיה, שהביאה לחידוש תיאוריית ה„דומינו" לפיה יש לצפות לאובדן שאר חלקי אסיה שיפלו לידי הקומוניסטים, בעקבות ההתמוטטות בוייטנאם, קמבודיה ולאוס.

מהר תיכנס לתוקפה האמנה נגד שימוש בנשק ביאולוגי

לונדון, 24 (עי"ר וצ"צ) — אמנה בינלאומית האוסרת שימוש בנשק ביאולוגי, יצורו ואחסנתו תיכנס ביום ד' (מחר) לתוקפה — נמסר כאן היום משרד החוץ הבריטי.

אמנה זו נגד לוחמת חיידקים אושרה עד כה ע"י 37 ארצות, לרבות בריטניה, ארה"ב ובריה"מ.

ח"כ ג'אבר מועדי — סגן שר החקלאות וח"כ ת. מואל — סגן שר התקשורת

ח"כ ג'אבר מועדי נתמנה סגן שר החקלאות. עד כה כיהן כסגן שר התקשורת. הח"כ ת. מואל נתמנה סגן שר התקשורת. על המינויים הללו נמסרה אמש הודעה לכנסת.

בנים הראשיים וח"כים ...ל הסיעות הודיעו על ...תתפותם בצעדת השומרון

...ת סופרנו בירושלים ...ים הראשיים לישראל, ...גורן והגר"ע יוסף, הרים, חכ"ים בכל הסיעות וציבור ונציגים של ... הנפש באבו רודס, ... השתתפותם בצעדת השומרון.

...גוש אמונים" פניות ... רחבי הארץ וכן מהגולה ... לכל נגיחם להשתתף

לאחדיה הרבים, אשר ביקשו בדרכים שונות להזדהות עם עלית הגרעינים להתנחלות ואשר אוכלוסו וכאבו יחד עמנו את כאב הגירוש של מתנחלים מתחומי ארץ ישראל.

4) מטה הצעדה קורא לכל אלו ולרבים אחרים להשתתף עמנו בצעדה על השומרון אשר תיערך בחול המועד־פסח ולהביע ע"י כך את הדבקות הבלתי מעורערת שלעם ישראל בשומרון.

מזכ"ל המפד"ל קורא להשתתף בצעדת השומרון

בשיחה עם סופרנו, קודם מזכ"ל המפד"ל מר צבי ברנשטיין בברכה את קיום צעדת השומרון מטעם „גוש אמונים" ואמר כי לפי ידיעות שנתקבלו מסניפי המפלגה, רבים מחברי המפד"ל משתתפים בצעדה.

מר ברנשטיין אמר, כי לצעדה נודעת חשיבות רבה לביטוי חיבה הארץ ולהגברת תודעתם של אזרחי ישראל חיקתם לשטחי ישראל בגבולותיה ההיסטוריים.

כמו כן אמר כי סניפי המפד"ל יסייעו לצועדים בכל שידרשו.

הודעת מזכירות „גוש אמונים".

„גוש אמונים" פרסמה ההודעה הבאה: ...עות הימים האחרונים בחוץ ובמערכות הפנים שוב ושוב את חשיבותן ...עות היסודיות של „גוש־להתיישבות מלאה בכל ישראל כמעשה ציוני ראשון וכבורם רב עצמה לבטחון ...ה.

...רות „גוש אמונים" תמשיך מאבקה הצודק התחוני מול האשיסות בנושא זה המפעות תמורות באזורי יהודה...

...רות „גוש אמונים" מודה ...

בעקבות הכישלון של מאמצי קיסינג'ר

ארה"ב מעיינת מחדש במדיניותה במזה"ת

העיון הכולל גם סיוע צבאי לישראל ולמדינות ערב — „יושלם בהקדם האפשרי" * פורד מקווה שהחשש למלחמה קלוש ביותר

וואשינגטון, 24 (יופ"י, ועי"ר) — הנשיא פורד מעיין מחדש בכל ההבטים של מדיניות החוץ האמריקאית כלפי כל הארצות במזרח התיכון, אמר היום דוברו הראשי.

העיון מחדש המלא במדיניות, כולל סיוע צבאי לישראל ולארצות ערב, יושלם ע"י פורד עצמו וע"י יועציו הראשיים למדיניות חוץ „בהקדם האפשרי" אמר דובר הבית הלבן רון נסן.

נסן אמר, כי פורד החליט על עיון מחדש במדיניות האמריקאית בעקבות כשלון מאמצי השלום של קיסינג'ר.

הדובר אמר, „הנשיא מקווה כי החשש למלחמה במזרח התיכון קלוש ביותר".

הדלת פתוחה להמשך השיחות

השיחות רק הושעו, ופורד „גורס כי כל צד פעל בצורה כנה, והוא מקווה כי יוסיף לעשות זאת. הדלת פתוחה להמשך השיחות, בכל צורה שתתקבל על דעת הצדדים".

הדובר אמר כי פורד משתית את תקוותו לשלום על העובדה כי „היתה בלי ספק תנופה לקראת הסדר של שלום".

קיסינג'ר אמר למנהיגי הקונגרס כי „ארה"ב תשקול עתה איך לקדם את עניין השלום, כולל האפשרות לכינוס מחדש של ועידת השלום בג'נווה", אמר נסן.

כמו־כן אמר כי הנשיא קיים מגע עם ראש הממשלה יצחק רבין ועם הנשיא אנואר סאדאת, אך סרב למסור פרטים.

הבעיה פה אחר בבאמצי קיסינג'ר

בהצבעה פה אחד אישר הסנט החלטה הסומכת את ידו על מאמציו של קיסינג'ר ופורד למען שלום במזרח התיכון. ההחלטה, שהוגשה ביוזמת המנהיגים של שתי המפלגות, נוסדה בעקבות תדריך שנערך הבוקר בבית הלבן מפעם פורד וקיסינג'ר.

הדברים בבית הלבן ובמשרד החוץ הכהישו ידיעות, כי העיון מחדש שבו פתח ממשל פורד, מתייחס בלעדית לישראל.

אולם מקורות בקונגרס אמרו בעקבות התדריך בבית הלבן, כי הדגש הושם בעיון מחדש ביחסים בין ארה"ב וישראל.

מצרים וסוריה כידוע אינן מקבלות נשק אמריקאי, אלא רק סיוע כלכלי, במסגרת חוק סיוע חוץ הנוכחי.

בוועדה מצורפלת בעת דיון בסנט, דיבר מנהיג הרוב הדמוקרטי מייק מנספילד על „סטיה אפשרית מן מדיניות שזכתה לפרסום משך עשרות בשנים".

הסנטור סרב להרחיב את הדיבור, אך משקיפים אמרו כי ייתכן שרמז לקשרים ההדוקים הותיקים בין ארה"ב וישראל, שבאו לידי ביטוי בסיוע צבאי וכלכלי מקיף.

בתדריך בבית הלבן עודרה צנין רב האיגרת, ששיגר הנשיא פורד לראש הממשלה רבין לפני התמוטטות השיחות בירושלים.

העיון המחודש אינו מכוון להפסקת הסיוע לישראל

במסיבת העתונאים היומית במשרד החוץ, נשאל הדובר השורד ג'ק אנדרסון, אם ההערכה המחודשת של המדיניות במזרח התיכון תתבטא בהפסקת הסיוע לישראל.

על כך השיב: „איני סבור שכך יהיה. שאלת הסיוע וכן כל יתר הדברים האינדיבידואליים של המדיניות האמריקאית ייערכו מחדש ביחס למטרותיה". אולם הכחשה בהחלט איננה הפסקת הסיוע לישראל.

מנכ"ל „ועידת הנשיאים": אין שינוי לרעה ביחסי ארה"ב־ישראל

מנכ"ל ועידת הנשיאים היהודים בארה"ב, מר יהודה הלמן, אמר אתמול כי אין שום סימן לשינוי לרעה ביחסי ארה"ב־ישראל, בעקבות כשלון במסעו של ד"ר קיסינג'ר.

מר הלמן אמר ב„יומן גלי צה"ל", שאין לצפות שהמדיניות האמריקנית במזרח התיכון תשתנה. ארה"ב, הבי־היר, עקבה בעניין רב אחר ההתפתחויות במזרח התיכון בתוך שמירה על האינטרסים שלה.

להלן אמר מר הלמן, כי הצבור האמריקאי עשה באחרונה הרבה ויתורים במקומות שונים בעולם ודומה שאינו מוכן ללכת בדרך זו במזרח התיכון.

קיסינג'ר: ארה"ב אינה שוקלת „צעדי עונשין" נגד ישראל

וואשינגטון, 24 (יופ"י) — שר החוץ האמריקאי הנרי קיסינג'ר אמר הערב לאחר שדיווח במשך שעה ומחצה לועדת החוץ של הסנט על מאמציו במזרח התיכון, כי ארה"ב איננה שוקלת צעדי עונשין או צמצום הסיוע לישראל אף לא למצרים, בשל כישלון שליחותו.

קיסינג'ר אמר „אין אנו עוסקים בפעולות עונשין כל שהם... אין כל מקום להפסיק סיוע כל שהוא. הסיוע ייקבע ביחס למצב הכלכלי. אנו עומדים בפני מצב חדש — הכרוך בסכנה מסויימת".

שר החוץ הוסיף, כי בנסיבות אלה אין להימנע שהנשיא פורד יבקש לקבוע את קו הפעולה הטוב ביותר לגבי העתיד.

קיסינג'ר סרב להעלות השערות בדבר האפשרות של פרוץ מעשי איבה חדשים במזרח התיכון. אמר „באיפתנו לצמצם את סכנת המלחמה, אינני רוצה לעסוק בהכרעות. ארה"ב תוסיף לפעול כדי לעזור לעמי האיזור להגשים שלום צודק ובר־קיימא".

כמו־כן סרב קיסינג'ר לטהום את הגולל על „מדיניותו המוטסת, ב־אמרו: „באמצעינו יימשכו. האפשרות לדיפלומטיה של פיסות הלוך ושוב נשארה בעינה".

אך הוסיף „הרשמותי היא כי יהיה עלינו לחפש אחר דרכות אחרות".

„פראבדה" על שליחות קיסינג'ר

מוסקבה, 24 (צ"צ) — „שליחות ללא תוצאות" תחת כותרת זו מפרסם בטאון המפלגה הקומוניסטית הסובייטית „פראבדה" את הידיעות על כשלון מאמציו של שר החוץ האמריקאי הנרי קיסינג'ר במזרח התיכון.

הבטאון הקומוניסטי מפרסם מבריק של סוכנות הידיעות „טאס" על מסיבת העתונאים שקיים שר החוץ המצרי איסמעיל פהמי. העתון מסיים כי מצרים עומדת לדרוש כינוס ועידת ג'נווה.

העתון מצטט את אותו קטע מדברי פהמי, שבו הטיל את האחריות לכשלון שיחותיו של קיסינג'ר על ישראל.

„פראבדה" מבליט גם את הפרשה „שבמצרים נהגה התחייבות בכתב לקיים את המוטל עליה כלפי סוריה אם מדינה זו תותקף על ידי ישראל".

הקונגרס אישר פשרה לחוק סיוע החוץ הכוללת סך של 664 מיליון דולר לישראל

וואשינגטון 24 (עי"ר ויופ"י) — שני בתי הקונגרס האמריקאי אישרו היום את חוק ההקצבה לסיוע חוץ בסך 3.67 מיליארד דולר, הכולל יותר מביליארד דולר כסיוע צבאי וכלכלי למזרח התיכון, אך איננו כולל סיוע צבאי כלשהו לקמבודיה או וייטנאם.

החוק אושר תחילה ע"י בית הנבחרים ברוב קטן של 193 קול נגד 185, ולאחר מכן ע"י הסנאט.

הנשיא פורד לא הביע התנגדות נמרצת לחוק, אם כי הוא נופל ב־2.2 מיליארד דולר מן הסכום שאותו דרש הממשל.

חוק זה מתייחס לשנת הכספים העומדת להסתיים ב־30 ביוני השנה. הוא מקציב לישראל 300 מיליון דולר סיוע צבאי ו־324.5 מיליון דולר סיוע כלכלי, נוסף ל־40 מיליון דולר לקליטה עולים סובייטים בישראל.

למצרים הוקצבו 250 מיליון דולר, ולארצות ערביות האחרות קרן מיוחדת בסך 100 מיליון דולר, בעיקר לישובם מחדש של פליטים בסוריה.

חוק־הפשרה גם מקציב 300 מיליון דולר לתוכניות מזון בשביל ארצות עניות, ו־440 מיליון דולר לשיקום בהודו־סין.

ננקטו אמצעים נגד חדירת מחבלים מירדן

כוחות המשמר נקטו אמצעים כדי למנוע הסתננות של חוליות חבלה מירדן ליהודה ושומרון — על כך מוסר כתב עתי"ם בגדה.

כזכור, הכריז השבוע שפיק אל־חוט, אחד מעסקני אש"פ כי המחבלים שבים אל בקעת הירדן.

באוגוסט אשתקד חדרו שתי חוליות מחבלים ליהודה ושומרון שנתפסו תשפסו. בחקירתם הודו, כי הודאמנו בדמשק, הוחדרו לירדן ומשם לבקעה, בלי ידיעת השלטונות הירדניים.

התפטר מפקדו של צבא אש"פ

ביירות, 24 (עי"ר, יופ"י) — בריגאדיר מצבאח אלבודירי, מפקד צבא השחרור הפלשתינאי, הגיש את התפטרותו לוועד הפועל של אש"פ — על כך מסר היום העתון „אל נהאר".

העתון כותב, בהסתמכו על מקורות פלשתינאים, שקיימת אפשרות שיאסר ערפאת ימנה מועצה פיקוד — וזאת בהתקף תפקידו כמפקד עליון של הכוחות המזויינים של המחבלים.

לאחרונה נמתחה ביקורת חריפה על דבוירי, לאחר שהעיר הערות קיצוניות כלפי יו"ר אש"פ יאסר ערפאת.

יוגדל הזיכוי ממס הכנסה על הוצאות עסקיות

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הזיכוי ממס הכנסה על הוצאות עסקיות יוגדל לאחר שוועדת הכספים של הכנסת אישרה אתמול את הצעות שר האוצר בעניין זה.

ההוצאה המוכרת לכיבוד תוגדל מ־4 ל"י לאיש ל־6 ל"י. ההוצאה המוכרת לארוחת בוקר תוגדל מ־5 ל"י ל־7 ל"י, לארוחת צהריים מ־12.5 ל"י ל־17.5 ל"י ולארוחת ערב מ־12.5 ל"י ל־15 ל"י. שר האוצר הציע שיעורי העלאה מצומצמים יותר, אך ועדת הכספים החליטה על הגדלה רבה יותר. הגלאה הסכומים המותרים לניכוי לצרכי מס באה בהתחשב בעליות המחירים במשק בשנה האחרונה.

כמו־כן החליט שגם השנה תינתן הנחה של 7.5 אחוזים לכל שישלם את המקדמה שלו למס הכנסה עד ה־9 ביוני.

ההנחה תינתן רק למי שסכום המקדמה שהוא חייב בה איננו עולה על 15 אלף ל"י.

ועדת הכספים של הכנסת האריכה אתמול את „תכנית חיסכון 10,000" ל־3 חודשים נוספים. נציגי האוצר הודיעו שעד תום התקופה תהיה שהות לסכם את הדיונים בעניין עתיד ההשקעות המעודדות למדד בתכניות החיסכון ובאגרות חוב.

המבוגה על החיסכון באוצר ד"ר י. פיקר שולל את תשלום הפרשי הצמדה הפטורים ממס בתנאי האינפלציה הקיימים ורואה בכך מקור הכנסה המשירה בעלי אמצעים גדולים ומכביד על המשק.

ועדת הכספים אישרה העלאת שכר של חיילים בשירות חובה

מאת סופרנו בכנסת

הוועדה לענייני התקציב בכנסת, בראשותו של הח"כ ישראל קרגמן, אישרה אתמול תקציב להעלאת שכרם של החיילים בשירות חובה בשיעור של 30 אחוז שנכנס לתוקף החל ב־1 בינואר 1975.

תוספת יוקר פטורה ממס

ועדת הכספים אישרה תקנה הקובעת פטור ממס הכנסה לתוספת היוקר ששולמה בשנת המס 1974.

מר קרגמן הביע את תקוותו כי זו הפעם האחרונה שוועדת הכספים דנה בפטור כזה וכי הממשלה והכנסת יבהיגו את הרפורמה לפי המלצת ועדת בן־שחר בזמן הקרוב ביותר.

כמו־כן הביע תקווה כי כל התוספות יהיו חייבות במס ושהדבר יחול על כל תושבי הארץ ללא יוצא מן הכלל.

תחזית מזג האוויר

בהיר. הטמפרטורות החזויות: — ירושלים 7—17, תל־אביב חיפה 12—21, רמת־הגולן 6—16, נהריה וצפת 12—22, צפת 6—14, טבריה 13—25, נצרת 8—18, עפולה 8—21, השומרון 8—17, לוד 10—22, יריחו 13—26, באר־שבע 9—22, אילת 13—28, ספיר־שלמה 14—26 מעלות.

מצרים פתחה במסע הסברה גדול ברחבי העולם

קהיר, 24 (יופ"י) — מצרים פתחה היום ב„מסע פוליטי גדול" ברחבי העולם כדי להסביר את עמדתה בתום שליחותו הפרק של שר החוץ האמריקאי — הנרי קיסינג'ר — אמרו פקידים של משרד החוץ המצרי.

אחד הפקידים אמר „אנו פותחים במסע פוליטי גדול כדי להבהיר את עמדתנו בשיחות על השלב השני בהפרדה הכוחות — וכדי להסביר בפרסום את חוסר יתרונה של ישראל.

הפקידים אמרו כי נשלחו הוראות לכל השגרירים המצריים, כדי להסביר את המצב לארצות שבהם הם מוצבים.

שר החוץ פהמי תכנן בינתיים לזמן אליו קבוצות של שגרירים זרים המוצבים בקהיר, כדי להסביר להם בעצמו את הפרטים.

כבר נקבעו פגישות עם שגרירים אפריקאים ביום ד', עם אסיאנים ביום ו', ועם נציגי אמריקה הלטינית בשבת. פגישות עם נציגי הארצות האחרות ייקבעו מאוחר יותר, אמרו הפקידים.

משרד החוץ המצרי הודיע כי מצרים תשגר „תוך ימים ספורים" בקשה רשמית לשתי מעצמות העל, במטרה לכנס מיד את ועידת השלום בג'נווה.

פקידים אמרו כי פהמי יוועד מחר בבוקר עם נציגיהם של אש"פ.

עם סגירת הגליון

קאהיר 24 (יופ"י־עי"צ) — סינאטור גורג' מקגאוורן, שהיה מועמד המפלגה הדימוקראטית בבחירות לנשיאות ארה"ב, נפגש היום לשיחה שארכה שעה עם הנשיא סאדאת.

לא נמסר דבר על הדיונים שנערכו בביתו של סאדאת במרחק 47 ק"מ צפונית מקאהיר.

ביירות 24 (עי"צ) — מנהיג אש"פ יאסר ערפאת הגיע הערב באורח בלתי צפוי לריאד, ונפגש מיד עם המלך פייסל, מסר רדיו סעודיה.

לפני הצהריים היה ערפאת בדמשק והכריז כשם בבסוס שהביא את שר החוץ הסורי לקאהיר.

מעוצמת ההתקפות של הקומוניסטים

דרום וייטנאם בותרה לשניים

סייגון, 24 (יופ"י, עי"ר וצ"צ) — מערך ההגנה ההיצוני של העיר הואה החל מתמוטט היום בעוצמה ההתקפה של מקום יחידות רגלים צפון וייטנאמיות, והקומוניסטים פתחו באש על 80 אלף פליטים הנכנסים להיכלל לחוף הים.

בדרום כבשו הקומוניסטים את בירת המחוז טאם קי שעל חוף הים, ובכך חצו את דרום וייטנאם לשניים.

כיבושה של טאם קי העניק לקומוניסטים שליטה על מחוז קואנג סין, הרחיב את השליטה הקומוניסטית על קו המשתרע מגבול לאוס במערב עד לים במזרח. אי לכך בודדו לגמרי הערים הואה ודאנאנג.

אלפי הפליטים שנלכדו על דרך המלך בספר אחד בין שתי הערים היו נתונים לאש ולא יכלו להמשיך לדאנאנג או לשוב על עקבותיהם להואה. המובלעה קואנג נו, שעל חוף הים, במרחק 36 ק"מ דרומית לדאנג יי, נתונה עתה גם היא לתקופה עזה. נבסר כי פליטים רבים מן הרמות המרכזיות שישים את דרכם לקואנג נו, וסובלים אבידות רבות אשר גרמו לכך שכינוי שיירתם הומר „שיירת הדמעות" ל„שיירת המוות".

פקיד ממשלתי בכיר בסייגון אמר כי עד כה נהרגו יותר מאלף פליטים וכי כ־800 אלף נמצאים בדרך. 100 אלף פליטים נוספים הגיעו והיום לסייגון מאזורים הנתונים בסכנה, מרחק קצר צפונית לעיר הבירה.

המצב בהואה הוגדר כ„קריטי" היום על סייגון גובר והולך. הממשלה בבירה את מערכת ההגנה של סייגון, הקימה חגורת בטחון חדשה בהציבה שתי דיוויזיות מלאות במרחק של 24 ק"מ מן העיר. בסך הכל כבשו הקומוניסטים עד כה תשעה מחוזות.

ארה"ב הודיעה היום את הרכבת האווירית של מזון, דלק ותחמושת לבירת קמבודיה פנום פן, לאחר הפסקה של שלושה ימים מפאת הפגיעה הרקטות של המורדים הקמבודים.

להק מסוקים לפינוי אמריקאנים מהודו סין

וואשינגטון, 24 (ע"ר) — משרד ההגנה האמריקאי הודיע היום, כי יוצא השבוע להק של מסוקים של חיל הנחתים האמריקאי למערב האוקינוס השקט, על סיפון נושאת מסוקים.

הדובר סרב לאמר לאן בדיוק תפליג נושאת המסוקים „האנוקי" או לדון בכבשרת הפלגתה. אולם משקיפים סבורים כי האניה תצטרף לאניות אחרות העומדות כבר הכן באיזור, כדי לפנות אזרחים אמריקאים מהודו סין אם יתעורר צורך בכך.

נשיא דרום וייטנאם ניצל מהתנקשות בחייו

טוקיו 24 (ע"ר) — העתון היפאני „ביינצ'י" מסר היום, כי נשיא דרום וייטנאם נגויאן ואן תיו ניצל ביום א' מניסיון התנקשות בחייו.

כתב העתון בסייגון ציטט מקורות מהימנים, שגילו אתמול כי קצין דרום וייטנאמי בכיר ניסה להתקיף את תש"א.

למר **שמואל שחרור**
מנהל בית המדרש הממלכתי הדתי למורות ולגננות
„אפרתה" ירושלים

אנו מביעים ומשתתפים באבלך הכבד
על פטירת
אמך שרה ז"ל

אצילת הנפש והמידות

המקום ינחמך עם שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיף לדאבה עוד.

סמינר „אפרתה"
מוריו, תלמידיו ועובדיו

למשפחות גרובר וחפר
אנו משתתפים באבלכם הכבד
במות עליכם אחיכם
ר' חיים גרובר ז"ל
בנחמת ציון וירושלים תבואו נחומים
אורה ושמואל פאר

לבר־חמא אליהו
מנהל מחוז הצפון — משרד החינוך
השתתפות בצער במות עליך
אביו
בנחמת ציון וירושלים ינוחם
מפד"ל — צפת

להרב הגאון
ר' ידידיה ינובסקי שליט"א
רב הקיבוץ בראשון לציון
ורעיתו הכבודה תחי'
ברכה חמה
להולדת הנכדה הראשונה
ירבו שמחות בישראל

אגודת הכורמים הקואופ.
של יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב
כרמל מזרחי

בס"ד
יהושע ופנינה קמפינסקי
חובקים בן בכור בשעטו"מ
נכד
לנתן והניה קמפינסקי — תל־אביב
לישראל וצפורה לבנון — חיפה
ביה"ח רמב"ם (חיפה) י"ב בניסן תשל"ה

ארגון ותיקי התנועה
שולחים ... מזל טוב ורוב נחת ...ינו דלהלן:

...צחמן חנוך ומשפחתו	— לנשואי הבן
...לגאב אברהם ומשפחתו	— לחתונת הזהב
...פשטיין אהרן ומשפחתו	— בהגיע הנכד למצוות
...בגרב אריה ומשפחתו	— לנשואי הנכדה
...רודא חיים ומשפחתו	— בהגיע הנכד למצוות
...יאר אברהם ומשפחתו	— לנשואי הנכד
...רנסדורפר יחזקאל ומשפחתו	— בהגיע הנכד למצוות
...ן הלל שאול ומשפחתו	— לנשואי הנכדה
...בסקי יצחק ומשפחתו	— לנשואי הבן
...רנשטיין ישעיהו ומשפחתו	— לנשואי הנכדה
...רדי נתן ואורה	— להולדת הנכד והנינה
...ירצמן משה תחומה	— בהגיע הנכד למצוות
...בעון צבי ומשפחתו	— להולדת הנכד
...לברפרב שלום ומשפחתו	— לנשואי הבן
...גנר קלמן ומשפחתו	— להולדת הנכד
...עזי ולדה ומשפחתה	— להולדת הנכד
...הן יונה ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...יון פנחס ומשפחתו	— להולדת הנכד
...יברמן נפתלי ומשפחתו	— להולדת הנכד
...פידות יוסף ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...פידות ישראל ומשפחתו	— לנשואי הבת
...ליווי שלום ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...ואל חיים ומשפחתו	— לנשואי הבת
...זויל יעקב ומשפחתו	— להולדת הנין
...יזל שמעון ומשפחתו	— בהגיע הנכד למצוות
...רב ביצביק אהרן ומשפחתו	— להולדת הנכד
...שלר יצחק ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...יקפלר יעקב ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...התי פנחס ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...ירשנבוים נפתלי ומשפחתו	— בהגיע הנכד למצוות
...ניק דוד ומשפחתו	— להולדת הנכד
...ון עזריאל ומשפחתו	— להולדת הנכדה
...ימון ברכה ומשפחתה	— להולדת הנכד
...ריזאר שמואל ומשפחתו	— לנשואי הבן
...יונגר שמואל ומשפחתו	— לנשואי הבן
...רב תבורי צבי ומשפחתו	— להולדת הנכד
...ורוש יוסף ולאה ומשפ'	— להולדת הנכד

חג שמח וכשר לכולם

هكذا من الاصل

ראש הממשלה י. רבין בהודעתו בכנסת

מצרים נושאת באחריות כבדה להשעיית המו״מ

ישראל תקיים הסכם הפסקת האש והפרדת הכוחות על בסיס של הדדיות * איומי המלחמה של מדינות ערב לא ישיגו דבר

מאת סופרינו בכנסת

ראש הממשלה, יצחק רבין, הטיל אתמול על מצרים את מלוא האחריות להפסקת המו״מ על הסדר ביניים והאשים אותה במגמה לשרת את המערך המלחמתי שלה.

בנאומו בכנסת על השעיית המו״מ להסכם ביניים עם מצרים אמר רה״מ כי אמנם השעיית השיחות מחמירה את המצב ואמצעי התקשורת של מדינות ערב משמיעים צלילים מבשרי מלחמה. ואף על פי כן אין להתייחס אל המלחמה כאל גזרה מסאלית שלא ניתן למנוע אותה. כל עוד לא פרצה מלחמה חובה לעשות כל מאמץ למנוע אותה.

ישראל משוכנעת כי השימוש בכח הנשק אינו עשוי לקדם פתרון. אנו נקיים את הסכמי הפסקת האש והפרדת הכוחות על בסיס של הדדיות. חובת כל הצדדים שחתמו על הסכמים אלה לנהוג בהתאם להתחייבותם המוסכמת.

מוכנים ללכת גם לג׳נווה

התקדמות אל השלום היא צורך חיוני של כל עמי האיזור. ישראל היתה ועדיין נכונה ליטול חלקה במאמץ להשגת השלום בכל דרך אפשרית, לרבות ועידת ז׳נווה. נכונותה של ישראל לעשות הסדר־ביניים עם מצרים קיימת ועומדת.

איומי המלחמה של מדינות ערב לא ישיגו דבר. אין טעם להרהר עלינו איומים. ישראל ערה לסכנה. היא ערוכה וכוחה עמה.

אין להקל ראש במצב

מר רבין, קרא לעם שלא להסיח הדעת מחומרתו של המצב ואין להקל ראש בהתפתחויות הצלולות לבוא בעקבות השעיית המשא־ומתן. בשעות כאלה, כפי שכבר ידענו בעבר, נתגלה בעם היהודי סגולת אחדותו, מעבר לגוונים חברתיים והבדלי ראיה מדיניים. בשעות כאלה יש לראות זה העיקר, תוך אמונה בצדקתנו. והסתכלות על העוז הלאומי הפנימי היצוק בעמנו, הבא לידי גילוי לעת מבחנים ומאבקים שנכונו לנו.

מה גרם להשעיית המו״מ ?

בפתח נאומו בכנסת הסביר רה״מ כי צורכי המאבק ההסברתי חייבוהו להופיע בפני נציגי העתונות ואמצעי התקשורת של ישראל ועם כתבי החוץ, לפני שבא לכנסת.

בספרו בקצרה על השתלשלות המו״מ ציין מר רבין כי למרבה הצער ממשלת מצרים קטעה את המשא ומתן על הסדר ביניים, הסדר שהיה אמור לקדם שלום בין שתי המדינות. המשא־ומתן הושעה מאחר שממשלת מצרים דחתה הצעות ישראליות משמעותיות והציגה תביעות מפליגות וקיצוניות.

בקבלת הצעותיה של ממשלת מצרים — אמר רה״מ — היתה ממשלת ישראל נוטלת על עצמה סיכונים בלתי מוצדקים, וללא כל התקדמות אל השלום.

הצעות ישראליות מרחיקות לכת

ישראל הרחיקה לכת בהצעותיה, לא נרתעה מהסתכנות, חרגה מהמצעות של שגרה. אך יוזמתנו לא נענתה. ממשלת מצרים היא שגרמה למצב הנוכחי, ועל כך היא נושאת באחריות כבדה מאד.

ממשלה זו, בהמשך לשאיפותיה של מדינת ישראל מאז כינונה, רואה את השגת השלום, לרבות הסדרי־ביניים בדרך אל השלום, כיעד מרכזי של מדיניותה.

מצרים אינה מוכנה לשלום

לאחר מלחמת יום הכיפורים בקשנו לוודא, אם מצרים נכונה לבוא אתנו במשא־ומתן על שלום בר־קיימא. מצדנו היתה נכונות מלאה לשאת ולתת בארוח אינטנסיבי על פתרון כולל לבעיות השנויות במחלוקת בין שתי מדינותינו, בלי לדחות את עניית השלום לדורות הבאים. אך נתברר לנו כי מצרים עדיין איננה נכונה לכך. הצטערנו על כך, אך כדי שלא יוקפא המצב הקיים, של לא שלום, הצענו התקדמות בשיטת הביניים.

בעת חתימת הסכם הפרדת הכוחות בינינו לבין מצרים הצהירו שני הצדדים שיש לראות הסכם זה כצעד לקראת השלום. היינו, איפוא, מוכנים לצעד נוסף. עמדתנו על כך שצעד זה לא יהיה מהדורה נוספת של הפרדת כוחות, ולא הסדר צבאי בלבד, אלא הסכם המבטא התקדמות אל הפתרון המדיני, אל השלום.

לא פעם הבהרתי — המשיך רה״מ — כי המדיניות הישראלית אינה שואפת להפוך את המצב הטריטוריאלי הקיים בינינו לבין מצרים למצב של קבע, אלא רואה בו שלב במעבר אל השלום, דרך ביטול מצב המלחמה הלכה למעשה. ישראל מוכנה לעשות מצידה את הנדרש להגשמת תמורה זאת.

במסגרת של התקדמות מוחשית לקראת שלום גילינו נכונות לנסיגה של צה״ל אל קווים אחרים. תבענו שבתמורה לנסיגה של צה״ל ייעשו צעדים ממשיים שימחישו שינוי שיבטא מצב חדש מבחינה מדינית, צעדים שיעידו כי אכן מושגת התקדמות אל השלום. הבהרנו, כי מידת הנסיגה של צה״ל תהיה מקבילה לצעדים שתעשה מצרים לקידום השלום בפועל.

הצעה על אחריותו האישית

גישה זו היא שהיתה ביסוד הצעות שהעלינו במהלך המשא־ומתן. הצענו למצרים כי תסכים לביטול מצב המלחמה, ובתמורה הציעה ישראל את מעברי המיתלה והגידי בסיני ואת שדות הנפט של אבו רודיס. כאן גילה רה״מ שהצעה זו הועלתה לראשונה על אחריותו האישית. מר רבין הסביר: לא הססתי להביא לידיעת הרבים מאחר שהייתי משוכנע כי ממשלת ישראל רוצה לפרוץ דרך ולהשיג תמורה, אפילו הדבר כרוך בהסתכנות. לאחר מכן, הממשלה סמכה ידה על הצעה זו, אשר אילו קיבלוה המצרים היינו בוקעים יחד דרך, לאווירה של אמון ובטוחני שהיינו מצליחים לחולל תפנית, ולהחיש את השגת השלום.

ההצעה נדחתה ללא בירור

למרבה הצער, נדחתה הצעה על ידי מצרים אף מבלי שראתה צורך לברר את מרכיביה העיקריים. ממשלת מצרים בחרה להכריז כי לא עלה על דעתה להסכים לביטול מצב המלחמה. מפליאה העובדה ששליטי מצרים רואים אפשרות לעצמם — בעת ובעונה אחת — לשלול מכל וכל את ביטול מצב המלחמה, כלומר — להמשיך ולקיים מצב של מלחמה, ועם זאת לתבוע את פינוי המעברים בסיני ואת פינוי כל רצועת החוף מסואץ ועד א־טור!

אולם דחיית ההצעה על ידי מצרים לא הביאה את ממשלת ישראל למשוך ידה מכל ניסיון נוסף המכוון לחרוג מן הקיפאון. לאחר שיקול־דעת רב העלינו הצעות חדשות שלא היו חד־צדדיות, והיו כלולות בהן ויתורים ישראליים בתמורה לצעדים שנדרשו מאת ממשלת מצרים.

באין ביטול מצב המלחמה לא ראינו רשות לעצמנו להסכים לפינוי כולל של המעברים ומסירת מרבית אורכה של הגדה המזרחית של מפרץ סואץ, לידי מצרים.

תמצית ההצעות שנידונו

ההצעות שהעלינו בדיונים עם מזכיר המדינה כללו בין השאר: —

א. חיסול למעשה של המלחמה בין מצרים לישראל. שתי המדינות חייבות ליטול על עצמן התחייבות להימנע מכל שימוש בכוח ללא הגבלה וסייג כלשהו.

ב. מצרים תתחייב להימנע מפעילות עויינת בתחומי החרם הכלכלי והתעמולה. יינתן ביטוי ראשוני לשיתוף פעולה עם ישראל. כמו מתן רשות מעבר לתיירים בין מצרים לישראל וחזרה, מעבר צוותות ישראליים בתעלת סואץ לכשתיפתח ובו נושאים דומים אחרים.

ג. גם במסגרת הסדר ביניים מצומצם לא יכולנו להסתפק בהתחייבות לאי־שימוש בכוח שנסמכה בפועל להתחייבות מוגבלת לזמן קצר בלבד. חשיבות מיוחדת נודעת למשך הזמן שבו יהיה ההסכם בתוקף. המגמה העיקרית בגישתנו לדרך זו של ההתקדמות לשלום היתה שאנו פותחים בתהליך מתמשך שחייב להיבחן במציאות לא רק במשמעות הצבאית, אלא, בתוצאותיו המדיניות. גישה זו נדחתה על ידי המצרים. העדר נכונות מצרית להתחייב שההסכם יהיה בתוקפו תקופת שנים ארוכה שוללת כל אפשרות להשיג את הבטחה המרכזית המצדיקה נטילת סיכונים הכרוכים בנסיגה מקווי ההגנה שצה״ל מחזיק עתה בסיני.

ההצעה האלטרנטיווית של ישראל

במסגרת הסדר ביניים מצומצם אשר אחדים מסעיפיו נזכרו לעיל, הסכימה ישראל לסגת עד למרכז שטח המעברים. השטח שיפונה על־ידי ישראל — יפורז. באיזור החייץ שיווצר יוצבו כוחות האו״ם. שדות הנפט של אבו־רודס וסביבתם הקרובה יימסרו לשליטה אזרחית מצרית. בהצעה זו נטלה ישראל על עצמה סיכונים רבים, אך היתה נכונה לכך בתנאי שתובטח התקדמות ממשית ולו גם מוגבלת, לקראת השלום.

התשובה המצרית לכל אחת מההצעות הנזכרות לעיל היתה שלילית, או בלתי מספקת.

על יחסי ארה״ב — ישראל

בדברו על יחסי ארה״ב—ישראל, אמר רה״מ: אנו בוטחים בידידות העמוקה והשרשית שבין ארצות הברית לבין ישראל. שתוף הפעולה בנוי הוא אבן פינה במדיניותה של ישראל. עם זאת לא ראינו לאפשרי להיענות להצעות שהועברו לנו באמצעות מזכיר המדינה של ארצות־הברית מטעם ממשלת מצרים. למותר לציין כי הננו קשובים מאוד לחוות דעתם ועצתם של נציגי ארצות־הברית, שכן ההתחשבות בעמדותיה של ארצות הברית היא גורם בשיקול דעתנו המדיני. אך עלינו חובת ההחלטה בעניינים הקובעים את גורלנו ועלינו לעשות זאת מתוך שיקול דעת עצמאי ומפוכח. אני משוכנע כי למימשל האמריקני ישנה הבנה לא רק לצרכיה של ישראל אלא גם לחובתה לפעול בארוח ריבוני.

אני מאמין כי גם חילוקי הערכות

(סוף בעמוד 6)

מפעל לייצור חלקים לבנייה טרומית — יוקם במישור האדומים

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הקמת מפעל גדול לייצור אלמנטים לבנייה טרומית במישור האדומים אושרה אתמול ע״י הוועדה הבינמשרדית לתעשיית הבנייה, בראשות מנכ״ל משרד המסחר והתעשייה ד״ר משה מנדלבאום.

המפעל במישור האדומים הוא הראשון באיזור זה שתכנית הקמתו כבר אושרה. הוא יוקם ע״י משקיעים זרים בעלי ידע מיוחד בשיתוף עם יזמים ישראליים. בהקמת המפעל ישקעו 7 מיליון ל״י ויועסקו בו 60 עובדים. במפעל ייצרו תקרות, רצפות וחדרי מדרגות.

בישיבת הוועדה אושרו הבניות לששה מפעלים נוספים לבנייה טרומית בהשקעה כוללת של כ־18 מיליון ל״י.

בין הפטיש והדובן

עמדה מלוכדת בכנסת

(אתמול בכנסת)

אם לגבי מהלך המו״מ להסדר ביניים עם מצרים היו חששות כבדים בעם ועמדות מנוגדות, — הרי לגבי ההחלטה שנתקבלה במצב שנוצר עם דחיית הצעותינו ע״י המצרים — הרבה בכנסת עמדה מלוכדת.

כבר בישיבה של סיעת המערך, שקדמה לישיבת הכנסת, הפגינה מפ״ם את מורת רוחה מהחלטת הממשלה (ששני שרי מפ״ם היו היחידים שהצביעו בעד המשך המו״מ, על אף הכל...). מ. תלמי הביע בישיבת המערך חשש שבאפריל ינסו המצרים והסורים „לחסוך" שטחים, בסירובם להאריך את תוקף כוח החירום של האו״ם בקווי ההפרדה, והדבר עלול להביא מלחמה. לדבריו, אפשר היה לקבל את התביעות המצריות ולהסתפק ב„אי שימוש בכוח".

לעומתו תבע ח״כ מ. בן פורת להיערך במצב שנוצר ולהקים ממשלה רחבה לשעת חירום, ממשלת חירום לאומית.

רה״מ חזר ואמר שאין לחשוש מועידת ג׳נווה, וכי לממשלה אחראית חזקה יש חופש תמרון רחב. מר רבין חזר והדגיש את מידת הוויתורים שלנו ומצרים דחתה הכל.

הצעותינו נדחו — והן בטילות

לדברי ח״כ מנחם בגין על הממשלה להודיע שהצעות שהעלתה, ולאופוזיציה שאלות ותהיות רבות לגביהן, בטילות לאחר שהצד השני דחה אותן. מצרים, שדחתה הצעה לביטול מצב לוחמה, הוכיחה שגם לאחר נסיגה עמוקה, רוצה היא במלחמה. האויב רוצה ב„פנוממניזציה" (מלשון „פנום־פן") של ישראל... ראש האופוזיציה קרא למסע הסברה נרחב בעולם ובארה״ב.

החידוש בדברי מר בגין היה באמרו שאין לחשוש מפני הליכה לועידת ג׳נווה שבה צריכים נציגינו להכריז על זכותנו הבלתי ניתנת לערעור על ארץ ישראל. לבסוף קרא לאפשר התנחלויות ולא להפעיל כוח נגדם.

להביא תכנית שלום לג׳נווה

ח״כ יצחק נבון אמר שבכל הודעותיהם ונאומיהם של מנהיגי ערב אין מלה מעודדת לקראת שלום. הממשלה גילתה נכונות לוויתורים גיאוגרפיים, מדיניים וכלכליים. אין לשמוח על התוצאה, ואין לדבר נגד קיסינג׳ר שגילה הבנה רבה למצבנו. עתה צריכה ממשלתנו להכין ולהביא לג׳נווה תכנית שלום.

חלק שני בנאומו היה נגד התנחלויות שלא באישור הממשלה (בן מאיר: הממשלה התחייבה לאפשר התנחלות בכל שטחי המולדת).

למה פייב בירושלים ?

חה״כ מ. פרוש הביע תמיהה על ד״ר קיסינג׳ר שסיים את שליחותו בירושלים במקום לחזור למצרים ושם להיכשל... (אין הנואם יודע שקיסינג׳ר ביקש לבוא לאסואן, קודם שיסע לוואשינגטון, וסאדאת סירב כדי שהאשמה תיפול על ישראל... י. כ.).

עד כאן — בשבת הגדול

טוב שהממשלה בשבת הגדול אמרה לערבים ולקיסינג׳ר: „עד כאן אומרים בשבת הגדול" — אמר י. שערי. החזית העיקרית עתה היא בארה״ב, ושם יש לפתוח במערכת הסברה ענפה, נוכיח את גבורתנו מול העקשנות המצרית. עמדת הממשלה הרימה את מוראל הציבור.

מדבריהם של „הבודדים"

רק הליכה לג׳נווה, תוך הישענות על מדיניות בריה״מ תועיל לאיזור — אמר ח״כ מ. וילנר.

הסכם נפרד עם מצרים נידון מראש לכשלון — אמרה ש. אלוני. היא תבעה מהממשלה לומר מה המחיר המלא שהיא מוכנה לשלם תמורת השלום.

„למען השם, רק לא ממשלה ליכוד לאומי — בקש חה״כ מאיר פעיל, שקרא לממשלה לחשוב ולגבש תכנית שלום כוללת.

ממשלת ישראל היא שצריכה לתקן את הנזק שבכשלון השיחות — אמר חה״כ ב. הלוי בשם עצמו, ותבע להכיר בקיומו של „העם הפלשתינאי". ובזכויותיו הזהות לזכויותינו על ארץ ישראל...

יהודה כהן

תופעל מחדש ועדת הבטיחות לחשיפת הכותל המערבי

מאת סופר „הצפה" בירושלים

ועדת השרים לענייני ירושלים החליטה להפעיל מחדש את ועדת הבטיחות לחפירות הכותל המערבי.

ועדה זו חדלה לפעול לאחר שהופסקו העבודות לחשיפת הכותל בשל טעמים מדיניים.

כמו־כן החליטה ועדת השרים להטיל על שר הדתות ועל ראש העיר טדי קולק להרחיב את בית העלמין של הר־הזיתים.

שר המסחר סייר בגליל העליון

שר המסחר והתעשייה, מר חיים בר־לב, סייר אתמול במפעלים האזוריים של מושבי העובדים בגליל העליון „מבואות החרמון".

ראשי המושבים העלו בפני השר תביעה לשחרר כספי הלוואות שהובטחו להם לאחר שהושקע סכום של כ־20 מיליון ל״י בהקמת מפעלים במקום. המושבים נאלצו לקבל הלוואות בריבית קצוצה והסתבכו בהתחייבויות כספיות.

על המצפה

נוכח התפתחויות מדיניות

דובר הבית הלבן בוואשינגטון הודיע, שהנשיא פורד שוקל היבטים חדשים של מדיניות־חוץ אמריקנית במזרח התיכון, והזכיר מתן סיוע צבאי וכלכלי לישראל ולארצות־ערב. עד כה לא קיבלו מצרים וסוריה סיוע צבאי מארצות־הברית.

הנשיא אינו רואה מלחמה חדשה באיזור בקרוב. לדעתו, השיחות הושעו אך לא הופסקו לגמרי. הדלת פתוחה להמשך השיחות, נמסר בשם הבית הלבן.

עיון מחדש במדיניות ארצות־הברית באיזור מה משמעו: גילוי הבנה לעמדת ישראל שמצרים מסרבת להפסיק מצב־של־מלחמה, או שמא להיפך, בבדיקת מיכלול היחסים המכוון לשינוי מן המדיניות האמריקנית לגבי ישראל? דובר הרוב הדימוקרטי בקונגרס מר מנספילד אמר, ש„אפשרית סטייה במדיניות שהיתה נודעת עשרות שנים".

שר־החוץ ד״ר קיסינג׳ר מטיל אשמת הכשלון על ישראל. לדעתו, הפריזו בדרישה שסאדאת יחתום על הודעת אי־לוחמה. השדר של הנשיא פורד, שלפי הדיווח כלל איום, לאמר: ארצות־הברית לא תממן מצב של קפאון ההוא בניגוד לאינטרסים שלה", מעיד על מגמה המורה במדיניות שנקבעה על־ידי קיסינג׳ר.

ראש הממשלה בנאומו בכנסת הביע הערכה לידידות העמוקה בין ארצות־הברית וישראל. ציין ש„אנו קשובים מאוד לחוות־דעתם ועצתם של נציגי אמריקה", והביע תקוותו, שעל אף הילוקי־הדעות לא יכובשו היחסים, מפני שלארצות־הברית „יש ענין בטיפוח ישראל עצמאית, חזקה ושוחרת שלום".

שדר הנשיא פורד והודעת דובר הבית הלבן הם אותות ראשונים לאפשרות של משבר ביחסים. עניינה החיוני של ישראל בשיכנוע דעת־הקהל האמריקנית בוויתורים למען השלום ומתוך הבנה למאמצי המתווך האמריקני. מצרים בקשיחותה הכשילה את המשא־ומתן. קבלת התכתיב המצרי מאסואן סופה שהיתה פוגעת גם במעמדה של ארצות־הברית באיזור.

ישראל עומדת בפני מערכה מדינית קשה בארצות־הברית. הממשלה דוחה לחץ לוויתור מרחיק־לכת ללא תמורה ממשית. הלחץ עלול להתבטא באיום וביצועו. לכך דרושה פעילות מדינית בדרג גבוה של ראשי המדינה וראשי היהדות של ארצות־הברית.

לאחר ויכוח מייגע נתקבלה ברוב מכריע של הכנסת הודעת הממשלה: הכנסת קבעה שרואה את ממשלת מצרים אחראית להשעיית המשא־ומתן; וממשלת ישראל תוסיף לחתור לשלום עם כל אחת משכנותיה. נוסח זה, שבעדו הצביעו גם סיעות האופוזיציה, להוציא רקח והשמאלנים, בדין שיהיה בו משום הסכמה כללית למדיניות הממשלה. בתחום ההסברה לכל צורותיה בארצות־הברית.

עד כה היו ליקויים לא־מעטים במיבצע־הסברה הישראלי הן בדעת־הקהל האמריקנית הכללית והן בין יהודי ארצות־הברית. כבר צויין, שממשלת ישראל איחרה בהבהרת עמדתה לאחר כשלון השיחות, בעוד מצרים הזדרזה בהבאת גירסתה מיד עם הפסקת המשא־ומתן. בפרק־זמן של המשא־ומתן חדלה ההסברה הישראלית לפעול, מתוך חשש בלתי סביר שמא תזיק לשיחות, בעוד הסברה יעילה פועלת כל הזמן בהתאם לנסיבות.

ראשי ועידת הנשיאים היהודיים בארצות־הברית התכנסו לישיבת־חירום שבה החליטו לערוך מסע מדיני־הסברתי רחב מימדים. בימי־הכרע אלה במימשל האמריקני, שבו גורמים פועלים לרעתנו, יש דחיפות בהיערכותה של היהדות האמריקנית לפעילות מדינית רבת־עוצמה לימין ישראל.

הממשלה ודאי תבחן יציאתה של משלחת לביקור בוואשינגטון לשם בירור הצעדים הבאים. קיים חשש, שבעוד חודש בערך, משיפוג מאנדט כוח־החירום של או״ם, תסרב מצרים להאריכו. ההליכה לוועידת־ז׳נווה מחייבת בירורים מוקדמים יסודיים עם ארצות־הברית.

העתיד הקרוב יהיה מלא מתחים מדיניים ובטחוניים. העם היהודי, עקוב־נסיונות, באמונתו ובאחדותו, כשהוא מגייס לכך מלוא יכולתו, עמוד־יעמוד בהם.

קיסינג׳ר האשים את ישראל יותר מאשר את מצרים בהשעיית המו״מ

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ביום ב׳ הזר למדי שד״ר קיסינג׳ר בתדריכו לעתונאים במטוסו מלוד לארה״ב, האשים את ישראל יותר מאשר את מצרים, בהכשלת השיחות.

מדברי קיסינג׳ר ניתן היה להבין שהוא מקבל את עמדתו של סאדאת שאין לו אפשרות להכריז על אי־לוחמה ולדעתו צריכה היתה ישראל להסתפק בהבטחות בעל־פה שאכן יישמר השקט באיזור גם בלי הכרזה פומבית על אי־לוחמה. קיסינג׳ר רמז לעתונאים שאילו ישראל היתה מסכימה לקבל הצעות המצריות, ניתן היה ליצור מצב חדש באיזור שהיה מוביל לקראת התפתחות של שלום.

במצב זה הופעלה מערכת ההסברה הישראלית בחו״ל להדיפת האשמות אלה. אולם, כידוע נכשלה מערכת ההסברה בליל השעיית המו״מ. כאשר ההודעה הישראלית פיגרה הרבה אחרי ההודעה המצרית הפסידה את הכותרות הראשיות של העתונות הבינלאומית באותו יום.

נודע, שבעקבות כשלון השיחות יבוטל ביקורו של סאדאת בארה״ב, וגם צפוייה הרעה היחסים המדיניים בין מצרים לארה״ב. סאדאת סירב לקבל את קיסינג׳ר לביקור פרידה לאחר כשלון המו״מ ולכן חזר קיסינג׳ר לארה״ב ישר מירושלים.

בוואשינגטון מכירים שהשדר של פורד היה אומלל

באשר לשדר של הנשיא פורד, סבורים בירושלים, שכיום מכירים בוואשינגטון שזה היה שדר אומלל ונוסח בצורה גרועה.

משפט המפתח בשדר היה: „ארה״ב לא תממן מצב של קפאון שיעמוד בניגוד לאינטרסים שלה". השדר אם כי נמסר בעל פה לממשלת ישראל, גרם לרתיעה מצד הממשלה במקום שיעודד אותה ללכת לקראת ההסכם, שכן ראו בו איום בהפסקת הסיוע לישראל והתנייתו בקבלת תכתיב מצרי. נמסר שקיסינג׳ר אמר לרבין, שאין לראות את השדר במשמעותו החמורה, אלא ניסיון בלבד לזירוז הצדדים.

ח״כ ז. המר

(סוף מעמוד ראשון)

כשמנהיגותו נחלשת. הוא מתחזק בכשימה טועה ומטעה. עמנו נחלש כשהוא מתוזק איך ערוך לחשיבות של אמינות העם במנהיגיו שלא יוותרו על מה שהם מרגישים כחיוני.

ההתנחלויות — תשובה הולמת לאויבינו

בדברו על ההתנחלויות אמר המר כי הוא מציע לממשלה לראות את המאורעות העצומים של אלפי צעירים וצעירות להתיישב ברחבי ארץ ישראל כביטוי נעלה של צדקתנו בארצנו. ומה יותר נכון להשיב לפיקוד הסורי — אש״פ והכלל הערבי מאשר ליישב את אלפי המתנחלים ברחבי יהודה ושומרון?

אנו מתקרבים לחג הפסח, חג החרות והגאולה של עם ישראל. משולבים בו האמונה, הנס והפעולה. בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב״ה מצילנו מידם. האמונה, האחדות והאומץ — יעמדו לנו גם הפעם.

המשטרה לא הצליחה גם אתמול ללכוד את השובתים בסירות באשקלון

המשטרה לא הצליחה גם אתמול ללכוד את ארבע הסירות, ששובתי נמל הנפט באשקלון השתלטו עליהן במוצאי שבת.

אתמול בשעות הצהריים יצאה ספינת משמר שהגיעה ממשטרת הימה ללב הים וכאשר התקרבה אל אחת הסירות ניסו השוטרים להשתלט עליה ואז נפלו לים שני קציני משטרה, המפקדים על הפעולה, רב־פקד עמרם לוסקי ורב־פקד פליקס סבג. נראה, כי המשטרה התייאשה מהניסיון ללכוד את הסירות בלב ים לאחר שהמדובר בימאים מנוסים ובסירות קטנות וקלות תנועה.

על ארבע הסירות העוגנות מחוץ לנמל אשדוד נמצאים 29 שובתים אשר קיבלו במשך ליל אתמול אספקה, מים ומזון, כנראה באיזור ניצנים, שם קיימו מגע עם חבריהם שעל החוף ובני משפחותיהם. באותו מקום ירדו כנראה, גם חלק מן השובתים, שיצאו מאוחר יותר למשרד ק.צ.א.א. והכריזו שביתת שבת במשרד המנהל אברהם בתצר. המשטרה שהוזעקה למקום עצרה את עשרת השובתים. ששה מהם שוחררו לאחר שנחקרו במשטרת אשדוד, 4 אחרים נשארו במעצר.

לפני כן נעצר בנמל אשדוד אחד השובתים על עבירה של השגת גבול פלילית ותפיסת רכוש.

במשך היום התנהלו שיחות בין קציני המשטרה והשובתים, כאשר אלה מעמידים תנאים להחזרת הסירות. קציני המשטרה הסבירו לשובתים, שהם אינם מטפלים בסכסוכי עבודה ואינם מקבלים הצעות פשרה, אלא מבקשים מכל 29 האנשים שנותרו בסירות לרדת לחוף ולהחקר על המיוחס להם כחשודים בעבירה פלילית.

מועצת עיריית חיפה אישרה תקציב בסך 402 מיליון ל״י

מאת סופרנו בחיפה

מועצת עיריית חיפה אישרה אתמול תקציב של קרוב ל־402 מיליון ל״י לשנת 1975־6.

התקציב כולל כ־100 מיליון ל״י גרעון שיכוסה כמקווה ע״י מענקים ממשלתיים ומלוות.

בדיון על התקציב אמר ראש העירייה י. אלמוגי כי הוא מקווה כי בהמשך השנה יהיו שינויים בסעיפי ההכנסות וההוצאות כאוזר במגמה להבהיר, אזות ולהגדיר, את החלוקה המדוייקת שבין הממשלה והרשויות המקומיות גם לגבי האחריות לטיפוח של פרוייקטים בתחומים מוניציפליים וגם לגבי צורת ההכנסתו.

השיטה הנוכחית של המימון העירוני פסולה אולם הבעייה היסודית היא רפורמה במערכת היחסים שבין השלטון המקומי והמרכזי.

ירניצקי: בתקופה של קיצוצים אין לערוך פסטיבלים

י. ירניצקי (מפד״ל) אמר כי בתקופה של קיצוצים וקיצוצים בתקציב אין לערוך פסטיבלים העולים מאות אלפי ל״י כי התיירות בלבד לא תקדם את העיר. הדובר קרא לעקור את הקיפוח בתחום החינוך הדתי וכן בשירותים הדתיים. אמר כי להנהלת העירייה אין עדיין תודעה לגבי הדרישות האלמנטריות של ציבור ניכר בעיר הדורש בתי כנסת בעיקר בשכונות החדשות — ומוסד כזה אינו פחות חשוב ממרכז קהילתי שהעירייה מממנת.

לאן יופנו העולים שיגיעו בפסח?

(ח״פ־ן) מדיווח בעתונות נמצאנו למדים כי קבוצות עולים שיגיעו בפסח, יופנו על ידי גורמי הקליטה והעליה לעיירת הפיתוח, כרמיאל, בצפון הארץ.

מנסים אנו להאמין שאין המדובר בעליתם ארצה. בעצם החג. כי אם בפרוס החג, אך גם

תצפית

שעות ספורות בטרם התקדש חג החרות, צפויה טירחה יתירה לקבוצות העולים בטלטול ממושך עד לעיירת כרמיאל.

האם אין גורמי העליה והקליטה יכולים לסייע לעולים החדשים, בשהות זמנית במרכז הארץ, כדי שיעברו כאן את חווית חג הגאולים הראשון על אדמת המולדת ? !

לצערנו אין נתקלים אנו כיום בגלי עליה ולא בזרם של עולים, כבימי העבר, ומספרים שבתי־מלון בתל־אביב ומרכזי קליטה, אינם גדושים במשפחות של עולים. ניתן, איפוא, להתחשב קצת ברגשותיהם של עולים אלה, ולמנוע את הטלטול הארוך, עד לצפון הארץ !

*

המושב הדתי

(א. יודנוהיגד) ייחודו של המושב הדתי היה מאז ומתמיד בעובדה שאין הוא מהווה מקור רק לפרנסת המתיישבים כי אם ובעיקר — במוקד לפעילות חברתית באוירה דתית.

ואמנם רבות נעשה בשטח זה כל הקניית ערכי תורה ומסורה וטיפוח אורחות החיים הדתיים־מסורתיים וקביעת הצביון המיוחד במושבינו, וגם לקראת הבאות חשים אנו בתפקיד הרם המוטל עלינו — לעצב דמותם של הבנים הממשיכים ברוח התורה והמסורה, ונעשה את הכל כדי שנחדיר בהם ערכים יהודיים אלה הגנוזים ברעיון של „תורה ועבודה".

אך לבד מכך, ברור לנו שגם לבאות, שליחות חשובה מוטלת עלינו לסייע לחברים בטיפוח ענפי המשק והייצור ולקדם את המושבים והחברים, בעבודתם החקלאית־המשקית.

יצויין כי אמנם בתחומים אלה של טיפוח הצד המשקי נעשה רבות. והדבר ניכר בכל המושבים שתנופת פיתוח מאפיינת אותם, ובכל התחומים הצדדיים.

במיוחד נתונה היתה ונתונה גם כיום דאגתנו לעתיד בני דור ההמשך, על ידי הרחבת ההתישבות בשטחים, על ידי מימוש המטרה של איכלוס הגליל והרחבתם של הישובים הקיימים בכל חלקי הארץ. דבר זה מבטא פתרון, ולוא גם חלקי, לעתיד בני דור ההמשך בישובים שלנו והצעתנו לעבור להאחז ברמת הגולן, בבקעת הירדן ורצועת עזה בנוסף לאיכלוס הגליל.

יצויין כאמור, כי המושב אינו מוסד לעבודה ולהוצאת פרנסה בלבד, המושב הוא תא חברתי מגובש עם אורח חיים מיוחד המבוסס על עקרונות חברותיים מוסריים המייחדים את המושב הדתי, שבגבורו תורת ישראל היא תורת חיים. תפקידה של המסגרת המיוחדת שאנו מאורגנים בה, אגוד המושבים — היא, למלא את המושב תוכן ולטפח במושב בינינו הווי מיוחד של חברה מאורגנת ומלוכדת על בסיס של תורה הדעת וחיי חברה מתוקנים, מושתתים על עזרה הדדית ...ריות הדדית, בחיי טוהר ... כפיים נתיחד, איפוא, ... אחות, המקיימת את חזון ... ישראל לארצו ההתישבות בה.

*

„יומו של אבא"

(מ״ה) היום מלאה שנה ... פטירתו של הרב ר׳ יצחק אריאל ז״ל, מחכמי התורה המובהקים בירושלים, בעל „ציונים לכשמואל" ממייסדי ישיבת מרכז הרב, ... הוראה ובעל מידות תרומיות בתורתו ובשקידתו, פעליו והליכותיו, מיקירי ירושלים.

בנו, הסופר נחום אריאל, חיבר ספר על אביו הגאול. ... פרקו הראשון, „יומו של אבא" יבוא בגליון ערב־פסח ... „הצופה".

*

עלילותיה של כימאית

בעקרת־בית

(ס. ג.) יצרן מגבות, שיש... עומד בפיקות מכון התקנים ... ישראלי ומגבותיו נושאות ... סמל תו־התקן, הביא לבדיקה ... מעבדה לטקסטיל של המכון ... מגבות פרוטה. עקרת בית ... פתח־תקוה התלוננה שזמן ... לאחר שקנתה אותן — התבררו היצרן ביקש לבדוק במעבדה ... סיבת ההתפוררות.

המגבות נראו כאילו כובסו ... כלור. עובד המעבדה יצא לבית... של המתלוננת, בדק את ... הכביסה ואת אבקת הכביסה ... והכל נמצא שפיר. המתלוננת ... ציינה שאינה מכבסה כלל ... כביסה, ובכלל — המגבות ... שות אותה אישית במטבח ... מבני הבית האחרים איש ... בהן. עובד המעבדה השתו... אול ואז התברר, כי השימוש ... אישי במטבח, כולל גם ... במגבות למירוק אריחי ... והשיש, לאחר ניקוי בכלור.

בשיחה על כוס קפה ... כי המתלוננת עובדת ... במעבדה...

כנופיות פורעים סוריים בזזו בתי יהודים בדמשק

לונדון 24 (עסט״א) — כנופיות פורעים סוריים פלשו בשבוע שעבר לרובע היהודי בדמשק ובזזו את בתיהם של היהודים המתגוררים שם — מוסר היום העתון הבריטי „דיילי טלגראף".

העתון מוסר את הידיעה בשם עדי ראיה שחזרו מסוריה לאירופה. האנשים סיפרו, כי ראו שכמה אנשים נפצעו. כמו כן ראו כיצד הפורעים משליכים את חפציהם של היהודים מן הבתים לרחוב.

המשטרה הסורית נכחה במקום אך לא עשתה דבר להגנת המותקפים. הפרעות הוגדרו על ידי עדי הראיה כ„פוגרום זוטא".

בינתיים נמסר מניו־יורק, כי הוועדה להצלת יהודי סוריה דרשה מאת חברת השידור „סי.בי.אס." לתקן בפומבי את כל הסילופים לגבי מצבם של יהודי סוריה, אשר נכללו במסגרת התוכנית „ששים דקות", ששודרה ב־16 בפברואר. במכתב לסי.בי.אס. כותב הרב ... מנהל הוועדה להגנת יהודי ... כי התכנית כללה דיווח מסולף ... מייק ואלס. דיווח זה הגדיר ... הברוטאליות הסורית ועל ידי ... להחרפת מצוקתם של היהודים ... ריים ואף סיכן את חייהם של ... הסוריים...

דובר הוועדה להצלת יהודי ... רהמין שולמאן, אמר לכתב ... כי ההתפרעות ברובע היהודי ... שק מוכיחה עד כמה הרסניים ... לים להיות שידורים מסולפים ... דיווחו של ואלס.

„חברת בינוי ופיתוח" תקבל 4.5 מיליון ל״י הקצבה ממשלתית

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הממשלה עומדת להקציב ... מיליון ל״י ל„חברת בינוי ופיתוח".

החברה הוקמה במסגרת „בקורות" בעת הריאורגניזציה ... חברה לאחר „פרשת ורד". ... החדשה מבצעת עבודות מים ... ודה אחרות בשביל גורמי ... הממונה על התקציבים ... נפני עומד לבקש את אישור ... הכספים למתן הסיוע לחברה.

לשכות המסחר בגו(ש) התכנסו בנושא סגירת הגשרים

לשכות המסחר ביהודה ו... שהתכנסו אתמול לדון בהצעת ... מדינות ערביות לסגור את גשרי ... ירדן, החליטו שלא לשגר ... משלחת מטעמן ללשכת ה... בי בקאהיר כפי שהוצע לפני...

ראשי לשכות מסחר שביקרו ... רונה במדינות השכנות מסרו ... כי הליגה הערבית דחתה לס... את הדיון בנושא סגירת הג... לאחר שאישים מהגדה הסבירו ... שי הליגה את הנזקים הח... שצעד זה עלול לגרום לתושבי ... והרצועה.

חוסל הסכסוך בין עיריית עכו לבין משרד הפנים

מנכ״ל משרד הפנים, ה... נה על מחוז הצפון וסגנו ... לשלמון מקומי במשרד הפ... יבקרו אחר הפסח בעכו, ו... תתפו בישיבת הנהלת העי...

סיכום זה נתקבל אמש בי... שהתקיימה בלשכת מנכ״ל מש... הפנים, חיים קוברסקי והשתתפו ראש עיריית עכו ישראל הורוו... ניז חברי הנהלת העירייה, הממ... על מחוז הצפון במשרד הפנים ו... דים בכירים בהנהלת המשרד.

בישיבה סקרו נציגי עירייה ... את בעיותיה של העיר ונגעו ב... רכת היחסים בינם לבין הממונה ... המחוז. נציגי משרד הפנים סקרו ... השתלשלות מצב העניינים והד... כי עיריית עכו כרשויות מקו... אחרות צריכה היתה לקצץ בתקצי... הפגישה נסתיימה בהסכמה על ה... רך להפעול במשותף לביצוע וקי... פיתוחה של עכו, ומר קוברסקי ... דיע כי בכך הוסרו אי־ההבנות ... מינהל מחוז הצפון במשרד הפ... לבין עיריית עכו.

בר לב מבטיח פיצוי לתעשיינים על ביטול ההקלות במס

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

שר המסחר והתעשייה ח. בר לב הבטיח לתעשיינים, כי יפעל לכתן פיצוי לתעשייה על ביטול הקלות במס עפ״י המלצות „ועדת בן־שחר".

בפגישה, שנערכה אתמול, בהשתתפות מנכ״ל משרד המסחר והתעשייה ד״ר מ. מנדלבוים, עם נציגי התאחדות בעלי התעשייה והתאחדות בעלי המלאכה התגבשה העמדה שיש לבצע את המלצות „ועדת בן־שחר" בדבר ביטול הנדפת המס לתעשייה. אולם יש לתת פיצוי להעשייה. הדרכים שהוצעו לשם כך הן בין השאר: הגדלת המענק, הכרת בפחת מואץ ומתן זיכוי מיוחד למפעלי העשייה באזורי פיתוח, כפי שניתן לעובדים באזורי פיתוח. שר המסחר והתעשייה הבטיח כי הוא ונציגי משרדו המשתתפים בוועדות ליישום המלצות „ועדת בן־שחר" יפעלו להבטחת הפיצוי בדרך נאותה.

ועדי עובדים להמדים המלצות ועדת בן־שחר

נציגי עשרות ועדי עובדים ממחוז הצפון התכנסו אמש בחיפה, כדי לשמוע פרטים על המלצות ועדת בן־שחר כפי שהוגשו למשרד האוצר.

הכנס נערך במגמה לאפשר לוועדים לקבל אינפורמציה בנושא הרפורמה במסים ולאפשר להם להביע את דעתם בנושא.

פקיד גרמני נעצר בקשר עם ההתקפה על מטוס „אל על" באורלי

פרנקפורט 24 (ע״צ) — כ־10 שבועות לאחר התנקשות הבזוקה בנמל התעופה של אורלי, שם פגעו טרוריסטים במטוס נוסעים יוגוסלבי בבקשם לפגוע במטוס „אל־על", עצרה משטרת פרנקפורט פקיד של הוצאת ספרים, הנס ויינריך, 27, החשוד בהשתתפות בהכנה לפיגוע זה.

תקון

כותב המאמר „מה יהיה די („הצדפ״״ שיים אתמול הוא שמואל הכהן וינגרטן, ולא כפי שנדפס.

צד השני של מימון מפלגות

מאת ד. אבישי

ה לקונסולידציה של ומפלגות עורר בקורת זוגים רחבים בציבור. ויבוב קודם נשמעה ל מימון המפלגות לפי כרי הכנסת שלהם.

ב שהועלו נגד המימון ל־ בבדי־משקל. המפלגות הן וולונטארית ואם "חבריהן ומן, אזי עליהן לממן אותן. ב את הציבור בנטל זה? שום מה צריך הציבור ת ההוצאות שבגדר אותן די לממן צרכים שנראו ד הועלו נימוקים כיוצא

*

נימוקים נכונים. אבל מן חון גם את הצד השני של

להתקומם היום נגד מה שיטה. אותה שיטה של צבייה לעסקן, השילוב של יש העסקים.

קרים רבים כך פעלו ה־ עורר לפלוני בעסקיו — יסייע במימון המפלגה. היה מבנה משותף לכל לא היה זה חשוב אם א משרד ממשלתי או רשות ימת. אלה גם אלה נוצלו בעסקיו של מי שרוצים ו במימון.

*

ה תלות של העסקנות ב־ וקים. תלות זו עלולה גם הרשימות בכנסת, חשוב קורב יותר לבעלי יכולת להרים את המעמסה ה־

היה דיון של גוף נרחב הליכה נפרדת לכנסת או

השאירות במסגרת המפלגה. הכריע אה הכי כאשר המנהיג של אותו גוף קבע, אני לא אתבזה כדי לגייס את הכספים.

*

אנחנו מצויים בתקופה של השיטה פרישיות למיניהן. ישנה נכונות להר־ חיק לכת ולא לכסות עוד אפילו על „מקורבים למלכות". אולם כדי שניתן יהיה לעמוד בכך צריך ש־ הצמרת לא תהיה תלויה באותם אנשי עסקים.

*

זאת ועוד: כאשר מנקים את ה־ שולחן וקובעים נורמות להוצאה — מיטהרת האווירה. שוב אין משיגים את הכספים בדרכים מפוקפקות ואין מוציאים אותם למטרות מפוקפקות.

ההקצבה וההוצאה יכולים להיות מוקדשים, ומתאימים לפעילות מדינית מוצהקת, הסברה ע"י הרצאה — כן; סרטונים, ארוחות, טיולים — לא. המפלגות אף ידעו אז כי אם הן עומדות במסגרת שנקבעה הן מקב־ לות את הסכום שעומד להן: אם הן מוציאות יותר — הרי גם את הסכום שנקבע לא יקבלו.

*

לכן את התוצאה הכספית הגדולה למימון הקונסולידציה של המפלגות, כמו את ההוצאה השוטפת למימון, יש לבחון לאור השיקול של ניקוי שולחן. צריך להסתכל על כך ש־ הפוליטיקאים יהיו משוחררים מקבו־ צות לחץ ומעורבות בגיוס כספים. ואולי צריך לו לעם ישראל שידע מהו המחיר הגלוי שעליו לשלם, במקום שלא ידע איזה מחיר סמוי גובים ממנו.

60 אחוז מהבנייה הציבורית יבוצעו בערי פיתוח

ועדת שרים לערי פיתוח, ב־ ראשות השר ח. בר־לב, שמעה את הצעתו של שר השיכון ל־ הפרושת השיכון בערי הפיתוח.

השר עופר הציע, כי בשנים ה־ קרובות יבוצעו 32 אחוזים מכלל הבנייה הציבורית בערי הגליל ו־ 22 אחוז בערי הדרום והנגב (ל־ עומת 15 אחוז בגליל ו־20 אחוז בנגב בשנים האחרונות).

חלקה של ירושלים בבניה ישמר כפי שהיה עד כה ואילו ברצועת ה־ חוף ירד שעור הבניה הציבורית מ־ 55 אחוז מכלל הבניה ל־35 אחוז בל־ בד. מאחר שבתוך רצועת החוף כ־ לולות גם עירות כמו אשדוד ויבנה, הרי שלפי התכנית יבוצעו בשנים הבאות יותר מ־60 אחוזים מכלל ה־ בניה בערי פיתוח. בשנת 1975 תס־ תכם הבניה הציבורית בכ־24,000 יחידות דיור. כהם יוקמו בגליל כ־ 7,700, ובנגב הדרום כ־5,300.

התפרושת בגליל מניחה התרכזות בשלושה מוקדי פיתוח — נצרת, כר־ מיאל, צפת והעיירות שלידן. עם זאת מבטיחה ההצעה המשך הגידול גם בעיירות אחרות בגליל.

התפרושת בנגב מדגישה את הת־ פתחותה של באר שבע כמטרופולין מרכזי לדרום ומבטיחה את המשך הצמיחה המהירה של משולש הערים — דימונה, ירוחם וערד ומשולש ה־ ערים אפקים, נתיבות ושדרות, ב־ בעת מובטח המשך צמיחתן של ה־ ערים אילת, קרית גת, קרית מלאכי ומצפה רמון.

הניצים בליבראלים ממשיכים ללחוץ לעבר הליכוד

מאת שאול מיזליש

חילוקי הדיעות שהיו בעת חתימת הסכם ההפרדה עם המצרים אצהקה, בקרב מחנה הליכוד בין היונים (רובם מן המפלגה הליברלית) ובין ה־ ניצים (אנשי חרות), גוז בעת הסבר"ם הכיבחי, שעלה על שר־ מון, עם הפסקת שליחותו של שר החוץ האמריקאי ד"ר

על ימין ועל שמאל

הנרי קיסינג'ר. אבל היונים ב־ מפלגה הליברלית אינם חוזרים בהם מדיעותיהם.

ח"כ עו"ד ידידיה בארי, איש ה־ מפלגה הליברלית סובר שחילוקי־ דיעות קיימים הם לגיטימיים, אבל בשום פנים ואופן לא יביאו לידי פילוג או משבר רציני, אלא כרגיל ל„סערה" — עו"ד בארי, מי שהיה איש קבוצת „סרליק", איש האופו־ זיציה בעבר, וכיום „בק" מובהק, אינו טרוד מהמצב במפלגתו. „אינני יכול לערוב שלקראת הוועידה ש־ תתקיים בסוף הקיץ לא יתגבשו קבוצות מיכסה ואופוזיציה — אבל אינני רואה בזה נושא המחייב היכב־ את באופוזיציה"...

שאלת הגיזוג עם חרות, שעמדה במוקד המאבק האופוזיציוני בעבר שוב אינה קיימת וכאשר נפתרה גם הבעייה הפרסונלית של מספר אישים בקשר לשיבוצם התפקודי — נס־ תיימה למעשה תנופתה של האופו־ זיציה במפלגה הליברלית.

„אם יש חילוקי דיעות, הויכוח בין יונים וניצים", אומר ח"כ בארי. חילוקי דיעות אלה בתוך המפלגה מתפרסים גם על שאלת ההכרה או אי־ההכרה בישות הפלסטינאית, ועל שיטת הבחירות. בנושא זה אומר בארי: „ישנה החלטת ועידה ה־ מחייבת שינוי שיטת הבחירות ל־ אזורית־יחסית. אישית, דגלתי מאז ומתמיד בשיטה אזורית־רובנית, אבל הצעה זו לא קיבלה את הרוב הדרוש בכנסת".

דעות הניצים

ח"כ בארי מייצג בתקיפות את דיעות הניצים במחנה הליברלי, ה־ תואמות לקו הליכוד: „א"י היא ארצו של העם היהודי מכח הזכות ומכח ההבטחה שניתנה לנו. לגבי אלה שאינם מאמינים — הרי מאז שנחרבה המדינה לפני 2000 שנה לא היתה מדינה ריבונית אחרת כאן. מסתבר שעמנו זה קנה לו אוזנים קשובות ולב פתוח גם כשהירצה אותו לפני יהודים וגויים בשוויצריה שם עשה לפני זמן־מה במסע הרצאות מטעם האגודה שוויץ—ישראל. דעתו של בארי נחרצת: „הויכוח הפנימי בעולם הערבי אינו על השאלה אם לחסל את ישראל אלא כיצד". לדעתו האחוד הערבי ושחרור פלשתין הם שניים הכרוכים היטב יחדיו, והם מופיעים כך בסעיף 13 של האמנה הפלשתינאית. אלא שסעיף זה נכתב ב־1964, 3 שנים לפני מלחמת ששת הימים, כשסיני, יו"ש, והגולן לא היה בידינו. „כדאי לברר מה ביקשו לשחרר אז...."

באשר לאש"ף שהוקם, לדעתו, כ־ מכשיר צבאי ופוליטי כאחד. כדי לא לטפח אשליות מיותרות מצטט בארי את עורך אל־אהרם לשעבר, חסנין הייכל, הנחשב לראליסטיק־ מתון: „בהנחה שישראל תחזיר ה־ שטחים ותקום מדינה פלשתינאית, האם כורתים אז שלום? גם אם ישראל בגבולות 48 היא מוצצה בין ערביי מצרים ואסיה ולכך שום ערבי לא יוכל להסכים". סאדאת, אליבא דבארי הוא תלמיד נאמן של הייכל ולמד כיצד להצליח לקבל במתק־ שפתיים, ובלי לירות כדור אחד, נתחים הגונים של שטחים.

לדבריו של הח"כ יליד גרמניה, שנפגע קשות במלחמת השחרור, מצא לדברים אלה הדהות מלאה דווקא בקוויץ.

„מרפים אתכם! היזהרו" לאחר שראינו את מדיניות הכניעה של ממשלות המערב הבט לאן מגמים להוליך אתכם", ודברי סאדאת ב־ מסגד בקהיר יוכיחו: „נחזיר את היהודים למצב כפי שהגדירו ה־ קוראן — נרדפים, מוכים ומסכנים". אבל סאדאת למד לדבר בסגנון אחד אל העם הערבי, ולכתוב בסגנון אחר אל העולם החיצון — ומכך יש להז־ הר, ולא לשכוח שגם מדינות שאינן גובלות אתנו (אלג'יר, סעודיה, עיראן) שואפות למחוק אותנו מן המפה.

קיום או חידלון

במעגדים בהכרה בישות הפלשתי־ נאית הוא רואה אנשים כועים, באשר לדעתו הצורך בהקמת הישות הזו באה כדי לכסות על המיקצה, כאילו בשללו זכויות העם הערבי ע"י הק־ מתה של מדינה יהודית. אמאר, ב־ נאומו ב־8 בנוב' 74, יום עליית הבעת' לשלטון בסוריה, „חזר והזכיר כי פלשתין איננה רק חלק מהאומה הערבית אלא מסוריה כולה. „כל ה־ מסלול הזה מסביר מדוע לא לחמו ערביי א"י מעולם למען מדינה פלש־ תינית ערבית ומדוע זו לא קמה מאז 1947" אומר בארי, ומדגיש שלגבינו המדינה היהודית היא קיום או חיד־ לון לגבי הערבים כל יו"ש וסיני הם לא יותר מ־6.7% מכלל הטריטור־ יות שבידיהם. „העם הערבי ימשיך להתקיים גם אם לא ימשול פה".

מבוכה במפלגות

בהתייחסו לשאלת ה„יונים" ב־ מפלגתו, גורס ח"כ בארי שהמפלגות בישראל, בכלל, אינן ערוכות דיין לשאלות הנוקבות העומדות על ה־ פרק. זו הסיבה למבוכה השוררת ב־ מפלגות השונות, מבוכה הבאה לידי ביטוי בכנסת: יש מספר חכ"ים במערך שהם ניצים יותר מכמה של הליכוד, אבל תמימות־דעים זו לא התפרשה גם על שטחים ותחומים אח־ רים כמו בנושאי חברה וכלכלה. „שאלות אקטואליות, כמו נסיגה מ־ סיני או הערכת כוונות הערבים ב־ פרים הגובר, אינן ענין לאידיאו־ לוגיה. סוציאליסט דוקטרינר יכול לחשוב שהערבים רוצים בשלומנו, וקפיטליסט יחשוב שידם מושטת ל־ שלום".

שאלה: בכל התאוריה הזו הגע־ למת מהלחץ האמריקאי?

בארי: אני מודה שאנו תלויים באמריקאים, אבל אינני מסכים ל־ מסקנה כאילו אין לנו ברירה וימרון.

(סוף מעמוד 5)

התיירים ימלאו בימי הפסח את בתי המלון בתל־אביב

שבילים

לאחר תקרית מלון „סבוי" בטוחים היו מנהלי בתי המלון במרכז העיר תל־אביב כי הת־ קפת המחבלים תיפגע קשות ב־ הכנותיהם לקראת הפסח. עתה, מסתבר, כי הדברים אינם כך. אותם אלפי התיירים שהזמינו מקומות לימי החג, רק מעטים ביטלו הזמנותיהם.

„המצב מתוח בכל העולם", מדוע דווקא נפחד בארץ יש־ ראל?", כתב תייר אמריקאי ל־ בעליו של אחד מבתי המלון ה־ גדולים בעיר, וביקש לזכור כי הזמין 3 מקומות לפסח. כמותו, כאמור, גם רבים אחרים, המוגד־ רים כ„תיירים עם סנטימנטים", אשר ביקשו להסביר שאין ב־ דעתם לשנות החלטתם, וכי יבואו לישראל לימי הפסח.

ואמנם בסימן ההכנות לקלי־ טתם של אלפי תיירים ומאות ישראלים, המעדיפים השנה ל־ קיים את הסדר מחוץ לביתם, נמצאים כיום בתי המלון בעיר. עם זאת חל גם שינוי לטובה במספרם הרב, יחסית, של אול־ מות הציבור המתכוננים לקיים סדרי פסח ציבוריים רבים, ו־ בכללם גם בודדים ועולים חדשים עומדים להשתתף בהם.

השנה, הנהיגה המרוכזת ה־ לחית סדר חדש, לפיו, מאות ה־ נזקקים והנתמכים, וכן העולים החדשים שהיו, משך שנים, מסו־ בים לסדר המיוחד, ישובצו ב־ עשרות אולמות הציבור המקיימים את סדרי הפסח.

הסדר זה בא למנוע את ריכוז היותר של הנזקקים הנתמכים, וההודרת התחושה של שמחת חג משותפת עם חוגים אחרים. „אנו מממנים את כל ההוצאות להש־ תתפותם של אלה בסדרים ה־ ציבוריים" — אמר לנו אחד מ־ עובדי המועצה הדתית, המרכז את הכוונות הנזקקים לאולמות הציבור בעיר.

סדר פסח מיוחד במינו ייערך השנה בבית הועד למען החייל, בהשתתפותם של כמאה כאות משפחות שכולות. סדר פסח זה אורגן ביזמת ארגון ההורים ה־ שכולים בהשתתפות מרכז „יד לבנים" הועד למען החייל, ב־ שמו למעלה מ־1300 איש, אך האולם, מסתבר, אינו יכול להכיל יותר מ־550 איש, לכן צומצמה הרשימה. את הסדר יערוך הרב י. לאו, שוויתר, כהגדרתו על עריכת הסדר המרכזי בחיל ה־ אויר לטובתן של המשפחות ה־ שכולות. אגב, כשהתפרסם סדר פסח זה הביעו כשאלה שהנוגע יגעיבו בזמירותיהם, ואכנם, באה היד־ עת היובית מצד כמה חוגים ה־ מתגוררים בצפון ובמרכז העיר, הם, מתום הסדר בביתם, יבואו להנעים את המסובים לשולחן הסדר הציבורי הזה!...

*

בנין השגרירות „הפך למבצר!"...

בעקבות מה שאירע במלון „סבוי" וחדירת המחבלים מהים, החליטה השגרירות של בריטניה, השוכנת אל מול גן העצמאות בצפון העיר, לבצר במקצת את חזית הבנין, ועתה, עוסקים שם פועלי בנין בהקמת קירות מגן וכיסוי חזית הבנין, המשופעת בזגוגיות, בבלוקים.

זה שבנין השגרירות הופך עתה למבצר, לא איכפת להם „ה־ עיקר הבטחון" — אומרים ה־ עובדים ב„מבצר החדש שברחוב הירקון!"...

*

הסבירו למה הגדילו את תקציב ההסברה...

ראש עיריית תל־אביב מר שלמה להט וחבר עיריה נדרשו להסביר, ובאריכות, כיצד „קפץ" תקציב ההסברה והפרסומת מ־ 750 אלף לירות למיליון ו־700 אלף לירות, בהצעת התקציב ה־ חדשה שהוגשה בימים אלה על שולחנה של מליאת המועצה.

„אנו רואים חשיבות רבה להס־ ביר את פעולותנו. עד כה לקו בחסר בשטח זה" — הסביר ראש העיר, ואילו אחד מסגניו גילה לנו שאמנם יכולים היו „למנוע" את סעיף ההסברה בסעיפי משנה רבים, אך החליטו, כאמור, לצ־ טט זאת באורח רשמי וגלוי, תוך שכנוע עצמי שהדבר באמת חיוני

*

תבשילי הצ'ולנט — מוקדי שריפות בימיה של ת"א הקטנה...

את יובל שירותי הכבאות ב־ תל־אביב ציינו בצניעות יתירה, וכמעט שלא נתנו לותיקי הכבאים לגלגל זכרונותיהם שהם רבים, כדבריהם. ברם משנשאל מר אהרון אנקורי, סגן מפקד התנת כבוי האש בתל־אביב ומראשוני חבורות הכבאים, מה היו מוקדי השריפות בימים ההם, גילה כי תבשילי הצ'ולנט בשבת, שהוגחו על פתיליית הנפט, גרמו לכבאים כאב ראש לא קטן!"...

חיים פיקרש

מכתבים למערכת

מכתב וסיבו

הרב כ. פ. שכורש, חבר מועצת הרבנות הראשית וראש מחלקת ה־ כשרות ברבנות תל אביב, הכחיש באופן חד משמעי ב„הצופה" (י"א אדר ש"ז), מה שפירסם הרב ז. שומי בשמו, כאילו הודיע לו, ש„היינות כשרים למהדרין". הפירסום היה בעתון „מעריב". הכחשתו של הרב שכורש אומרת ש„הנוסח שפור־ סם ב„מעריב" לא היה מובא לפני ולא התמתי עליו".

מה משיב לכך הרב שומי? הר־ בנות הראשית בת"א בדין שתבורר עד תום מכתבו של הרב שומי ול־ הוציא מסקנות.

ברוך יהודאן, תל אביב

מיתקפה הסברתית

בשבוע שבו יצא ד"ר קיסינג'ר למסע חדש באזורנו מגלה אש"ף את פרצופו הרצחני השפל בפעולה במלון סבוי. מדינות ערב לא רק ש־ אינן מגנות מעשה שפל ונתעב זה אלא מריעות לפעולה בכלי התקשורת שלהם. סוריה אף מצהירה ברית צב־ אית עם המרצחים ומצרים קושרת צידויה עם היהודים לשוחרי הרצח שבסוריה.

ואנו מה? גם בשבוע זה — עד כדי כך? — מורידים בכח מתנח־ לים ביהודה ובשומרון.

אני מאשים את ממשלת ישראל ש־ אין לה כישורים הסברתיים מינימ־ לים ועל בגידתה בלא יודעים בחד־ דעת השואה — לכל הפחות בכל הקשור להסברה שיטתית יעילה, זהיינו: ממשלת ישראל איננה מדגי־ שה די הצורך כי עם אשר שיכל בשואה האיומה למעלה משלישו, אי־ נו יכול לוותר למדינות ערביות, אשר במלחמת העולם השנייה לא נטלו חלק ראוי לשמו לצד המע־ צמות הלוחמות בנאציזם ולהיפך היו יותר לצד מעצמות הציר הרשעיות (גרמניה של היטלר ואיטליה של מו־ סוליני).

ולא זו בלבד, אלא שבעת מסע של ד"ר קיסינג'ר הן תומכות אקטיבית ופסיבית בארגוני מרצחים.

אילו ידעו לנהל כראוי מיתקפה הסברתית זו, לא היה סאדאת יכול לבלבל ולהסיח דעת ההסברה ודעת הקהל (בארה"ב — לפחות) כי אינו ראוי לשום היהודר כל עוד אינו מת־ חייב במפורש לאי־לוחמה.

ג. רחמן

הגאון מרוגטשוב

רבי יוסף רוזין זצ"ל „הגאון מרו־ גטשוב" שבי"א אדר מלאו ל"ט שנה לפטירתו (שי תרצ"ו) בהיותו שליט בכל מכמני התורה, וכל אוצרותיה פתוחו לפניו, וליכא מידי שבעלמא כמנו. לפניו נגלו כל המסכן המספון במאמרי חז"ל הלכותיהם. בהרגלו התמידי השתמשי: ב„עיין שם. עיין שם. ערכות עמוסות גופי הלכות שנחשפו לפני ה„בעיין". מכל קצ־ וי תבל שפנו אליו בשאלותיהם ש־ הגיעו אולי לרבבות. כידוע הרוגצ־ ב'בי היה רגיל להשיב לכל שואל. ברם כמות קטנה של תשובותיו שזכו לראות אור. בס' שו"ת „צפנת פע־ נח" ממנו שהופיע בירושלים לפני כמה שנים. תשובה אופיינית כפתי־ עה בבקיאותה הרחבה וקולעת הגג־ דרותה הגאונית הלכה למעשה בס' „צפנת פענח" סי' ל"ז שאלה: בענין צירוף למנין פושעים ומחללי שב־ תות, הגאון השיב בביינו לעיין ב־ בטכתאות למיניהן. רש"י תוספות רי"ף רמב"ם הסיקו כהן: „דאין ליחיד שום חלק פרטי בדבר של ציבור. רק הוא בכלל הציבור". וה־ אלפה כאחד מסקנתו ההלכתית: „עכ"פ לדינא כך. לקריאת התורה דוק לציבור ואין ליחיד חלק מצט־ רפין אף פושעים. כלפי הנהתו של „ציבור" אין לו דין שותפות. ולא גדר שותפות. אלא כגוף עומד בפני עצמו) ולהכסף זה הליא בדי"ר ורבנן ברכות ל' (המחלוקת שבה ר"י סובר תפילה מוסף איננה אלא בחבר עיר ברש"י: ולא תקנה אלא בציבור. חבר העיר ע"י חבורת העיר. אבל לא ליחיד. וחכמים אומרים בחבר העיר ושלא בחבר העיר) אבל בעתירית אם בחיל שבה בהגרסיא אי אפשר לצרפו דזה קשר לשניים ואין כן הבבין פגעבין כ"ד" (ברש"י שם דאין סומכין על המבין לעשות כ־ דבריהם. ואפילו עושין עיבור כדין וכדת אין השנה מתעברת על ידן) השובה לגבוד בספרו בענין רעידת האדמה בארץ באמצע שנות העשרים כדבריו: מאוד אני הייתי נבוך מהר־ עש שהיה בירושלים. אך תלי"י קבל־ תי מכתב אשר תלי"י לא פגעה ב־ פתח תקוה (כנראה הנכבד בנו של הרב ציטרון שהיה רבה של פ"ת לתמו של הרוגצובי) וגם שלחתי טלגראם לשם, ולהצדיק לפי הדין שיזור המברק הגאון מביין ג' מקו־ רות. א. ירושלמי דברכות „מתריעין על הזוועות". ב. ברמב"ם „ה' תע־ נית: וכן על הרעש ועל הרוחות ש־ הן מפילין את הבנין והורגין מת־ ענין ומתריעין עליהן. ג. במסכת תע־ נית כ"א „אמרו ליה לרב נחמן איכא מותנא בארעא דישראל גזור תעני־ תא". ומסיים: „ולכן הסעגי שסלחתי בגדר התרעה" (צ"פ סי' פ') שהוא מבליע תודתו העמוקה להרב ש. י. זווין שורו „אנציקל. תלמודית" ש־ סידר את ב"א בעירו שילכד שחיטה אצל השובבים דכתא. כתחיל מכתבו: „הנה חיה גדול לכבודו. ואבקשו נא להשגיח עליו בכל פרט. נא בזה כי בעת שמירה לעשות מעשה גבי מצת מצוה. (בציינו את המקורות במארא וחכמים שבמידה הרי היא כבעשה) ובבי"ם דמשמר כעושה מע־ שה דמי) ושאר התשובה דנה בעניני שחיטה וטריפות וניקור קרום של מוח וצוד. ומסיים: „ויחוג חג המצות בכשרות ושמחה (צ"פ סי' צ"ב) ה־ תשובה שנכתבה בשנת תרפ"ז הרב זווין שימש אז כרבה של קהילת דנאוזיבקי.

איפר קליגר

הנוער החלוצי

את תקופת „בני עקיבא" בנעורו־ בילינו בצריף" אך טרם שכחתיה, ו־ היא טבועה עמוק בתודעתי. אך ככל שאני מוזמן כיום אצל נוער בסני־ פים הבוגרים והצרוחים אני מלא עגמת.

מפלגות האם, אשר צריכות לקבל את מלאכת ההדרכה ולהקדיש מר־ מגם היקר במסיבות והרצאות לנוער, זנחות את תפקידן, וההדרכה נמ־ צאה בידים לא מאומנות של נוער לומד אשר זקוק בעצמו להדריך ואין הזמן בידיו לעשות כן.

כאחד ישנן תנועות מבחוץ. אשר מדפקות על שערי בתי הספר ה־ דתיים, כדי לארגן את הנוער הדתי בעוד הוא וגנה לנפשה. יותר על כן, תלמידיו כתות יא ו־יב אשר „בני עקיבא" מסיר את פקותו מהם הם טרף קל.

למה זונחים את הנוער היקר הזה ועוזבים אותו לאבחות? איפה היא היד המארגנת של נוער לומד בבתי כפר דתיים על יסודיים?

לשם כך קיימים אותם „מדכים עד־ לכיים לנוער" אם לא לקיים את ה־ פוטנציאל היקר כני יקר של בנעים ובנעורות לומדות?

אני פונה איפוא בקריאה לכל אי־ חם עסקנים ופעילים להכנס לפ־ עילות בסניפים, בערבים בשבתות ו־ במועדים, כדי לשמור על הנהלת וה־ אחווה של נוער דתי לומד.

אליעזר זוג, תל אביב

מנהיגות רוחנית מאוחדת

בעלבון צורב ובכאב עמוק, קבל הצבור הדתי את ההודעות הכרעי־ שות, על כשרות היין לפסח, כהרב הראשי ומהרכזת הרבנות הראשית, כשאחת נוגעת את השניה, אחד מהדיר והשני מתיר, ובאיזה שמחה הטי־ פוק רב קיבל אותם הציבור החילוני, שעסה על המציאות הגיש אותה ל־ צבור הרחב בטלוויזיה, מועצת הר־ בנות, שבהתחלה סרבה להתראיין ו־ בסופה נעבתה, בהודעתה הנוספת, שבאה להעניין „מי בראשי". לא לקי־ הה בחשבון ולא הערכה כראוי, את חילול השם ביזוי אותו המוסד שטפ־ חר גדלו אותו. המצב במדינה ההת־ דרדרות הבוטרית בכל שטחי החיים, שחיתות, מפילות, שוד, אונס ורצח, מחייבים את מנהיגי העם ההדרכי וה־ רוחני בראש ובראשונה, להסתער כהסיום הסכוכן שיצמו שנאת חינם, שאינו מבחין בין טוב ורע וקוהל על ימין ועל שמאל, עליה להמנאחד ולהכריז על ביזוי של מראסט הההוה ומיטב הכוחות ולהתייצב תחת דגל התורה על מנת, לבער את הנגעים שפשו בקרבנו. ללחום בבערות רי ההפקרות, לרסן את היצרים ולתת ע"י דוגמא אישית קוממת בהתנהגו־ תה המופתית, כלפי הזולת, בבקשה הרצויים הנבאים בברכה שתהיה תפ־ ארה לעושיה ותפארת לו מן האדם, זה מה שהצבור דורש ורוצה לראות בימינו אצל מנהיגיו הרוחניים.

הבעיה הכאובה, איך לעצור את גלגלי ההידרדרות, והאתגר להכניס את התורה לחיים הקינים הנגינים. הם העומדים על הפרק הדורשים פת־ רון מידי.

א. רוזמר

ממשלה הלוחמת בהתיישבות

נוכח מעשיה של ממשלת רבין, הנלחמת בהתיישבות יהודים בארץ ישראל (מעלה אדומים, אלון מורה, ירידו, וכו'), הגיע הזמן ששרי ה־ מפד"ל יצילו את שרידי כבוד הנר־ עתם ויבדלו מתוך העדה הזאת ובכך לסייע להפלת הממשלה הזאת.

אברהם בר־אוריין, פתח תקוה

התנחלות מול טרור

התשובה הקולעת, אשר תבלים גם לעולם הערבי, וגם לפוליטיקאים ו־ למדינאים הערבים את מהותו הספי־ צית של עם ישראל היא: על כל פי־ גוע ועל כל נסיון פיגוע תוקם הת־ נחלות ביהודה ובשומרון.

השיקול המדיני של הערבים יחייב אותם לשקול, אם הם יגרמו להת־ גשבות מחודשת של היה כאשר יפ־ נו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ! ויגרמו על ידי זה להרחבת הישוב היהודי בא"י.

החשיבה המדינית השגרתית והתד־ כונית, בלי יכולת לבחור בדרכים מדיניות אלטרנטיביות בהתאם למ־ ציאות המשתנה היא כתול רציני.

המדיניות הנוכחית, אחרי הפגוע בתל אביב צריכה להכריז ולבצע: על כל דם של כל יהודי — נבנה עוד ישוב ביהודה ובשומרון.

יוסף בן ברית, חבה ציון

תשלום בעד תרופות

הנהלת קופת חולים מבססת, כ־ ידוע, את החלטתה לגביית התשלומים תמורת התרופה, על הנימוק שגביית התשלום בעד התרופות תביא לירידה בצריכתן, אשר לדעתה של קופ"ח היא מופרזת.

הנימוק הזה בלתי משכנע ואף נוגד את ההגיון. הלא בסופו של דבר אין החולים רושמים את התרופות לעצמם, אלא אלה נרשמות להם ע"י הרופאים. הנהלת קופת חולים אמנם טוענת, שהרופאים רושמים את ה־ תרופות תחת לחץ המופעל עליהם על ידי החולים. אולם בהתאם לכלל שכל שקר יש בו קצת מן האמת, חייבים להודות שאמנם קיימים מק־ רים, בהם מופעל לחץ מעין זה, על הרופא. אבל אלה הם מקרים שוליים בלבד. פשוט מתוך הסיבה, כי מרבי־ תם של החולים, אינם בקיאים בטיב התרופה ובשמותיהן. הלא בודאי בלתי אפשרי היא שאדם יודרש ל־ עצמו תרופה, שאינו יודע על קיומה. ואף אם נקבל את טענתה הבלתי הגיונית של הנהלת קופת חולים, ש־ החולים צורכים את התרופות על דעת עצמם, הרי גביית התשלום ב־ וודאי לא תביא לירידה בצריכת ה־ תרופות במידה ניכרת, כי אדם אשר הוא בריא, שהתרופה מסויימת עשויה להביא ארוכה למחלתו, לא יוותר עליה אף במקרה שידרש לשלם ת־ מורתה. כי אלולא כן, הרי בתי ה־ מרקחת הפרטיים היו כבר מזמן פוש־ טים את הרגל!

אין להניח, שהעובדות הללו אינן ידועות להנהלת קופת חולים, ולכן עלינו לקרוא את הילד בשמו: מדובר בהעלאה סמויה של מס החבר. ואם זה כך, הרי על הנהלת קופת חולים לומר זאת בגלוי ואל לה להסתתר מאחורי נימוקים, שאין להם שחר, כי הציבור בודאי זכאי, שיאמרו לו את האמת.

א. עבודי, תל־אביב

משרד החינוך והתרבות

מינהל החינוך — המחלקה לבחינות

בחינות בגרות ובחינות מוקדמות עד אביב תשל"ה, אפריל 1975
הודעה ל„נבחנים חיצוניים" (אקסטרנים)

תאריכי הבחינות בכתב

[ב]חינה במועד זה תתקיימנה בין התאריכים כ"ה בניסן תשל"ה, 6.4.75 — י"ט באייר תשל"ה, 30.[4.75]

[...]ן — לוח הבחינות:

[...]ות לב — הבחינות בשפות זרות ראשונות שתתקיימנה ביום שני ג' באייר תשל"ה [1]4.4.75, ערב יום הזכרון לחללי צה"ל, תחלנה בשעה 14.00 ולא בשעה 15.00 כמקובל שפורסם בהודעות קודמות.

יום התאריך	מקצוע בבחינה	חלק	סמל השאלון	שעת התחלה	שעת סיום
ראשון כ"ה בניסן 6.4.75	ידיעת העם והמדינה (מוקדמות)		94	15.00	17.00
שני כ"ו בניסן 7.4.75	ספרות עברית, תכנית מורחבת	חלק א'	04	15.00	18.00
	ספרות עברית, תכנית מורחבת	חלק ב'	04	18.30	19.30
	ספרות עברית: תכנית מצומצמת		05	15.00	18.00
	ספרות עברית לעולים חדשים		[illegible]	15.00	16.30
רביעי כ"ח בניסן 9.4.75	שפות זרות שניות: אנגלית (11) צרפתית (14) ערבית (16) רומנית (33) איטלקית (22) פולנית (38) רוסית (18) ספרדית (20) פורטוגזית (48) טורקית (50) פרסית (52) הונגרית (54) סלובקית (56) ציכית (58)		סמל השאלון ליד מקצוע הבחינה	15.00	18.00
חמישי כ"ט בניסן 10.4.75	היסטוריה	חלק א'	24	15.00	18.30
	היסטוריה	חלק ב'	24	19.00	20.00
	היסטוריה ב' — תולדות עם ישראל (מוקדמות — לעולים חדשים)		95	15.00	16.00
	היסטוריה (מוקדמות)		83	15.00	16.30
שני ג' באייר 14.4.75	שפות זרות ראשונות: אנגלית (90) צרפתית (12) ערבית (15) רומנית (32) רוסית (17) פולנית (23) ספרדית (19) איטלקית (21)	חלק א'	סמל השאלון ליד מקצוע הבחינה	15.00	17.00
	טורקית (49) פורטוגזית (47) פרסית (51) הונגרית (53) סלובקית (55) ציכית (57)	חלק ב'		17.30	19.30
חמישי ו' באייר 17.4.75	תנ"ך (תכנית א' וב')	חלק א'	06	15.00	17.00
	תנ"ך (תכנית א' וב')	חלק ב'	06	17.30	19.30
	תנ"ך לעולים חדשים		46	15.00	18.00
שני י' באייר 21.4.75	מתמטיקה תכנית מצומצמת		08	15.00	18.30
	מתמטיקה תכנית מורחבת	חלק א'	07	15.00	17.30
	מתמטיקה תכנית מורחבת	חלק ב'	07	18.00	20.00
שלישי י"א באייר 22.4.75	ביולוגיה		28	15.00	18.00
	ביולוגיה (מוקדמות)		84	15.00	16.00
רביעי י"ב באייר 23.4.75	גיאוגרפיה וידיעת הארץ		29	15.00	18.00
	גיאוגרפיה של א"י (מוקדמות)		87	15.00	16.30
חמישי י"ג באייר 24.4.75	כימיה		27	15.00	18.00
	כימיה (מוקדמות)		86	15.00	16.30
ראשון ט"ז באייר 27.4.75	תלמוד (תכנית מצומצמת א' וב')		25	15.00	17.30
שני י"ז באייר 28.4.75	דקדוק		20	15.00	17.30
	דקדוק לעולים חדשים		59	15.00	16.00
רביעי י"ט באייר 30.4.75	פיסיקה (תכנית מצומצמת)		35	15.00	18.00
	פיסיקה (תכנית מורחבת)	חלק א'	26	15.00	18.00
	פיסיקה (תכנית מורחבת)	חלק ב'	26	18.30	20.00
	פיסיקה (מוקדמות)		85	15.00	16.30

[מ]רכזי הבחינות

[כ]ל הנבחנים לבוא למקום הבחינה, כמפורט להלן, חצי שעה לפני התחלתה ולהביא אתם תעודת זהות [מ]משלתית לשם זיהוי.

[א]. שלוחת תל אביב המרכז (מחוז 1)

1.) הבחינות במקצועות: ספרות עברית לעולים חדשים, היסטוריה (תולדות עם ישראל) מוקדמות לעולים חדשים, תנ"ך לעולים חדשים, תלמוד תכנית מצומצמת א' וב' ודקדוק לעולים חדשים — תערכנה לכל הנבחנים במשרדי המחלקה לבחינות, רח' ז'בוטינסקי 71 רמת גן. התחבורה למקום באוטובוס בקוים 51, 54, 62, 66, 30, 40, 42.

2.) הבחינות במקצועות: ספרות עברית לפי תכנית מורחבת, שפות זרות שניות, היסטוריה מוקדמות, שפות זרות ראשונות (חוץ מאנגלית), מתמטיקה לפי תכנית מורחבת, ביולוגיה, מוקדמות גיאוגרפיה, גאוגרפיה מוקדמות, כימיה מוקדמות והגרות, פיסיקה תכנית מורחבת ופיסיקה מוקדמות — תערכנה לכל הנבחנים בביה"ס התיכון עירוני ט' יד־אליהו, סוף רח' להגרדיה, תל־אביב. התחבורה למקום באוטובוס בקוים: 30, 31, 34, 35, 36, 11.

3.) בכל יתר המקצועות יתחלקו הנבחנים לשבעה מרכזי בחינות, לפי האות הראשונה של שם המשפחה כפי שהיא מופיעה בהודעת הרישום לבחינה, כלהלן:

נבחנים ששם משפחתם מתחיל באות:	יבחנו בביה"ס	כתובת ביה"ס	התחבורה למקום הבחינה באוטובוס:
א־ב	תיכון עירוני א' „חשמונאים", בת"ים	רח' חשמונאים 27, בת"ים	קו 18 מצפון ת"א קו 85 מהתחנה המרכזית ת"א
ג־ד־ה־ו	ת"ע עירוני „רמות" בת"ים	רח' מבצע סיני 28, בת"ים	קו 18 מצפון ת"א, קו 85—86 מהתחנה המרכזית
ז־ח־ט־י	תיכון עירוני מקצועי „שבח", תל־אביב	רח' המסגר 7, תל־אביב	קו 51, 54, 59, 60, מהתחנה המרכזית תל־אביב
כ־ל־מ	תיכון עירוני ה', ת"א	רח' בן־יהודה 227, ת"א	קו 4, 1 (ליד התחנה המרכזית)
נ־ס־ע־פ	תיכון „גאולה", ת"א	רח' גאולה 30, תל־אביב	קו 1, 4, 16, 17, 18, 19, 30, 31, 32, 33
צ־ק־ר	תיכון „קלעי", גבעתיים	רח' בית השואבה 12, גבעתיים	קו 53 מהתחנה המרכזית; קו 55 ו־63 מצפון ת"א; קו 57 מרמת גן
ש־ת	תיכון עירוני ט', יד אליהו, תל־אביב	סוף רח' להגרדיה, יד־אליהו, תל־אביב	קו 30, 31, 34, 35, 36

4.) נבחני ביה"ס מישלי"ב (מחוז 8) יבחנו במרכזים לפי הפירוט הבא:

א.) הבחינות ספרות עברית לעולים חדשים, תנ"ך לעולים חדשים, דקדוק לעולים חדשים יתקיימו לכל נבחני מישלי"ב בביה"ס מישלי"ב, רח' ויצמן 53 ת"א. תחבורה למקום הבחינה באוטובוס בקוים 55, 12, 19, 62, 66.

ב.) ביתר המקצועות יתחלקו נבחני מישלי"ב לשני מרכזים, לפי האות הראשונה של שם המשפחה כפי שהיא מופיעה בהודעת הרישום לבחינה, כלהלן:

נבחנים ששם משפחתם מתחיל באות:	יבחנו בביה"ס	כתובת ביה"ס	התחבורה למקום הבחינה באוטובוס:
א־ע	תיכון עירוני י' — כל ישראל חברים, ת"א	רח' רידינג 26, ת"א	קו 25, 27, 45 (מאנ' בר־אילן, דרך רי"ג בגבעתיים)
פ־ת	תיכון עירוני א', ת"א	רח' שפרינצק 2, ת"א	קו 12, 19, 63, 26, 11

5.) נבחני בית ברל — תלמידי הקורס הקדם אקדמי ותלמידי המדרשה להכשרת מדריכי נוער — יבחנו בבית ברל, צופית. תחבורה למקום הבחינה באוטובוס בכפר סבא.

ב. שלוחת חיפה והצפון (מחוז 2)

1.) הבחינות במקצועות: ספרות לעולים חדשים, דקדוק לעולים חדשים, תנ"ך לעולים חדשים, שפות זרות שניות, כל הבחינות המוקדמות, (חוץ מידיעת העם והמדינה), שפות זרות ראשונות (חוץ מאנגלית), מתמטיקה לפי תכנית מורחבת, ספרות עברית לפי תכנית מורחבת, פיסיקה לפי תכנית מורחבת, כימיה, ביולוגיה, תלמוד קצר — תערכנה לכל הנבחנים בבית חינוך תיכון, רח' צה"ל 41 חיפה. תחבורה למקום בקוים — 2, 3.

2.) הבחינה בידיעת העם והמדינה תתקיים לכל הנבחנים בביה"ס התיכון עירוני א', רח' תל־אביב 27, חיפה, התחבורה למקום באוטובוס בקוים: 40, 41, 42.

3.) בכל יתר המקצועות יתחלקו הנבחנים לחמישה מרכזי בחינות, לפי האות הראשונה של שם המשפחה, כפי שהיא מופיעה בהודעת הרישום לבחינה:

נבחנים ששם משפחתם מתחיל באות:	יבחנו בביה"ס	כתובת ביה"ס	התחבורה למקום הבחינה באוטובוס:
א־ב	בי"ס תיכון כל ישראל חברים	רח' הרצל 75, חיפה	כל האוטובוסים להדר
ג־ד־ה־ו־ז־ח־ט	בית חינוך תיכון	רח' צ.ה.ל. 41, חיפה	אוטובוסים 2, 3
י־כ־ל	בי"ס מב. „שלהב"	רח' יצחק שדה 26 חיפה	אוטובוסים עד אגד ישנה
מ־נ־ס־ע־פ	בי"ס תיכון עירוני א'	רח' תל־אביב 27, חיפה	אוטובוסים 40, 41, 42
צ־ק־ר־ש־ת	בי"ס תיכון עירוני ד'	רח' דרך נוה שאנן 95 חיפה	אוטובוס 18, 19

ג. שלוחת ירושלים (מחוז 3)

כל הבחינות לכל הנבחנים תתקיימנה בביה"ס התיכון ע"ש רנה קסין, רח' יעקב נמר רמות אשכול. התחבורה למקום בקוים 4, 9.

ד. שלוחת הדרום (מחוז 4)

1.) בבאר־שבע — כל הבחינות לכל הנבחנים תתקיימנה בביה"ס התיכון מקיף א', רח' השלום, באר־שבע. התחבורה למקום באוטובוס בקו 5 מהתחנה המרכזית.

2.) אילת — בביה"ס התיכון המקיף הכללי ע"ש גולדווטר, אילת.

3. חומר־עזר מותר בשימוש בבחינות

מקצוע הבחינה	חומר עזר מותר בשימוש
אנגלית שפה זרה א'	מילון אנגלי—אנגלי מאת הורנבי
גיאוגרפיה; גיאוגרפיה של א"י מוקדמות	1. מפה של א"י 1/250,000 2. מפה גיאולוגית של א"י 1/250,000 3. אטלס כללי פיסי מדיני וכלכלי
מתמטיקה מורחבת ומצומצמת	סרגל חישוב, לוח לוגריתמים וכלי שרטוט. לשאלון הבחינה יצורפו דפי נוסחאות מתמטיות
כימיה	סרגל חישוב, לוח לוגריתמים, לוח המערכה המחזורית
פיסיקה מצומצמת	סרגל חישוב, לוח לוגריתמים וכלי שרטוט
פיסיקה מורחבת	סרגל חישוב, לוח לוגריתמים וכלי שרטוט. לשאלון הבחינה יצורפו דפי נוסחאות וקבועים פיסיקליים
צרפתית שפה זרה א'	בחלק א' של הבחינה בלבד מילון צרפתי צרפתי
תנ"ך תכנית א' ותכנית ב'	בחלק א' של הבחינה בלבד ספר תנ"ך בלי מפרשים

פרט לחומר העזר הנ"ל אין להביא לבחינה ואין להשתמש בכל חומר נוסף. כמו כן, כל הספרים וחומר העזר הנ"ל חייבים להיות נקיים מרשימות.

4. בחינות בע"פ

הבחינות בע"פ תתקיימנה בשלוחות המחלקה לבחינות בין התאריכים: כ"ג באייר תשל"ה 4.5.75 — ד' בסיון תשל"ה, 14.5.75.

הנבחנים בע"פ יקבלו הודעה אישית על המועד המדויק של הבחינה בע"פ ובשעה בה יבחנו. נבחן אשר נרשם לבחינות ולא יקבל רישום עד ארבעה ימים לפני תאריך הבחינה מתבקש לפנות לשלוחת המחלקה במחוז.

אנו מאחלים לכל הנבחנים הצלחה בבחינות!

גזור ושמור! מסור הודעה זאת לחבריך הנבחנים!

هكذا من الاصل

هكذا من الأصل

מצב התעסוקה

כמה ענפי משק חשובים נפגעו ע"י השפל הזורר זה כבה חד־שים בעיקר ביהלומים, טקסטיל, לבידים, מוצרי־מותרות, בתיירות ובתחבורה. הנהלת נמל חיפה ש־לחה פיטורים ל־200 עובדים ו־עשרות מורים פוטרו בתמנע. למרות זאת, אין אבטלה. בחודש פברואר נרשמה בלשכות שירות התעסוקה כ־14 אלף מבקשי ע־בודה לעומת כ־20 אלף פניות מעסיקים לקבלת עובדים. מתוך ה־20 אלף פניות לקבלת עוב־דים יכול היה שירות התעסוקה להיענות רק לכ־7,000 בקשות ו־היתר לא נענו בגלל אי־התאמה בין המקצועות הנדרשים למקצו־עות של דורשי העבודה.

הסבר של פרדוכס הוא שעוב־דים רבים נקלטו ע"י שירות־

הפרק

הקבע בצה"ל ובמשטרה, כן מצ־או עבודה בענפים אחרים בהם היה קיים מחסור כרוני בעובדים כגון במתכת, אלקטרוניקה, כי־ביה ועוד. אלמלי כך היו אלפים ואולי אפילו יותר מובטלים, דבר שהיה גורם לגל חדש של אב־טלה בכל ענפי המשק.

הזרים סבורים שלא צפוי מיתון ובוודאי שלא תהיה אבטלה עמו־קה או לכל היותר תהיה היווצ־רות של „כיסי אבטלה". עם זאת קיימת אי בהירות לקראת הקיץ ובעיקר לקראת המחצית השנייה של השנה. צפייה הקטנה ניכרת בבנייה ובענפים הנלווים לענף הבנייה, נוסף להקפאת העבודות הציבוריות, תקציב הפיתוח וה־שפל בהשקעות. כן חשש לאב־טלה בנמלים אחרים. בימים אלה נמסר כי מערכת־הבטחון הצטרך השנה להקפיץ את ההזמנות ה־מקומיות מכל הסוגים בשיעור של 10־15 אחוז עקב הקטנה הריאלית בתקציב הרכש בארץ.

כדי להיות מוכנים לכל צרה שלא תבוא, הוקם מטה־חירום ל־תעסוקה ויהיה צורך להסבה מק־צועית בהיקף גדול כדי למנוע אבטלה בעתיד. אולם אם בכל זאת לא תהיה תעסוקה טבעית במידה מספיקה, גם יהיה צורך להפשיר תכניות־פיתוח שביצוען נדחה עקב הקפאת התקציב.

ש. מ. מייר

ירידה במספר הביקורים בקולנוע

מנתונים לחודשים ינואר־פברואר 1975 מתברר כי נמשכה הירידה ב־מספר הביקורים בבתי הקולנוע ש־החלה בדצמבר 1974. רמת הביקורים הממוצעת לאחר ניכוי השפעת ש־ינויים העונתיים הרגילים בשלו־שת החודשים דצמבר 1974 עד פב־רואר 1975, היתה נמוכה ב־12% ל־ערך, מהרמה הממוצעת בשלושת ה־חודשים שקדמו (ספטמבר־נובמבר 1974).

משק וכלכלה

יצרני הטקסטיל דורשים יחס מיוחד

מאת ב. אדלר

ענף הטכסטיל היה מתמיד ענף פרובלמטי בישראל והוא נזקק ל־תמיכה מעבר למה שנעבק לכלל התעשיה. מצבו הרופף של ענף זה, שתנופת הפיתוח שלו היתה יחסית גדולה בהרבה מאלו של ענפי תע־שיה אחרים, אילץ את הממשלה להקדיש לו תשומת לב מיוחדת תוך קביעת הסדרים מיוחדים וחורגים בשבילו. כך, למשל, היה שער הדולר לייצוא שלו גדול יותר מאשר כל ייצוא תעשייתי אחר. עתה, בשל הקשיים הפוקדים ענף זה, שוב מע־לים יצרני הטכסטיל דרישות להטבות והסדרים מיוחדים לענף.

באחרונה הגיש ענף הטכסטיל ב־התאחדות התעשיינים תכנית כוללת להטבות לענף בכדי שיוכל להתגבר על המשבר, בעיקר על הקיים ב־ייצוא. לפי תכנית זו — הידועה בשם „תכנית אוסטרוב", על שמו של מע־בד התכנית, מנהל אגף הטכסטיל בהתאחדות התעשיינים, מר ב. אוס־טרוב — יוטל היטל מיוחד על ייבוא חמרי גלם לתעשיית הטכסטיל ואותו שיעור היטל יוחזר לייצוא טכסטיל. כלומר: בעקיפין ישלם השוק ה־מקומי את התמיכה הניתנת לייצוא הטכסטיל. לפי ההצעה יקבלו היצואנ־נים תוספת תמריץ לפי שיעור ה־ייצוא שלהם, וככל שאחוז הייצוא מהייצור יהיה גדול יותר כן יגדל התמריץ.

יו"ר אגף הטכסטיל בהתאחדות ה־תעשיינים, מר ד. יעקובוביץ, מסביר את הצורך בעידוד מיוחד לענף בכך שכיום קיים משבר עולמי בכל התע־שיה, ובעיקר בטכסטיל, כל משבר כלכלי מתחיל בטכסטיל, הוא מציין, בהזכירו שתעשייה זו מעסיקה מספר רב של עובדים, 60 אלף. מספר עוב־דים זה הוא חמישית מכלל עובדי הייצור במדינה. מפעלי הטכסטיל מרוכזים גם בעיקר באזורי הפיתוח ופגיעה במקומות אלה, שאין בהם אלטרנטיבה למקורות תעסוקה אח־רים, היא רגישה.

המשבר העולמי בטכסטיל חמור יותר בישראל בשל התנאים המיוח־דים שלה ולכן צריך למצוא להעמיד אותה בתנאי תחרות שווים. דוגמא לכך הוא הניצול הנמוך יותר של הציוד בארץ, ובעוד שבעולם מנצ־לים ציוד זה, בשלוש משמרות עבודה — ואין אפשרות לעבוד בפחות מש־מרות כי אחרת עובדים בהפסד, בגלל המחיר היקר של הציוד — בשיעור שלמעלה כ־90 אחוז הרי שאצלנו ה־ניצולת היא 75 אחוז בלבד. מר יעקובוביץ מונה מספר סיבות לכך ובין היתר הוא מזכיר את המחסור בעובדים והיעדרות גבוהה מהעבודה. חלק מהיעדרות זו מוצדק, מלו־אים, אך זו אינה קיימת במקומות אחרים בעולם. היעדרות אחרת היא לא מוצדקת כי בארץ קרה לעתים שעובד עושה חשבון כי לא כדאי לו לעבוד כל החודש כדי לא להגיע לסכום שממנו והלאה לא משלמים תמיכת סעד. לא יתכן שתמיכות סעד תהיינה גבוהות יותר משכר המינימום — אומר מר יעקובוביץ, במסרו כי הנושא נדון עתה בוועדת העבודה של הכנסת. לו היינו עובדים בתנאי ייצור כמו בגרמניה, למשל, לא היינו צריכים לדבר על פרמיות, אך התנאים בארץ הם כאלה מחייבים פרמיות — קובע יו"ר אגף הטכסטיל, אצלנו ההיעדרות היא בשיעור של 15 אחוז והתנאים הסוציאליים מגיעים עד 60—50 אחוז, דבר שאינו קיים אצל המתחרים, הוא מוסיף בהסבירו את הצורך בפרמיות.

עד כמה קשים כיום חייהם של יצרני הטכסטיל אפשר היה ללמוד מביקור בכמה מפעלים ובשיחה עם מנהלי המפעלים. לנימוקים שבעלה יו"ר אגף הטכסטיל מוסיף מנכ"ל „לנה", אחד ממפעלי הסריגה הגדו־לים בארץ, ומנהל המפעל, מר מ. פוגר, כי ארצות חדשות הופיעו ב־ייצוא הטכסטיל, דוגמת ברזיל, והן מוכרות את תוצרתן בכל מחיר ש־אפשר למכור. נוכח המשבר העולמי, הם מוסיפים, ההזמנות נעשות כיום ליום יותר פרועה הארץ כמו איטליה, שבה עובדים מפעלי הטכסטיל רק 3 ימים בשבוע, מציעה את תוצרתה בכל מחיר שאפשר למכור.

מנהלי „לנה" מציינים גם כי ה־התייקרויות בארץ מייקרות את ה־סחורה הישראלית מעבר לכל יכולת של מכירה.

מפעל „לנה", כמו מפעלי טכסטיל אחרים, נתקלים בבעיות של מחסור בכוח אדם ולמרות ההאטה במשק קשה להשיג עובדים. בעיקר, אומר מ. כהן, קשה להשיג עובדים למש־מרות שלישית. להיקף מצב זה אין הוא רואה דרך אחרת אלא בשינוי מדיניות המיסוי.

המשבר בענף הטכסטיל כבר נתן את אותותיו במפעלים, בירידה דרס־טית ברווחיות. קבוצת מפעלי „אדרת" למשל, תסיים את שנת 1974 ברווחים של מיליון ל"י בלבד לעומת שני מיליון ל"י רווח בשנת 1973. המצב הורע בעיקר בעקבות הפיחות וב־שלושת רבעי השנה הראשונים של 1974 הסתכמו הרווחים ב־1.8 מיליון ל"י, ורק ברבע האחרון של השנה חלה ירידה דרסטית ברווחים. מנכ"ל „אדרת", מר א. וודק, מסביר זאת בפיחות שגרם להפסד גדול למפעל, כשבמלאי הגדול היו צריכים לשלם את תוספת הפיחות בעוד שבשוק אי אפשר היה לקבל תוספת זו. המלאי הגדול נוצר בשל מדיניות הממשלה שעודדה בתחילת השנה החזקת מלאי גדול — אומר מר ש. וודק.

לגבי הייצוא אומר מנכ"ל „אדרת" כי מוכרחים ללכת למוצרים יותר מתוחכמים, וייצוא הוטיב, למשל, הוא ייצוא רע. „אדרת" מפתח עתה ייצוא של חוטים לאריגה ביתית. חוטים אלה ארוזים בחבילה מיוחדת שכל אחת מהנה עשויה לאריגת שטיח בעל דוגמא מסוימת. החוטים כרוכים בחבילות מיוחדות, לפי הצ־בעים של השטיח, ועל ה־חבילה יש גם הוראות סריגה ומתם הסריגה. למוצר זה, שישראל היא הראשונה בו, יש עתיד רב, לדברי מר וודק.

לעומת מנהלי מפעלים אחרים לא היו כמעט טענות לגבי א. קאופמן, מנהל במפעל המכנסים „קרנקס" — קאופמן סובולסקי. מפעל זה שרוב תוצרתו מיועדת לייצוא הכפיל את הייצוא שלו תוך שנתיים, מ־600 אלף ל"י ל־1,2 מיליון ל"י ב־1974. מר קאופמן סבור שיש לשים את הדגש על עידוד הייצוא הקיים ולא על הכנסתם לשוק של יצואנים חדשים. הייצוא הוא מקצוע שצריך ללמוד אותו בשנים רבות של נסיון, הוא אומר, בקראו להגדיל את הייצוא בהדרגה ולא בקפיצות.

עם זאת גם מר קאופמן מתלונן על מיסודים קטנים המקשים על היי־צואנים. הוא מביא כמספר דוגמאות של בעיות שאפשר היה לפתור אותן בקלות — הוצאה מהמכס של אביזרים לייצור הארוכת זמן רב, קשיים במכס בהוצאת דוגמאות של מכנסים ועוד.

ארה"ב תפטור ממס מענקים במסגרת חוק עידוד ההשקעות

הסכם על כך הושג בדיוני הממונה על הכנסות המדינה מ. נוידרפר עם האוצר האמריקאי ☆ צפוי פיגור של 400 מיליון ל"י במימוש אומדן ההכנסות המתוקן ☆ האוצר יחזיר כנראה את הצעת חוק מס שבח הנוכחית

מאת יצחק דויטש

שלטונות ארה"ב יכירו במענ־קים שממשלת ישראל נותנת עפ"י חוק עידוד השקעות הון ו־יפטרו אותם ממס.

הסדר על כך הושג בשיחות שניהל הממונה על הכנסות המדינה מר משה נוידרפר עם האוצר האמריקאי לקראת חתימת ההסכם על מניעת מסי־כפל בין שתי המדינות. כ־תוצאה מהסדר זה תגבר כדאיות ההשקעה של אנשי עסק אמריקאיים בישראל.

כמו כן הוסכם ששלטונות ארה"ב יתנו זיכוי למשקיעים על מלווה חובה שהם משלמים בארץ.

ההסכם למניעת כפל מסוי בין ישראל וארה"ב יחתם בעת ביקורו הקרוב של שר האוצר י. רבינוביץ בארה"ב. אבני הנגף לבקור זה הו־סרו לאחרונה כאשר יושבו חילוקי הדעות בעניין ההסכם הכלכלי. כמו כן הוסכם ששר האוצר האמריקאי ו. סיימון יצא בגלוי נגד האפליה הערבית בלוחמה הכלכלית של מ־דינות ערב בישראל ונכונות מפעלים כלכליים בארה"ב להיגרר אחרי קו זה.

פיגור במימוש האומדן

הממונה על הכנסות המדינה משה נודרפר מסר לסופרנו כי על פי הע־רכות מוקדמות יהיה השנה פיגור במימוש אומדן ההכנסות בסך של כ־400 מיליון ל"י. עפ"י ההערכות ה־מתוקנות אמורה היתה הגבייה ל־הסתכם ב־24.3 מיליארד ל"י. אולם בשל האטת פעילות לא יתממש או־מדן זה. צפוי פיגור של כ־400 מי־ליון ל"י.

הצעת מס שבח תוחזר

בעקבות המלצת „ועדת בן שחר" לאחד את חוקי מס שבח מקרקעין ומס רווחי הון ישקול האוצר הקפאת התיקון למס שבח שהוגש לכנסת. האוצר הגיש לכנסת תיקון לחוק מס שבח שבמסגרתו ישנו שינוי ב־שיטת המס על דירות בגורם ליחיד וכן צמצום הנהגות על החוקה גו־ל־ין תקופה ארוכה. מכיוון שצפוי המלצת ועדת בן־שחר יש לאחד את שני החוקים האמורים אין רואים טעם בהמשך הליכי החקיקה בכנסת עפ"י ההצעה שהוגשה. נראה שה־אוצר יבקש להחזיר את הצעת החוק ולאחר מכן יגיש הצעה חדשה שתת־בסס על הרפורמה בשני החוקים ה־נדונים.

שולל שיעורים מיוחדים במס מעסיקים

לשאלת סופרנו הביע הממונה על הכנסות המדינה מ. נוידרפר התנג־דות למתן פטור או הנהגת שיעורי מס מיוחדים לקבוצות מסוימות ב־מס מעסיקים. הוא התייחס במיוחד להצעות חוגי משרד המסחר והתע־שייה למתן זיכוי מראש מהמס ל־יצואנים. שיטה כזו קשה לביצוע מבחינה מינהלית שכן באותו מפעל יש ייצור לייצוא ולצריכה מקומית. לדעתו יש להמשיך בשיטה הנהוגה של גביית מס רגיל תוך החזר ל־אותם סקטורים שמבקשים לתת להם עידוד מיוחד. שיטת ההחזרים ב־מסגרת תמריצי הייצוא עונה לדעתו על הבעיה.

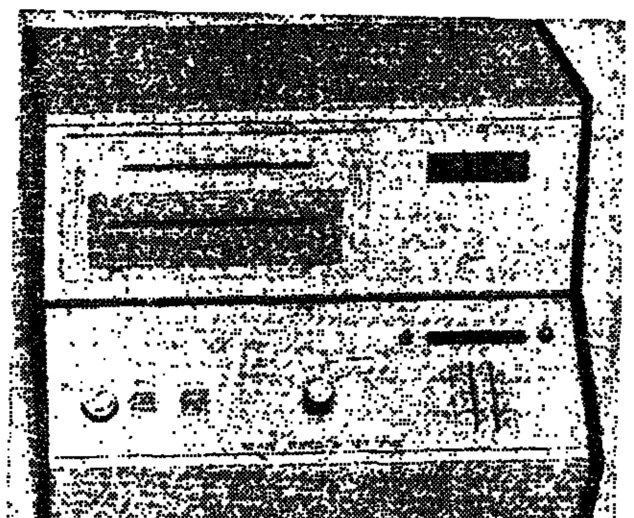

„תדאה", המפעל הישראלי, המתמחה בייצור מערכות שקילה אלקטרו־ניות, זכה במכרז בינלאומי לתכנון ובניית מאזני גשר אלקטרוניים עבור מפעל הפוספטים החדש ההולך ומוקם בנחל צין. במכרז נטלו חלק חברות בינלאומיות מארה"ב ואירופה בעלות מוניטין רב. במפעל אשר על הקמתו ממונה חברת סטרנס־רוג'רס מארה"ב הושקעו כ־150 מיליון ל"י בעבודות תשתית, בניה והקמת המפעל על כל מתקניו, כולל מאזני גשר אלקטרוניים.

נעצרה ירידת המניות

הפסקת השיחות עם מצרים נתנה ביום א' את אותותיה הברורות בשוק המניות — שם חלה ירידה כללית — ואילו בשוק המילוות הצמודים תר־מה ידיעה זו כנראה את חלקה ל־עלית שערים. אתמול נעצרה ירידת המניות, והשערים היצבו תוך שי־נויים קלים.

המצב החדש יגביר את המתיחות הבטחונית בישראל ועלול לגרום ל־הכבדה נוספת של עול המסים ה־עקיפים ולהגברת האינפלציה — וב־עקבותם לעליה נוספת ביוקר המחיה ובמדד המחירים לצרכן.

בעובדה שבשעת משבר זו הצי־בור הישראלי, משקיע את כספו ב־מילוות צמודים ולא בדולרים וב־זהב — יש בה משום הבעת אימון במדינת ישראל ובממשלתה.

לפני כן סבל שוק צמודי המדד מלחץ המכירות של סוף חודש מרץ. ובמשך 3 ימים ירדו השערים של המילוות הפעילים, תוך מחזור יומי של כ־10 מיליון ל"י.

בסיכום הירידות בשבוע שעבר ו־העליה ביום א' רמת השערים נמו־כה רק במעט מזו של השבוע הקודם.

לאחר שבינתיים עלה מדד המחירים ב־1½% ומאידך המילוות ירדו — חלה עליה ניכרת בתשואה, הן מ־גיעה עתה ליותר מ־3% מלוות ה־ברירה הפעילים (ל־3־4 שנים) וב־מילוות ל־10 שנים. המילוות קרובי הפדיון (1־2 שנים) עלו לרוב, כי כאן גורמת עליית המדד לעליה ני־כרת בתשואה הצמודה נטו.

השבוע בבורסה

אתמול נמשכה העליה הכללית ב־צמודי המדד.

יום הבורסה האחרון של חשבון חדש מרץ יהיה ביום א' (ג' דחוה"מ) והיום ירשם כבר על חשבון אפריל. לחץ מכירות הקשור בחודש מרץ, יסתיים איפוא לכל המאוחר ביום א', וגם הפצת הסדרה 3020 ה־צמודה לחודש מרץ תסתיים ביום ב'.

עליות בלטו במניות בנק הפוע־לים (לקראת תאריך ה„אקס" ה־שבוע), חב' הביטוח אריה (ב־4% לקראת פרסום המאזן השנתי) וחב' הביטוח סהר (2.5%), חב' ה־חשמל (התאוששות חלקית מהירידה התלולה, מ־103 ל־109), דובק ו־אלגר (אחרי ניכוי 12% מניות ה־טבה).

מניות בנק המזרחי ירדו ב־0.5 נק' ל־155.5, ואילו מניות החב' ל־השקעות של הבנק נרשמו „בלי די־בידנד" של 25% ובלי מניות הטבה של 10% אך ירדו נוסף לכך ב־9 נק' (כ־8%) ל־115%, כשהן שווה ל־146 לפני ניכוי הדיבידנד וההטבה.

מניות בנק המזרחי נרשמו ביום ... 38 לה. ז. „בלי דיבידנד" של 10% ב... ובלי מניות הטבה של 10% ... ערכן של ההטבות אלה יהיה כ־21 נק' (7.5% ל"י נמוך במזומן, 10 בגיות לכר 135% אקס) — כך שמחיר של 155.5 „כולל" שוה למחיר של 134.5 „אקס".

מוגש ע"י בנק המזרחי המאוחד, בע"מ

„אליאנס" תשקיע 33 מיליון ל"י

על מנת להתאים את עצמה להק־טנת בקוש צמיגי הנוסעים, החלה אליאנס מפעלי צמיגים וגומי בע"מ בהפעלת תכנית השקעות חדשה. ש־מטרתה להגביר ייצור צמיגים מסו־גים אחרים. סך ההשקעה מגיע ל־33 מיליון ל"י והיא תכוון לרכישת ציוד צמיגים במשך שנת 1976 ושנת 1977.

השקעה זו באה בנוסף לתכנית ה־פתוח הנוכחית המסתכמת ב־30 מיליון ל"י, והיא תבוצע בחלקה הגדול במפעל בחדרה בעוד שיתרתה תוש־קע בחברות הבת שמשון האליאנס קיסריה.

המשבר הפוקד בימים אלה את תעשית הרכב בעולם כולו השפיע אף על אליאנס. אך על אף זאת, הצליחה החברה לשמור על רמת ייצואה, ואף השיגה שיא חדש ב־ייצוא בחודש ינואר כאשר משלו־חיה לשווקי העולם הסתכמו ב־2,750,000 דולר. החברה מעריכה ש־הייצוא לשנת 1975 יסתכם ב־28 מליון דולר, והודות להשקעה החד־שה, ימשיך הייצוא ויגדל בשנים הקרובות בקצב מוגבר.

מס הכנסה משלם עבורך!
כחבר ב־
עתיד
קופת תגמולים מרכזית ליד בנק המזרחי המאוחד
אתה נהנה משמירת ערך כספך, ביטוח חיים
רווחים גבוהים והטבות אחרות.
אתה זכאי להקלות גדולות במס הכנסה
כל זאת נעוד בקופת תגמולים „עתיד"
הצטרפותך ל„עתיד" עד 31.3
מזכה אותך בכל ההקלות
עבור שנת המס 1974
בנק המזרחי המאוחד בע"מ

מן ההווי הדתי

יו"ר המרכז העולמי קורא לריענון דרכה של התנועה

הרב צמח זמברובסקי, יו"ר המרכז העולמי לתנועת המזרחי — הפועל המזרחי, יצא בקריאה נרגשת לב־דיקה יסודית של דרכה של התנועה בהווה כדי למנוע סטיות חמורות מרעיונה המקורי. הרב זמברובסקי היה הנואם־לאורח של „ארגון עולי ארצות המערב" באספתו החגיגית שהתקיימה במוצאי־שבת בהיכל ש־למה בירושלים.

בסקרו את המצב הרוחני־הפסיכו־לוגי שנוצר במדינה עקב מלחמת ששת הימים, התריע הרב זמברובס־קי על התופעות של בלבול ועירפול האידיאולוגיות במפלגות החילוניות, שגורם לפילוג יותר ולהתפרקות המס־גרות הקיימות. לדאבוננו, — אמר, — חדרה מידה מסויימת של העירפול גם למחננו, ומכאן ההדגשה ה־יתירה של מהלכים פוליטיים וסי־עתיות מופרזות. עלינו לא להסיח את הדעת, — אמר הרב זמברובסקי, — שבתנועה המושתתת על התורה, אין אנו גורסים שינויים בתוכניותנו הי־סודית. יש צורך, כמובן, בהתאמת האמצעים למצבים החדשים, אבל ח־לילה לנו להתרכז על האמצעים ה־פוליטיים עד כדי התעלמות, לפע־מים, מהמטרה הסופית.

הרב זמברובסקי חייב את ה־תופעות של ביקורת התמרדות מצד יחידים וגופים, שאינם רוצים להש־לים עם המצב הקיים בתנועה. תו־פעות אלו, — אמר, — יכולות ל־גרום לשינויים קונסטרוקטיביים ו־לשפור המצב והתנאים בתנועה. הוא הצביע על העובדה האובייקטיבית שאילו היתה ההנהגה התורנית על המונה מצטרפת לשורותינו, היינו יכולים לטפל פחות בפוליטיקה ו־להתרכז יותר על פעולות חינוך, הס־ברה וחינוך התורה בכלל.

בוויכוח הער שהתפתח לאחר באו־רו של הרב זמברובסקי, השתתפו הרב תרשיש, מר אברמסון, הגב' ברנסון, מר ברינפסט, הגב' מרגלית, חיים ציון, ועוד.

האספה נפתחה על ידי הרב דוד טלזנר, נשיא הארגון, שהזכיר ב־מלים נרגשות את קרבנות הרצח הנתעב על ידי המחבלים הפראים במלון סבוי, בתל־אביב. הקהל כי־בד את הקרבנות בקימה.

הרב מנחם מרקוס, יו"ר הועד ה־פועל של הארגון, פנה לנאספים ל־תרום לקרן „המחאה דפיסואה", ש־שהארגון מעביר לסניף בירושלים. הנוכחים נענו בנדיבות לב למגבית זו.

הרב טלזנר הודיע, כי באחת ה־אספות הבאות יתקיים טקס חגיגי לכבוד החברים שמלאו להם יובל שנים כחברי התנועה.

במושב נוחם

הרב י. ה. הלוי הורביץ, הרב ה־נודד של המחלקה לתרבות ודת של איגוד הכורבים של הפועל המזרחי, שהה בשבת פרשת החודש במושב נוחם.

במשך ליל השבת השבת, הת־קיימו מסיבות עונג שבת, עם הנוער המתגבר, דור ההמשך וחברי המו־שב. נאמו הרב המקומי הרב יחיאל קייפי והרב הורביץ.

כן נאם רכז הנוער דוד מוספי, בשבת התקיים חידון בתנ"ך. בחידון זכו חזקיהו עמרני נכדו של הרב עמרני.

לפני מנחה בביתו של חב' המושב הח' משה חוברה התקיים מסיבת שבה, לרגל התחלת ההכנה לחתונה ע"פ מנהג עתיק יומין יוצאי תימן. לבנו שמעון חוברה. אחרי שירי קו־דש משבזי ז"ע, הדרשות מאליפות ע"י הרב המקומי הרב הורביץ ו־הסייב המקומי דוד מוספי נסתיימה המסיבה.

במוצש"ק אחרי תפלת ערבית ב־ביהכ"נ התקיימה ההלבשה המסור־תית לחתן ע"פ נוסח תימן. בהלבשת הבגדים המסורתיים לחתן התכבדו הרב המקומי והרב הורביץ.

אחרי זה בהלוכה מסורתית בשי־רה תמרה וריקודים ונירות דולקים בליווי אנשי המושב הוו החתן שמ־עון לביתו — והמסיבה נמשכה עד חצות הלילה.

בריקודים מסורתיים של יוצאי תימן. הנעים השיורר המקומי ר' דוד מוספי והח' וולד יחיא. בשירים מסורתיים נוסח תימן והן ביהכביס מנוחם עברני.

המסיבה נסתיימה בדברי ברכה ל־בביים ה"ת ע"י הרב המקומי הרב יחיאל קייפי והרב הורביץ שיקד ריקוד חסידי נלהב.

הכנסת ספר תורה לביה"כ לבית ישראל ע"ש האדמו"ר מרוזין

בתהלוכה לפידים שנישאו ע"י תלמידי ישיבת רוזין, הושיבה ה־מקומית בקרית הרצוג ובתזמורת, ובנוכחות קהל מאות חסידים ותו־שבי המקום, התקיימה חגיגת הכנסת ספר תורה הכתרת הרה"ג ר' שלום שמואל סיגל לרב מקומי בשיכון חדש קרית הרצוג.

כיבדו בנוכחותם והשתתפו בנאומי ברכותיהם, כב' ק' האדמורים לבית רוזין שליט"א האדמו"ר מסאדיגורא, האדמור מבאהוש האדמור מוואסלוי הרבנים הגאונים שליט"א ראש ישיבת רוזין הרב אברהם יעקב פרי־דמן, הרב שלום דומר אב"ד קרית גת, הרב משה בלוי, אב"ד פרדס כץ. תל גבורים והסביבה הרב יש־עיהו הלמיש, אב"ד חולון יצחק הרב שמואל טוביאס, אב"ד שביב הצ־לה שהעלה על נס את עבודת הרב שלום סיגל לקירוב הנוער להור־ים לתורה ויהדות, הרב אפרים גר־טמן מנהל מח' בתי הכנסת משרד הדתות איחוד ת"א וגוש דן, הרב יצחק גרוסמן ראש ישיבה תיכונית קרית הרצוג, הרב חיים קורץ ר"מ בישיבה תיכונית קרית הרצוג ומר מ. ד. לוינשטיין מח' ה־קליטה לעולי רוסיה.

ראש עיריית בני ברק הרב יצחק מאיר שהתכבד בהכנסת ספר התורה להיכל ומ"מ וסגן ראש העיר מר ישראל גוטליב שהבטיחו את עזרת העיריה.

ליד השולחנות הערוכים עם הש־מעת דרשות ושירים חסידיים הוקראו גם מכתבי ברכותיהם של רבני בני ברק ת"א והסביבה. הרב א.י. דול־גין יועץ שר הדתות, הרב אליהו מר־כוס מנהל בתי הכנסת, משרד ה־דתות, הרב שלמה טודרוס מפקח איזור למרכז.

בנאומו ברכה החוז לאורחים ה־נכבדים הרב יצחק גרוסמן ראש ישיבה בקרית הרצוג והרב ר' שלום שמואל סיגלר.

ערוב פנימי בשכונת נוה יעקב

המועצה הדתית בירושלים התקי־נה רשת עירוב פנימי המקיף את שכונת נוה יעקב שהיא הקיצונית בצפון מזרח ירושלים ואוכלוסיה בת כ־אלפים משפחות.

היקף העירוב שמונה ק"מ וה־שכונה המרוחקה 7 ק"מ מירושלים, לא ניתן בשלב זה לכוללה בתחום העירוב הכללי של העיר לפיכך הות־קן עירוב המקיף את כל בנייני ה־שכונה.

החל מ„שבת הגדול" מותר כבר לטלטל בתוך השכונה כדין מקום המוקף עירוב.

עצרת נוער במרכז קהילתי שאולי

בשבת התקיימה עצרת נוער חגי־גית לקראת חג הפסח, בהשתתפות תלמידי בתי הספר התיכונים והתו ה' — דתיים וכלליים — באשדוד. במעמד אישי צבור החנוך, מנהלים מורים והורים, איגי צילקר, ראש עירית אשדוד הרב מ. כ. שאולי הר־צו על „חג הפסח במסורת ישראל". מר י. פרוכטמן מנהל ביה"ס נתי־בים ומר יוסף ברי"וני מנהל ביה"ס יהלום, דברו על משמעות חג הפסח בחנוך הנוער לתורה ולמסורת.

כן צויינו הפעולות הברוכות של מרכז שאולי השוקק ימים ולילות לקרוב רחוקים ליהדות. ר' ציון רד־בינוזן איש מחתרת חב"ד ברוסיה שזה מקרוב עלה ארצה, מסר רשמים והוויות בגלות רוסיה בחג הפסח.

החזן־הזמר משה ניסן מירושלים בנה על עירה בצבור בזמירות שבת ושירי פסח בהשתתפות מקהלת „ה' בשם". קדמו לעצרת תפלות קבלת שבת ושחרית חגיגיות בהשתתפות קהל רב יוצאי גלויות שונות עולים וותיקים.

מענקים למוסדות תורה וישיבות מצטיינות

מענקים ל־64 מוסדות תורה וחסד ופרסים ל־75 תלמידי ישיבות מצטיי־נים מכל הארץ, בסכומים של אלפי ל"י, חולקו „מקרן גבריאלוביץ" ביום השנה לזכרו של המנוח שעל־שמו הקרן, ר' יצחק גבריאלוביץ ז"ל.

טקס האזכרה נערך בבית־הכנסת „מחנה דוד", ברחוב ברודצבסקי ב־ת"א, מקום תפילתו ותלמודו של ה־מנוח, בהשתתפות רבנים, אישי צי־בור וראשי ישיבות ובני המשפחה.

פתח והנחה הטקס הרב יקותיאל עזריאלי רבה של זכרון־יעקב ומ־נאמני הקרן, שציין את מידותיו ו־מפעלותיו של המנוח בהליכותיו, ב־מסירת „שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" — ומעסקיו הוקמה הקרן לפני 21 שנים, ביוזמת אלמנתו הב־דליא אחות הגאון הרב צבי פ. פרנק זצ"ל, מי היה רבה של ירושלים.

על ערך לימוד התורה ותומכיה דיברו הרב מובשוביץ, הרב האיזורי, והרב פרידלנדר, רב בית־הכנסת, ה־רב אברלם ברזל מ„כולל" זכרון־יעקב, שנשא דבר תורה ורפאל לוין, לימוד משניות וערך אזכרה ל־מנוח. לבתו מינה ע"ה ובעלה משה קלמס ז"ל, ממייסדי הקרן. הרב גרו־נם לבנדי חתן המנוח מר דניאל גלמנר, נתכבד בחלוקת הפרסים ל־מצטיינים ולנציגי המוסדות.

סיום „כתובות" בשיכון הפועהמ"ז קרית שלום

בר"ח ניסן התקיימה חגיגת סיום מס' כתובות והמורה בבית ה־כנסת בשכון הפועה"מ בקרית שלום. שבו מתקיים כבר 24 שנים שיעור לימוד דף־יומי.

את ההדרן אמר מגיד השעור ה־קבוע הרב יהודה שולמן.

דברי ברכה הביע הח' הוותיק ר' אברהם הרצוג.

הגבאי החדש ר' יחזקאל מלרביץ פנה אל המתפללים להצטרף אל קהל הלומדים. כן דיבר הח' מ. בורנ־שטיין. — את המסיבה הנעים קויפמן, והחזן מר ישראלי המטיב פרקי חז־נות.

זכרון יצחק קופת גמ"ח ע"ש סג"מ יצחק יוסף בייטל הי"ד שע"י בית ישעיהו

עם נפילתו של סג"מ יצחק יוסף בייטל רצו הורים להנציח את זכר בנם. מדע להם שיצחק היה נותן גמ"ח לאנשים שהיו זקוקים, והודות לזה הצפיד אותם אשר רגלם שהת־פרנסו בכבוד. לכן החליטו ההורים לייסד קופת גמ"ח על שמו.

ביסוד הקופה השקיעו ההורים ס־כום הגון ומדי שנה בשנה הוסיפו לתרום לקופה. הקופה איננה מגורה יהוה מצומצם. כל הפונים מקבלים הלוואות.

בשנתיים האחרונות קבלו הלוואות בין היתר גם עולים מרוסיה. בין מקבלי הלוואה ישנם: בירושלים, חיפה, רמת־גן, כפר־סבא ראשון ל־ציון, בני־ברק התל־אביב. כדאי ל־ציין ההון של הקופה הגיע בערב ר"ה תשל"ה לסך של 19,200 אלף ל"י, תשל"ג 25 אלף, ובשנה תשל"ד סך של 32 אלף ל"י. עד ר"ה תשל"ה חלקו הלוואות בסך 329 אלף ל"י.

באסיפה הכללית האחרונה נבחרה ועדה של הה"ה 1) יהודה בייטל יו"ר, 2) מרדכי רפפורט גזבר, 3) נחמן איזן כנהל השכונות, 4) ש־מואל בייטל מזכיר, 5) אבותר סי־רוסקין, 6) ראובן הלפרין, 7) אלי־מלך לח חברי הועד.

המטפל העיקרי הנושא בעול ה־קופה הוא יהודה בייטל.

ספר תורה לביהכ"נ מקור ברוך

ספר תורה מוכנס בטקס חגיגי ל־בית־הכנסת „מקור־ברוך" בחיפה, לזכרו של החייל מאיר טל הי"ד, שנפל במלחמת ההתשה ברמת־הגולן, נידבת אמו של המנוח, גב' אביבה טל.

בטקס נכחו רבנים, נציגי משרד־הבטחון וקהל רב, שהשתתפו בהה־לוכת ס"ת מבית התורמת ברחוב לבנשטין עד לבית־הכנסת. לכבוד ה־מאורע, נשאו דברי תורה ואזכרה, הרבנים רפאל סולידנו, יו"ר ועד בית־הכנסת, יהודה יוסף, רבה של שכונת גאולה ואברהם אלבריק.

רבה של לוד

(הרב אברהם־אלתר קוטנר, ז"ל — לשלושים)

רבה של לוד, הרב הגאון א"א קוטנר, שימש אב טיפוס לרב־מנהיג היהדות בעירה. שלא קיים חיץ כל שהוא בין אדם מהתושבים לרבינו. ויכול היה כל אדם להטריחו בבע־יותיו האישיות ללא כל הגבלה זאת, משום שראה בתפקיד הרב את האב הדואג לתושב באיזה דרך יוכל ל־שפר יותר מעמד של חבירו, בבחינת רועה נאמן ומסור המתאמץ לטובת צאנו.

רבה של לוד ידע את סוד האח־דות, בעברו באירופה בין בתרי ה־שואה, ולכן הרגיש כל יהודי כאח ורע, בין דתי ובין חילוני, בין מ־עדתו, ובין מאיזה עדה שהיא. הש־תדל מאד למעט את הפרוד, כאשר הדברים נגעו לענינים בשמיים של מה בכך, כגון כבוד, וממון, אבל ידע להלחם למען הדת ולהדגיש את כבוד שמים ואת הטוב הצפון לצדי־קים ההולכים בדרך ה', ואת החושך להולך בדרך שאינה לרצון שמים, וזכה ששם שמים נתאהב על ידו כמה וכמה אלפי פעמים, כמפורסם בין כל מכיריו. ניהל כיו"ר את ה־מועצה הדתית בעירה, בכשרון ובפיוס טובה, יחד עם כתר הרבנות הרא־שית.

גדול היה בתורה, ויותר מכך בקדושה, וכאשר הבחין בדבר אליו שאינו יורד לסוף דעת תורה, ומת־עקש, נקט אמצעים מוסריים עד ש־הדבר נבנע מתוך קדושת הרב. ענוו היה מעלת הרב. עד כדי שהוא עצמו לא הכיר בגדולתו. לכולם שפנה לרבנים לעתור ... אלות שהוא הציג לפניהם ... מקורות מספרי שו"ת, ... אלים שהיו צעירים ממנו, ... התפעלות.

הרב הציב לפנינו את ה... רתוני הגדול שנגנו לצערנו ... שה, חסידות ותורה ומוסר, ... הדעת, כשהם הולכים כולם ... ודע, וקשורים זה לזה בקשר ... יהודי. בהיותו תלמיד הגאון ר' ... סלוביצ'יק זצ"ל והגאון ר' צבי ... זון זצ"ל, וגדולי מנהיגי ... בעיר.

ויראתו קודמת לחכמתו. ... כל ירא שמים והאדמו"ר ... כבוד, והשתדל מאד לתמוך ... ומי לא התפלל באיזו ... שלחן כ"ק אדמו"ר מבהוש ... מדי פעם בפעם, והקף ... מהשלחן, ולא פגה ... פניו, וביקש מזקני החסידים ... קרוב יותר לראש השלחן, כאשר הוא אינו ראוי כל כך. עד ש... האדמו"ר הושיבו בעל כרחו ... רבנים...

יקר היה לו מאד כל יהודי ... לנותן לא היה גבול ... מסוגל להריש של זמן על ... אדם, על אף מנת המכל ... נגל בחולקו. תנצב"ה.

הרב יהודה ...

מרת יוכבד אלינסון ע"ה

(לשלושים)

נלקחה מאתנו ועלתה למרומים אשה גדולה וחשובה, בת טובים ו־גדולים, יוכבד אלינסון, ז"ל, בת ה־גאון ר' מרדכי שלמה הלוי מובשו־ביץ, מתלמידיה הדגולים של ישיבת וולוז'ין ומהרבנים המפורסמים ברו־סיא. הכרתיה בבקורי הראשון בארץ בשנת 1938 ומאז לא פסקתי על ה־זדמנות לבקרה, לשבת על ידה ולש־מוע ממנה דברים שכולם היו גדושי צדקות וחסידות, יושר וקפנות.

כל חייה היו חיי עמל ויגיעה ב־כדי ליהנות מיגיע כפיה ולפרנס את משפחתה, כי נתאלמנה מבעלה היקר ר' גרשון זצ"ל בהיותה מאד צעירה לימים והוטל עליה לגדל ה־משה ילדים, שהצעיר בהן היה תי־נוק בן 6 חדשים בגוות עליה בעלה. היה זה בשנת 1922, ולמרות ממשלת הזדון ברוסיא הסוביטית שעשתה כל מאמץ לעקור מבית מלבות ה־נוער היהודי את הזיקה ליהדות, חי־נכה אותם על ברכי התורה והיהדות עד שבשנת 1934 (ט"ו בשבט, תר־צ"ד) עשו את דרכם לארץ האבות וילדיה המשיכו בדרך התורה וה־מצוה, וביניהם ידידנו, מנהיג ה־תנועה, הרב ר' יהודה אלינסון, יחי־זורה הצר בתל־אביב קרן אור ... מתמיד ובו השמיעה בשעות הצהר־ים מאוחר בלילה דברי תורת החכ־מה, ומה מופלא היה הדבר שלמרות מרודותיה המרובות ידעה על כל ה־מתרחש במדינתנו והביעה חוות דעת על כל העניינים שהיו מנסרים בעולמנו. ענין מיוחד היה לה, כי מובן, במצב תנועתנו וגם בזה התמיד קלער דבריה למטרה. יושר לבה ב־עסקיה המסורתיים טיהר ממש את הלב ובצאתי מחדרה הרגשתי תמיד טוהר לבב בלתי רגיל כי ישבתי עם אשה גדולה וחסודה שמעטים דוג־מתה.

רבות בשנים בקרתיה ואף ... שמעתי ממנה דברי בקורת על ... שהו ותמיד תמיד ... באיזה מדה על כל אחד ... הזהר מרכילות ולשון הרע, היא ... מצאה את הטוב בזולת ואם ... ראתה דבר שלא מצא חן ... חיפשה כל מיני דרכים להציע ... רמז קל שאולי כדאי לעשות ... הדברים אחרת ולתקן את ... על ידי דבקות יתר במדות ... שלימדו אותנו חכמינו, ז"ל.

לקהותיה במכולת ... סוף ימיה, באו מקרוב ומרחוק לראות את זיו פניה ולשמוע דבריה הפקחיים שמקורם היה ב... ז"ל, והדברים שהושרשו ב... בבית אביה הגדול, ומכה ש... מנסיונה בחיים שהיו מאד ... קלים אבל רבי תוכן ומשקל.

דרכם של אנשים להגיד על ... רוחו של אדם קשיש: הלואי ... רים ממנו לא ילכו לעולם ... שוכחים אותנו ... נפטרת הגדולה, האשה יוכבד ... סון, ז"ל, לא השאירה כמעט ... ואין תמורתה, היא ... הדורה הכבודים, שקיימו ... בגד אב. ... גם כל מכיריה לא ישכחוה ... התרומיות תמיד יביאום ... תורה ולמעשים טובים.

ואלה שכיבדוה בחייה ... דוה גם לאחר מותה, ... חז"ל: „מכבדו בחייו ומכבדו ... מותו". אבל אם בחייה של ... כתוב „אל ישב במקומו", ... במקומה, בתוכנו, ... יחיו, כן יעמדו וישבו במקום ... ימלאו את החלל שנוצר בפטירתה.

יהא זכרה ברוך!

הרב מרדכי קירש...

הולך תמים ופועל צדק

(ר' מנחם אוסטרינסקי, ז"ל — לשלושים)

מוצאו של המנוח ר' מנחם אוס־טרינסקי ממשפחת רבנים. גידולו ו־צמיחתו באווירת הישיבה והעירה הליטאית שהטביעו את חותמן על אופיו ותכונותיו.

בשנות השלשים הראשונות עמל מנחם אוסטרינסקי להחזיק תנועת תורה ועבודה בליטא, באותן השנים עבד בספריית מאפו המפורסמת ש־במרכז העיר ואולמות הספריה היו מקום מפגש שבו התלקטו צעירים דתיים מקובנה ויישובים אחרים של ליטא היהודית. הללו באו, כביכול, לקרוא ספר ו/או עתון עבריים אבל לאמיתו של דבר באו להסתודד עם ספרן הספריה, הלוא הוא המנוח, לדון על יציאה למקום הכשרה ב־אחוזה חקלאית אי שם, כדי להכשיר עצמם להתיישבות בארץ. יחד עם

רבקה רוגניק (היום — רבקה דורמר, מתיישבת בכפר הראה) בת הרב מ־פולבישקי הסמוכה לקובנה, שמרה על גחלת התנועה שלא תיכבה. גם עבודתו במרכז „תרבות" בקובנה ש־משה אותו המטרה ה„קונספירטי־בית".

אוסטרינסקי לא נמשך לעסקנות ציבורית. כאיש מצניע לכת לא רצה בכתר של מנהיג ובהזדמנות הרא־שונה, כאשר נמצא לו ממלא מקום

העת אשר נראו ניצנים שהתנועה ... בעיקר „הפועל המזרחי" יצא ... דרך המלך — הגורם לעליית ... משאת נפשו.

גם כאן לא רצה להתבלט. ... נשא לאשה את מרת ספירא, ... של שר הפנים המנוח משה ש... — לא התקשט מעולם בנוצות ... ולא התפאר בייחוסו. למרות ... נטה לעבודה ציבורית ראוותנית ... עשה מעשי חסד אפורים ... רק אלה שהכירוהו מקרוב ידעו ... חום של תום וענוה, מורשה ... עיירה הליטאית, משוך של ... חייו, וכך גם יזכרוהו חבריו ... הולך תמים ופועל צדק.

תלמיד חכם, בין מיסדי ... „מגורים", שנים חבר הנהלה ... רונה טיפל בעניני השכונה ... כספים של בית הכנסת. כיום ... רבות כחבר הנהלת קופת גמ"ח ... יד בית הכנסת הקדיש הרבה ... זמנו למפעל חשוב זה.

איש צנוע ובעל מעלות ... אישיות תרומית האהב לעזור ... איש ישר היה, דייקן, קפדן ... תמיד את חובותיו על הצד ה... יותר.

כשבקרנו אצלו בבית החולים, ... השומרי מטעם בית הכנסת ... לעודד אותו, התעניין בשלום ... עשה בבית המדרש.

לוותיק בעבודתו בסוכנות היה ... מעובדיו הראשונים באגף ... מחלקת הקליטה בשנת 1948 ... רישותו לגמלאות. היה יודע ... סידותו ונאמנותו לעבודה. ... נים כחבר ועד עובדי הסוכנות ה... דית — חברי הפועהמ"ז בגלא... מנאמני בית הפועל המזרחי ... עשה תמיד כיכולתו למען ... כחבר ותיק היה תמיד נכון ... עצמו תפקידים שהוטלו עליו ... מטעם סניף הפועהמ"ז בתל־אביב ... מטעם ועד עובדי הסוכנות — ... הפועהמ"ז, כל משהגתו קשורה ... תנועה.

יהא זכרו ברוך.

ד"ר ה. רוזן...

שבתות עיון של אצי"ן

אחת הפעולות החשובות של אצי"ת — ארגון צעירים יוצאי תי־מן היא עריכת שבתות עיון, שם מוסברים מטרות הארגון בתוך מס־גרת המפד"ל.

אצי"ת קיימה כבר שתי שבתות עיון אחת בניר ציון והשנייה ב־קבוץ לביא, בריכוזו של מר נסים לוי מרכז הארגון.

במטרותיו של הארגון נמנים בין היתר: הקמת סניפים נוספים בכל חלקי הארץ אשר יוכנו הענה ל־חברים, והוצאת התרבות היהודית השורשית התימנית שנרדמה לאחרונה לצורך זה ובמצאו שורה של פעילויות תרבות.

בשבתות העיון שהתקיימו עד השתתפו בין היתר: המזכ"ל ח"כ בן־נתן, אליהו חזן־ציון, ח"כ אבר מלמד והמזכ"ל צבי ברנשטיין.

בדיונים הועלו בעיות ... העדה בתורות המפד"ל.

בימי העיון השתתפו חברי ... הלה היה שמעון נסים ומר ... לוי מרכז אצי"ת.

מר לוי מקוה שיפתחו סניפים מועדונים בכל חלקי הארץ.

כן נטלו חלק בדיונים, מר ... נחום, אבשלום מורי, חיים ... דוד כהן, ושלום כהן.

ה לחי * כה לחי * כה לחי

שבח לאבינו משה חיים טיברג
להופעת ספרו
משבחי הארץ"
מלקט 368 פירושים
ם ישתבחו כל מצטטיהם

הדסה ומאיר מאיר
בתיה ויצחק כהן

ישיבה המקצועית תיכונית "אורות יוסף — דברי ירוחם"
רחובות, רח' בר כוכבא 8, ת.ד. 31, טל' 951919

בשם ההנהלה, הרמים, המורים והעובדים, הרינו שולחים בזה ברכת מזל טוב נאמנה למכובדנו ונעלה, הרב הגאון

ר' נתן שרעבי שליט"א

ולמשפחתו הכבודה תחי'
בהכנס בנכם היקר נ"י — לעול תורה ומצוות
ולחנוכת ביתכם החדש בשעטו"מ
תזכו לברכה ולאושר, בבריאות וכל טוב — כעתירת
מרדכי קוקיה, ראש הישיבה הרב יוסף אורדנטליך, המנהל הכללי

להרב הגאון

ר' אהרון לשצובר שליט"א

ברכות לבביות
להבחרו כרב לשכת הרבנות בבני-ברק
ואיחולי הצלחה במילוי תפקידו הנכבד

לומדי החוג לתלמוד במועדון
המפד"ל — רמת אביב

למכובדנו הנעלה

הרב אליהו רקח וביתו

ברכות מאליפות
לנשואי בתם עב"ג

יזכו לרוב נחת מרושתי ענג לעטרת המשפחה המכובדה ולתפארת כל בית ישראל

לשכת הרבנות — המועצה הדתית
בת-ים

מטעם קרן הבראה
ע"ש שושנה ערמון קמפנבאום ז"ל
מודים ומברכים את הזוג

פורה וירחמיאל וולפסון

ת"א, איינשטיין 4

שקבלו עליהם לחלק את הטבלה ברכת "ליל שבת" ...לת נשים עם "יציאת השבת" — ללא כל תמורה

תבוא עליהם ברכת ד' על שמזכים את הרבים, בריאות שלמה ואריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים

...דה כהן בן ציון הופמן

...ן חיים ואסתר — בר רב ואסתר
...יברק — טבריה

מאורשים

ל"ג ניסן תשל"ה

לידידי הטובים

ר' מאיר הורביץ ורעיתו צילה

יו"ר הנהלת ביהכנ"ס הגדול בצפון תל-אביב

לזיוה ויורם שדה

להוולד הנכד - הבן
מזל טוב

יגדל הקטן לתורה לחופה ולמעשים טובים
ויפאר את המשפחה המפוארה

למכובדנו

מר עמוס חגג הי"ו

יו"ר הנוער וראש המועצה הדתית
ולרעייתו שתחי' — שפע ברכות ומזל-טוב
בהגיע בנכם איתן הי"ו למצוות
יהי רצון שתזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים
ועד ביהכנ"ס קולי ג'רבה, בית-שאן

לח' הניה בלום ומשפחתה

ברכת מזל-טוב
בהגיע בנכם למצוות

הנהלת מחלקת המסים ועובדיה

ברכת מז"ט לבבית לידידינו היקרים

הרב מרדכי פרנקל שליט"א

והרבנית מרים שתחי'
לארושי בניהם, החתן אריה עם הכלה צביה הר-זהב
החתן הרב סיני מאיר עם הכלה דבורה טופורוביץ
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין

ישראל וצפורה לבנון
חיפה

לאברהם ומרים רוזנמן
ולקבוצת סעד

מיטב הברכות
לנשואי הבן הבכור של הקבוצה
אורי עם בת"ל

חיים כהן
בני-ברק

למגידי השיעור ולכל משתתפי חוג הרמב"ם ת"א
למתפללים במנין החוג
להמרצים, ובראשם הרב הגאון

ר' נתן צבי פרידמן שליט"א

לכל ידידינו וקרובינו —
חג כשר, בריא ושמח
מאהל
חיים דב ערמון-קמפנבאום והילדים

לשושנה וצבי גבעון

מזל טוב — להולדת הנכד
רוו רב נחת

מאחלים: עובדי הפועל-המזרחי — חיפה
גולדשטיין ש., גורן ד., דלנגן דליה, דינור מ., כהן אריאדה, עמיה ר., עוזן אסתר, סקירניק א., קרויצר הוה, שפיגלר צ. — והמשפחותיהם

ה לחי * כה לחי * כה לחי

...ת מיוחד יבדוק השלכות ...לצות ועדת בן־שחר על חברת "אל־על" וצי"ם

...שפרנו הכלכלי בירושלים מיוחד, המורכב למשרד ולמשרד התחבורה, בודק שלכה שיכולה להיות לגבי ...לצות "ועדת בן־שחר" על חברות "אל על" וחברת "צים". בחברות אלה ניתנות הטבות גדולות לאנשי צוות אויר ולמלחים. הם משלמים מס על כל לירש"ט כאילו היתה ל"י. עפ"י המלצות ועדת בן־שחר יחוייבו במס בשיעור רגיל. עובדים חוששים כי את ההפרש בהכנסה תשלם החברה. במקרה זה תיכנס החברה לגרעונות גדולים, הנאמדים במליוני ל"י.

שר התחבורה ג. יעקבי אמר אתמול בתשובה לשאלה כי הבעייה נבחנת ע"י צוות משותף לשני המשרדים. גם במסגרת המלצות ועדת בן־שחר ניתן למצוא "אופציות" אחרות שיענו על הבעייה.

לשכת ההשבונאים ויועצי המס מינתה ועדה לבחינת המלצות בן־שחר

לאור המלצות ועדת פרופ' בן־שחר, מינתה הנהלת לשכת החשבונאים ויועצי מס מוסמכים בישראל שלוש ועדות מקצועיות לבחינת השלכות הרפורמה המוצעת על חישובי המס ועל ניהול החשבונות, הניכויים ושאר הפעולות במסגרת עבודתם של יועצי המס והחשבונאים.

...ת ההסתדרות בענין ...ת ועדת חב"ש לגבי מיסוי על רכב יוגשו לממשלה

...ות הפרסומים מישיבת הועדה ביום א' שרגה, בין היתר, הצעות השגות ההסתדרות ...סוי על "רכב צמוד" ועל רכב ...ע"י המעסיק ומצוי בבעלות של העובד, — מבהיר דובר ...ים: נכון שסוכם בישיבת המרכזות שההסתדרות מכינה ...שלה בענין מיסוי על רכב. האחות שיעורי המיסוי על ...י הרכב ("צמוד", ו"מחוזק"). ...בוגעת זו תוגש לשר האוצר, ...ו שנתפרסם בטעות לועדת ...ג. בן־שחר, שכן עם מסירת ...זות חב"ש לשר האוצר הדלה ...לרפורמה במיסוי לפעול.

...יצים בליבראלים

(סוף מעמוד 3)

...ים לקבל כל הכתיב ויק ...להמתיק את הגלולה המרה.

...ה הכיוה מה פירושו של פר־...ארוך, כשכבויה"ם תמכה בו ...הקרע המשבר ביחסי מצרים־...ידידות־אמת נבחנת במבחן ...ג. אבל כתי נעמיד אה ...במבחן זו? אהרי שנוציא ...פים האסטרטגיים (המעברים ...דס) כידינו? אז באמת נה־...דה. לכן מוטב להיות בשעה ...חזק — קו המעברים ואבד ...אשר חלש.

... מתרבים סימני השאלה ...ר לגבי יכולתה וכיוזריה של ...במסגרת הליכוד, להיות אלטרנטיבה אמיתית לשלטון. מה דעתך?

באדר: הליכוד, בפוטנציה הוא אלטרנטיבה לשלטון מבחינתי, על כל שידוכיה וגירושיה, התמקדה תמיד בהורך ליצירת אלטרנטיבה. לשם כך נשתדכה לל"ע, התרגשה והקימה את גח"ל, ולמען כך הוקם גם הליכוד. אבל כדי להפוך את האלטרנטיבה למציאות זקוקים אנו ל־3 תנאים: א) מדיניות חוץ ובטחון שתשכנע את הציבור. 2) לשכנע את הציבור שאנו טובים מהמערך בתחום ה־חברתי והכלכלי, ויוכיחו הפרשה ה־אחרונות. הציבור חייב להבין ש־הכיבור שלנו יהיה בנוי על יסוד האמונה, לפי קריטריונים של כ־שרות, כושר ויוזמה ולא עפ"י קש־רים או פינקסים.

יו"ר המחלקה לאיגוד המקצועי

לא ניתנה הסכמה של גורם הסתדרותי לפיטורים בנמל הנפט

מבחינת האיגוד המקצועי תופסים פיטוריהם של 18 עובדים בלבד במחלקת המים בנמל הנפט באשקלון, כפי שמסרו בין קצא"א לבין מועצת פועלי אשקלון — הבהיר אתמול יו"ר המחלקה לאיגוד מקצועי, אוריאל אברהמוביץ, בתשובה לשאלה שהופנתה אליו.

הוא הוסיף, כי שום גורם הסתדרותי לא נתן הסכמתו לפיטורי עובדים נוספים בקצא"א, שעליהם הודיעה ההנהלה, לאחר שהעובדים נקטו בסנקציות ללא אישור ההסתדרות. נציגי המחלקה לאיגוד המקצועי ומועצת פועלי אשקלון יטפלו בהו־דעת הנהלת החברה על הפיטורים הנוספים, רק לאחר שהעובדים יפ־סיקו את הסנקציות.

אב רצח בנו בסכין

סאברי תנאה בן 23 מבית לחם נרצח ביום ראשון בלילה מדקירות שדקרו אביו.

בשעה 9 וחצי בערב הבחינו שו־טרי בית לחם באדם המתגולל ב־איטיות בכיכר כנסיית המולד. כש־נגשו אליו השוטרים גילו כי הוא מגבוסס בדמו והסיעו אותו לבית החולים הצרפתי. בדרך מת האיש אך לפני מותו הספיק לר־מר, כי נפצע בעת מריבה עם אביו.

מן החקירה מתברר, כי בין האב והבן היה נטוש מזה מספר חדשים סכסוך על ענייני כספים. בליל ה־רצח בא אליו הבן והיכה בו בבקל בראשו בתגובה על כך דקר אותו האב בסכין והרגו.

ח"כ זאיד קרא לבתו 'עוברי' לציון צליחת התעלה

ח"כ טופיק זאיד מרק"ח קרא ל־בתו "עוברי" לזכר צליחת התעלה ע"י המצרים.

ח"כ זאיד מרק"ח הוא שכתב את "המעבר הגדול", שיר תהילה ל־חיילי הצבא המצרי שחצו את התע־לה במלחמה יום הכיפורים. עתה קרא לבתו "עובורי", שפירושו "ה־מעבר".

עיר פל־ציה לנגר פירסמה באחד הגליונות האחרונים של "אל איתחד" עתון רק"ח בשפה הערבית מורצה ברכה לחברה וידידה היקר ח"כ טופיק זאיד לרגל הולדת בתו "עו־בורי".

הסגל הבכיר של אגף החינוך ביום עיון ברמות שפירא

יום לימוד תורה התקיים ברמות־שפירא שליד מושב בית מאיר של הסגל הבכיר של אגף החינוך הדתי, בהשתתפות קרוב למאה מפקחים, מדריכים ומורים מנחים מכל החטי־בות של בצרכה החינוך הדתי.

פתח את היום מנהל אגף החינוך הדתי, מר יהודה קיל, שהקדיש את דבריו על פרק ג' של ספר מלאכי, הוא הפטרת השבת, למפקח הארצי על החינוך הממ"ד־יסודי הדתי, ד"ר אליהו קצנלנבוגן, שהגיע בימים אלה לשיבה.

הרב יעקב ריינץ, המפקח־המרכז על הוראת תושבע"פ, לימד שעור בסוגיית איסור יחוד (קידושין פ, ע"ב ואילך). ד"ר נחום ריקובר הרצה הרצאה מקיפה על דיני מבהות ביח־סי משפחה, לפי ההלכה, הרב שר־צן ווייזר, ר"מ בישיבה שעלבים, הפלה רעיונות מן הכסודיות בגדרי צניעות.

ערב למען יהודי סוריה בתל-אביב

מאת סופרנו בתל־אביב

באהבה בעקבי סוריה בישראל קיימו מופגש בבמת הבמה את הגיבוש החברתי ביניהם להעזרה לזולת.

המיפגש נערך בהלת "צאלי". לאחר דברי פתיחה של היו"ר ח"כ מ. ידיד, ודברי ברכה של יו"ר אגודת יוצאי סוריה, מר דוד סנוויזה, נשא הרב־הדיין מרדכי לופז דברים מ־ענייני דיומא וקרא לחיזוק האמונה להמשיך את הפעילות הרוחנית. ש־ציינה תכיד את יוצאי סוריה ואנשי צובא בארץ.

במהלך הערב, הוצלתה תביצה לזרז את הטיפול לעלייתם לישראל של יהודי סוריה וקריאה להתערבות הבעצמות לבעיית התכלית הזה.

הרבי מליובביץ בהתוועדות לחסידיו

המצב מחייב את בית ישראל להתחזק באמונה

כל שבעים האומות בלשונם קוראים לארץ ישראל ארץ הקודש, הם יודעים כי היא ניתנה לנו על ידי הקדוש ברוך הוא ב"ברית בין הבתרים", אם היו הגוים לפי הקו הזה היינו מנקים מעצמנו את כל הצרות. — אמר האדמו"ר מלובביץ.

בשידור מיוחד שהועבר לכל רחבי חב"ד בישראל לרגל מלאות 73 שנה להולדתו של הרבי מליובאוויטש, אמר הרבי כי יש לנצל את הימים האחרונים של הגלות ילהתחזק בעניני תורה ומצוות ויש לדאוג שכל ילדי ישראל ימשיכו בלימודיהם גם בימים אלו שלפני חג הפסח. הרבי קרא גם בדבריו שיש להתחזק בששת המבצעים היינו מבצע תורה, מבצע צדקה, מבצע מזוזה, מבצע תפילין ומבצע ספרי קודש, ובעיקר מבצע הדלקת נרות יבהירו את האור בכל בית ישראל. להיות אמר הרבי כי נמצאים אנו עתה לפני חג הפסח, יש להרבות בעניני החג, ולדאוג שבבית יהודי יהיה חג כשר ולדאוג לתת מצות שמורה לליל הסדר ולהשתדל שימכרו את החמץ.

בין דבריו הוסיף הרבי, כי ה־מאורעות האחרונים הוכיחו שוב כי עם ישראל נמצא בין שבעים זאבים הרוצים לטרוף אותה, אבל הוסיף הרבי שעל ידי התחזקות בקיום תו־רה והמצוות יתקיים הכתוב "ושקט השקט כהרף עין". אין מה להשלות את עצמנו אנו נמצאים בין שבעים זאבים שרוצים לטרוף את עם ישר־אל, והתחזקות והגברת האמונה ב־השם הם אשר יעזרו וירימו את רוח העם ועל ידי קיום תורה ומצ־וות נקרב את הגאולה השלימה. כמובן שיש צורך לעשות את כל הדברים על פי דרך הטבע אבל בלי אמונה ובלי קיום מצוות אין כל טעם בשאר הדברים.

חשוד בשליחת אנשים להכאת ב"ח

יצחק ישראלי ואשתו, הנמצאת ב־הריון, הותקפו ביום ד' בביתם ברחוב ז'בוטינסקי בבני ברק במקלות ר נלקחו לבית חולים לקבלת טיפול רפואי.

אתמול הובא לבית משפט השלום בתל אביב החשוד בשליחת התוק־פים, ישראל כהן, שאמר שהוא סטו־דנט.

נציג המשטרה טען, כי החשוד יש־ראלי וכהן היו שותפים וכהן טען כי ישראלי חייב לו 17.5 אלף לירות. לטענת המשטרה שלח החשוד אל בני הזוג את אחיו ואדם נוסף, אשר היכו אותם בקלות כדי לאלצם ל־שלם את הכסף.

החשוד טען, כי הוא חף מפשע. השופט יצחק רביבי פסק לעצור ל־3 ימי חקירה.

בתגובה על השביתה בבית לוינשטין

ארגון נכי צה"ל תובע ממשרד הבטחון שינוי בחוק

ארגון נכי צה"ל פנה אתמול למשרד הבטחון בדרישה להכ־ניס בהקדם שינויים בחוק הנכים (תגמולים ושיקום) התשי"ט 194, על מנת למנוע מעברי־נים שנפגעו בתקופת השירות ה־צבאי כתוצאה מפעולה פלילית או כגון עבירה שיש עימה קלון, הכ־רה כנכה צה"ל וקבלת זכויות מלאות, כפי שאושרה בעבר מספר פעמים על ידי משרד הבטחון.

פנייה זו באה לאור ההתרחשויות האחרונות שאירעו בבית לוינשטין. התפרעות אלימה מצד נכה צה"ל במקום, ולאור העובדה כי בהתאם לחוק הנכים מוכר כנכה צה"ל כל חייל משוחרר שאיבד כושרו לפעול פעולה רגילה או הופעת מכושרה שבא לו בתקופת שירותו ועקב שי־רותו.

במכתב ששיגר, מר שלמה לחר, יו"ר הוועד הארצי של ארגון נכי צה"ל, למנכ"ל משרד הבטחון, הוד־גש כי "בשנים האחרונות אושרו ע"י משה"בט, אם בתורת חסד ול־פנים משורת הדין ואם בהתאם ל־הפיסה נרחבת יותר של החוק, מס־פר נכים שלא רק שירותו את מדינ־תם כנדרש, אלא לעתים אף פגעו בה בזדון תוך כדי שירותם, שבה גם נפגעו". הדוגמה הבולטת לכך בימים אלה — מדגיש מר לחר — הוא הנכה המסרב לעזוב את בית לוינשטין ברעננה, מתפרע ונוקט באלימות עיונית ובכך מכתים את שמם של נכי צה"ל ופוגע בתדמיתם החיובית שברובם המכריע הרפו בג־שם בקרב להגנת המדינה.

בסיום מכתבו מדגיש יו"ר ארגון נכי צה"ל "אנו מבקשים לכן, להכ־ניס תיקון בחוק שיבטיח כי אדם שנפגע תוך כדי שירות שיש עמו פעולה קלון או מעשה פלילי חמור של אותו נפגע, לא יוכר כנכה צה"ל ולא יזוהה עם אלפי נכי צה"ל הנכ־אים לתואר זה בזכות מלאה".

שלושה מיליארד ל"י מחזור המשביר המרכזי ב־1975

המחזור הכללי של המשביר המרכזי, כולל חברות הבת, יגיע בשנת 1975 ל־3 מיליארד ל"י — בהתאם להקציב, כפי שהוגש ע"י המנהל הכללי, י. כספי, לישיבת המרכזת של המוסד שהתקיימה בסוף השבוע שעבר. הפדיון בשנת 1974 הסתכם ב־2.25 מיליארד ל"י.

י. כספי אמר, כי הגידול במחירות, במחירים שוטפים בשנת 1974 לעומת 1973, הסתכם ב־70 אחוז, מזה גידול ריאלי של כ־15 אחוז; והיתר יש לייחס לעליית המחירים. בסקרו את הצפוי למשק המדינה בשנה הנוכחית, אמר מנכ"ל המוסד, כי ההשלכות של פעילות המשביר תהיה בצמצום ריאלי של המכירות בכ־10 אחוז. הצמצום צפוי בעיקר במוצרי צריכה ולא בתשומות ל־חקלאות ובציוד. כן צפויה ירידה ברווחיות, בעיקר מחמת שינויים תריפים במחירי הסחורות בחו"ל, וההכרח למכור חלק מהמלאי של המוסד במחירים ירודים.

הנתונים של הקציב 1975 מצבי־עים על גידול צפוי בפדיון בסחירים שוטפים ב־23 אחוז, גידול הרווח ברוטו ב־14 אחוז וגידול ההוצאות ב־25 אחוז. הגידול הצפוי של ה־פדיון עם חברות הבת יגיע ל־30 אחוז.

ניטע יער לזכרו של הרב פרדס ז"ל

בסמוך לשכונת רמות ההולכת ו נבנית בצפונה של ירושלים ניטע ע"י הקרן הקיימת יער לזכרו של הרב אליהו פרדס ז"ל רבה של ירושלים.

בטקס נטיעת היער שנערך במעמד קרובי משפחה ואישי ציבור נשאו דברים הרב הראשי שלמה גורן ומר יעקב צור יו"ר הדירקטוריון של ה־קרן הקיימת, שעמד בדבריו על פע־ליו של הרב ועל הקשר שהיה לו ליערות הקק"ל ולעניני הארץ ו אדמותיה.

אסיפת שופטים בהיכל המשפט

בנציגות מטעם שופטים בישראל תתקבל ע"י ועדת משנה של ועדת הכספים של הכנסה, כדי לדון ב־הבעיות השופטים בקשר למשכו־רותיהם.

תורנות בתי מרקחת

ירושלים: הבירה — רח' חזקיהו המלך ג'ורג' 23, טל. 33843.

תל־אביב: הנביאים — רח' המלך ג'ורג' 72, טל. 286740. תרופה — רח' דיזנגוף 217 טל. 223488.

נתניה: גבע — רח' שער הגיא 14, טל. 22695.

חולון: כרמן — ככר ויצמן, מר־לון

בת־ים: גני בת־ים — רח' הנבי־אים 3 (קרוב למד"א).

רמת־גן והסביבה: צמית — רח' מודיעין 130 ר"ג, טל. 722954.

פתח־תקוה: אסותא — ברון הירש 21.

הרצליה והסביבה: קרמר — הרצ־ליה, רח' סוקולוב 18.

בני־ברק: עמית — מודיעין 130, רכה"ג.

באר־שבע: ינה — שכון ב' רח' ביאליק 5.

לוח הצופה

● פילים הקונה רהיטים אנטיקה פריג'ידרים, טלויזיות וירושה — 876852 בערב 864938.

● הספרית סימה שעבדה ב"עולמה" מלך ג'ורג' 4 עובדת ב־סלון לפיאות "יונלי" ושמחים ל־הודיע שקבלנו פיאות מודרניות חד־שות. "אלורה" אלנבי 93, 290682.

● פרסום ברקוביץ פ"ת. קבלת מודעות לכל העתונים. קניה, מכירה השכרה, דירות ועסקים, חובב־ציון 40, טל. 903568, 918531.

● בירושה משה דירת 4 חד־רים 185,000 ל"י אבגלורסכסון ר"מון טל. 757281.

● למכירה בהזדמנות דירה לוקסוס 4 חדרים עם שכלולים ו־תוספות, 130 מ"ם, בקריית ישמח כשה. טלפון: 758274.

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1408/75

בענין: — הצוואה של המנוחה לאה נדלר, ז"ל, ת. ז. 4258596 ש־נפטרה בתל אביב ביום 1 לפברואר 1975.

המבקשה: — סירלה ווייס מת"א, רח' הס 22, ת. ז. 5/774221 ע"י ב"כ עו"ד י. פרונגסקי מת"א, שד' רוט־שילד 135.

הזמנה

להודי ידוע, כי הוגשה לבית ה־משפט המחוזי תל אביב—יפו בקשה לכתן צו קיום צוואתה האחרונה של המנוחה לאה גדלר והנני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוחה והרוצה ל־התנגד לקיום צוואתה, להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו; את נגדות לקיום הצוואה כמבוקש שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

(—) רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1342/75

בענין ירושת המנוחה רחל קלוסקה ת. ז. בס' 6949696.

המבקש: יאן סלר, מרח' בן עטר 10, תל אביב, ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר י. שכטר ו/או י. שטבהולץ ו/או דגן ו/או פריבך אשר מענם לצו־רך מסירת כתבי בית הדין הוא ברחוב אחד העם 30, תל אביב.

הזמנה

להודי ידוע כי הוגשה לבית ה־משפט בקשה ליתן צו למינוי כנהל עזבונה של המנוחה רחל קלוסקה בתיק עזבונות מס' 1342/75 שנפ־טרה בתל אביב בתאריך 33.2.75.

כל המתנגד לבקשה יגיש, תוך 14 יום מיום פרסום הזמנה זו, את טעמי התנגדותו, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

(—) רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב — יפו

תיק עז' 1374/75

בענין: צוואתו של המנוח יצחק פייס ז"ל אשר נפטר בכפר סבא ב־27.10.74 ובעל ת.ז. 7736221 וכתו־בתו היתה רח' משה מנדלסון 9 נתניה.

המבקשת: חוה פייס בעלת ת. ז. 235928 מרח' מנדלסון, נתניה. ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר מ. וילנקו ו/או משה וילנקו ו/או דליה וילנקו מרח' רוטשילד 4 נתניה.

הזמנה

להודי ידוע כי הוגשה לבית ה־משפט בקשה לכתן תוקף לצוואתו של המנוח יצחק פייס ז"ל אשר נפ־טר ביום 27.10.74 בכפר סבא והנני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוח והרוצה להתנגד לצוואה זו להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו התנגדות להכרזת המבוקשות שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

(—) רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק 1018/75

בענין: עזבון המנוח גדליהו הרצ־ליך, ת. ז. 0433467, שנפטר בבדרה ביום כ' תשרי תשל"ד, 27.9.1973

המבקש: נתן הרצליך, מרח' ז'בוטינסקי 125 רמת גן, ע"י ב"כ עו"ד יוסף ברונשטיין משדרות רוטשילד 10 תל אביב.

הזמנה

להודי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בקשה לכתן צו המכריז על ירושת המנוח הנ"ל הריני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוח, והרוצה להתנגד לכתן הצו המבוקש על ירושה להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו. התנגדות להכרזה המבוקשת, שאם לא כן, יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

(—) רשם בית המשפט המחוזי

חוק התכנון והבניה תשכ"ה 1965

הועדה המקומית לתכנון ולבניה — תל אביב — יפו

מודעה

בהתאם לסעיף 149

הרינו מודיעים בזאת כי הוגשה לועדה המקומית לתכנון ולבנייה תל־אביב — יפו, בקשה ליתן אשור להקלה להקמת בנין בן 2 קומות ב־אחתים מובדלים בקומה ב' ובהבלטה לגבי הקירות המשופים מוצדדים ברח' פרידמן 24.

כל מי שיש לו התנגדות להוצאת ההיתר / אשור הנ"ל במקום זה רשאי להגיש לועדה המקומית לתכ־נון ולבנייה תל אביב — יפו בשד' קק"ל 68 את התנגדותו המנומקת ולציין כתובתו המדוייקת.

ההתנגדויות תתקבלנה במשך 14 יום מהאריך פרסום מודעה זו ותו־באנה לדיון בפני הועדה הנ"ל.

י. גריפל
מ"מ ראש העיריה
יו"ר הועדה המקומית לתכנון ולבנייה — תל אביב—יפו

23.3.75 תאריך

נרשמו לנשואין

הרבנות הראשית, המועצה הדתית חיפה

רוב צבי בן גדברג (גרוש) דומניה—חיפה; ויסמן מרים בת מגדל (גרושה) חיפה—ק. בוקלין.

גוטק ברוך בן גאלי (רוק) חיפה; מורחי ברטה בת אליהו (רוקה) פטריה—קב' אפיקים.

אבנר־אהרן בן אריה (רוק) חיפה; ויש־רוך ברוריה בת ישראל־הרבן (רוקה) חיפה.

גרוסמן ראובן בן הנריך (רוק) גרבנוה־חיפה; גוכהיים אסתר בת אברים סבירה (גרושה) חיפה.

ברוכנדרב בן זיגמונד (רוק) דזבורג—חיפה; אבל עדנה בת יצחק (רוקה) חיפה.

בוראל יצחק בן שלום (רוק) כרמיה—ק. מתקין; זהבה ברוריה בת מיכה (רוקה) כרמיה—חיפה.

ליסבאק מיכאל בן סכיון (רוק) ביואליס־חיפה; רובינ מרגריטה בת ארקדי (רוקה) בריה"מ—חיפה.

מדרי אהרן בן יוסף (רוק) כרמיה—נצרת עלית; סרפתי סוזן בת ליול (רוקה) כרמיה—חיפה.

גוזלן ציון בן יהודה (רוק) כרמיה—חיפה; ויצמן אבליה־יפה בת נסים (רוקה) כרמיה—ק. ים.

אלבוגר אהרן בן מנחם (אלמן) בולגריה־חיפה; צרפתי סטלה בת בן אליה יעקב (גרושה) בולגריה—יפו.

יוסיפוביץ יוסף בן ברוכי (אלמן) רו־מניה—חיפה; שיקלר רוזה בת אלסכן כהה (אלמנה) רוסיה—חיפה.

קיזרמן משה בן יעקב (רוק) חיפה—ק. אתא; כורסה פוריה בת איציק (רוקה) חיפה—עכו.

שמש יצחק בן דוד (רוק) חיפה; ארמה דורית בת דניאל (רוקה) חיפה.

תומר משה בן ברוך פיסלברים (רוק) חיפה—ק. חיים; גרוסס. שושנה בת צבי־אל (רוקה) חיפה.

עזרדי אליהו בן שלום (רוק) חיפה; דיקשטיין דליה בת שלום (רוקה) חיפה.

רוזנברג הכיסרי בן ספרו (רוק) בריה"מ־חיפה; ברייתשל בילי בת זינגובר ששינר (אלמנה) פולין—חיפה.

אסנין דוריז בן יהושע (רוק) חיפה; בוגשטיק יפה בת שבתון (רוקה) חיפה.

ביזוד חיים בן אליהו (רוק) חדרה—חיפה; בר־בוים מיכל בת יעקב (רוקה) כרקוי.

זאבי משה יצחק בן אברהם (רוק) סבריא—חיפה; קריץ כרים בת משה (רוקה) חיפה.

קליין עמירם בן אלכסנדר (רוק) חיפה; וידר כלכה בת אפרים (רוקה) חיפה.

עזרתי רפאל בן יעקב (רוק) חיפה; דהן אסתר בת מקס (רוקה) חיפה.

בתעתבג משה בן צרודיקה (פנוי) הולנד—ק. ביאליק; ובר רינה בת ביאשויס פבויה (רוקה) קורסה—חיפה.

לוי כנשה בן יוסף (רוק) חיפה; ספיין אירינה בת מרסל (רוקה) רומניה—חיפה—צבא.

הרדי ששון בן פנחס (רוק) חיפה—צבא; מתבש חביבה בת צורא (רוקה) חיפה—ס. מכרכל.

זיו דניאל בן אליעזר (רוק) פולניה—עכו; נסם גאות בסי בת חנן (רוקה) רוזבוה—חיפה.

צביק רוני לוציאנו בן שלמה (רוק) חיפה; כהן צביה בת מילאן (רוקה) חיפה.

אהלי יובל בן יצחק (רוק) צפולה—אשק־לון; דיסכין צליה בת מרסין (רוקה) חיפה־ירושלים.

סגל עתר בן משה (רוק) חיפה; ליוז צפורה רבבית בת יהודה (רוקה) חיפה.

שולמן יונתן בן שאול הגמן (רוק) חיפה; פרים דרורה בת צלי (רוקה) חיפה.

ארזמה אליהו בן יצחק (רוק) חיפה; לבדו ברכה בת משה (רוקה) ת"א—רמת־גן.

גיד דוד בן גליר חיים (רוק) חיפה; שיפר רחל בת נסים (רוקה) חיפה.

קוסטין דן בן מבורי (רוק) רומניה־חיפה; לאוטקלוב צרה קסלינה בת ספר (רוקה) רומניה—חיפה.

בברילוב עמנואל בן יבנה (פנוי) רוסיה־חיפה; גלזר אליזבט רות בת ורולד (רוקה) ארה"ב—חיפה.

המועצה הדתית — קרית־אתא

לוין יוסף בן שלום (רוק) ישראל—ק. אתא; תיקול שרת בת ניסן (רוקה) פרס—ק. חיים.

כהן שלמה בן פנחס (רוק) ישראל—ק. אתא; הירן סימי בת משה (רוקה) מרוקו—ק. אתא.

דיקוואסולי סבגית בן ראובן (רוק) ברוזים—ק.אתא; יעקובישולי אנה בת קור (רוקה) ברוזים—ק. אתא.

גולד צבי אהרן בן ליאון סוגיוס (רוק) רומניה—חיפה; סורץ פנינה בת משה (רוקה) ישראל—ק. אתא.

אורן זאב בן אודבס יצחק (רוק) חיפה—ק. אתא; לנדבורג יפה בת דוד (רוקה) חי־פה—ק. אתא.

יעבר שמעון בן אברהם (רוק) חיפה—ק. כתקיה; צדוק נורית בת ישראל (רוקה) מבדיאל—תל הצרוה.

איפורן משה בן חיים (רוק) חיפה—ק. אתא; קים פרומה בת ברפין (רוקה) רו־מניה—ק. אתא.

פיקמן אליהו בן זאב (רוק) חיפה—ק. אתא; פיכר שרה בת משה (רוקה) רו־מניה—ק. בוכנץ; אליהוס בן אייזן (רוק) בוכנץ—ק. באאומן שרה בת יצחק (רוקה) רו־מניה—ק. ביכנץ.

סבניאר אליאס בן בקסימיקון (רוק) פר־לין—ק. בניכון; כהן כריה בת דוד (גרושה) מצרים—חיפה.

טריגבוג אברן בן גרעת (רוק) ישראל—ק. חיים; שפיגלר רחל בת מוגו (רוקה) ישראל—קיסבבור.

הרב שלום צדוק — בני ברק

יחזקאל ביר אהרן דנין (רוק) ישראל—בני ב"ש; צפורה בת צורא עמר (רוקה) ישראל—קרית עקרון.

יוסף בן שלמה שוקר (רוק) ישראל—בני ב"ש; תמר בת משה שוחט (רוקה) ישראל—מושב צפון.

שלמה בן פוחה יהצבי (רוק) ישראל—בני ב"ש; ברכה בת כאלם לאבבי (רוקה) ישראל—בני ב"ש.

יששכר בן יהודה סבג (רוק) מרוקו—צפת; חנה בת שלום יעיש (רוקה) ישראל־רחובות.

הרבנות המקומית — פירות־הכרמל

עובדיה אלי בן סלים (רוק) ישראל—פ. כרמל; כהן באורה בת יצחק (רוקה) ישראל—לוד.

ריזסבוילי יוסף בן שבתאי (רוק) בריה"מ—פירות כרמל; בוכהבוילי־פאסטיבולי לילה בת משה (רוקה) בריה"מ—נצרת עילית.

בביסטי דניאל בן אברהם (רוק) מרוקו—פירות כרמל; היוקה לבנה בת סלהבון (רוקה) ישראל—פירות כרמל.

פסיקה יצחק בן כהה (רוק) ישראל—פ. כרמל; דיפבבאיאן יפה בת דוד (רוקה) איזן—נהריה.

מלכן נאבי בן נסים (רוק) עירק—פירות כרמל; אברביל פני בת גבלוף (רוקה) ישראל—פירות כרמל.

מוסקוביץ' אריה בן ברקו (רוק) ישראל—פירות כרמל; אדלר צפורה בת זאב (רוקה) ישראל—פירות כרמל.

לוי יצחק בן ברדוי (רוק) מרוקו—פ. כרמל; גורני רוזה בת נסטו (רוקה) ישראל—פירות כרמל.

דויכבילי אלברט בן דוד (רוק) בריה"מ—פירות כרמל; באשולי מרטה בת סליקו (רוקה) בריה"מ—פירות כרמל.

ברבי פרוגיי בן שלמה (רוק) טוניסיה—פירות כרמל; כאכון יפה בת יוסף (גרושה) מרוקו—פירות כרמל.

קרואף דוד בן ברדוי (רוק) ישראל—פירות כרמל; רחמים שולמיה בת רחמים (רוקה) ישראל—חיפה.

לשכת הרבנות — גבעתיים

רוזניק כמואל בן פסח (רוק) הא"ה־גבע; חוק שרי בת אלברט (רוקה) יפו־גבעתיים.

הרב מרדכי אריה זמל ברש תל־אביב

ביכאל בנימין נוה (רוק) בני דרור—גוש תל מונד; נורית ספיר (רוקה) בית יצחק.

שבתאי יצחקי (רוק) תל כיבר; שלומית חזן (רוקה) גורה—גוש תל כוגד.

לשכת הרבנות — לוד

באיר ציון בן גבי חבושי (רוק) עירק—ג'וני; דליה בת כאיר רובכן (רוקה) ישראל—לוד.

יעקב בואיטאק דויכבילי (רוק) בריה"מ—לוד; אהרי בת שלום בבריליבוילי (רוקה) בריה"מ—לוד.

אורי בן חנוך צפריר (רוק) ישראל—לוד; מזל טוב בת סלומון סאלאגאוובר (רוקה) הודו—הזור.

שבתון בן רחבים אלגרסי (רוק) מרוקו—לוד; סילביה בת אלברט בוסגבל (רוקה) צרפת—ת"א.

אליהו בן יעקב סירקי (רוק) לוד—לוד; תמר בת משה סבג (רוקה) ישראל—לוד.

סוליכון בן משה בארטסקאר (רוק) הודו—אוד יהודה; רבקה בת רייכונד דניאלס (רוקה) הודו—ת"א.

חיים בן בנימין בוסבול (רוק) מרוקו—לוד; יהלה בת ישה פנבציק (רוקה) ישראל—לוד.

כרמי בן בגסון כהן (רוק) תוניס—לוד; שנטל בת ארמנט בניסטי (רוקה) תוניס—לוד.

יוסף בן חיים בוזהי (רוק) ישראל—לוד; דני' בת אלברט אולאר (רוקה) מרוקו—לוד.

בחלי בן ישעיה פרהוק (רוק) תוניס—רמלה; שושנה בת רחמים לבשאמי (רוקה) ישראל—ב. אהיסכן.

אליהו בן משה סיאר (רוק) ישראל—לוד; דוריה בת משה אליהו (רוקה) ישראל—ב. אהיסכן.

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1330/75

בענין: עזבון המנוח ישראל קורנפלד ז"ל ת. ז. 6014861.

המבקשת סוניה קורנפלד ת. ז. 6014862 ממושב ניר צבי, על־ידי באי־כחה עוה"ד יוסף בן־מנשה מ־שדרות רוטשילד 31 ת"א.

הזמנה

להודי ידוע כי הוגשה לבית ה־משפט בקשה למתן צו המכריז על ירושת המנוח הנ"ל והנני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוח והרוצה להתנגד ל־הכרזה, להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו, התנגדות להכרזה המבוקשת. שאם לא כן יתן בית־המשפט צו כטוב בעיניו.

רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזב. 1317/75

בענין: עזבון המנוחה צילה גבריץ מרח' ויהקין 26 ת"א (ת. ז. 4172529) שנפטרה ביום 13.12.74.

המבקשת: שרה גבריץ, מרח' ויהקין 26 מת"א.

להוי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בקשה לתת צו המכריז על ירושת המנוחה, כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון והרוצה להתנגד לה יגיש התנגדות להכרזה תוך ארבעה עשר יום מיום פרסום הזמנה זו, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1336/75

הזמנה

בענין: עזבון המנוחה נחמה מלינוביץ ז"ל.

המבקשת: יהודית גוטפרוינד. ע"י ב"כ עוה"ד ב. אגולסקי מרחוב אחד העם 84, ת"א.

להודי ידוע כי המבקשת הגישה בקשה למתן צו קיום צוואתה של המנוחה הנ"ל.

הריני מזמין בזה כל אדם להתייצב בבית המשפט תוך חמישה עשר יום מיום פרסום הזמנה זו, וליתן טעם, אם יש לו טעם כל שהוא, מדוע לא ינתן צו קיום הצוואה הנ"ל, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב — יפו

ת. ע. 1364/75

בענין: עזבון המנוחה דינה סגט ז"ל.

המבקשת: אסתר בן נון ת. ז. 133942/3 מרח' ז'בוטינסקי 115 ת"א, ע"י ב"כ עוה"ד א. הולנדר ו/או א. גולדשמידט ו/או י. נוטמן מרח' אחד העם 38 ת"א.

הזמנה

להודי ידוע לך כי הוגשה לבית המשפט בקשה למתן צו המכריז על ירושת המנוחה הנ"ל והנני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוחה והרוצה להת־נגד לבקשה להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו התנגדות לאותה בקשה באם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 274/75

בקשת צו ירושה וצו קיום צוואה

אל: בית המשפט המחוזי בתל־אביב — יפו בענין המנוח משה גר־ביק ז"ל שנפטר ביום 13.9.73, ט"ז אלול תשל"ג — פתח תקוה.

המבקשת: ערגה ליבפלד, עורכת דין, מנהלת זמנית לעזבון המנוח.

הזמנה

להודי ידוע כי הוגשה בקשה לבית המשפט למתן צו המכריז על ירושת המנוח הנ"ל ועל קיום צוואתו, ו־הריני מזמין כל אדם הטוען כי יש לו טובת הנאה בעזבון המנוח הנ"ל והרוצה להתנגד להכרזה, להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו התנג־דות להכרזה המבוקשת, שאם לא כן, יתן בית המשפט צו כטוב ב־עיניו.

רשם בית המשפט המחוזי

היום

יום שלישי, י"ג ניסן תשל"ה 25.3.75

פ' צו

הפרק: עבות ג'-ד; המשנה: אהלות יח', ח"ס; הדף: מגילה י"ס; ההלכה: אורח חיים תקיד, ס"א.

שידורי ישראל

חדשות בעברית — בגלים א', ב', ג' — כל שעה.

09.55 (א) חדשות באנגלית
10.55 (א) חדשות בצרפתית
17.55 (א) חדשות באנגלית
18.50 (א) חדשות בצרפתית

שידורי תכניות לעולים (ב)
עברית — 19.00; יידיש — 19.30; לאדינו — 20.00; מוגרבית — 20.15; רומנית 20.30; רוסיה — 20.45.

רשת א'

08.10 "בצדנים שהדקואדיה" 09.05 "צרה בההצה הבטוקאי ביקולום ארבוכייר" 10.05 "האיש שהקונצרטורין — אבוכייר ריואלדי" 11.15 שיר וטכנו 12.05 "ברדה הכהבה" 13.05 "קונצרט צהרים" 14.10 "לאם דרלד" 14.35 "בארץ הלבה" תדיון מי 15.05 "רדיודע" — לשדורים להרהבה הדבה 15.30 שמרות השאלות והתשובות 15.50 שיחה בהלכה 16.10 רגע של עברית 11 "בליליציקראה" 17.10 "בלילי ביד" 17.50 "אנוכימה" 18.05 "כאן צדד" 18.55 להולי 19.25 קלאסי וקל 19.50 פרקי היום בתנ"ך צבור, פרקים א' ב' — קריאה בפי יוסף רהן ושיחה מאת: שבתאי הדבן 20.05 "עולם המדע" 20.30 התזמורת הפילהרמונית הישראלית 23.05 אסכתמא 00.10 רגע של שיר.

רשת ב'

06.00 "מה כובו אהליך יעקב" 07.35 "זמר זמר לך" 08.15 "בוקר טוב" 08.55 "בעקבות החדשות" 10.05 "כאן בבית" 11.40 "לאן הערב" 12.05 "מבקש יתביש" 12.30 "שירים בשלבנו" 13.05 "בחצי היום" 14.10 "על גלי יביש" 15.05 "בצלילי הבורות בבקשתך" 15.52 "על רגל אחת" 16.11 "בכום בבכירה" 16.30 "בתקופה שתבין את הרמזי" 18.45 היום בספורט 21.05 "סידור יציבי" 22.05 "חזב יעירי" 23.05 "אני שלך ואת שלי".

גלי צה"ל

05.58 ברכת השחר. 08.05 יומן הבוקר. 09.05 די"ב עם שיר 10.05 מכים ושכים 12.05 כוכב בצהריים — ארבעה האחים 13.05 שלכה אותי בגיים "בסיבה של יל־דים" 14.05 שהים על ארבע 16.05 גא לבלגל 17.05 יומן הערב 18.05 כסיכת כהבים בצאיים עם קצין חינוך ראשי. תאיל שאול גבעולי 19.05 ציבוס טוב באמצע 21.00 ברבוכבה — כבררכונים ומזמונים לפי בקשות 22.05 בואו נדבר על תן דוד ביני 00.05 יומן חצות 00.30 ציפורי לילה.

טלוויזיה בללית

17.30 חדשות 17.32 בעדר שרידה 17.42 שירות טבע 18.10 אמרי לי — זה לעשות כשצות הגבאי 18.30 קיצור החדשות 18.32 תהדירות ופרסים 19.00 לכשפונה (תרגום עברי) 19.30 חדשה (עברית). 20.00 מבה־טה — זה זה ראיק — "אני למהש" 20.30 מבט לחדשות 21.00 קוג'אק: "ספס־זה מבין זכרי" 21.50 סופר 22.40 מבוקד של יום וחדשות.

טלוויזיה לימודית

16.00 הנביך הצפרית 16.06 אנגלית ל־16.25 הבינה 17.05 תורת החשבון.

כתיבה במכונה

תלמוד היכב ב־12 שעות
בבית הספר למסחר

רימון

ת"א, דיזנגוף 85, טל' 281985

שיטה עיוורת • פיקוח ממשלתי

תיאטרון ישראל

הערב 25.3.75

הבימה:
של קלות ראש
באולם הקטן

הקאמרי:
קומדיה של טעויות
עיין לי נרק לי: היום ב־10.30 לפנה"צ.

תיאטרון עירוני חיפה:
שיר: ת"א בית־דור

הצופה

עתון יומי

HA-ZOFE
DAILY

העורך: הנהלה: "פ"ס. המערכת: ש. דניאלית. משרדים: המנהלה: תל־אביב, רח' המסגר 66, טל. 35421. ת"ד: 2045. חשבון בנק הדואר 41144. סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 2, ת"ד 1148, טל. 234918. בערב טל. 528344. סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 3, טל. 563628. הפס השואר בע"מ ת"א. רח' המסגר 66. טל. 31554.

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות המתפרסמות

هكذا من الاصل

עירית תל־אביב אישרה התקציב החדש המסתכם בסך 760 מיליון ל"י

עו"ד בסוק הציע לכונן אגד ערים למענקי חינוך ✡ א. בויאר התריע על חילול השבת בעיר ומניעת בניית בתי כנסת חדשים ✡ ד"ר רוזן־צבי העריך פעילות הנציגות הדתית בהנהלת העיריה

מאת סופרנו בתל אביב

מליאת מועצת עיריית תל אביב אישרה ברוב קולות חברי הקואליציה (ליכוד, הגוש הדתי) נגד קולות האופוזיציה (מערך) ובהימנעות סיעת היהודי של מר א. בויאר, את הצעת התקציב לשנת הכספים 1975—1976, המסתכמת בסך של 760 מליון ל"י.

משך יום אתמול נערך הדיון ו־במהלכו השתתפו מרבית חברי המו־עצה.

עו"ד ת. מ. בסוק, סגן ראש עיריית תל אביב וראש אגף החינוך סקר בהרחבה פעולותיו של אגף החינוך שהקציבו לכלכלה כ־8 מיליון ל"י, שנועד לאחזקת רשת החינוך המ־סועפת ואף לקדם את מערכת החי־נוך במבנים חדשים. בין השאר מסר שבקרית החינוך הושלמה בניתו של בית צעירות מזרחי. בין השאר הת־עכב הנואם על פעולות הבטחון ה־בהנהלות בין כתלי בתי הספר ה־מתחייבות מהמצב הבטחוני בכללו.

עו"ד ת. מ. בסוק העלה הצעה לכונן אגוד ערים לצרכי החינוך ב־ציינו ששירותי החינוך אינם שירו־תים זולים ולרגל היוקר הכללי אפ־פקתם התקינה דורשת השקעות רבות הן במסגרת התקציב הרגיל והן מהתקציב הבלתי רגיל, המיועד להקמת מבנים, ציודם וריהוטם. יחד עם הרשויות המקומיות בגוש דן, אמר, ניתן למנוע כפילויות והוצאות מיותרות.

בסוק: חילול השבת נמשך מזה 20 שנה

חלק אחר מנאומו הקדיש עו"ד בסוק למצב השבת בעיר, בציינו כי הוא חייב להגיב, בכאב ובחריפות על ההידרדרות בתחום שמירת ה־שבת בעיר. נכון שההידרדרות לא חלה בקדנציה זו ובקודמתה — בעשרים השנים האחרונות, ולכן ה־מאבק לקיום השבת הוא מתמיד ו־איננו אקט חד פעמי. יש לעמוד יום יום שבוע שבוע על המשמר של השבת, שכן גם רבים רוצים ה־בצע ה„הופכים את המלחמה בשבת ברמיסת השבת לדגל". לדבריו שמי־רת השבת איננה ענין של קואליציה ואופוזיציה. „זהי בעית הזהותנו וקיומינו הלאומי", אמר.

מר א. בויאר, אמר כי ראש העיר הפר, למעשה, את הבטחתו לסגור את כל בתי הקולנוע בתל אביב ב־לילות השבת וגם אלה שהיו פתו־חים בקדנציות קודמות ומשלא עשה כן הרי שהציבור „אינו יודע מתי להתיחס להצהרותיו של ראש העיר ברצינות ומתי לא". הוא תקף את הרעיון של יצירת הגיטאות בתל־אביב, כקום שם מתגוררים יהודים דתיים ובשל כך יכנעו את חילול השבת בבתי הקולנוע. „הגיטאות יצרו לעצמם היהודים בגולה להגנה עצמית ולשמירת יהודם ופה בתל־אביב לא יקום דבר כזה שיהודי דתי לא יהיה חפשי לבחור לו המקום שהוא רוצה לגור בו בעירנו" — אמר. בהטעימו כי תל אביב כולה היא עיר יהודית ובהתאם לכך יש לפעול.

א. בויאר, התיחס בין השאר ל־מבנה הקציבה של המועצה הדתית וציין כי לא חל כמעט גידול בהיקפו.

ובהתאם לכך אין גם כל סיכוי ש־יבנה בית כנסת בקדנציה הנוכחית. הנואם הזכיר יזמתו ועזרתו של ראש העיר הקודם מר י. רבינוביץ לדבר בנית בתי כנסת בשיתוף חברות שיכון שבדים ואמר כי יש להמשיך בדבר זו ולהבטיח את הכסף בנית מקד־שי המעט בעיר.

הוספת התקציב למועצה הדתית ביחס שהיה לגידול הכללי

ד"ר ר. רוזן־צבי (המפד"ל) חבר ההנהלה, התיחס בפתח דבריו להער־רותיו של מר א. בויאר בענינים ה־דתיים וקבע שההסכם הקואליציוני בעניני שמירת השבת מבוסס על ה־סטטוס־קוו בעבר. על פי רישומים של הכנסות מיסי עקיפים נקבע ש־חמישה בתי קולנוע וחמש אולמות צבוריים היו פתוחים בקדנציה ה־קודמת ו„זו היא הירושה שהנציגים הדתיים של היום קיבלו מקודמיהם" — אמר.

הנואם סקר את פעילותה של ה־נציגות הדתית בכל מה שקשור ל־מאבק לשמירת השבת והעובדה כי אכנם נסגרו כמה בתי קולנוע ב־עיר בלילות שבת.

בענין התקציב של המועצה הדתית קבע ד"ר רוזן צבי שחלה בו הוס־פת של 5 מיליון ל"י ו„זה גידול בשיעור דומה לגידול שחל בתקציב כולו". תקציב הפיתוח עלה אף הוא. הוא הוסיף כי הנציגים הדתיים קי־בלו מראש העיר הזמנה להכין פרו־יקטים דתיים לתקופה הקרובה ופגי־שה בנדון תקויים אמנם עם ראש העיר לאחר הפסח.

ד. יופן (ליכוד) התריע על המצב החמור ביותר בשטח האשפה בביי־גו כי שירותי הבריאות הנם שירו־תים ממלכתיים ומחובת הממשלה לכסותם.

הרב י. מ. אברמוביץ (הגוש הד־תי) סקר פעולות אגף הסעד שהוא עומד בראשו ושהוגדל ב־100 אחוז על ריקעה של מציאות קשה ומכ־בידה בעיר בשטח זה. הוא קבל שמשרד הסעד מקפח את העיריה ב־כל מה שקשור להשתתפותו בתקציב. כן עמד על ההחמרה במצבה של ה־שבת ועל תקציב המועצה הדתית ש־אינו עונה על הצרכים.

האופוזיציה תוקפת ההנהלה

מר א. שפייזר, ראש סיעת המע־רך, תקף את מבנה התקציב המו־צע. לדבריו הולך המצב בעיריה ו־רע ונראה, אמר כאילו מוליכה ה־הנהלה הנוכחית את המשק העירוני במתכוון לשואה. בלי שהשקיעו מא־מצים בפרויקטים חדשים, הגיעו ל־אותו סדר גודל של גרעון בתקציב — הטעים מר שפייזר.

מר נחום רז (המערך) הצביע על ההידרדרות המוסרית בעיר, הזנות בצורותיה השונות, ואמר כי חסרה פעילות רוחנית מתאימה. גם חילו־לי השבת בבתי הקולנוע נובעים מ־מציאות גידול ארזי־פרחי בעיר. לדבריו יש מקום לצמצם עד למי־נימום הקרנת סרטים בבתי הקולנוע בעיר בלילות השבת, ולספח פעולות תרבות ראויות.

מר נתן וולך (מערך) אמר כי שי־רותי העיריה בתחום החינוך ובניית בתי ספר מפגרים אחר קצב גידול האוכלוסיה וכן יש מקום לבדוק אם אמנם הצליחה הריפורמה בחינוך. לדבריו סגירת בתי ספר מבוצעת ב־דרך מהותרתית. כן תקף את דרך ה־פרסום של ההנהלה.

בסכמו את הדיון הזר והדגיש ראש העיר מר שלמה להט, כי הי־ערכותה של ההנהלה להבטחת תק־ציב מאוזן, במגמה ברורה למימוש תכניה קיצוצים וצמצומים אך יחד עם זאת לא להזניח את התחומים בהם חייבת העיריה לפעול ובכלל זה הבטחת השירותים בדרך הנאותה ו־טיפוח פעילות מוניציפלית בשכונות, מקום שם חלה ההזנחה על שנים.

הייצוא של מוצרי „כשר לפסח" יסתכמו השנה ב־6 מליון דולר

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הייצוא „כשר לפסח" יסתכם השנה בקרוב ל־6 מיליון דולר. לעומת 3.8 מיליון דולר בשנה הקודמת. על כך מסר מר אברהם בן־משה בשיחה עם סופרנו.

המפעלים הישראלים מפתחים מוצרים מיוחדים ומספחים אריזות מתאימות כדי להחדיר את המוצרים היהודים לפסח בקהילות היהודיות. הקהילות אף הן מגבירות את הביקוש לתוצרת ישראל במיוחד לחג הפסח.

הייצוא של מוצרים „כשר לפסח" השנה מקיף את המוצרים הבאים: מצות 1.3 מיליון דולר. יינות ומשקאות חריפים 1.6 מיליון דולר, מרקים, „קנידלעך" וממרחים 500 אלף דולר. שימורי פירות וירקות 950 אלף דולר. „גפילטע פיש" ודגים מוכנים אחרים 300 אלף דולר, מוצרי בשר 200 אלף. קפה נמס 100 אלף דולר, גבינות ומתכות 100 אלף דולר. והשאר מוצרי מזון לסוגיהם. זאת מלבד הייצוא החקלאי כגון קרפיונים, פירות וירקות טריים.

ועדת המינויים לדיינים קיימה אתמול את ישיבתה הראשונה

ועדת המינויים לדיינים בראשות שר הדתות, הד"ר יצחק רפאל, קיימה ביום א' את ישיבתה הראשונה.

הועדה קבעה את סדרי עבודתה והחליטה להחיש את ההכנות לקראת מנוי 12 דיינים חדשים, החסרים כיום בבתי הדין הרבניים.

כן החליטה הועדה, פה אחד ל־המליץ בפני מועצת הרבנות הרא־שית להחיש הוצאת כתבי ההסמכה למועמדים שעמדו בבחינות ולבעלי כושר דיינות אחרים.

עם חברי הועדה נמנים שני ה־רבנים הראשיים, הגר"ש גורן והג־ר"ע יוסף.

משרד הדתות נערך לחג הפסח

הכנות לקליטת רבבות העולים לרגל ברחבת הכותל המערבי

סדרי פסח מרכזיים לעולים חד־שים יערכו השנה בריכוזי העו־לים בארץ, מישובי העולים הוק־מו על ידי הרשויות המקומיות ועדות לקליטה חברתית — עק־בי סכם בין משרד הדתות ומש־רד הקליטה.

משרד הדתות סיפק לריכוזי ה־עולים ולישובי פיתוח הגדות. כן חולקו אלפי הגדות עם תרגום ב־רוסית ובהם דברי הסבר על הג הפסח ומשמעותו הדתית והלאומית.

משרד הדתות פנה לכל המוע־צות הדתיות בארץ ולרבנים המקו־מיים והם נתבקשו לדאוג כל אחד במקומו לעריכת סדרים ציבוריים ולפקח על כך שסדרים אלה יערכו כהלכה.

בקשות מיוחדות הגיעו למשרד הדתות ממרכזי עולים בחו"ל אשר ביקשו הוראות לעריכת הסדרים ו־הגדות לפסח. המשרד נענה לבק־שות אלו.

מבצע הגעלת כלים

המחלקה להכשרה דתית אירגנה „מבצע הגעלת כלים" שנערך בשכו־נות החדשות בירושלים והציבור נק־רא להכשיר את כליו לקראת הפסח בהדרכה ובסיוע של רבני השכו־נות.

ימי עיון נערכו בכל רחבי הארץ לרבנים ומשמשים בקודש ובהם ני־דונו שאלות הלכתיות הנוגעות להג הפסח והרבנים קיבלו הדרכה מה־אימה לקראת החג. הרבנים בכל מקום עומדים לרשות הציבור ומשי־בים על שאלות המתעוררות.

ההכנות בכותל

המחלקה למקומות קדושים שב־משרד הדתות עשתה הכנות מיוחדות לקבלת רבבות העולים לרגל שיבואו לכותל המערבי בחג.

צוות הסדרנים במקום תוגבר וכן נעשו סידורי בטחון מיוחדים להב־טחת העולים לרגל. משרד הדתות שיפץ וניקה את שטח רחבת הכו־תל הציבור יוכל לבקר במחילות שנחשפו, בכל ימי חול המועד במשך כל שעות היום. ביום שני ד' חול המועד בבוקר היערך ברחבת הכו־תל „ברכת כוהנים" ובתפילה ישת־תפו מאות כוהנים שיבואו מכל חלקי הארץ ואלפי מתפללים.

במועצות הדתיות בארץ ישבו וע־דות ציבוריות מיוחדות אשר חילקו „קמחא דפסחא" לנזקקים מכספים שנאספו בתרומות הציבור.

24 סדרים צבוריים יערכו במרכזי קליטה

המדור להווי דתי, שליד המח־לקה לעלייה וקליטה (בראשות מר זונשיין) שליד הסוכנות היהודית אירגנה לחג הפסח 24 „סדרים" ציבוריים־מרכזיים לעולים חדשים במרכזי קליטה ובמעונות עולים ב־מקומות שונים בארץ.

נקבעו רבנים ומרצים שיסבירו לעולים את עניני החג.

אושר תקציב עירית ירושלים בסך 475 מליון לירות

מאת סופרנו בירושלים

תקציב עיריית ירושלים, בסך של 475 מיליון ל"י אושר.

בההלך הדיון השתתפו שלושה נציגי המפד"ל בעיריה. סגן ראש העיר מר יוסף גולדשמידט, קרא ל־חשבון הנפש בדרכה של העיריה נוכח המשברים העוברים על החברה הישראלית, שירושלים היא חלק מ־מנה. הוא תבע להבטיח בתי כנסת ומקוואות טהרה בכל השכונות הנב־נות בעיר.

מר דוד ברגמן, חבר ההנהלה סקר עבודת המחלקה לשרותי בריאות שהוא עומד בראשה ומסר כי בקרוב יפתחו 5 תחנות נוספות לאם ולילד ו־5 מירפאות אזוריות לטיפול בשי־ניים.

מר עמרם הרוש סגר את נושאי שירותי הדת והרובע היהודי בעיר העתיקה, עליהם הוא אחראי בעיריה וציין כי סך של 9.8 מיליון ל"י לשירותי הדת, רחוק מלענות על על הצרכים!

נזק רב בדליקה בבית חרושת לנייר

למעלה מ־24 שעות נמשכה הדליקה שפרצה ביום ראשון בלי־לה בבית חרושת „נייר" לנייר ב־רחוב סלוניקי בהדר יוסף.

למפעל נגרם נזק רב והכבאים פתחו בחקירה לברור נסיבות הדלי־קה. כדי להשתלט על האש שאחזה בגלילי נייר עצקים הפרו הכבאים אתמול בריכה והזרימו לתוכה מים. לתוך הבריכה הם זרקו באמצעות טרקטורים גלילים אחוזי־להבות, ב־מגמה לחנוק את האש.

הרב הראשי הגר"ש גורן קורא להוסיף כוס חמישית בליל הסדר לחיזוק אמונת ישראל

הרב הראשי לישראל שלמה גורן פנה אתמול לכל עורכי הסדר בארץ ובתפוצות להוסיף השנה כוס חמישי לאחר ארבע הכוסות הרגילות כדי לבטא את האמונה והבטחון שלנו בקיום הבטחת ה' את ארץ ישראל לעמו ולחזק את הזיקה של העם היהודי עם ארצו ומולדתו.

זאת לפי שיטת כל הגאונים, הרמב"ם והפוסקים האחרים שתקנו חז"ל. גם כוס חמישי כנגד לשון הגאולה החמישית של התורה. ב־הבטחה ביציאת מצרים את ארץ ישראל לעם היהודי לדורות. ככתוב, „והבאתי אתכם אל הארץ אשר נש־אתי את ידי לתת אותה לאברהם יצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מו־רשה אני ה'".

כוס זו יש להוסיף לאחר ההלל. לפני יהללוך ה' אלוקינו ויש לברך עליה בורא פרי הגפן ואח"כ לסיים ההגדה כסדרה.

הרב הראשי יערוך הסדר בביתו

הרב הראשי לישראל שלמה גורן יערוך השנה את סדר ליל הפסח בביתו בת"א. אורחי הרב הראשי ל„סדר" יהיו השגרירים, מארה"ב בריטניה, קנדה, הולנד, בלגיה, אוס־טריה, דניה, איטליה, שויץ, וראש משלחת הצלב האדום בישראל.

נחתם הסכם לרציפות זכויות הפנסיה בין המרכז לבטחון סוציאלי והמרכז לשלטון המקומי

הסכם להבטחת רציפות זכו־יות פנסיה בין המרכז לבטחון סוציאלי בהסתדרות וקרנות הפנסיה ההסתדרותיות ובין מרכז השלטון המקומי — נח־תם אתמול במעמד־הפועל.

יו"ר המרכז לביטחון סוציאלי יע־קב רילך, ציין את תרומתו של ההס־כם החדש לעידוד ניידות העובדים וציין כי עד שיהיה חוק פנסיה לכל המרכז לביטחון סוציאלי, עם המכ־שלה, עם הרשויות המקומיות ועם מועצת הפועלים יסייעו פרק שהוא תרומה גדולה לנושא רציפות זכויות הפנסיה. הוא הביע תקוותו שלא ירחק היום בו תינהג פנסיה לכל. כיום כלולים בהסכמי רציפות זכו־יות הפנסיה כ־800 אלף עובדים. למעלה מחצי מיליון חברי סבע קר־נות הפנסיה ההסתדרותיות, כ־200 אלף עובדי מדינה וכ־80 אלף עובדי רשויות מקומיות.

משה צור, ראש עיריית טבריה ויו"ר ועדת העבודה במרכז השלטון המקומי אמר כי חתימת ההסכם הוא צעד גדול במערכת יחסי העבודה בשלטון המקומי בפרט וביחסי ה־עבודה בארץ בכלל.

בטקס השתתפו גם עו"ד יהודית נחמן היועצת המשפטית של המרכז לביטחון סוציאלי. מנהלי קרנות ה־פנסיה ההסתדרותיות, הח' בית דגן נציג האיגוד המקצועי, וגדעון לב הרכז לעניני עבודה במרכז השלטון המקומי.

הודעת ראש הממשלה בכנסת

(סוף מעמוד 2)

תפוה לא ישבשו את יחסי ארצות־הברית וישראל. הננו פועלים בתוך הבנה הדדית כזה שנים וכך נוסיף ישראל לפעול גם בעתיד. ישראל רוחשת הוקרה ותודה עמוקה לעם האמריקאני לנבחריו בבתי המחוק־קים ולנשיא ארצות־הברית. אני מא־מין כי לארצות הברית יש ענין ב־קיומה ישראל עצמאית, חזקה ושו־חרת שלום.

הריצותו של קיסינג'ר ראויה להערכה

עדים היינו בשבועות האחרונים למאמציו ולחריצותו של הד"ר קי־סינג'ר. מזכיר המדינה של ארצות־הברית, להביא לכלל הסדר ביניים בינינו לבין מצרים. שקידתו המפרכת ברוכה הכישרון, ראויה לכבוד, אף על פי שלא השיגה את התכלית ש־ביקשה להשיג.

על אף ההשפייה בשיחות עודני מקווה כי הד"ר קיסינג'ר — כמזכיר המדינה של ארצות־הברית — עתיד למלא תפקיד רב ערך בקידום אזו־רנו אל השלום.

גם בעת הזאת, כבעבר, יהיה עלינו לעמוד מול תופעות של התחסדות ונסיונות של הוקעה, שנועדו להטיל עלינו אשמתם של אחרים, אשר הם הם שמונעים זה שנים כל ניסיון רציני להתקדמות לשלום. יודעים מ־אתנו באמץ לדחות אשמות שוא ו־להבהיר צדקת עמדתנו.

ברכת חג לעם היהודי

בסיום דבריו הביע רה"מ אמונה וביטחון שביכולתנו לגבור על הקו־שיים ולקדם את פני הבאות בעירנות מחודדת, בביטחון ובאמונה איתנה. חג שמח לכל בית ישראל ולעם ה־יהודי כולו.

על הדיון — „בין הפרקים־הקודמים".

בצאתו לדרך־

אמרי לו סע ברכבת

כן השמועה על בעלך שיסע ברכבת, שם הוא יוכל להגמש. לקרוא את העתון בנחת ובהרחבת הדעת. להתבונן בנוף הנאה החולף ליד החלון ולהנות מספל קפה מהביל ומשיב נפש. למה להתעצבן באם אפשר להנפש... למה מתח כאשר אפשר לתת מרגוע לעצבים... ברכבת הוא יגיע למחוז חפצו במהירות ובנחת והאגר מרץ וכוחות ליום עמל התובע ממנו מאמצים כה רבים.

הנוסע ברכבת אחת — חוזר שנית. ואף ממליץ על כך בפני חבריו.

היום

חצי מליון ל"י

פרס ראשון בהגרלת

מפעל הפיס

„עמידר"

עמידר AMIDAR

החברה הלאומית לשיכון עולים בישראל בע"מ

מכרז מס' 75/76/1

1. חברת עמידר מכריזה על

קבלת הצעות להרחבת דיור בבנינים קיימים בקרית היובל ירושלים.

2. המכרז חל על השלמת 16 יח' דיור בשלבי בניה שונים בבניינים שמספריהם: 8/6, 10/1, 4/6, 4/7, 6/1, 8/1, 8/7, 8/8, 10/5, 10/6, 16/5, 16/7, 16/9, 16/10, 16/11, 16/12.
3. סיור מאורגן בשטח יתקיים ביום ג' 25/3/75 בשעה 10.00 בבוקר. הפגישה במשרדי עמידר בקרית היובל, רח' אורר גותאי 1. ולפנות למר מנחם אלון.
4. תדריך להגשת הצעות, תוכניות לעיון והסברים אפשר לקבל במשרדי עמידר בירושלים, רח' יפו 17 ביום ב', 25/3/75 בשעה 8.00 בבוקר אצל מר מנחם אלון.
5. מסמכים להגשת הצעות ימסרו למעוניינים בכתובת הנ"ל תמורה סך של —.100 ל"י אשר לא יוחזרו.
6. על המציע לצרף להצעתו ערבות בנקאית בשיעור של 5% מערך הצעתו לתקופה של 60 יום להבטחת ההתחייבות לתשום על חוזה.
7. רשאים להשתתף במכרז זה רק קבלנים רשומים לעבודות בניה בהתאם לחוק רשום הקבלנים לעבודות הנדסה בנאיות תשכ"ט—1969. על המציע לצרף אישור מתאים על רשומו וסוגו.
8. המועד האחרון למסירת ההצעות הוא יום 17/4/75 עד שעה 14.00.
9. את ההצעות יש להגיש במעטפות סגורות ומסומנות „מכרז מס' 75/16/1", למשרדי עמידר בע"מ ת"א, שד' שאול המלך 39, חדר מס' 610.
10. הנהלת עמידר אינה מתחייבת לקבל את ההצעה הזולה ביותר או הצעה כלשהי.

המועצה המקומית ראש־העין

ב"ה

מכרז פומבי מס' 2/75

המועצה המקומית מזמינה הצעות מקבלנים

להנחת רשת מים בראש־העין

המפרט אפשר לקבל במזכירות המועצה בשעות העבודה הרגילות תמורת —.50 ל"י שלא יוחזרו ולהגיש ההצעה לא יאוחר מיום 16.4.75, שעה 15.00.

על המציע לצרף ערבות בנקאית בגובה 10% מערך ההצעה.

סיור קבלני יתקיים ביום 30.3.75, בשעה 9.00 בבוקר.

תנאי התשלום — 60 יום לאחר אישור המהנדס.

אין המועצה חייבת לקבל ההצעה הזולה ביותר או כל הצעה שהיא.

יוסף מלמד
ראש המועצה

המועצה המקומית ראש־העין

ב"ה

מכרז פומבי מס' 3/75

המועצה המקומית מזמינה הצעות מקבלנים

לתאורת רחובות בראש־העין

המפרט אפשר לקבל במזכירות המועצה בשעות העבודה הרגילות תמורת —.50 ל"י שלא יוחזרו ולהגיש ההצעה לא יאוחר מיום 16.4.75, שעה 15.00.

על המציע לצרף ערבות בנקאית בגובה 10% מערך ההצעה.

סיור קבלני יתקיים ביום 30.3.75, בשעה 9.00 בבוקר.

תנאי התשלום — 60 יום לאחר אישור המהנדס.

אין המועצה חייבת לקבל ההצעה הזולה ביותר או כל הצעה שהיא.

יוסף מלמד
ראש המועצה

משרד הדתות

מחסן הספרים סגור

לרגל חג הפסח וספירת מלאי שנתית יהיה המחסן לספרים ולתשמישי קדושה שברחוב אורבך 3 ביפו סגור מיום י"ד בניסן תשל"ה (26.3.75) עד להודעה חדשה

על תאריך פתיחת המחסן תינתן הודעה מיוחדת.

קיצור דרך מבאר־שבע לירושלים

קו חדש ומהיר - NON-STOP

מס' 440 מבאר־שבע לירושלים דרך חברון

קו מהיר מבאר־שבע לירושלים דרך חברון פועל מיום ראשון 23.3.75.

להלן לוח הזמנים:

מבאר־שבע לירושלים	מירושלים לבאר־שבע
בימים א' — ה'	בימים א' — ה'
07.15	07.00
08.15 (יוצא מדימונה בשעה 07.30)	10.00
10.15	12.00 ממשיך לדימונה
13.15	13.30
16.00	15.00
	16.00
ביום ששי	ביום ששי
07.15	07.00
10.15	12.00
13.15	12.45
	14.00

שיפורים מהפכניים בקו תל־אביב - אילת - תל־אביב לקראת האביב והקיץ

לוח זמנים חדש ומתוגבר משעה 05.00 בבוקר ועד לשעה 18.00 יופעל בקו אילת—תל־אביב—אילת. כן יופעל שרות מיוחד מבאר־שבע לאילת וחזרה לבאר־שבע פועל מיום ראשון, 23 במרס 1975.

מאילת לתל־אביב בימים ב'—ה'	מאילת לתל־אביב בימי ראשון	מתל־אביב לאילת בימים ב'—ה'	מתל־אביב לאילת בימי ראשון
05.00	05.00	06.00	06.00
05.30	05.30	07.30	07.00
	07.00	09.00	08.00
06.30 לירושלים	08.00	10.30	09.30
07.00	08.30	12.00	11.00
08.30 לחיפה	10.00	13.30	12.30
09.00	11.30	15.00	13.30
11.00	13.00	16.30	15.00
13.00	14.30	18.00	16.30
14.30 לירושלים	15.00		18.00
15.00	16.30		
16.30	18.00		
18.00			

מבאר שבע לאילת יצאו כל יום אוטובוסים בשעה 08.00 ובשעה 13.00.

מאילת לבאר־שבע יצאו האוטובוסים בשעות 13.00—18.00.

דרוש בירושלים

זוג (עדיף ללא ילדים)

המוכן לפתוח בביתו בית מחסה (מקלט) חדר עם 4 מיטות, לנערה בעייתית שתתגוררנה במקום תקופות קצרות.

מבוקש זוג בעל גישה חינוכית מבינה המסוגל לתת חום, ולהתמודד עם בעיות.

המעוניינים יפנו טלפונית לפקוח על הטיפול בנערה במצוקה, רח' העמק 18 ירושלים. טל' 234481—02 כספר פנימי 246.

למוסד טיפולי לנערות בירושלים

דרושה

מנהלת - אם־בית

הכישורים הדרושים:

- השכלה בתחום החינוך, הסיעוד, או העבודה הסוציאלית.
- יכולת לעבוד בצוות רב־מקצועי.

המגורים במקום חיוניים.

במוסד קיימת יחידת דיור נפרדת המתאימה ליחיד.

המעוניינות מתבקשות לפנות בצרוף תולדות חיים והעודות השכלה לת. ד. 8143, ירושלים.

דרושים

עובדים/ות לנוער בעייתי

במחוז תל־אביב

הדרכה מובטחת.

ההשכלה הדרושה: עבודה סוציאלית, חינוך או פסיכולוגיה עם נסיון עבודה קודם.

בדבר פרטים נא לפנות לטלפון 827121—03 או בכתב לשרות מבחן לנוער, ת. ד. 8084 תל־אביב, יפו.

משפחות אומנה לנערות בהריון

נדרשות בחיפה וסביבתה הקרובה

הדרכה מקצועית ותנאים נאותים מובטחים.

נא לפנות לשרות למען הילד, רח' הרצליה 8, חיפה. טלפון 528205—04 בשעות 4—7.

משרד החינוך והתרבות

מערכת החינוך הטכנולוגי — החינוך הימי

החלה ההרשמה לשנה"ל תשל"ו לבתי־הספר הימיים ולמגמות הימיות:

מס' סד'	שם בית־הספר	מען ומס' טלפון	המגמה	המסלול
1	ב"ג יורדי הסירה בי"ס לקציני ים	ת"ד 66, עכו 910106—04	קציני סיפון קציני מכונה ימיים	כתה י"ב בגרות
2	ביה"ס הימי „מבואות־ים"	מכמורת דואר מכמורת 90085—053	קציני סיפון קציני מכונה ימיים שיים וקציני דייג מכונאות ימית וקציני דייג מכונאים/סיפון	כתה י"ב בגרות כתה י"ב תעודת גמר כתה י"א התמחות בים עם שנה נוספת תעודת גמר
3	ביה"ס הימי „אורט" ע"ש י' רוגוזין	ת"ד 81, אשדוד 21255—055	קציני רדיו קציני חשמל	כתה י"ב תעודת גמר
4	כפר הנוער הציוני „ניצנים"	ד"נ אבטח 2180—051 ; 3168	קציני סיפון מכונאים/סיפון	כתה י"ב בגרות ותעודת גמר כתה י"א התמחות בים עם שנה נוספת.
5	תיכון על־יסודי מקיף מגמה ימית	נשר 233909—04	מכונאים/סיפון	כתה י"א התמחות בים עם שנה נוספת.
6	„אורט" יד ליבוביץ נתניה	אזור התעשיה החדש — נתניה 22922—053	מכונאות ימית אלקטרוניקה וקשר ימי	כתה י"ב תעודת גמר
7	תיכון על־יסודי מקיף	אילה 3929—059	מכונאות ימית	כתה י"ב בגרות ותעודת גמר
8	בית־ספר דתי תורה ומלאכה	כפר צבי סיטרין ד"נ חוף הכרמל 942028—04	מכונאות מכשור ובקרה ימית	כתה י"ב תעודת גמר

תנאי הקבלה:

1) גמר כיתה ח' או ט';
2) מצב בריאות וכושר ראייה תקינים;
3) כל התלמידים זכאים ליהנות משכר־לימוד מדורג.

פרטים נוספים אפשר לקבל על־ידי פניה, בכתב או בע"פ, להנהלת בית־הספר.

מנהלי בתי־הספר היסודיים והחטיבות־הביניים, המורים היועצים ומחנכי כיתות ח' מתבקשים לעודד הרשמת תלמידים, לבתי־הספר הימיים ולמגמות הימיות הנ"ל.

„ישראל זקוקה לצירוף ההכרחי של תבונה וכוח"

■ המשא־ומתן נפסק, כאשר לא נמצאה פשרה בעניין השטחים. ■ למרות קשיחות מצרים צריך היה לעשות צעדים נוספים בשיחות. ■ היחסים עם שכנינו לא ייחתכו לפי מיספר הטאנקים והאווירונים. ■ ההנחה שניתן לפתור בעיות האיזור תוך התעלמות מהסובייטים — היא חסרת־שחר ■ אש"ף כמות־שהוא איננו פארטנר למשא־ומתן. ■ על רקע השפע המדומה ירדו עלינו מכותיה של חברת־שפע מודרנית. ■ דמותו של הקיבוץ תיקבע גם על־ידי זיקתו למאבקי החברה הישראלית. ■ מפתח־הזהב לאופטימיזם: כוננות לחלום, לחשוב ולהיאבק.

ראיון עם מאיר תלמי

המזכיר הכללי של מפ"ם

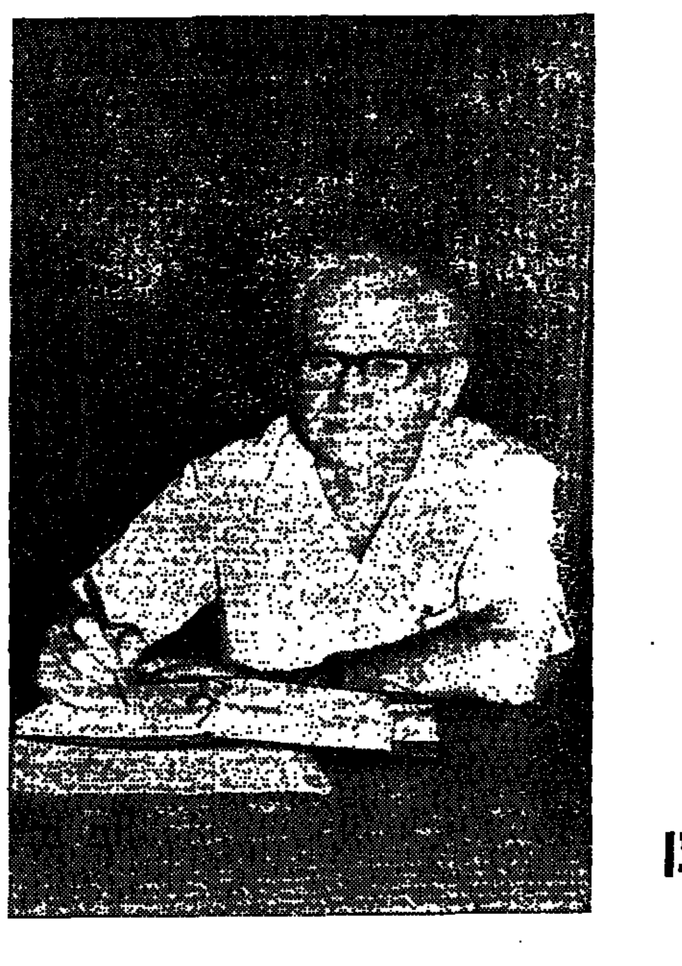

ריאיין: **מארק גפן**

שאלה: כיצד אתה מעריך עכשיו את המצב באיזור, נוכח הפסקת המשא־ומתן להסדר־ביניים עם מצרים?

ממשלת ישראל ניהלה את המו"מ במגמה ... לסיימו בחיוב, ובידיעה כי כל הסכם מחייב ... לפני שנפתחו שיחות קיסינג'ר הצהירה ה... כי הנכונות לסגת משטחים בסיני תיקבע בנכונותה של מצרים להתקדם לקראת הסכם המוסח של „אי־לוחמה", שישראל רצתה בה, ...היה להשיגה. הממשלה גילתה נכונות לסגת ...תה זו ולהסתפק במסגרות המבטיחות אי־שימוש למען פתרון הבעיות, כאשר עמדה על כך כי הקשר הישיר בין כל סעיפי ההסכם לבין תמורה. בסופו של דבר ניתן לסכם כי המשא־ומתן נפסק, כאשר לא נמצאה פשרה בעניין השטחים. ... תחושת הסיכון שבדבר הוליכה ממשלת ... — בניגוד להחלטותיה הקודמות — לסגת ...הצית המעברים ואף להחזיר למצרים את השליטה ...פט באבו־רודיס. אולם מצרים לא גילתה נכונות ... היא עמדה בתקישות על תביעותיה, ללא ... להיענות לתביעות שהופנו אליה — עד ...ים הגיעו למבוי סתום.

שאלה: מתגובתך הסומכות ב„קול ישראל" ביום א' ניתן היה להבין, כי למרות דבריך אלה, המאשימים את מצרים בניתוק המו"מ, לא היית מרוצה מהחלטת הממשלה.

ן. ואין בכך סתירה. ברור לי כי מצרים גילתה ...ת ובשלבים האחרונים של המו"מ לא חיפשה של פשרה. אולם עובדה זו איננה קובעת אשר ... כי בשלב הזה בכן היה להגיע לסוף־פסוק. ...כי גם הצעות־פשרה נוספות היו נתקלות ב־ אך לדעתי ניתן היה להציע הצעות נוספות. ...ונות ניתן להבין כי הצעות כאלה היו מוגשות ...לתן דיוניה של הממשלה.

שאלה: האין צדק בהנחה, כי הצעות לנסיגה יותר עמוקה מרבות סיכונים?

...אים הנתונים לא ניתן לאיש להציע הצעות ...איתן סיכונים. ואם יש המרוצים מניתוק המו ...ומתן, הרי גם הם ודאי מבינים כי אף זו דרך ...בנות. בהצעותיה האחרונות של הממשלה ...ה להרחיק־לכת מהצעותיה בראשית המשא־ ...אך לדעתנו נכון היה להעז ולהסתכן יותר. ...שיקולים המניעים אותי לחשוב כך?

אין מנוס ממשא־ומתן

ניתוק המשא־ומתן יעלה בנוכרה המתח ב־ ...הוא עלול להוביל לחידוש האש או למלחמת־ ...באפריל ייגמר תוקף המנדאט של חיל האו"ם. מצרים יסרבו לאשר את חידושו, יפנה חיל ... את השטח החוצה כיום בין הצבאות. בשקפת ...וחשית שכל צד ירצה להתבסס בשטח המפונה. ...מתוך החשש שמא יעשה זאת הצד השני. זהו ... העלול להביא להתדרדרות. מלחמה אם ...עלינו, ודאי כי נעמוד בה. ויש בכוחו של צה"ל ...באוייב. אולם מדמה המגיה. כי זו זוית־ראייה ...ג. אין איש יכול להיות בטוח בכך, כי מעצמות־ ...נו לנצח. האם גם נניח כי הדבר יותן — הרי ברור כי לאחר מלחמה ומחיר־דמים יקר נעמוד בפני הבעיות, שעלינו להתמודד איתם היום. ...זינו במלחמות הקודמות לא פתרו את הבעיות. ...נוס ממשא־ומתן על הסכם.

...ב. עם מצרים יכול היה לפתוח סיכוי להפריד ...בקים. המו"מ עסק ביחסים בין ישראל ומצרים ...הפילו הביא בחשבון, כי שיחות ז'נבה לא ...צל ההסכם וספיפי. שעות ספורות לאחר ניתוק ...דיבר כבר שר־החוץ פאהמי על החזית הערבית ...ה. בהשתתפות הפלשתינאים לקראת ז'נבה.

...נו השבוע בעתונות על עדיו של נשיא ארצות־ ...וכן הכתבות שהתפרסמו בעקבות הידיעות ...אך אם גם נתעלם מכל אלה, ונבחן דברים ... יהיה עלינו להבין כי כשלון המו"מ עלול ...את מעמדה ואת מהלכיה של ארה"ב באיזור, ...ישפיע. הדבר גם על היחסים בינינו לבין ...יחסה הידידותי של אמריקה לישראל מבוסס ...מרסים מדיניים. ארה"ב מעוניינת בקיום־דיבור ...כוחה של מדינת ישראל. אך אין היא יכולה ...ם ממדינות־ערב, מהנפט הערבי ומההון ותוח ...תיו. ענינה הוא ביחסים עם כל מדינות האיזור ...ם ישראל בלבד, ובתוקף רצונה זה השקיפה ...ב בחיזוק כוחה של ישראל ובמדיניות של ...תהן. ניתוק המו"מ יעמידה בפני הכרח לחשב ... את המדיניות באיזור. מצרים בנתה על כך כי ... צל ארה"ב עם ישראל יסייעו לקרב פתרון ...ה בדרכי שלום. עתה יש להניח כי יחול מפנה ... הידוק הברית עם ברית־המועצות. ...לז'נבה בתנאים קשים. התהדקה החזית הכלל־ ... תגבר השפעתה של בריה"מ. ישתנה מעמדה ...ה"ב, ונשקפת סכנה כי תשתנה גם ריקמת ... שבין ארה"ב לישראל.

כומו של דבר ניתן לכן לומר, כי אומנם כל ...נוספת בסיני מרבה סיכונים. אך בחינתם חייבת ...ך על־פי נתונים מדיניים ובטחוניים בקנה־מידה ...יותר. בחינת־דברים זו חייבה, לדעתנו, את ...ת ישראל לעשות צעדים נוספים במו"מ. למרות ...הה של מצרים הנושאת במידה מכרעת באחריות ... השיחות.

שאלה: הדילמה — מלחמה או שלום — מלווה את מדינתנו מאז קיומה. האם אתה אופטימי לגבי סיכויי ההסדר, ובאופן קונקרטי, לגבי ההסדר בין ישראל ומצרים?

...אש וראשונה, לגבי הדילמה. הויכוח שאנחנו ...ם בו בארץ בעניין שלום ומלחמה הוא ויכוח ...זיחו וגורלו של הישוב. הוא, למעשה, ויכוח על ...ועתידו של העם היהודי. אין תשובה לבעיה ...ג גישת־יסוד המביאה בחשבון, כי זו גם מולדתם ...ערבים בארץ־ישראל זה מאות בשנים. הגישה ...אשר נאבקת באומץ עקבי מאד על כל סיכוי ...שלום, מכוונת בעובדות הקובעות את המציאות ...ולא אפרט דברים. כי הם אחרי־ככלות־הכל ...ים על כולנו.

שאלה: הסבור אתה שבעולם הערבי אחרי מלחמת יום־הכיפורים בשלו התנאים או נכונות כלשהי להשלמה עם עצם קיומה של מדינת ישראל?

...ני להיזהר מהכללות, למדנו לדעת, שבימי מל־ ...יש חזית מאוחדת של כלל העולם הערבי נגדנו. ...כי גם בימי מלחמה יש סדקים בתוך החזית ...(כדוגמת ירדן במלחמת יום־הכיפורים). המציאות ...חיים אותה איננה כל־כך פשוטה, ואי אפשר ...תה רק על רקע הניגוד היהודי־ערבי בלבד. ...ספק שהקונפליקט היהודי־ערבי הוא עובדה קובעת בתוך מערך הכוחות האלה, אבל אי אפשר להתעלם מזה, שנוסף לקונפליקט הזה פועלים במציאות ניגודים נוספים. הם פועלים בין מדינות ערב באיזור, הם פועלים בתוך כל מדינה ומדינה, ומושפעים ללא ספק מהניגודים אשר בין מעצמות־העל באיזור. במהלכים המדיניים, והבאיים משתלבים כל הניגודים האלה יחדיו. אני מוכן להדגים זאת:

ניגודים בעולם הערבי

הניגודים האלה פועלים במצרים על רקע הגידול המהיר של האוכלוסיה והמצב הכלכלי הרעוע; הם פועלים בלבנון על רקע המיבנה האתני והדתי של תושביה; הם פועלים בריקמת היחסים שבין הבדואים והפלשתינאים בירדן. סעודיה עויינת את ישראל אך רואה בקומוניזם את אויבה לנפש; מסורת ארוכת־ימים ובלתי־מקרית קשרה את ירדן ולבנון ליחסים עם המערב; מצרים — המדינה המובילה בעולם הערבי — אינה משלימה עם תלות חד־צדדית בסובייטים. ארה"ב מעוניינת בישראל חזקה כבת־בריה, אך בשל כך אינה מוכנה להינתק משאר הארצות באיזור. הסובייטים יושבים באיזור על תקן הסכסוך אך נזהרים מלהביאו לפיצוץ, שבחובו טמונה סכנה של עימות המעצמות. בתנאים השתי־ערבי הזה אין לצייר דברים בשחור ולבן. חובה לנהל מדיניות מתוך בחינת המצב לאשורו, מתוך הבנה כי פשטנות היא להניח שהיחסים בינינו לבין שכנינו נחתכים על־פי מספר הטאנקים והאווירונים, בבחינת „מי את מי".

שאלה: אתה מכביב שיש קולות בעולם הערבי לעשיית שלום עם ישראל?

הייתי נזהר להגיד איזה דבר קובע בעניין זה, אבל אין לי ספק שבשלב הנתון ניתן להבחין שמצרים מעוניינת עכשיו במדיניות של הסכם, וירדן מצפה לשעתה הנוחה. אינני רוצה לקבוע בזה מה יחסה של האוכלוסיה המצרית לישראל, ליהודים, למדינת ישראל ועתידה. אם כי ניתן להתרשם שיש היום הרבה יותר דיפרנציאציה בעניין הזה מאשר היתה בעבר. ההשקעות של מיליארדים בביקוי התעלה והחזרת 600,000 נפש לצדי התעלה מבטיחות כי לא תחודש האש. אולם אילו ממשלת מצרים היתה משוכנעת כי הדרך היחידה לפניה היא מלחמה, היא לא היתה קובעת את העובדות האלה.

כן ניתן לומר שהמדיניות של ירדן במשך השנים לא היתה בנויה על כוונה להשמיד את מדינת־ישראל. שוב, אינני בא לקבוע בזה, מה יחסו של הירדני הממוצע למדינת־ישראל, לעם היהודי, למקומנו באיזור הזה. אבל הבעיה היא בעיה מדינית, והעובדות המדיניות מתגלגלות בתוך הניגודים, אשר עליהם דיברתי. הן קובעות את המהלכים — ולכל מהלך יש גם דינאמיקה משלו. ודאי שהעובדה הראשונה מבחינת קיומנו־עתידנו ואף הסיכוי להגיע לשלום — זהו כוחנו: כוחנו בנשק ובמשק, בדמותנו החברתית וביכולת־העמידה שלנו. אולם אין העניין נחתך בהערכת הכוח המתייצב מול כוח.

שאלה: יש בציבור דיבורים נגד הסדר־ביניים. מבחינה זו מוזר שבנקודה זו נפגשים גם חסידי ארץ־ישראל השלמה וגם ה„יונים". האם יש איזה יתרון בעיניך להסדר־ביניים לעומת ההליכה לז'נבה?

לפני המו"מ ולאחר ניתוקו לא פיקפקתי בכך שנלך לז'נבה. ההנחה כי ניתן לפתור את בעיות האיזור תוך התעלמות מהסובייטים היא חסרת־שחר. וכתום איתם לקבוע כי ועידת ז'נבה אומנם תתקיים. עתה ברור. כי מרצה ביוזמה איננו עוד רווק, ואין ישראל ערוכה לקראתו. שם לא יתנהל בהסדר חלקי, ולא יתנהל מו"מ על המעברים בסיני. בהכרח נעמוד בפני דיון על הסדר כולל, באיזור. ממשלת־ישראל תהיה חייבת לומר ברורות, לאן פניה ומה הן תוכניותיה. גם נוסחה כוללת של „פשרה טריטוריאלית" לא יועיל, כי ניתבע לדבר בשפה יותר קונקרטית. לפי הבנתי חובה עלינו לומר, כי אנו מתייצבים על בסיס החלטות 242 ו־338 על־פי הפירוש הישראלי המדבר על נסיגה משטחים ומאבק על גבולות בטוחים.

עמדתנו הצדיקה עצמה

יש בממשלה ובמפלגת העבודה המנסים לדחות את בירור הסוגיות האלה. פועלים ודאי מצצורים הקשורים בחשבונות פוליטיים ואולי גם בחשבונות פנים־מפלגתיים. אולם השעה, לדעתי, דוחקת ואין עוד מנוס מהכרעות.

שאלה: תרשה לי לעבור באותו תחום של שלום ומלחמה לעמדה ספציפית של מפ"ם. האם מה שמכונה תוכנית שלום של מפ"ם שריר וקיים? האם היא הוכיחה את עצמה, או שמא מחייבות הנסיבות הכנסת שינויים בה?

הייתי חושב לחוסר־תבונה הנחה אשר אומרת, כי דברים שקבענו אותם לפני כך־וכך שנים תופסים בסיטואציה של היום באופן מילולי בכל פסוק־ופסוק, בכל פסיק ונקודה. אבל אם אתה שואל אותי לעמדת־יסוד, הרי תשובתי חיובית בהחלט. אני מרשה לעצמי לומר, שאנחנו בין המעטים־מאוד בתנועה, בין מפלגות ציוניות בארץ, אשר יכולים לשים כיום על השולחן מיסמכים, שנכתבו בין מלחמת ששת הימים ומלחמת יום־הכיפורים, ולפעול על פיהם היום. היו זמנים, כאשר רבים בסואו בכך שהם־הם הריאליסטים ואנחנו מינימאליסטים. נדמה לי שכיום רבים מאוד למדו לדעת. עמדתנו הצדיקה את עצמה. חלקים ממנה נהפכו יותר ויותר לנכס של רבים מאוד.

שאלה: מפ"ם מדברת על משא־ומתן עם כל גורם פלשתינאי שיכיר בה ויימנע ממעשי אלימות נגדה. האם ההגדרה הזאת כוללת גם את אש"ף, ואם לא — למי הכוונה?

הנהגת אש"ף ודובריו חותרים להשמדת ישראל. כל הויכוח ביניהם הוא על הדרך היעילה יותר להשמדתנו. במידה שישנו ויכוח, הרי הוא על הדרך: איך להשמיד את מדינת ישראל. יש החושבים שאש"ף ישנה את גישתו למדינת ישראל, יכיר בריבונותה ובעצמאותה. וייפרד מההנחה שבדרך הטירור יצליחו להבקיע את החומה של מדינת ישראל. אם מישהו מניח כך. עליו להוסיף כי זו הנחה האומרת כי אש"ף יחדל להיות אש"ף. אני מוכן להשאיר לאופטימיסטים את ההנחה הזאת. היא לא מפריעה לי. אך לגבי אש"ף כמות שהוא, עם דמותו של היום, עם תוכניותיו, דיבוריו ומעשיו — הוא איננו פארטנר למשא־ומתן.

אם יש שם חילוקי־דעות — הרי זה ויכוח על שלבים. חלק אומר: לאווים של הרשות; לא הכרה, לא משא־ומתן, לא שלום. והדרך האחת. והיחידה היא המלחמה; בעוד שחלק שני מוכן להתבסס בגדה המערבית על מנת להקים בה בסיס נוח להשמדתה של מדינת ישראל. בשלב הזה זהו הויכוח ביניהם.

אחרי־ככלות־הכל, באש"ף מרוכזים כמה עשרות אלפי אנשים. אולם הפלשתינאים מונים קרוב למיליון איש, ויש ביניהם בעלי דעות שונות. לצערי, ישראל לא איפשרה התאגדות של שוחרי־שלום. כיום, באווירה שלאחר מלחמת יום־הכיפורים הדבר מסובך שבעתיים, ופועל עתה גם הפחד הפיזי בפני הטירור של אש"ף, המונע מרבים מלומר את דעתם. גם עתה אין כל סיבה לחשוב שאש"ף הוא־הוא הביטוי היחיד של הפלשתינאים.

שאלה: יש הסוברים, אפילו בתוך מפ"ם, שיש לתמוך בהקמת מדינה פלשתינאית כמדינה שלישית בין ישראל וירדן. מה דעתך על כך?

ניתן לי לומר דברים ברורים לא על דעתי בלבד כי אם ניתן לי לבטא את הדעה של ועידת מפ"ם. ועידת מפ"ם הביעה דעה שלילית על מדינה שלישית בינינו ובין ירדן. צירי הועידה יצאו בהנחה כי מדינה שלישית כזאת עלולה להוות גורם שלילי בתוך האיזור. גדלה של המדינה הזאת, משאביה הכלכליים, יכולתה לעמוד בדאגה לבטחון המדינה הזאת, קשריה עם ארצות ועם כוחות באזור ובעולם — כל אלה מגלים סכנה חמורה מאוד שתקום מדינה ללא יכולת לקיים את עצמה במסגרת הזאת. והיא תיבנה כמדינת אירידנטה. אם זה לגבי ישראל ואם זה לגבי ירדן.

שאלה: האם יש לנו זכות למנוע מעם אחר לקבוע את גורלו?

גם בעניין זה אמרה הועידה דברים ברורים. היא המשיכה באותה החלטה ואמרה: זאת היא דעתנו והערכתנו מבחינת עתידה והתפתחותה של המדינה הזאת. אבל בסופו של דבר לא אנחנו נכריע איך יקבעו הירדנים והפלשתינאים את סדרי חייהם. האם יחליטו שהם רוצים לקיים שתי מדינות, או פדראציה. או יחליטו על כל דרך אחרת. אשליה היא להניח, שבעניין זה תוכל מדינת ישראל לומר את המלה האחרונה.

העוול בפיתחת רפיח

שאלה: נעבור לתחום אחר: שמך קשור באחת הפרשיות הכאובות והעירניות, אשר זכתה לכותרת „פיתחת־רפיח". מה הרקע למלחמה הזאת של מפ"ם, והאם יש בה כדי למעט בהחלטה שפיתחת־רפיח תישאר בתחומה של ישראל?

לגבי הכללתה של רפיח במפה העתידה של מדינת־ישראל קבעה ועידת־מפ"ם את גישתה. לאחר שבאותה ועידה הצבנו סימן־שאלה לגבי עתידה של רצועת־עזה. היה ברור, שעל גורל עתידה של רצועת־עזה אי־אפשר יהיה להחליט לפני משא־ומתן כולל על השלום באיזור. הגישה לפיתחת־רפיח הוד־קשרה לכן בסכנה, שמתעלת־סואץ ועד למשקים בנגב (לרבות רצועת־עזה והאוכלוסייתה) יהיה קו אחד רצוף ללא נוכחות ישראלית. זה קבע את גישתנו ואת הכרעתנו המדינית.

באשר לגורל הבדואים ברפיח, הרי זו בעיה לכשעצמה, ובשום פנים איננה נובעת מן ההחלטה המדינית. יש לומר כי קרו וקורים דברים חמורים.

לפני כמה שנים התברר, אמנם במאוחר, לאזרחי ישראל, שבפיתחת־רפיח נעשו דברים שאין להשלים איתם, מבחינת נישול האנשים וקביעת עובדות. מה־חמורות ביותר לגבי רכושם וביתם. כאשר החלטנו בוועידה את ההחלטה המדינית בעניין רפיח, קבענו סייג לגבי המשך ההתיישבות בפיתחת רפיח: כל עוד לא יתוקן העוול לגבי הבדואים.

כשאני מנסה היום לבחון, אם העוול תוקן, הרי בשום פנים ואופן אינני יכול לתת לכך תשובה חיובית. אני יודע שיש בדואים אשר קיבלו פיצויים, וגם ידוע לי כי ממשלת ישראל קבעה איזה שטח בו היא רוצה לשקם חלק מהבדואים האלה. אבל מה שנעשה עד כה בעניין הפיצויים נעשה במידה רבה תחת לחץ ואף תוכנית השיקום איננה מתקבלת על הדעת. ואפילו זו למעשה איננה זוכה בביצוע. בדיקת דברים מלמדת, שגם בחודשים האחרונים נעשו דברים אשר אנחנו — לפי מצפוננו הציוני והאנושי — לא נוכל להשלים איתם. בשלב זה אינני מעוניין לזרוק אותם לבמה ציבורית. פנינו בעניין זה לראש־הממשלה, ואני רוצה לקוות, שממשלת ישראל תתקן באופן דחוף דברים אשר קרו, וגם תמנע דברים אשר עלולים לקרות. הואיל והדברים מונחים על שולחן של בירורים ובדיקה, לא אפרטם. אבל אינני פוסק מלומר שהדברים הם חמורים. נוסף לזה שהם מעיקים עלינו, מבחינה מצפונית, ואינני מוכן להשלים איתם. הריני חייב גם לומר שבניגוד לעבר ביחסינו עם הבדואים בסיני, הרי במדיניותנו עלולים אנו לטפח משתלה של שינאת־ישראל בתוך האיזור הזה.

חלקה של מפ"ם במאבק המעמדי

שאלה: לפי אופיה מוגדרת מפ"ם כפרקליטם של העובדים השכירים. האם תוכל לומר כי אכן ציבור העובדים רואה לאחרונה במפ"ם את הכתובת במאבקה?

נוסח שאלתך הוא כוללני מאוד. יש חלקים בציבור הזה אשר יודעים גם היום בדיוק מה חלקה של מפ"ם במאבקים המתנהלים למען גורלם ועתידם של העובדים.

ראוי לציין, שההסתדרות מהווה היום גורם המאבק על עניני הפועלים, יותר מאשר לפני שנים. הרי דרשנו תמיד שההסתדרות תתייצב בראש המאבקים. אני זוכר את ההפגנות שהפגנו למען תוספת־היוקר, והיה על זה ויכוח בינינו לבין מפא"י דאז. אני מרוצה מכך שלא רק בן־אהרון כי אם גם מזכירי ההסתדרות הנוכחי במאבק על שורה של דברים אשר היו בעבר גורם של מחלוקת חמורה בינינו לבין מפלגת־העבודה.

כיום אין למפלגת־העבודה רוב בהסתדרות. כפי שזה היה לפני שנים. המערך בהסתדרות הוא אולי יותר מורכב ואני לא מדבר על הנכשה „למסתדר בהסתדרות"; אני מדבר על הידברות בצמרת ההסתדרות. בקביעת המהלכים והמדיניות. המערך יותר מורכב, משום שמפלגת־העבודה איננה יכולה להסדיר את הדברים בלי להגיע איתנו להסכם.

בעניין זה יש צדדים לכאן ולכאן. הוא אינו מחייב להופיע ברחוב בנוסח „התקפני" לגבי הנהגת ההסתדרות, כפי שזה היה לפני שנים. אך לעומת זה, יש יותר אפשרויות להשיג דברים ממשיים, כאשר גם הצד השני מוכרח לחפש איתך מוצא־של־פשרה כדי להעביר את הדברים ברוב, בתוך מסגרת ההסתדרות. זאת היא מציאות שונה מכפי שהיתה לפני 10—20 שנה. ומבחינה זו הריהי יוצרת ברחוב איזה שהוי בנוסח מאבקיה של מפ"ם. ולכן ייתכן שיש בציבור אנשים, אשר עוקבים פחות; ומודעים פחות למתהווה. ולכן שאלתך אולי ניזונה מאותה מציאות שאני מתאר אותה.

שאלה: האם אתה מודאג מן העובדה, שהרבה מן המאבקים של הפועלים נערכים ללא כל קשר עם מפ"ם וללא כל קשר עם המפלגות הפועלים — אלא תוך התארגנות של ענפים מסויימים, קבוצות־לחץ וכו', שהם מעבר למסגרות מאורגנות של מפלגות או של ההסתדרות?

תופעה כזאת קיימת, ולכאורה היא חיובית: הנה, ציבורי־פועלים לוקחים את גורלם לידיהם והם נאבקים על שכרם ועל זכויותיהם. ובכל זאת אני אומר: לכאורה. באשר הגישה הזאת, מטבע־הדברים מפרקת את מידת הסולידאריות הכוללת של המאבקים המקצועיים ומתנה עדיפות לחלקים מהציבור. העדיפות הזאת, לרוב, איננה ניתנת למקופחים, כי אם לאלה המצויים בדרגות־שכר גבוהות יותר, ויש להם כוח־לחץ אשר לעתים די מזומנות לא הוכיח את עצמו לטובה.

השאלה היא, אם ציבור הפועלים הוא ציבור הלוחם מלחמה סינדיקאליסטית, או שהוא ציבור אשר מאבקו המקצועי קשור הדוק במערכות חברתיות פוליטיות כלליות של ציבור הפועלים ושל המדינה. ככל שיגברו המגמות הסקטוריאליות כן ינתקו אותו יותר מהראייה המשימתית של ציבור הפועלים.

גן־עדן של כסילים

שאלה: כיוון שדיברת על מערכת כללית, הריני רוצה לשאול: לאחרונה נתגלו דברים העושים רושם כאילו השיטה כולה מעורערת ומושחתת מעיקרה. כיצד תסביר גילויים אלה, ומה משקלם לגבי היערכות עתידם של כוחות סוציאליסטיים בארץ?

אכן, העובדות לצערי שרירות וקיימות ואי־אפשר שלא לראות את חומרתן. בעיקר כשפרשה רודפת פרשה, וכולן יחד „תורמות" תרומה חמורה מאוד למוראל החברה הישראלית.

שאלה: מזהים את הגילויים האלה עם המימסד, עם המשטר השולט, לא־כן?

מימסד — זאת בכלל מלת־גנאי אהובה על הציבור, ואינני בדיוק יודע כרגע למה כוונתו. אבל אין ספק שהגילויים האלה שלובים בתהליכים חברתיים כלליים אשר עברו על המדינה. ותיקי הארץ מעלים תמיד זכרונות. איך היו משאירים את המזוודה באמצע הרחוב בתל־אביב ולמחרת היו באים ולוקחים אותה. יש להניח כי זוהי אידיאליזציה של העבר. אבל יש בזה משהו.

בעניין זה אכן עברנו תקופה, אשר עד היום הננו משלמים בעדה ביוקר, ואינני בטוח שכבר שילמנו את כל המחיר. חיינו בארץ במשך כמה שנים במציאות דמיונית, בפרוספריטי אשר לא היה מבוסס בכלכלה בריאה ומתבססת. בשטף הזה של „גן־עדן הכסילים" התגבשה יותר־ויותר מגמה של חיי־שפע, של רדיפה אחרי רמת־חיים, של חברה נוצצת, כמרכז האידיאלי של החברה הישראלית. כל זה התנהל גם בהרגשה מדומה של ביטחון פוליטי ובטחוני, שאין עליו עוררין, כביטוי אשר היה מהלך בארץ: „האימפריה הישראלית במזרח התיכון". אלה הורידו יותר־ויותר את המשימתיות אשר ליוותה במשך שנים את החברה. את בחיריה, את מעליה, את שליחיה. על רקע השפע המדומה ירדו עלינו מכותיה של חברת־שפע מודרנית, באשר הפער בין שתיהן מוכרח להעמיק את המורד.

אלה יצרו את המשתלה בה איבדו אנשים מצפן והיו נכונים לעשות ככל שניתן היה בידיהם על מנת לבסס את עצמם, את רכושם ואת יוקרתם. ללא חשבון וללא מיגבלה.

ולא במקרה התחילו הדברים להתפוצץ אחרי מלחמת יום־הכיפורים, כשאנו חיים בתקופה של עימות עם האמת, ומבחינה מדינית ומבחינה כלכלית גם יחד.

אך עם כל העצב העמוק המלווה את כולנו בשל הפרשיות המתרחשות יום־יום, אולי טוב כי נעשה את המאמץ גם להבין איך קרו הדברים — על מנת לעוקרם מהשורש. יש גם להבין, כי טוב שהדברים מתגלים ואינם מטואטאים אל מתחת לשטיחים מפוארים (או פחות מפוארים). וכי בכל הגילויים האלה התגבשות יש סיכוי לשינוי ולהאדרה ביחסו של הציבור ושל היחיד לכל הסובב אותו בארץ הזאת.

אנו — והעליה החדשה

שאלה: משקלה הציבורי של מפ"ם עולה על משקלה הכמותי. מה הן הסיבות לכך, ומדוע אין מפ"ם מצליחה לשבור את המעגל הצר שהיא נתונה בו למעשה מאז הפיצולים בשנות ה־50? מה הם הסיכויים להרחבת הבסיס הציבורי?

מפ"ם — במאבקיה החברתיים, הסוציאליים, המקצועיים — נאבקה תמיד על גורלן של השכבות המקופחות. השכבות האלה — בעיקר מעולי אסיה ואפריקה — אשר אנחנו לחמנו על מלחמתן, לא היו מבחינה אידיאולוגית־פוליטית בשלות לקלוט את הגמנמה של מפ"ם, בעיקר בכל התחום הקשור לבעיות שלום, מלחמה, היחס לעם השכן, פתרון הבעיה הערבית וכו', בבעיות־יסוד שהן מהמאפיינות את מפ"ם ואת דרכה.

(המשך בעמוד 20)

עם במצור

מאת **חיים שור**

בשיחה שהתקיימה בסוף השבוע שעבר עם ידיד, אשר ידע היטב את המתרחש, אמר לי הלה כי ההכרעה שבפניה עומדת ממשלת ישראל היא הקשה והחמורה ביותר מאז הימים, במלחמת השיחרור, שקדמו להכרזה על הקמת המדינה. הוספתי מצדי ואמרתי, שמבחינות מסויימות ההכרעה היא אולי קשה יותר. בימים ההם ובאווירה ששררה אז, היה העם מוכן לתת קרדיט לממשלתו ולמנהיגותה, והיה סומך את ידו על כל הכרעה שהיתה מתקבלת. אך לא זו בלבד: אז קיימנו יחסי־ידידות עם שתי מעצמות־העל, בריה"מ וארה"ב גם יחד, ובקונסטלאציה הבינלאומית ששררה יכולנו „להרשות" לעצמנו לסכן במידה מסויימת את יחסינו עם ארה"ב, שעל־אף תמיכתה המסוייגת בנו, הטילה אמברגו על משלוחי הנשק לישראל הצעירה, שעמדה על נפשה.

לא כן היום. אנו מקיימים עתה יחסי־ידידות עם מעצמה אחת בלבד, ארה"ב, ואילו המעצמה השנייה, בריה"מ, עשתה תפנית ביחסה אלינו זה קרוב ל־20 שנה והריהי תומכת כיום תמיכה בלתי־מסוייגת באויביה הקיצוניים ביותר של מדינת ישראל בקרב ארצות־ערב.

בקונסטלאציה הבינלאומית הנוכחית נותרנו עם ידידה אחת בלבד, ארה"ב.

בהתפתחות של הטכנולוגיה הצבאית מאז ועד עתה, נאלצות גם ארצות־ערב וגם ישראל לאגור את הנשק הלא־קונבנציונאלי המתוחכם ביותר הקיים בעולם, כשהמאגר העיקרי — ולעתים הבלעדי לכך — מצוי בידי המעצמות־העל.

כלומר, במציאות שנתהוותה, לסכן את ידידותה של ארה"ב — פירושו לסכן את הכול, וגם אם אני סבור, כי ביסודו של דבר לא יכלה ממשלת ישראל להכריע אחרת מכפי שהכריעה, הרי מוטב שנהיה מודעים היטב לעובדה, שעוד לא היתה הכרעה קשה וחמורה בתולדותיה של ישראל העצמאית מכפי שנתקבלה בימים האחרונים.

גם אז, ב־1948, היה לנו חב־

פסח קשה. הקשר בין התאריכים הוא אמנם מקרי בלבד, אך יש בו משום סמל: הדרך לקוממיות ישראל היא רבת נפתולים, קשה וארוכה, כשהחג — אם זה זכר ליציאת־מצרים או מאורע חגיגי־היסטורי לאומי אחר — והמאבק המייגע והעצוב על חיינו של העם, משמשים בערבוביה, זה בצד זה. אחירת החג המצוגנת במאויים הלאומיים שנצברו בהיסטוריה היהודית רבת השנים, ואדירת המאבק על החיים הלאומיים, המלווה אותנו מאז עצם קיומנו.

★

האמריקני המבוסס ביותר בימים האחרונים הוא הרמטכ"ל גנרל בראון, שאמר בשבוע שעבר, שאילו היה ישראלי, הוא היה מודאג ביותר מהמתרחש בקמבודיה ובווייטנאם הדרומית.

בא אסד. נשיא סוריה. והוסיף שמן לאותה מדורה כשהוא מחזק (במהופך, כמובן) את התיזה של הגנרל האמריקני. אסד — כפי שאמר לקיסינג'ר — אינו מודאג: כשפרצה מלחמת הודו־פקיסטאן לא הודרה ארה"ב לעזור לפקיסטאן; כך גם כיום בקמבודיה ווייטנאם־הדרומית. העולם הערבי, ציין אסד, הולך ומתעצם, ויש איפוא יסוד להניח כי יחול פיחות ניכר בידידותה של ארה"ב לישראל. ואז יבוא תורו של העולם הערבי לקחת לידיו את זכויותיו ללא כל צורך במיקוח מייגע על כל נתח קרקע.

אסד ביטא בדבריו אלה אל קיסינג'ר את הגישה הערבית הבלתי־מתפשרת במערומיה. ללא כחל־ושרק, בניגוד לעמדה המצרית, כפי שנתגבשה לפני (ובעיקר לאחר) מלחמת יום־הכיפורים.

אלא שבניגוד לאסד נקלעה מצרים לדילמה חמורה, שהיא במידה רבה חסרת מוצא מבחינתה; הדילמה שבין המתבקש־ממצבה הפנימי הרעוע והצורך להפנות משאבים עצומים לפיתוח כלכלי, מחד — לבין ההכרח לשוט בסירה אחת עם ארצות־ערב האחרות, שבהן היא תלויה מבחינה כלכלית, ובמיוחד בארצות הנפט, מאידך. בהקשר זה, „קפיצתו" הפתאומית של קיסינג'ר, תוך כדי המו"מ, לביקור אל פייסל מלך ערב הסעודית אינה חסרת משמעות. שר־החוץ האמריקני ניסה עוד ברגע האחרון להציל את המצב. מתוך תקווה שיעלה בידיו להניע את שליטה של סעודיה להשפיע על מצרים בכיוון של יותר מתינות. אך מסתבר שלא נסתייע.

במצב החדש שנוצר הוליכה מצרים לא לפרוש מן החזית הערבית הכללית והיתה חותמת על הסכם נפרד, רק אילו היתה מסוגלת להוכיח שקיבלה נתח רציני מאדמת סיני — ללא כל תשורה מדינית משמעותית.

עוד לפני שבועיים, כשערפל המו"מ היה רב ביותר, הבעתי ספיקות, אם תהיה מצרים מסוגלת — גם במקרה של הסכם־ביניים — לעמוד בלחץ של כל ארצות ערב האחרות. מכל מקום הבעתי (ולדאבוני, הנחה זו התחזקה), שאין להעלות על הדעת הסכם־שלום כולל עם מצרים בלי ארצות־ערב האחרות ובלי הפלשתינאים.

היו, כמובן, שלבים בשיחות. אך בניגוד למו"מ הקודם — שהסתיים בהסכם הפרדת־הכוחות — הרי חל עתה תהליך הפוך או גילו שני הצדדים תוך כדי המו"מ נכונות לגמישות, עתה באה הגמישות רק מצידה של ישראל, ואילו מצד מצרים חלה דווקא בימים האחרונים הקשחה. שהביאה בסופו של דבר לכשלון המו"מ.

אינני בטוח, אם — בשלב זה מכל מקום — אפשר היה עוד להחזיק את קצה־החוט בלי לנתקו, שהרי ספק רב אם פגישות נוספות היו מעלות ארוכה למצב שנוצר. בקרב המתונים שבינינו שררה אחידות־דעים — לפחות לגבי התהוות מסיני — גם אם היה ויכוח על מיספר קילומטרים ביחס למסה הסופית. הכל גרסו, ללא יוצא־מן־הכלל, שיש להבטיח את פירוזה של סיני, גם אם נחזיר את כל חצי האי תמורת הסכם־שלום. אך מה שהתברר בימים האחרונים של המו"מ הוא, כי המצרים אינם מוכנים לא לפירוז משמעותי ולא להכרזה משמעותית בכיוון לשלום.

★

נפל הפור. כך נהגו לומר אצלנו משכבר־הימים. אך בניגוד לעבר, אם היו חילוקי־דעות המעם, הריהם יותר במישור הטאקטי מאשר במישור המהותי. מדינת־ישראל ניצבת בפני תקופה הרת־גורל. כפי שלא היתה מצויה בה מעולם, הן ביחסים עם ארצות ערב והן ביחסים עם ארה"ב. מוטב אולי לא לצייר אחרי ההודעה הרשמית, שהפירסומים סילפו את איגרת הנשיא פורד. אך גם אם היה סילוף, הרי אין ספק בכך שצפויה סכנה של עירעור ביחסינו עם ארצות־הברית. המפולת בדרום־מזרח אסיה איננה מוסיפה בריאות לישראל. ובניגוד לשנה האחרונה אין החלטה עתה של ממשלת ישראל עולה עתה בקנה אחד עם תפיסותיה של ארה"ב. נשיאה ושר־החוץ שלה.

לנו ודאי אין עניין בהחרפת יחסים עם מדינה זו. אך מוכרחים לשוב ולהבהיר למעצמה אדירה כארה"ב, שלא היא — על כל משאביה ועצמתה — נאבקת וגבה אל הקיר על עצם הקיום הלאומי.

יש אולי מימד טראגי־אישי בעובדה, שאדם אשר הגיע כיהודי למישרה הרמה ביותר מאז דיזראלי, עלול לאבד את מעמדו „בגלל" ישראל. לנו ודאי אין עניין בכך, ולא־דווקא מתוך סנטימנטים יהודיים, שהרי חרף חילוקי־הדעות עם קיסינג'ר אין ספק שכל אדם אחר העלול לבוא במקומו יהיה פחות נוח לישראל. דווקא משום כך, גם אם קיים ויכוח — על מדינת ישראל לנהוג באחרות ידידותי. לא להתריע, לא לנתק, לא לדחוק את ממשלת ארה"ב למצב שאין מוצא ממנו ביחסיה עמנו.

יוקרתה של מעצמה גדולה. אף היא מרכיב חשוב ביותר שיש להביאו בחשבון. היו מעלות ומורדות ביחסינו עם ארצות הברית מאז הקמת המדינה. אך ביסודה של דבר קיים קו רצוף של ידידות, הנמשכת שנות דור ומעלה. יש להמשיך ולטפח ידידות זו, וככל שהדבר תלוי בנו אין לערערה.

עם זאת עלינו לגייס לחיכות הידידותי את בעל־הברית הנאמן ביותר שיש למדינת ישראל — את העם היהודי. זו „תקופת חרום" בדומה למצב במלחמת השיחרור ועמידתו האיתנה של העם היהודי בתבי־חגים הצפויים לנו היא נכס יקר מכול.

★

קשה לנבא התפתחויות צפויות. ודאי שאנו זקוקים עתה לאחדות לאומית, אולי יותר מאשר בכל תקופה אחרת. ועם זאת אין מדינת ישראל יכולה להתיר לעצמה להניח כל יוזמה מדינית ולשקוע שוב בתנומה של ה„באקדיסקוס". לא רק העולם הערבי לא יניח לנו בכך — גם העולם כולו לא יניח לנו.

אין כל מנוס אלא לגבש תוכנית־שלום כוללת, להציגה למדינות־ערב ולהציגה קבל־עולם. ייתכן, שגם זו תידחה, גם אם זו תהיה מתונה ביותר. אך ההכרה בצדקתנו ובעובדה שאנו עושים ככל האפשר, עם נכונות לוויתורים מרחיקי־לכת, היא אולי הנשק החשוב ביותר לעם העומד על נפשו. ואין סבורני. כי ניתן לוותר זאת, בגלל שיקולים פנימיים, אך ספק אם עתה יש... הדבר.

מדינת ישראל תחוג השנה את חג־הפסח לא באווירה של שמחה בלב, שהרי שמחה איננה באה לעולם בתוקף צו, ולו גם פנימי. החרדה וההששות עקב המציאות שנתהוותה הם רבים וחמורים. ומוטב שנהיה מודעים להם, ככל שהדבר מכאיב.

גם אחרי מלחמת יום־הכיפורים היינו באשליה, שהכל יוסיף לנוע באפיקים הרגילים. וגם אם חלו שינויים, לא היו אלה מפליגים ומשמעותיים ביותר. עתה אין כל ברירה אלא לחזות אחרות לנגדי — כעם במצור. הנבון והנערים, עם המשאבים והעומדים והנפשיים והעומדים לרשותו.

סערות רבות פקדונו במהלך ההיסטוריה היהודית. פעמים רבות התמוטטנו, אך לא נשברנו. רוחו האיתנה של העם — היא הנשק החשוב ביותר העומד לרשותנו.

בני־חורין / מאת יהודה אופן

הערב יהיה סדר של בני־חורין — לא עבדים, לא בני חסות, לא צמיתים של ...יטו־על ודבר־איל. מסובים עם עצמנו נסב — וכל דכפין וכל ריע: שיבואו! השער ...עת, והכוס מוזגה וממתינה לכל אליהו.

ארבע כוסות ירוו שפתינו ולא נלך מתגודדים. נהוג בני־חורין ומסובים ...קופי־לבב. נאמר הן כרצוננו וכצר־היינו — וכן נאמר לאו, כרצון וכצו של בני־ ...דין, ואין עלינו מורא.

הערב נרבה לספר, להיות משובחים. וכאשר לא יכלו לנו, כן לא יוכלו. ונדע ...ספר. ונדע להשכים לקריאת הקורא לנו שמע.

ואם תהיה חומה שפוכה — היא תהיה. על מי שלא רצו לדעת ולהכיר, על מי ...יקומו שוב. ואיזה הוא רשע? שיקהו את שיניו.

בני־חורין — ולא לבדד. בקהוא הדרור ישיב לו־הד מאופקים. כי רק הכנגעים ...סופם להיוותר בבידדם. אבל עם בני־חורין שמים יבהירו, וסוף הסופה כי תחלוף ...ל פנינו — או תישבר.

הערב יהיה סדר של בני־חורין.

הקליטה הרוחנית: בעיות ופרדוקסים

מאת ויקטור פרלמן

בעתוני הארץ פורסם נתון מיספרי מדהים: 20 אלף ישראלים עזבו את המדינה בשנה שעברה, וקרוב לוודאי, שמחציתם כמעט היו עולים חדשים. חרף טענתם של אי־אילו ותיקים, כי הירידה היתה בכל הזמנים בת־לוויתה של העלייה, לא ייתכן, שיציאת העולים מהארץ לא תעורר דאגה הולכת־וגוברת בקרב הציבור הישראלי.

בסוגיית הירידה עוסקים היום עובדי הסוכנות והמישרד לקליטת העלייה. באוניברסיטאות נערכים היום מחקרים סוציולוגיים מפי העולים החדשים. ואילו במסגרת ההסתדרות והמישרד לקליטת העלייה הוקמו צוותים מיוחדים למען מניעת הירידה מישראל. ומרביתם של אלה, העוסקים בבעיה זו, הגיעו — פחות או יותר — למסקנה אחידה, לפיה סיבת היציאה מהארץ היא המלחמה הבלתי־פוסקת והמצב הכלכלי הקשה, בו נתונה המדינה.

ספק רב, אם יש טעם לחלוק על כך, כי לגורמים אלה נודעת השפעה שלילית ויסודית על מיספר היורדים. אולם, כלום יהיה זה נכון — בבואנו לנתח את המצב שנוצר — לתלות את הקולר בגורמים אלה בלבד? לאמת שוחחתי — הן בארץ והן בחוץ לארץ באירופה — עם היורדים עצמם ועם אלה, שיש בדעתם לרדת. המעניין הוא, כי כמעט לא היה אחד מבני־שיחי, אשר נימק את ירידתו, או רצונו לרדת, בקשיים חומריים, בהעדר האפשרות למצוא עבודה במקצועו, או אפילו בקשיים לקבל דירה. ברוב המקרים הם העבירו את השיחה לתחום הרוחני והאינטלקטואלי וטענו, כי אין הם מוצאים סיפוק בחייה התרבותיים של המדינה וכי תחושתם בה היא כשל זרים. בקיצור, השיחה היתה עוברת לתחום, המכונה בפי הממונים הרשמיים כקליטה התרבותית הרוחנית.

*

אפשר לומר בוודאות, כי דווקא בתחום זה נתקלים הן הציבור הישראלי והן המוסדות הממלכתיים המתאימים בקשיים, שאין אפשרות לגבור עליהם. אפשר לבנות דירות לאלפים ולרבבות, אפשר ליצור — במיספר הנחוץ — גם מקומות־עבודה, אך היכן אותן שיטות יעילות, שבאמצעותן אפשר יהיה להשפיע על הלך־רוחו ותחושותיו של האדם? שבעתיים קשה להחדיר בלב יהודים מהגולה, ובראש־וראשונה — מבריה"מ, את ההרגשה, כי בבואם לישראל — שבו לביתם? ספק רב, אם נמצאו כבר התשובות הבדוקות לשאלות אלו. עם זאת, חובה עלינו לראות מצב זה במלוא חומרתו. מן הראוי לדעת, כי היהודים הסובייטיים נתקלים, בבואם לישראל, לא רק בקשיים כלכליים (בכל מקרה כזה עוזרת להם ישראל להתגבר עליהם), אלא גם במחסומים פסיכולוגיים חמורים ובלתי־צפויים לפרקים.

אין ספק, כי העברית היא אחד המחסומים העיקריים. אמנם, במדינה פועלים רבות בתחום לימוד השפה, אך אף־על־פי־כן שורה ארוכה משטנות לבעיה זו, ואין מבינים אצלנו את הקשיים והתוצאות הנגרמים על־ידי המחסום הלשוני. מה פירוש הדבר, ללמוד עברית ולהתגבר על מחסום לשוני זה? נדמה לי, כי בשאלה זו עצמה גלום ניגוד, שאינו נראה, בדרך כלל, לציבור. אך הממלא תפקיד דומה בחייהם של העולים החדשים. ויוצא, בסיומו את האולפנים ולתוך כדי הימצאותו בקהל דוברי־עברית, לומד לשלוט בשפה המדוברת. דבר זה מאפשר להם לבוא במגע עם אנשים בעבודה וברחוב ולקשור קשרי היכרות אילו שהם בחוגי־ציבור שונים, להם עצמם ולסובבים אותם מתחיל איפוא להידמות, כאילו העולים שולטים כבר בשפה.

אולם לאמיתו־של־דבר אין זה אלא מעשה־רמייה עצמי, שכן העברית המדוברת, שאפשר ללומדה יחסית ללא קושי, אינה פותחת את הדרך לעולים לתוככי חייו של הציבור הישראלי. וחיי הציבור פירושם, קודם־כל, תרבותו, אמנותו וחיי־הרוח שלו. נסו איפוא לשאול עולים חדשים, מי מהם סבור, שהוא מסוגל לקרוא יצירותיהם של סופרים ישראלים, להבין את שפת „הבימה" ולבקר באורח קבוע בקולנוע הישראלי. בשיכון, שבו אני מתגורר, חיים אנשים, שעלו מבריה"מ לפני שלוש—ארבע שנים, ומרביתם מדברים עברית באופן שוטף, אך כמעט איש כמוהם אינו מבקר בתיאטרון ישראלי, ורבים אף אינם מסוגלים לקרוא את השורות ב„מעריב". כך איפוא נוצר מחסום רוחני ותרבותי נוסף, הנעמד על דרך קליטתם של העולים.

לא אחת החלפתי דברים בנושא זה עם עובדי המישרד לקליטת העלייה והסוכנות. ועל־פי רוב זכיתי לתשובה הבאה: „וכי מה אתה סבור — העברית הספרותית זקוקה ללימוד של שנים, לאט, לאט...". ברם, עובדים אלה, המכירים, אמנם, את חלקה האחד של השאלה, מתעלמים מחלקה האחר. הם כאילו אינם רוצים להכיר בעובדה הבלתי־לציין, כי בלי ידיעת העברית תשמש השפה הרוסית, עוד תקופה ממושכת פחות או יותר, באמצעי עיקרי — ולגבי עולים מסויימים — כיחידי — להכרת חייה ותרבותה של המדינה.

וכמה שלא ידובר בכך, כי הרוסית היא לשפת הגולה, אין לאל־ידינו לחלץ את העולים החדשים (בכל אופן, לזמן מסויים) מהברירה הקשה: או שפה זו, או שום שפה לא, או תרבות בשפה זו או שממה רוחנית. יכולים לומר לי, כי במדינה פועלות הוצאות־לאור בשפה הרוסית ואפילו אירגונים מוסיקליים והתאטרוניים, המשרתים במיוחד את העולים. נכון הדבר, כל אלה קיימים, אך מהי רמתם ומהו מצבם!

*

סקרים פסיכולוגיים, שנערכו בשעתו על־ידי „ליטראטורנאיה גאזטה", הצביעו על כך, כי האינטלקטואל הסובייטי הממוצע (מהנדס, מורה, סטודנט) חותם ככלל בעת־ובעונה־אחת על 2—3 עתונים, קורא בשנה עד 30—40 יצירות בתחום הספרות היפה ומבקר פעם בשבוע בקולנוע ופעם בשבועיים־שלושה — בתיאטרון. והנה, יום אחד, בבואו לישראל, חסר האדם כל אלה. מובן הוא, שהוא חש במחסור זה (ואולי, אף במידה רבה יותר) גם בבואו לארה"ב, לקנדה ולאירופה. אך שם הוא שרוי בגולה, ולפיכך מוכן הוא להשלים (שם) עם כל מחסור בתחומי החומר והרוח.

ואילו בישראל מתחילה להתעורר בקרב העולה המחאה הפנימית: מדוע כאן, במולדתו הלאומית, נותר הוא מחוסר כל אותו תוכן רוחני, שמילא את חייו שם, ברוסיה שעזב. ודווקא בתחום זה, במישור הרוחני, מופיעות האכזבות הראשונות. כמובן, יעבור זמן, והאיש, שילמד את השפה על בוריה, יתחיל לקרוא עתונים ולהבין את שפת הקולנוע והתיאטרון — אך היחזיק מעמד בתקופה זו. או שיעזוב את המדינה, לכשיקלע למצב של „אסיר" באותו „גיטו רוחני" מיוחד־במינו!

אני מאריך במכוון בנקודה זו, מאחר שעד־כה לא חלה (או כמעט לא חלה) כל התקדמות בתחום הקליטה הרוחנית.

בגרמניה הנה זו מחצית־השנה מופיע כתב־עת „עב־כרס" בשם „קונטיננט", ולו — כ־8—10 אלפים מנויים בשפה הרוסית (בבריה"מ היו עשרות כתבי־עת „עבים" כאלה — בכל רפובליקה, עיר גדולה ומחוז), ואילו בישראל שרויה העלייה מרוסיה, המונה 100 אלף איש, עד־כה ללא ירחון ספרותי־אמנותי משלה.

בצרפת, בהולנד, באנגליה ובארה"ב קיימות הוצאות־לאור בשפה הרוסית, המשרתות כמה אלפי מהגרים. בישראל, לעומת זה, בה נמצא קהל קוראים כה גדול, עד־כה אין הוצאה־לאור כזאת — והמחסום הלשוני מותיר את האנשים או ללא ספרים כלל, או שעליהם להסתפק בספרות המהגרים ולהמשיך בחיים הרוחניים בתחום גלותי. לישראל עלו אמנים מצויינים: אנה גזיק, אסף קובנסקאיה, אמיל גורדון, ואלרי פאנוב ואחרים, ישנם בארץ כוחות מעולים להקמת תיאטרון, ויתכן אף מיספר תיאטראות, בשפה הרוסית, אולם מדי־פעם, משעולה הדיבור על הקצבת אמצעים למוסדות תרבות, נשללת הקצבת אלו בסוכנות ובמישרד לקליטת העלייה.

לפני זמן־מה נוסדה בבנק לפיתוח התעשייה קרן־מיליונים מיוחדת בשם „תור־ושלה". הקצבותיה, הניתנות על־ידי הסוכנות, נועדו לממן את יוזמתם הפרטית של אקדמאים. אולם, שאלו את פקידי הבנק, האם מסוגלים הם להצביע, לפחות, על דוגמה אחת, שבה הקציב הבנק אמצעים למוסדות, הקשורים לקליטתם התרבותית של עולים. לעומת־זאת, לפתיחת חנות, מוסך ותחנת־בנזין — בבקשה... אולם, די לבקש כספים לתיאטרון, להוצאה־לאור או להוצאת במאון — כשנצרעים מייד כה הרבה קשיים, וכל

(המשך בעמ' 19)

ציור של ליליאן — מתוך הגדה של פסח, שיצאה עתה לאור בהוצאת „עם עובד". ציורים נוספים של ליליאן — בעמ' 6, 12, 17 ו־18 (מתוך אותה הגדה)

יוזמה מקורית „ליצור קהילה"

אנגלוסאקסים עלו לצפת ומגשרים בין חילוניים לדתיים

מאת יוסף גלילי

בימים שכה מרבים לדבר על ירידה מן הארץ שאבנו עידוד מגישתם והלך־רוחם של עולים־חדשים מארצות־הברית ומאירופה, העושים להתערותם בצפת מתוך יוזמה מקורית „ליצור קהילה", שתגשר בין היהדות החילונית והדתית בעיר־המקובלים.

מן הרגע שהשתקעו בצפת הם באו במגע עם אנשים. נופה ואקלימה, שהשרו עליהם הווייה והתרוממות־רוח.

אחדים מהם עובדים כרופאים בבית־החולים הממשלתי על שם רבקה זיו (בצפת), אחרים מלמדים כמורים, ויש העובדים במינהל ובתפקידים ציבוריים. מודים הם, כי עז רצונם ליצור דפוסים חדשים ומקוריים בקליטת עולים חדשים מארצות־הרווחה, העתידים להצטרף ל„קהילה" החדשה בצפת.

יוזמי הרעיון מודעים לכך, שהעליה וקליטתה לובשת צורה שונה עם כל זרם עולים המגיע ארצה. מעבר לנסיון הרב שהצטבר בתחום זה, מביא עמו כל גל חדש בעיות למכביר, הטעונות פתרון. בשנים האחרונות מהווים העולים מבריה"מ ומן המערב פוטנציאל אנושי, התורם לביצורה החברתי והלאומי של מדינת ישראל.

„לעזור ולתקן"

משפחת ז'נט ודב סילברמן עלתה לפני שנתיים, מלונג־איילנד שבארצות־הברית, ועמם — שני ילדים ובתה. דב (41) מפקח כיום על לימודי האנגלית בקרב מורי צפת והצפון, וז'נט (40) היא מזכירה באגודת שוחרי בית־החולים על שם רבקה זיו בצפת. האשה „מבוססת" מהישגי המשפחה בשנתיים אלה שהם שוהים בצפת. באמתחתה רעיונות כיצד „לעזור ולתקן את הטעון תיקון". לדעתה, לוקה מערכת החינוך בצפת בחסר. גם בית־החולים זקוק לעזרה ולכסף לשם שיפור שירותיו. והכסף, מניין יבוא? „על יהדות העולם, בעיקר זו מן המערב — אומרת היא — לסייע בידי המדינה, שזו חלק ממנה. ניכר בה שהיא שופעת רצון טוב ו...תמימות. „אנו רוצים להוכיח — היא מוסיפה — שאפשר לחיות יפה בארץ, ולהישאר אדם ישר..."

הגרעין האנגלו־סאקסי בצפת הוא קטן, אך עתיד עוד להתפתח. סיסמתו — אומרת היא — להיות קודם כל „אור ליהודים", ולהוות גשר (זה שם הקבוצה) בין החילוניים והדתיים, וכן להחזיר את עטרת עיר־המקובלים ליושנה.

הספריה הגדולה בגליל

דב סילברמן (41) גאה על המיבצע שלו באיסוף ספרי־קריאה ולימוד בשפה האנגלית מארצות־המערב. כיום, אומר הוא, מצויה בצפת הספריה האנגלית הגדולה ביותר באיזור. הילדים, התלמידים ושוחרי השפה האנגלית נהנים מספרי קריאה ולימודים שהם ברמה נאותה.

איש־שיחי נטש את עבודתו בשירות הרכבת בלונג־איילנד, בה התמיד 18 שנה; חזר וחבש את ספסל־הלימודים, וסיים חוק לימודיו בהיסטוריה באוניברסיטת „סטוני־ברוק" ב־1971. כיום הוא מכהן כיו"ר המחלקה האנגלית בבתי־הספר התיכוניים בצפת, מרצה באוניברסיטת־חיפה ומדריך למורים־לאנגלית בגליל־העליון.

„כדי למשוך את יהודי המערב לארץ, ולצפת, יש ליצור סביבה מתאימה, לרבות מערכת חינוך נאורה בתוכה" — ביקש להדגיש.

בזמנו הפנוי הריהו גם מושך בעט־סופרים. לאחר שצפה בקרבות השריון ברמת־הגולן ושמע הדי התפוצצויות הטילים, כתב בעברית האנגלית סיפורים קצרים — רשמיו ממלחמת יום־הכיפורים, וכעת הוא שוקד על כתיבת נובלה בנושא זה.

דב סילברמן
יועץ לבעיות קליטה

ג'ף (14), בנם של ז'נט ודב סילברמן, לומד בכיתה ח'. „אני מרגיש כאחד מהחבר'ה — אומר הוא — איני מתגעגע לאמריקה, אף מוכן לבקר בה".

הצבר הנאה השוחר הדבר עברית רהוטה. הוא מרוצה מצפת בה יש „נערות ונערים נחמדים". עמתו ביקרתי בביתו ביום הלדתו ה־14. אף חברתו, שלמה הדיד במרכז הקליטה, באה במיוחד מירושלים.

אחותו ברברה (16) לומדת בכיתה י"א בבית־הספר הצידוני בצפת. מסורבת היא לבקר באמריקה; „אני רוצה להיות בארץ שלי". היא הורה מרוצה ועמוסת חוויות ורשמים מן הטיול ברחבי־הארץ, במסגרת הכיתה.

הסבתא הנה נמצאת שמונה חודשים בארץ. „אני מפורטוריקו" — ביקשה לציין, והוסיפה: „מי שחי שנתיים בפורטוריקו ובא לישראל, מרגיש טוב מאוד, למרות הביורוקראטיה [illegible]..."

„שר־קליטה"

אלימלך גולד (51) מכונה בפי עמיתיו „שר הקליטה" של האנגלו־סאקסים בצפת. לראשונה ביקר בארץ ב־1948, ושהה בה שבעה חודשים. לפני שנה עלה והשתקע בצפת. הקליטה היא אצלו „פול־טיים ג'וב". את משכורתו הוא מקבל מן העיריה וממחלקת־הקליטה של הסוכנות.

הוא נולד בלונדון, היגר לאוסטרליה, חזר ועלה לצפת עם רעיתו וארבעת ילדיו. הבת הבכורה אליה לומדת בסמינר־למורים בבית־הכרם בירושלים. לוזנס (18) לומד בשדה־בוקר, והשאר — בצפת.

מאז נכנס לתפקידו בעיניני קליטה של ה„קהילה" הוא קלט בצפת 25 משפחות מאנגליה, אמריקה, קנדה ופורטוריקו. עתה רשומים אצלו 27 משפחות נוספות, שהביעו רצון לעלות ולהשתקע בצפת.

עיקר עיסוקו להכין עבודה לעולים העתידים להגיע ולהצטרף לקהילתם. בשכונה החדשה, במערבה של צפת, מצויים בבנייה 38 בתים (בשלבי הגמר) בשביל חברי הקבוצה, השאר יקבלו, אליעזר, דירות שכורות.

ג'ף סילברמן
חבר'ה נהדרים

מטרתנו — הטעים איש־שיחי — היא הקמת קהילה שמוסדותיה העשיה מגוונת. כן רוצים להקים בצפת קאמפוס אוניברסיטאי. הכסף מובטח על־ידי יהודים בחוץ לארץ.

גולד פועל עתה לקבלת אישור ממשרד־החינוך להנהיג בבית־ספר פרוייקט.

באמריקה ובאירופה — מוסיף הוא — ישנן קהילות יהודיות, נכונות לתת כסף למטרה זו. כבר בהכנת תוכניות. הצעתנו הי... לשום, אומר גולד, יפתור את הבעיות הקשות: הוא ישפיע על רמה נאותה, לתיירות ובאיזור.

ובאמתחתו תוכניות נוספות: ...קים בבנייני ציבור והרבה...

(המשך בעמ' 20)

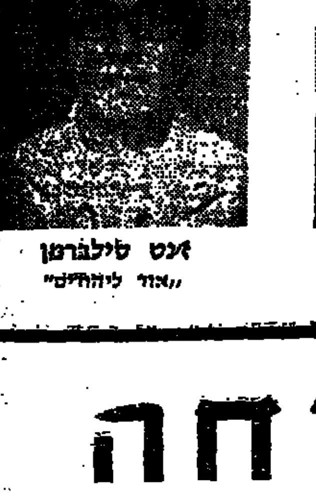

ז'נט סילברמן
„אור ליהודים"

אלימלך גולד
„שר־הקליטה" בצפת

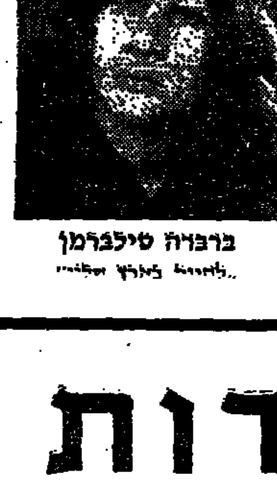

ברברה סילברמן
„להיות בארץ שלי"

מזהות אתנית לתודעה לאומית (א') / מצוקתה של יהדות הרווחה

מאת יעקב רבי

אפתח בכמה נתונים סטאטיסטיים יבשים, עצומים, וחוששני — בלתי־מעניינים; מיני אקטואליה כוללים שעתונינו מועידים להם מקום, לכל היותר, במדורי־העוללות שבירכתי הגליון. ובכן: לפני כשנות־דור, ב־1940, היו בכל רחבי ארצות־הברית רק 33 בתי־ספר יומיים יהודיים; ב־1975 עולה מיספרם ל־372 ובהם כ־75,000 תלמידים. (מי שאינו יודע בדיוק, אם פתח לו: בית־ספר יומי יהודי מקנה חינוך מקיף במקצועות כלליים ויהודיים, להבדיל מן ה„סאנדיי סקול" ומן „החוגים של שעות אחר־הצהריים", המלמדים לכות „יידישקייט", על־פי־רוב עד גיל בר־מצווה או בת־מצווה). רוב המוסדות הללו פועלים בחסותם של אירגונים אורתודוקסיים. אך יש מיספר לא־מבוטל של בתי־ספר קונסרבאטיביים, ריפורמיים או חילוניים. (וראוי לציין, כי שיעורם של בתי־הספר הבלתי־חרדיים נמצא בקו־עלייה).

התלמידים. מרביתם בנים להורים אורתודוקסיים מגלי־הגירה מאוחרים־יחסית; אך טוב: לא־מעטים — כשליש — נשלחו לבתי־ספר יומיים יהודיים בשל אי־נחת מרמתם של בתי־הספר הציבוריים ומכשלונם של „החוגים לשעות אחר־הצהריים". חינוך תיכון ניתן ב־150 בתי־ספר בקירוב, שאוכלוסיית תלמידיהם עולה בהתמדה ומסתכמת כיום ב־15,000 בנים ובנות. בגלל־המים בבתי־הספר היומיים — טוב לאין־ערוך יותר מאשר ב„חוגים" וב„סאנדיי סקולס", והתכנית הלימודית „סולידית". כל בית־ספר יומי יהודי, ללא הבדל זרם, מקדיש שעות־לימוד לפרקי תפילה ודינים; ובין בתי־הספר התיכוניים, 90% מלמדים עברית וכ־75% — היסטוריה של עם ישראל.

„יהודיות וסנוביזם"

אני־עצמי רשמים אלה מגליון מארס־אפריל 1975 של „ההדה מאמריקה" — שמה העברי של איגרת־מידע באנגלית המוצאת על־ידי הוועד היהודי האמריקני; רק המאמרים המוערכים הם „תוספת־תוכנו" שלי, ויש להם על־מה לסמוך. מציינים עורכי האיגרת: „כמובן, יש בעיות — במת־שגוגג ליתרים, לשיטות ההוראה, למימון. בתי־הספר היומיים עדיין חייבים להוכיח את עצמם — להוכיח כי־אכן מסוגלים הם לעצב עמדות יהודיות ולהגביר את הלימודים היהודיים לכלל־אינטגרציה עם החינוך האמריקני. יש שהיהודיות עולה בקנה־אחד עם סנוביזם, כגון באותו בית־ספר אמיד בניו־יורק שגבריו חובשים לא כיפות כי־אם מגבעות צמר; בית־הספר הנודע של ... באנגליה; משלוחתו נקראות „פורמה", שוב כמנהג בריטניה".

ומה בדבר החינוך הגבוה? בנקודה זו, נדמה לי, אין ה„הדה מאמריקה" מגלה את אמריקה: „יש גיאות של לימודים יהודיים בקמפוסים. יותר מ־300 אוניברסיטות וקולג'ים מציעים קורסים ביהדות; במקצתם אף קיימים מחלקות או חוגים מיוחדים למקצועות יהודיים. סגל־ההוראה האקדמי מונה כ־100 פרופסורים, מרצים ומדריכים במשרה מלאה, ועוד רבים במשרות חלקיות. ההולת נישט ויכוח על השאלה, אם הלימוד ריה יהודית, „לשון עברית ותולדות השואה „שייכות" לאוניברסיטה כללית; היום, שוב אין מי שיערער על כך התקשורים היהודיים משכלנים".

אמנם ... (אולי) אלוהי, שהבאתי מדבריה במאמרי „עמתואשת ניאו־אורתודוקסית בסכינה רכה" (14.3), מתריע על הירידות, המקריות הצדר הרלוואנטיות של רוב הקורסים האוניברסיטאיים הללו, הן מצד תוכנם הן מצד כשירותו של הסגל המופקד על ההוראה. לימודים יהודיים בעלי רמה, עד תואר דוקטור ועד בכלל, נהוגים רק בשלוש אוניברסיטאות: ברקלי (שם מלמד פרופ' אלתר ספרות עברית), לוס־אנג'לס וברנדייס (שהיא, כידוע, אוניברסיטה כללית בחסות יהודית). אגב: דן אלמגור, הגיב הקהל בזכות מישדרו „שרתי לך ארצי", עשה את עבודת־הדוקטור שלו בספרות עברית אצל פרופ' אברהם בנד בלוס־אנג'לס; נושא העבודה: מיכה יוסף ברדיצ'בסקי ויצירתו.

רק עוד פריט אחד מאותו גליון של „הדה מאמריקה": „החידוש האחרון הוא האקדמיה ללימודים יהודיים ללא כתלים, מין מיכללה פתוחה המנוהלת על־ידי הוועד היהודי האמריקני בשיתוף עם אוניברסיטת חיפה. ה„אקדמיה" מציעה קורסים שהוכנו בידי מלומדים נודעים; הסטודנטים (כנהוג באוניברסיטאות פתוחות) יושבים בבתיהם, מקבלים את החומר באמצעות הדואר ונבחנים לעת־מצוא מאדריכתם של הוגבים מוסמכים".

מסיימים עורכי ה„הדה מאמריקה": „דומה, הללו שסברו כי החינוך היהודי בארה"ב כבר תם־לגווע, היו נמהרים מדי בחריצתם משפטם".

סולם־הקדימויות של דאגותינו

לפי שאמרתי בפתח הרשימה, חוששני שהעובדות דלעיל הן קלות־כל אפולות ועשויות; 75,000 בנים ובנות המקבלים חינוך מקיף בבית־ספר יהודי — ביני וביניך מה הם? טיפה מן האוקיינוס. קצה הקרחון. שהרי הקיבוץ היהודי האמריקני מונה כששה מיליונים נפש. מה גם שהמוסדות הללו, ברובם המכריע, אינם עבריים; שפת־הוראתם היא אנגלית, כמסורת, והעברית נלמדת, לכל המוטב, כשפה שניה. ואפילו תאמר ש„עקומת" המוסדות, המורים והתלמידים היא „עקומה" עולה, הרי עלייתה אטית עד־כדי. איך ישביע הקומץ את הארי — אם־אכן ה„ארי" היהודי־האמריקני רעב דיו לאוכל־יהודית?!

ועוד חושש אני, כאמור, שהנתונים האלה על תינוקות־של־בית־רבן ועל מלמדי־תינוקות באמריקה אינם מעניינים את הקורא הישראלי הממוצע ושמעל־לממוצע. יש לנו דאגות משל עצמנו — אין אחר ואין רגע פנוי מהן; וגם סולם־הקדימויות של דאגותינו הכלל־יהודיות — הוא מגובש ונוקשה למדי. חרדים לגורלם של יהודי בריה"מ המסורבים ופועלים כמידת־היכולת להצלתם, להעלאתם, לקליטתם. חרדים לשארית־הפליטה של יהודי סוריה: הנה זה „אחר כותלנו". רק כארבעים או כחמישים קילומטרים מן הרמה — ואיזו חומה בלתי־חדירה הגביהה ממשלת־דמשק בינינו לבינם! ... שיש לדאוג גם ליהדות אמריקה — הלא יהדות־רווחה היא! אמנם ואמנם, דואגים קצת ל„מדינת הים", אלא שהדאגה הזאת היא כמעט תמיד „אנוכנטרית" (בפשטות: אנוכית), צרת־אופק, קצרת־ראות. סדר היום: כך הוא: מה יהיה אם המשבר הכלכלי הנוכחי יפגע ... של יהודי ארה"ב והדבר ישתקף לרעה בהכנסות המגבית המאוחדת? או: מה יהיה אם נסיגת־הרוח הכללית באמריקה, אחרי וויטנאם, אחרי ווטרגייט ולעת ... בקאמבודיה, ... תבונה אנטישמיות ... של ... כלפי יהודים. ... את ה„לובי" היהודי־ישראלי בגבעת־הקאפיטול, העוסק בשתדלנות למעננו; וכמובן, אין צורך לומר שהסתערות התזן הפטרולאי התיהאד של ההרם והערבי — פגיעתם הכלכלית והמדינית קשה כבר עתה, והיא עלולה להחמיר ולילך. כלומר: פגיעתם הישירה ביהודי ארה"ב ופגיעתם העקיפה במדינת ישראל. ואף כאן נקוט בידנו הכלל: ישיר ועקיף — עקיף קודם... ומבשרך לא תתעלם, אומר הכתוב — ואנו נוטים ליתן לצד זה פירוש היסטורי: חלילה להם ליהודי ארה"ב להתעלם מבשרנו־שלנו. ואילו אנחנו, כנראה, מותר לנו להתעלם מבשרם — כשהבשר כואב רק להם.

הקינה על נישואי־התערובת

אמנם יש ונדמה שאנו דואגים לא רק לכיסם של יהודי אמריקה (המוזרים ... אל צרורנו הנקוב); לפעמים, בשעה שהיא לא יום ולא לילה, מתעוררת בנו גם דאגה לנשמתם. יש שם התבוללות. יש מכה של נישואי־תערובת. יש סכנה של אובדן הזהות היהודית. יש התבדרות ... היהודים. ודאי לומר שדווקא הדאגה הזאת לנשמה — „אינה תלויה בדבר", אינה אנוכית בראש־וראשונה: יש במקום — „אקדמית", „ספקולאטיבית". וכי איכפת לנו כל־כך, בינינו לבין עצמנו, שצעירים יהודים אמריקניים ... לעלות? זה איכפת ל... הסוכנות או הממשל המופקד על ה„גרעשא". — זה אינו מטריד את הישראלי של כל יום השנה, בין שהוא „סולי־צבור", אינטליגנט־עובד, חבר־קיבוץ, פרקליט, ... משלמים שם־בשם מס־שפתים לדאגה הזאת וממהרים לעבור לסדר־היום ... וסעיפי־סעיפים דחופים: השיחות עם קיסינג'ר, ... ה„התנחלויות" בשומרון, ... הקונסולידציה של חובות המפלגות או מאבק ... ב„אגד". אף האחרון שבסעיפים הללו — שמקדים אותו ב„מוקד" טלוויזיוני, כי הוא כנראה בוער ותוזני יותר מן הצירוף היהודי או ... של עלייה מצפון־אמריקה או משאר התפוצות. העלייה — איך לומר? — היא אידיאל נשגב, היא דגל. ... מנפנף בדגל בכל עת ובכל שעה? אין ... להרהר בכך שהעלייה היא יותר מדגל; שהיא למעשה (אם להישאר בתחום המשל והמליצה) צינור הנפש של העם היהודי: אות הערובה לקיומנו, להישרדותנו, להמשכנו.

או עניין נישואי־התערובת: כמה דמעות־תנין אין מזילים אנחנו על תופעה זו! או מדוע נחרדים מן התופעה של נישואי־תערובת ומדוע ... על המתחתנים־עם־בני־עם־זר כאילו אבדו הם לעם היהודי? אילו נבעה דאגתנו זו מן החשש לסחף דמוגראפי, להתמעטות מניינו ובניינו של עם ישראל — היתה החרדה מוצדקת ללא־ספק. אלא שאנו ... להתחקות לא רק על גורמי התופעה ועל ממדיה אלא גם על מהותה, ואשר ... לנו כי אשר ... נורא כל־כך. הנישאים לבת־זוג לא־יהודיה (בעיקר — לבת־זוג לא יהודיה!) — ברוב המקרים אינם מפקיעים את עצמם מכלל ישראל. אינם חדלים לראות את עצמם ... לומר שנישואי־התערובת הם אקט אישי. — הם אינם אקט לאומי או דתי. הם אינם „המרה". ר"ל. כבר עתה, עד־כמה, שהדברים אמורים בנערות מעורבים העולים לישראל, נישואי־התערובת הם בעיקר בעייה... הלכתית. המימסד הדתי שלנו, הרבנים והסדר ... של דיני־האישות בישראל — הם־הם גורמי הבעייה או מגדליה ומנפחיה: הם — ולאו דווקא הבחורים היהודים הנושאים „שקצות".

יד על הלב: נישואי־התערובת ביהדות ארה"ב אינם מדאיגים אותנו. הם רק מטרידים אותנו. ... אטאוויסטית־גואלת, כביכול ... שמד לפנינו — ואכן ה„משומדים" הם ... של כל יהודי מקדמת־דנא. אלא שהשוללים נישואי־תערובת ממהרים לסתום את הגולה. על נישואי־התערובת — דנים ... של „הזמן הזה" על־פי אמת־מידה של „הימים ההם", שכבר אבד עליהן כלח. לפנים בישראל, מי שגמר בדעתו להתחתן בגויים כבר גמר בדעתו לנטוש את כרם־עמו ולהתערב בגויים. בימינו — שאני; ... כאמור. היא רק אקט אישי ואין כרוכה בה בהכרח פרישה מן הקהילה והדת. שלילה טוטאלית של נישואי־תערובת פירושה ... הרחקה (מדעת או שלא מדעת) של אנשים המבקשים להישאר יהודים ושל בני־זוגם או בנות־זוגם המבקשים להסתפח אל העם היהודי. השלילה הזאת — היא שעלולה לגרום לסחף דמוגראפי.

תחושה של „אל דומי"

יהדות אמריקה צריכה להדאיגנו, להסעיר מנוחתנו. לעורר בנו תחושה של „אל דומי". היא צריכה להטריד — לא לטווח קצר, לא מנקודת־ראות ישראלית־אנוכנטרית שאפשר להשקיף ממנה רק על הטבור של עצמנו, אלא לטווח רחוק, מנקודת־ראות יהודית וציונית, שאפשר לצפות ממנה את יהדות העם כולו.

יהודי אמריקה הם הקיבוץ היהודי הגדול ביותר בעולם ובהיסטוריה, מנינם = כשתי־תשיעית מכלל הפזורה היהודית, לרבות ישראל, ממצה בחוגות השבות — של חופש, שוויון, „זכות לאושר". פעילות כלכלית ושאר דברים שהם „ישובו של עולם". וכן רמת השכלה (להבדיל מתרבות יהודית!) — זהו היישוב היהודי־הגלותי המפותח ביותר. ... זו יהדות־רווחה אבל היא גם יהדות מצוקה. אל נקל ראש אפילו במצוקתה ... החוסית, ... של כלכלתה, ... שלה, עלולים להפכה בשעת־משבר למצוקה פרוציה. אבל בעיקר מתכוון אני למצוקה הנפשית, ... לאי־סיפוק־עצמי, לבקשה „תכליות" וטעם־חיים, עד ... מדובר היה בחיפוש הזהות העצמית: מה פירוש — להיות יהודי־אמריקני, האם בכלל קיימת מהות כזאת? שמא היא עורבא פרח, ...? שאלה זו ... כבר ירדה מן הפרק. הזהות היהודית־אמריקנית היא עובדה קיימת; מי שמכחיש אותה — כמי שכופר במציאותם של ... תרבותיים מוכרים. הזהות אינה הפשטה אידיאולוגית ואינה פיקציה סוציולוגית. כמה ... סייעו להתגבשותה ומגבירים את ... בקיומה. קודם־כל — ... של ישראל, של המאורעות ... שהתרחשו ושעודם מתרחשים כאן. לטובתנו ושלא לטובתנו, ובוודאי שלא לרצוננו — הוה עיקר ישראל! רבותי! אפילו נצדק ... ונצדק בצדקתנו, שישראל אינה אחראית כלל ... למערכת הפוליטית־אידאולוגית, לשפל הכלכלי, לסכנות ... למעתק מוקד־כוח ממערב למזרח, וכל־שכן אינה אחראית להתפשטות נגע המיתון בחברי־תבל. — הרי ישראל היא ... לכל ... בכל הגלל. היא בצוותא העלייה. ... היא קולר לתלות בו את כל החוטים. את כל הקודים המסבכים ומסכסכים עמים ומדינות. במשחק גיאופוליטיקה גלובאליים, ישראל היא בעת־ובעונה אחת משקל־נוצה ומשקל כבד־שבכבד. לא ייפלא שיהדות ארצות־הברית חשה את כל כובד זיקת־הגורל שבינה לבינה. בשבילה, ישראל שוב אינה ענין ... לצבות בו, דבר שכל־כולו חגיגי ושנדרשים לו בשבת ויום־טוב ובעצרות־ציבור; אלא ישראל היא עבודת־חיים. היא מוקד במובן האסטרוסיפי של המלה — ... במסלול שיהדות אמריקה נתונה בו בגזירת ההיסטוריה. מאמין אני שאילו נשאל — כמה פעמים כיום אתה חושב על מדינת „ישראל"? — לא היה נמצא אפילו יהודי־אמריקני אחד שהיה משיב: אף לא פעם אחת. וזאת, לא רק בגלל אמצעי־התקשורת המוליכים את קולנו ואת מראינו בבוקר ובמריקא. ערב ובוקר וצהריים.

מיתוסים מנותצים

... היקף התיצוני שנתן תוקף ולגיטימיות ל„הוה" ... — היא האמנציפה. ... היהודי האמריקני של האמריקניאה לאמריקנית. ההאמריקניזציה. ... המיתוס של כור־היתוך. אמריקה בלעה ... ושבטים. — ..., עדיין „... כי באו אל קרבה": הם לא נותכו ... ליהודים. ... יש מקובל לחשוב. יש תרבות אמריקנית כללית ויש לעומתה תרבויות־נגד פלורליסטיות. על־פי הסוג של צרה אתנית. ... ואפילו גיל ומין (התנגדה ... האשה). כל התרבית־נגד תובעת את חלקה. את זכותה, את ההכרה בייחודה. הפדראליזם התרבותי של המימסד והתקציבים הפדראליים מתחשבים בסיווג הזה. מצד שני ... המיתוס של אמריקה ... של „שלש דתות גדולות" — פרוטסטאנטיות, קאתוליות, יהדות. ... הדת. כתר אמונה. פולחן. היררכיה כנסייתית. נפרט גם הוא לפרושים. לאין־סוף ... ופלגים ופיצולים ... בתוך כל אחת מן „הדתות הגדולות": ... באמונה ובמשמעה של ההתיבות קהילתית־דתית — ... גם ... רב. ... ועירבובי־פרישיות. כיאה לאווירה „אקומנית"...

מה שנותר ממפולת המיתוסים הוא האתניות השבטית החודשה. אין לדעת מה יצמח לאורך־ימים מן המשב הזה — ואם עשב־בר הוא, גידול־פרא, קיקיון דיונה. אך אם ... הוא, שורש לצמיחה אורגנית בת־קיום. הדעת נותנת שהתוצאות לא יהיו שוות בכל המקרים. הכושים האמריקניים. ... — מי יודע אם הם לא יכוננו את עצמם כאומה בפני עצמה. אמנם גם הסיכויים של התפתחות זו — הם לכל היותר שקולים; שכן, ... של הפוליטיקה הכושית הוקמו בשתיים־שלוש השנים האחרונות. ... בלשכות־עבודה ובלשכות־סעד ... לבנים וכושים זה ליד זה. ואין פרץ ואין צוחה ...

אשר לישויות אתניות אחרות, של לבנים למיניהם ולמוצאיהם — איטלקים, אירים, פולנים, סקאנדינבים וכיו"ב — קרוב לשער שהן תחלופנה ותצגלוננה מן העולם כאשר ... של עכשיו תפנינה מקום לרוח ... והצעירים יחזרו ... ממילא. „אתניקיים" אלה — ... דל מאוד; נוסטאלגיה ... של „המולדת הישנה". ... וקצת מנהגים ... של ... ושל ימי־...

„הקטלוג היהודי"

רק היהודים יכולים להביא אל הזהות האתנית ... אם מן המוכן ואם על־ידי ... תרבותיים־היסטוריים כבדי־משקל. ... עמדתי על ... שיכולים יהודי ארה"ב להפיק, למען עצמם ולמען ישראל, מן ההכרה בלגיטימיות של מעמדם האתני ... בכל הדרגים של מערכת־החינוך. אלא שאין הדבר פשוט ... ולדעת יהודים טובים ומשכילים ונבונים, אף ספק ... אם ההתפתחות האתניציסטית היא ... והפצה רצויה. יהודי אמריקה — ... יושבים, ... בייחוד הצעירים ... יהודי פולקלור. מן ה„אתניקים" הגויים ומשלל־תרבותיהם אשר בשכנותם. ... קונטרואקולטורה ... של „חוזרים בתשובה". ... — מה ... בשורת ה„יהודי" שהיא מביאה ... היהודים באמריקה? „קאטאלוג יהודי" כך נקרא ה„שולחן ערוך" שפירסמה ה„חבורה" ... זאת בעצמי: איך ... איך ... „יין כשר". איך לבצע ... של ... ושל ספרים — ... אינם יהודים. ... Whole Earth ... של הק... אשר בו נבראו כל אורות החיים. ... שהורים [כך בעברית] ...

... כל אמונה דתית שורשית, אבל אין בה גם חילוניות. ... ב„קטלוג" ... ב־מאמר־בקורת בחוברת דצמבר 1974 של „קומנטרי". ... בעלי ה„קטלוג" מקילים ראש בכתוב ... אפילו ... בקטלוג נתפסת במונחים אסתטיים ולא כאמצעי ... ולישוב של עולם. אין זה אפילו צל־צילו ... של ... „רמה" ב„... שלמה" ... בין השאר גם ... הניתנת למי שבוזס לישראל: אין להתקיים שם ... על־ידי ... קלות ועל־ידי ניצול ... של הישראלים התמימים...

בכלל. מכבד ... ה„סמליות" ה„אסופות" ... „זהויות המוסכמות" של ה„קטלוג" ... ציניים, אנוכיות ללא־... ואפילו ... אותן הקלקלות ה„מימסדיות" שעליהן יצא קצפם של המורדים הצעירים: לא ייפלא ש... התנועה הקונסרבאטיבית ובם יהודים טובים אחרים ... את הופעת ה„קטלוג".

זהו פרי־באושים של האתניציזם היהודי. אף־על־פי־כן. ... שהזהות האתנית תהיה רק שלב ביניים: וראוי ש... זהות יהודית־לאומית בקרב יהודי אמריקה. עלינו ללוות את הצמיחה הזאת. לעודדה, ... לנסות ולהתוות לה דרך. ... איך ייעשה הדבר ואיך יסתייע? על כך — במאמר שני.

אני לא מוכן למכור גלולות־הרגעה לאף־אחד'

"על המשמר" מראיין את שמעון פרס

שר־הבטחון

לפני ואחרי הפסקת השיחות עם קיסינג'ר

המראיינים:

מארק גפן ומשה טלמון

● מבחינת כוחנו הבטחוני אפשר להשוות אותנו למדינה אירופית בינונית ● ממנים אצלנו ממשלה, כדי שיהיה לנו את מי לתקוף ● אסור למדוד את מלחמות־העתיד לפי נסיון העבר ● שליש מהציוד הצבאי שלנו מיוצר בבית ● אני לא מוכן למכור גלולות־הרגעה לאף אחד ● אין לנו אופציה להחליט, אם העולם הערבי יתאחד או לא ● מלחמה פתאומית אפשרית — ושלום אמיתי גם הוא אפשרי ● מדינה קטנה אין לה מדיניות־חוץ. יש לה מדיניות־קיום ● מצרים היא היום המדינה הרביעית בסולם־העוני של העולם הערבי ● הכנסתו של פייסל מנפט משתווה ל־30 שנות תרומות של העולם היהודי כולו ● אני רואה בשטחים בסיני ערובה להסדר ולשלום ● במצב הנוכחי אני בהחלט שבע־רצון מעמדת הממשלה ● למדתי מדוד בן־גוריון שבהתפטרות אין מאיימים ● מי שמציע בגדה קו — מציע סיכסוך חדש ● חוסיין הוא המנהיג הערבי הכי קרוב לרצות בשלום ● אני רואה בהסדר סיכוי נוסף, אך לא סוף הבעיות של ישראל ● משרד־הבטחון איננו מדינה בתוך מדינה ● גם במערכת „על המשמר" יש תמיד קצת מקום לתיקון ● הרי שואלים שתי שאלות: האם יש בזבוז — והאם יש הכל? ● מבקר־המדינה יכול לבקר פעולות אך לא לקבוע מדיניות ● תקציב־הבטחון צריך להיות גזור לפי ממדיו של אויב המדינה ● כשלון אחד של ממש עלול להיות הכשלון האחרון ● יש סעיף של 600 מיליון ל"י, תשלום למשפחות שכולות. מה יש כאן כל־כך הרבה לבדוק? ● הסורים אינם מוציאים מכלל חשבון אפשרות של הסדר אחרי מצרים ● אני מאחל לנו יציאה משיעבוד לגאולה

בלשכת שר־הבטחון: (משמאל) ש. פרס, מ. גפן (עורך ראשי) ומ. טלמון (כתב צבאי)

● ישראל הוכיחה נכונות להסדר

עם שר־הבטחון נערך ימים אחדים לפני ניתוק שיחות המו"מ, ומטבע הדברים נמנענו אז מהתייחסות מפורטת למהלך המו"מ, שהיה אז בעיצומו. עם ניתוק המו"מ ביקשנו ממנו תשובה קצרה לשאלה: מהי תגובתך לניתוק השיחות להסדר־ביניים בתיווכו של שר־החוץ קיסינג'ר?

תשובת שר־הבטחון: — ישראל הלכה דרך ארוכה בנסיונה לפתור את קלוטה של מצרים להסדר חלקי. הסתבר נכונות הדדית. מצרים נהרה ציקשת ובעולם שלנו אשר רגיל כל־כך לכניעות קטנות — הוכיחה ישראל כוח־עמידה, גם נשען כזה המשא־ומתן שלה.

*

גפן: בתור שר־הבטחון וכאחראי על היונית ביותר, ואולי אף המורכבת ביותר, של מדינת־ישראל האם תוכל להגדיר את מצבנו כיום, למעלה משנה־וחצי אחרי מלחמת הכיפורים, על השלכותיה הבינלאומיות? האם התאוששנו כבר מן ההלם של האם חזר אלינו לא רק הבטחון הפנימי, הבטחון הצבאי?

שר־הבטחון: אני סבור שכוחנו הבטחוני אינו באותה התקופה־השיא שלו. אבל זהו התמונה. שכן יש תמורה לקיום מצב־שיא ההתעצמות הגדולה מאד של העולם הערבי. הבה לתאר את המצב הזה במושגים של במושגים של כורת, שכן זאת היא האמת. ערוכה היום להתמודדות במקרה שהיא ני שמדינה בת 3 מיליון איש יכולה להיות ולמכלה מה. מבחינת כוחנו הבטחוני השוות אותנו למדינה אירופית בינונית, שבבחינה מספר התושבים אנחנו רחוקים

סייג דברי בכך, שאינני סבור כי הכל כל גמור. אך אם אתה שואל אותי על — ואינך מבקש ממני מודעת־פרסומת מצב — זהו לפי־דעתי הסיכום הנכון. והנו הצבאי הבטחוני במונחים פיזיים — לכך מגיע קודם־כל לאכהות בישראל, להבינות־הנוער, אולי גם לשכנות ה־אנשים עצמם — קרה שצה"ל בנוי היום יבולים האנושיים הצעירים הטובים ביותר פעם. כה שקרה בשקט לאחר מלחמת יום — אלה הם חילופי־משמרות רציניים צה"ל, ואינני מתכוון רק לפיקוד עליון, לפיקוד בכל הרמות. כשאני מסתכל היום האוגדות — לא רק על הרמה המטכ"לית הטיבות, מפקדי הגדודים, שים מנוסה בקרב, משוכנעת במעשיה ו־ בעבודתה.

הסקפטיות היא חלק מן החופש

מוראל הייתי אומר כך: אנחנו עם ספקני. נעורר בבוקר, אז חוץ מן השכים המעוננים הפוליטיות והצנייתים הבמהוניים הרי הרו־ בקוראי את העתונים, הוא שאני חי באחת החופשיות ביותר בעולם.

גפן: אתה אומר זאת בלשון סגי־נהור.

שר־הבטחון: לא... אני אומר זאת ברצינות. עם ממנים ממשלה, כדי שיהיה לנו את ממנים שר־בטחון, שרים אחרים, ראש־ (הסדר הפוך, יותר נכון) כדי שנוכל לעשות מי יחליף אותם. אבל אינני מתברמר חושב שזה ממש טוב. ספקנות — וסקפטיות היא חלק מן החופש. רוצה במדינה, שהכול מדברים בה על תים מחולטים. אם חושב מישהו, שמוראל הפליונה ביותר של שביעות־רצון עצמית אינו אלא טועה. אני חושב שאפשר לקיים במשטר דמוקראטי. ואת, מפני שאני חש בשינוי בשתי מלחמת יום־הכיפורים. היה פרק־זמן ספקטיים לגבי ההתנגשות בין מה שהם כמעמדה המודקת של הערבים לבין ה־ של היהודים. היום נדמה לי שהרבה שואלים את עצמם שאלות לא לגבי מידת לגבי מידת הכוח: איך נעמוד מול הגדולה הזאת של הכוח הערבי? תמיד לנו אגדתי. אבל אם נעשה הערכה של יחסי הכוחות בעבר והיום, לדעתי הם ואם לא נשגה שגיאות גדולות, אני מאמין כוחות — על־אף הקושי האובייקטיבי שב־ — יהיו כאלה שישראל תוכל לעמוד בהם. נקודה, בתחום המוראלי נוסף ספק אחד ספקות. המאפיין את מחשבתנו, זה הספק אם פעם נוספת. התפקידים המרכזיים של מערכת הבטחון כל שלוחותיה, הוא להיבנות מהסיטואציה קרב מלחמת יום־הכיפורים — שלא נופתע. מסכם את דברי האלה: מה שנובע הבטחוני של ישראל — הרי שהוא באחד אולי בשיא כוחו. כה שנוגע למוראל. ישנן שהן לגיטימיות במשטר חופשי — הכוחות, והשניה עניין ההפתעה, ול־ מוכרחים לחפש תשובות כל הזמן.

מארק גפן: האם, לדעתך, נכונה הגירסה הפו־ לפירסום רב בהעבולה הכיבית, שלפיה ניפצה את אגדת הפליטות הצבאית אל?

שר־הבטחון: מבחינות רבות מצ"ד צריכה בלי־ יום־הכיפורים להזק דווקא את מה שהערבים קוראים „אגדת כוחה של ישראל". כוחה הצבאי של ישראל נובע ממעמקים; כלומר, מעצם היותרן ה־אנושי המתבטא החל בכיתת־החיילים ועד רמת־הפיקוד הגבוהה ביותר. כשאתה משווה — מי וכמה התנפלו עלינו, במה הם היו מצויידים, יתרון ההפתעה, העובדה שלישראל היה קשה להתגבר על הבלוק הפסיכולוגי — ואחר־כך אתה מסכם את תוצאות המלחמה מבחינה צבאית (לא מבחינה פוליטית), ואתה אומר שאחיזתה של ישראל ברמת־הגולן לאחר המלחמה מבחינה קרקעית היתה יותר עמוקה מאשר לפני המלחמה, ושבדרום חצינו את התעלה, אז אני אומר: למרות כל זאת הוכיחה המלחמה כושר־עמידה ושפיטה ותנופה בלתי־רגילים. עשינו כמה שגיאות יסודיות מאוד — ובעבורן שילמנו. מן השגיאות האלה צריך להימנע. צריך לחזור ולשנן פעם נוספת: אסור למדוד את מלחמות־העתיד רק לפי נסיון העבר.

מארק גפן: זו היתה אחת השגיאות שלנו?

שר־הבטחון: בין היתר, אחת השגיאות.

● היורה, הכלי, המחשב

מארק גפן: רמזת כבר על חילופי משמרות בצה"ל בכל הדרגים. מהו החדש בדמותו של צה"ל לאחר מלחמת יום־הכיפורים? מטעמים שונים אינני רוצה לעסוק פה ב„ועדת אגרנט", אבל מבחינת הליקויים שנתגלו — האם הוסקו כבר כל הלקחים?

שר־הבטחון: קודם־כל היקף הצבא. זהו הצבא הגדול ביותר — הסדיר ומערך־המילואים — שהיה אי־פעם לעם היהודי. אפילו בהיסטוריה, אם נסתכל אחורה, זה הכוח הצבאי היהודי הגדול ביותר שהיה אי־פעם מבחינה מיספרית.

שנית, הוא המצוייד ביותר, יותר מאשר אי־פעם. הוא היום אחד הצבאות בעלי הרמה הטכנולוגית הגבוהה ביותר. דבר זה ממילא משפיע על המקצועיות שלו. זהו צבא עם אלמנטים מקצועיים בכל התחומים. אפילו יחידות, שנצרו פונה באלקטרוניקה, הלכות ונהיות עתה יותר ויותר ליחידות מתוחכמות מבחינת הציוד שלהן, אם בתותחנות ואם בספינות או בטאנקים. בכל מקום ישנו היורה, הכלי המחשב. שלישית, זהו צבא מאומן מאוד. השנה כמעט שאין יחידה שלא התאמנה. היה אימון אינטנסיבי מאוד בכל הרמות.

רביעית, הארץ מבוצרת יותר ממה שהיתה אחרי כל מלחמה קודמת.

חמישית, זהו צבא בעל כובד־ראש, אשר אינו לוקח דברים בקלות. הוא יודע שעליו להתמודד עם שאלות יסודיות מאוד. וזה מאפיין את הפיקוד הצעיר יותר.

מארק גפן: היית מסכים אם הייתי אומר שאלמנט ה„שוויץ" נעלם, לעומת העבר?

שר־הבטחון: הייתי אומר, שירד האלמנט של שביעות־רצון. אבל גם המסירות גדלה. היום האנשים משוכנעים מאוד במה שהם עושים. עובדים קשה מאוד. הרבה מאוד דברים, שנתגלו במלחמה כמחייבים תיקון — הוקנו: כמויות ציוד, כמויות נשק, מצב הימ"חים, נשק קל, ארגון היחידות עצמן, ציוד נ"ס, ציוד נ"מ. דברים, שהורגש קצת מחסור בהם, גדלו מאוד, כדי שלא נהיה כל־כך תלויים באמצע המלחמה בסיוע מן החוץ. לזה יש להוסיף את הייצור העצמי.

משה טלמון: שדה מערכות־הנשק במזרח־התיכון הוא אולי מן המשוכללים בעולם ומן המשתכללים במהירות. בכמות ובאיכות. האם יש סיכוי ריאלי לגוון בעתיד הקרוב את מקורות הנשק שלנו? מהו הרצוי והמצוי במישור זה?

● אין עיכוב רציני של ציוד

שר־הבטחון: אנחנו מייצרים קודם־כל שליש מהציוד הצבאי שלנו בבית. בזה אנחנו עולים על כל מדינה במזרח־התיכון. אין מדינה שמייצרת דברים בבית כמו מדינת־ישראל, וזאת בכל התחומים. לא אכנס עכשיו לפירוט, אבל ישראל, למשל, מסוגלת לייצר טי"ל; ישראל מסוגלת לייצר תותח. היא מסוגלת ועושה זאת.

שניה, בערך הפיתוח של ישראל הוא מהמתקדמים בעולם. אין דבר שרכשנו ושלא הוספנו לו נימה ישראלית או גוון ישראלי — אם בהפעלתו ואם במיבנה שלו.

במזרח־התיכון מתחרות טכנולוגיות של שתי המעצמות הגדולות ביותר בעולם. חוץ מרוסיה ואמריקה אין היום מדינה בעולם המייצרת נשק בהיקף כזה וברמה כזאת. כלומר, כל זמן שיהיה כאן ביטוי לכושר הטכנולוגי הסובייטי — ישראל תהיה זקוקה לביטוי־שכנגד של הכושר הטכנולוגי האמריקני. אלה הם דברים המוכתבים על־ידי המצב האובייקטיבי. אנחנו יכולים להגדיל את אי־התלות שלנו על־ידי ייצור בבית — וזה כה שאנחנו עושים.

משה טלמון: וזהו הכיוון היחיד?

שר־הבטחון: היחיד — זה קצת מוגזם. אך זה הכיוון העיקרי.

משה טלמון: האם חלו באחרונה עיכובים או היו קשיים כלשהם באספקת הנשק האמריקני לישראל, ומהי התרשמותך ממידת הנכונות של מוסדות המימשל לספק לנו את הפריטים שאנחנו מבקשים אותם, לאור העובדה שאנחנו עומדים בפתח החלטות חשובות בנושא זה?

שר־הבטחון: אם אתעלם מן העובדה, שאנחנו רוצים כל דבר, יותר מהר, והאמריקנים פועלים לפי המתכונת שלהם — ויש לפעמים סתירה בין השניים — אינני יכול להתלונן על עיכוב רציני של דברים. ועד שאני אבקר עיכובים קטנים, אינני יכול להתעלם מההערכה העמוקה להיענות האמריקנית ברוב התחומים. אי־אפשר להסתכל רק על אותו מעט שלא קיבלנו ולהתעלם מאותו ההרבה שקיבלנו.

מארק גפן: אולי נחזור לעניין ההפתעה. זאת לא היתה המלחמה הראשונה שהחלה בהפתעה. זה קרה, למשל, לברית־המועצות ב־1941 ולאמריקנים בפרל הארבור. השאלה היא כפולה: האם אנחנו ערוכים למניעת הפתעה כזאת, והאם בכלל קיימת אפשרות של אתראה מוקדמת — או שמא צריכים להיות במצב של כוננות מתמדת כאילו המלחמה תפרוץ מחר או בעוד שעות?

שר־הבטחון: הייתי מצדיק להגיד, שאנחנו צריכים להיות במצב של סקפסיות מתמדת. לא של כוננות מתמדת, מפני שכוננות מתמדת תפגע, כמובן, קשה מאוד בכל ריקמת החיים שלנו. כשאתה מנתח את ההפתעה של מלחמת יום־הכיפורים — היא היתה מורכבת משני חלקים: מהפתעה פסיכולוגית ומהפתעה צבאית. שתיהן נפגשו באותו פונדק של זמן. אילו, למשל, לא היינו כל־כך משוכנעים פסיכולוגית, שהערבים לא יתקפו אותנו, אני בספק אם ההפתעה הצבאית היתה „מרשימה" כל־כך כפי שהיתה, ולזה אין לי גלולות־הרגעה. משטר דמוקראטי בדרך הטבע, על־פי הגיונו, הוא משטר המאמין בשלום. איננו משטר של הדניות ותככים. במידה והם ישנם, הם שמורים לענייני פנים יותר מאשר לענייני חוץ. מה שקרה הוא, שבעצם רוב האנשים סירבו להאמין שהערבים יקומו בוקר אחד על רגליהם ויעלו על מדינת־ישראל. כמובן, כשיש קצת רגיעה, אז היות וזה משטר דמוקראטי, ויש דיעות שונות, מיד מתחילים להגיד שיש אצלנו בטחונים ויש אצלנו הפרזות, שאנחנו לא מאמינים לערבים.

אני חוזר ואומר: אילולא הבלוק הפסיכולוגי — לא היתה ההפתעה הצבאית כל־כך חשובה. היינו קוראים לאותם הסימנים שהופיעו בשטח בשמם הנכון.

מארק גפן: ואז היינו מונעים גם את ההפתעה הצבאית במובן מסויים?

שר־הבטחון: ואז, כמובן, ההפתעה הצבאית היתה פתוחה. אני לא מוכן למכור גלולות־הרגעה לאף־אחד. אני רק יכול להגיד לך, שצריך לצאת מתוך הנחה כפולה, שמלחמה פתאומית אפשרית, ושלום אמיתי גם הוא אפשרי — ולא להתבלבל בין השניים. יש לנהל משא־ומתן כאילו יש סיכוי להגיע אליו: ולשמור על כוננות צבאית כאילו המלחמה היא בשער. הדבר הזה מתבקש ממצבנו מפני שהעולם הערבי הוא מפולג: כי יש בו שתי מגמות ומידה רבה מאוד של עוצמה. עדיין הטנדנציה היותר־מסורתית של חיסול חשבונות עם ישראל הקובעת.

מארק גפן: נדמה לי שהתבדינו גם בדיעה שהיתה מקובלת לפני 10—15 שנה, כאילו העולם הערבי המלוכד הוא הבסיס להשגת השלום. כעת נדמה, שליכוד המחנה הערבי בא דווקא למטרה אחת — המלחמה נגדנו. למעשה, מה שאנחנו עושים עכשיו הוא לנסות ולתקוע טריז איפה־שהוא ולמצוא את החוליה הקרובה יותר להסדר.

שר־הבטחון: אני סבור, שיומרני הוא לתאר את ישראל כמנסה לתקוע טריז בעולם הערבי. יותר נכון לומר, לדעתי, שישראל מנסה להתייחס לטופוגראפיה הערבית כמות שהיא: כלומר, לראות במישורים מישור ובתהומות תהום. לא אנחנו יצרנו את השוני בין סוריה לבין מצרים. לא אנחנו אלה שגרמנו להבדל התהומי שקיים, למשל, בין לוב לבין ירדן. על־כן אנחנו פועלים לפי הנתונים שלא אנחנו יצרנו אותם — ואלה הם נתונים בהחלט ובמפורש סותרים — וגם אין לנו אופציה להחליט, אם העולם הערבי יתאחד או לא יתאחד.

כמדינה קטנה אין לה מדיניות־חוץ — יש לה מדיניות־קיום. כי את כל האנרגיה שלה היא חייבת להשקיע בהגנתה העצמית. שוב, קצה לא נכון לחשוב שאנחנו יכולים להגיד לסוריה ולמצרים: תתאחדו; וללוב ולירדן — תסכימו...

מארק גפן: לא לכך התכוונתי. אבל היתה תיזה כזאת. אפילו דוד בן־גוריון סבר, כי כל עוד העולם הערבי מפורד, אי־אפשר להגיע להסדר.

שר־הבטחון: זה נכון, וכזה המצב גם היום. אבל הוא אינו נתון לשליטתנו.

● שלושה יסודות באיסטרטגיה המצרית

משה טלמון: הייתי רוצה למקד לרגע את נקודת־המבט כלפי מצרים. תהליך ההתבצרות וההתחזקות של הצבא המצרי מתחולל בהדרגתיות, וככל שהדברים אמורים בצעדים הנראים בשטח — אפילו בזהירות מסויימת. האם ניתן לקרוא היום את מגמות מצרים בשטח?

שר־הבטחון: האיסטראטגיה המצרית בנויה על שלושה יסודות שונים — פוליטי, צבאי וחברתי.

פוליטית, אני סבור, כי המגמה היסודית של מצרים היא לזכות באהדת ארצות־הברית־של־אמריקה ולהפחית את ההבנה הקיימת בין ישראל וארה"ב. כל ההתבטאויות המצריות החיצוניות מכוונות בראש־וראשונה לרכוש את לבם של האמריקנים ולהתנגן במתיקות באוזן האמריקנית. זה מסביר הרבה מאוד מפעולותיה והצהרותיה — אפילו אותם מיפגשים דראמאטיים בין קיסינג'ר לבין סאדאת, באותה מתכונת ובאותה הפאורה ובאותה אינטנציה.

היסוד הצבאי הוא, שמצרים רוצה בהחלט לשמור על עצמה או לחזור לעוצמתה הצבאית לצרכים מגוונים מאוד. ראשית, היא מצריכה — ובמידה גדולה של צדק — שהיא היילבת בצבא גדול יותר מאשר כל אחת מיתר מדינות־ערב. נוצר מצב קצת סורדני למצרים, שסוריה נראית כיותר חזקה ממצרים. זה עניין פנים־ערבי של הגמוניה. שנית, ההתעצמות הצבאית היא בהחלט מנגינת־לוואי או לחץ במשא־ומתן המדיני. שלישית, מצרים רוצה בהחלט לשמור לעצמה את האופציה ההתקפית וההגנתית כלפי ישראל. הצבא המצרי פועל די במרץ לשיקומו ולהרחבתו.

וקיים יסוד שלישי באיסטראטגיה המצרית — בעיותיה החברתיות המשקיות של המדינה. מצרים גדלה מאוד, היא היום קרוב ל־40 מיליון איש. אינני יודע, מתי היתה מצרים חזקה יותר: ב־1948, כאשר היתה בת 18 מיליון תושבים, או ב־1975 — כאשר יש בה 40 מיליון נצרכים. מצרים היא היום המדינה הרביעית בסולם־העוני של העולם הערבי. רק שלוש מדינות ערביות אחרות הן יותר עניות ממצרים: סודן, צפון־תימן והדרום־תימן.

מיצוי הכוח

4200 שנה

צוות־מחשבה

צילמה: רינה סגל

בסוף המאה הזו תהיה מצרים ארץ בת 70—80 מיליון נפש. כל מצרי רציני צריך לשאול את עצמו, ממה היא תתקיים. נוסף לכך יש שינוי פניה של מצרים, שהוא עוד יותר דראמאטי ויותר מעיק מאשר גידולה המיספרי. זה כמה שנים קיימת הגירה מאסיבית מן הכפר אל העיר. כשליש מתושבי מצרים גרים היום בקהיר ובאלכסנדריה — עם סטודנטים שאינם שבעי־רצון, עם מעמד־פועלים שאיננו מאורגן ושהוא קרבן האינפלציה. מכבר כאשר אתה אוכל פיתה וזיתים — אין זה חשוב אם יש או אין אינפלציה. אבל אם אתה צריך לנסוע באוטובוס ולשכור דירה או לקנות בגד או לקנות טלוויזיה או לקנות רדיו — אתה מקיים בו־ביום מגע בלתי־אמצעי עם הבעיות הכלכליות האופייניות את כל התקופה שלנו. כמובן, הפיליה יכולה להיות חיים טובים גם בארץ עניה, אבל היא איננה יכולה להתעלם כמה שקורה לעם. לפי הערכתנו ירדה רמת־החיים במצרים בשנה האחרונה ב־כ־ד אחוזים. זה דבר מאוד רציני, כמעט דראמאטי.

על־כן, אני סבור, כי רק המדיניות של ישראל נתונה בפני ברירה סוהרים מתעלם מן העובדה, שגם ההדיבות האחרות כך. קצה פשטני ואפילו שטחי הוא להסתכל על כל העולם הערבי דרך ה־70 ק"מ לאורך רמת־הגולן ודרך ה־180 ק"מ לאורך תעלת־סואץ. מאחורי הקווים האלה ישנן בעיות חברתיות ושאיפות לאומיות ופוליטיות מרחיקות־לכת, שאינן סטאטיות.

● מנהיגת העולם הערבי — ובאזיקים

מארק גפן: על הרקע הזה של בעיית מצרים, שיש בהן גם איזה הסבר לשיחות עם ישראל באמצעות ד"ר קיסינג'ר, כיצד אתה מעריך את השיחות הללו? הסביר אתה שמצרים, לפי מטרותיה, מעוניינת בהסדר — או האם היה כאן תכסיס, תמרון בלבד, שבא למעשה רק להשיג נסיגה ישראלית ללא תמורה משמעותית?

שר־הבטחון: כשאני מסתכל על מגרש־המשחקים המצרי, אני רואה בו שני שערים, שהם גבולות המגרש. שער אחד, שמצרים בחזה בו, הוא השער של עצמה. זה השער של נצחונות מדיניים, עד כמה שרק אפשר, ושל שיפורים חברתיים. זהו שער די חיובי. אבל אני צריך לראות לא רק, על את השער הזה כגינה אלא איזה שער היא תוקפת. השער השני הוא במערכת יחסיה עם העולם הערבי. אפילו יש לה המניעים הרציניים ביותר לצעוד בראש לעבר הסדר, היא איננה יכולה להרחיק־לכת מן השורה הערבית הכללית. היא בהחלט לא רק עומדת בראש העולם הערבי אלא גם נתונה באזיקיו, גם מפני שהיא רוצה להיות המנהיגה שלו ומוכרחה לשמור על סולידאריה, וגם מפני שהיא תלויה בו בבחינה כספית. רק לפייסל בלבד יש הכנסה מהנפט המשתווה ל־30 שנות יה.ג.י.א. (המגבית היהודית המאוחדת — הכ') של העולם היהודי. הנה יש איש אחד, שיש לו 30 שנות תרומה של העולם היהודי כולו.

מארק גפן: יודע שאתה תומך בהסדר בתנאים מסויימים.

שר־הבטחון: כן.

מארק גפן: מה הם העקרונות הבסיסיים שאתה רואה אותם כתנאים המחייבים אותנו להסדר כזה?

שר־הבטחון: אני בהחלט רואה בשטחים בסיני ערובה להסדר ולשלום. לא הייתי רוצה לבזבז את השטחים הללו על דברים מזומנים. זהו בעצם המבחן העיקרי. לא הייתי רוצה שאנחנו נוותר פתאום על שטח גדול ונימצא כמעט מרוקנים בידי עצמנו. כישראלי הייתי הולך עד גמר הפסקת מצב לוחמה, אפילו עד שלום, תמורת ויתורים משמעותיים מאוד. אבל אם המצרים אינם מוכנים לכך, איננו יכולים להיות פורקים כאלה בתחומים, שהם חיוניים לנו להגנה ופוטנציאליים להידברות.

הסתירה של ישראל היא בכך, שמבחינה צבאית השטחים הם חיוניים ביותר, אך מבחינה פוליטית חשוב שישראל תוותר על אחדים מהם. על־כן קנה־המידה הוא במה שמתרשם: אירוע צבאי או אירוע פוליטי. אם זה אירוע צבאי — אני ממליץ מאוד לשמור על הקוים הטובים ביותר שאנחנו יכולים להשיג. אם זה אירוע מדיני — אני בהחלט מציע שנוותר על חלק מהשטחים בסיני.

משה טלמון: פורסם כאילו אמרת שפעם מיספר בפורומים סגורים, שאם ממשלת ישראל תיתן את המעברים ואת שדות־הנפט בעד פחות מאשר אי־לוחמה ברורה ומחייבת, עלול אתה לראות את עצמך יוצא מן הממשלה הזאת.

שר־הבטחון: אליך: אני מעולם לא אמרתי דבר כזה.

מארק גפן: זה שייך לאותם פורומים סגורים, שמדליפים מהם כל מיני דברים...

● ערובות מצריות וערובות ישראליות

שר־הבטחון: אינני חושב שבחיים הפוליטיים — וזאת למדתי מבן־גוריון — מאיימים בהתפטרות. אתה רוצה? אתה יכול להתפטר. אבל אין אתה משיג דבר כתוצאה מאיום בהתפטרות. אין זה אומר שתמיד ובכל התנאים אהיה מוכן להישאר בממשלה. גם בעבר הוכחתי כמה פעמים, שכאשר חשבתי כי אינני יכול להישאר, לא נשארתי. אך אינני מאיים.

במצב הנוכחי אני בהחלט שבע־רצון מעמדת הממשלה. אין פירושו של דבר שתמיד הסכמתי עם כל מה שנאמר. אבל ל א הגענו לשום מבחן המחייב להסיק מסקנה. כמו כל אדם שחי חיים פוליטיים אני צריך להיות במצב שאוכל להסיק מסקנה. אבל אין זה נימוק בויכוח. זה סיכום הויכוח, ולא ראשיתו.

ישראל אסור לה להתר על עמדות איסטראטגיות בלי לקבל תמורה מדינית ממשית. נכון להציג שתי מערכות של הסדרים — מה שנקרא הסדר קטן והסדר יותר רחב — אבל אי־אפשר לצפות שמצרים תקבל את הפירות של ההסדר הגדול ותשלם את המחיר של ההסדר הקטן. ואילו ישראל להיפך, שתקבל את הפירות של ההסדר הקטן ותשלם את המחיר של ההסדר הגדול. זהו עמודו היסודית כל הזמן.

מארק גפן: אין זה מתפקידי לדאוג לענייני מצרים, אבל עלינו להיות מודעים לחששות של כל הצדדים. החשש שלנו הוא זה שאתה נתת לו ביטוי — שנחזיר שטחים תמורת הצהרה מילולית לא נקבל למעשה דבר שמבטיח את ביטול הלוחמה. מצד שני יתכן מאוד, שהמצרים שאלו את עצמם: אם נקבל עכשיו, נניח, מעברים ונכריז על ביטול לוחמה בצורה מוחלטת, האין ישראל מסוגלת להפוך את הסדרי־הביניים להסדר־קבע, משום שסכנה של תקיפה איננה קיימת עוד? האם אינגו מביאים בחשבון את החשש אשר קיים אצל המצרים, שהתהליך הזה של צעידה לקראת שלום לא יובטח, כאשר יסכימו כעת לצאת ממעגל הלוחמה?

שר־הבטחון: הבה נעמיד דברים על אמיתותם. כל צד במשא־ומתן לא משקף את דעותיו של הצד השני כי־אם את דעתו. שנית, גם בשעת משא־ומתן וגם לאחריו — אף אחת משתי המדינות איננה מתכוונת להתפשט ממחלוצותיה הבטחוניות או להפסיד את תמיכתה המדינית. אין זה כך שאחרי חתימת הנייר יישארו שני הצדדים חשופים. ככלות־הכול, אחת הערובות לקיום ההסכם — זה גם כוחה של ישראל. כך גם לגבי מצרים. אם היא תמצא עצמה מרומה, יש לה הדרכים משלה.

צריך לזכור, כי כל מצב־מלחמה בהיסטוריה התחיל ממצב של שלום, אשר קדם למלחמה. מצרים צריכה להבין שאם ישראל תנוע, תיסוג — זה כרוך אצלה במחיר כבד מאוד, פיזי ופוליטי, והיא לא עושה זאת מפני שהיא מחפשת איך לרמות את מצרים, אלא איך לפגוש אותה. ככה שהערובות למצרים הן ערובות מצריות, והערובות לישראל הן ערובות ישראליות. מדובר במיפגש בין שתי הארצות של נקודת־פשרה, כדי לשנות את המצב באיזור שאנחנו חיים בו.

מארק גפן: מהו המודל שלך להסדר־שלום כולל?

שר־הבטחון: המודל שאני דוגל בו הוא מודל מורכב. אינני מאמין בפתרונות פשטניים, כי המצב איננו פשטני. המודל שלי מורכב משלושה חלקים: ההיערכות בשטחים, צורות־מימשל יותר מגוונות — כלומר, גם אלמנטים פדראליים — ושיתוף־פעולה בנוסח איזורי־כלכלי.

לא הייתי מסתכל על ההסדר עם עיני למטה על מפה. אלא הייתי מסתכל גם מולי וגם גבוה: כי הבעיות מורכבות כל־כך. אני, למשל, מתקשה מאוד לראות קו בגדה, שיסתפק את הערבים ואת היהודים כאחד. מי שמציע קו — מציע סיכסוך חדש.

מארק גפן: וללא קו?

● אלמנטים פדראליים ושיתוף־פעולה

שר־הבטחון: ללא קו, כפי שאמרתי. אני רואה אלמנטים פדראליים והאלמנטים של שיתוף־פעולה. אילו הערבים היו רוצים באמת בשלום, לא רק רוצים אלא מוכנים...

מארק גפן: זה כולל גם את ירדן?

שר־הבטחון: אני מאמין, למשל, שחוסיין הוא הכי קרוב מקרב המנהיגים הערביים לרצות בשלום. אולם לא כל מי שרוצה גם יכול. אבל כשמגיע למצב שמנהיג כמו חוסיין גם ירצה וגם יוכל לעשות שלום, אני בהחלט יכול לראות צירוף של אלמנטים פדראליים האלמנטים אירופיים להסדר הבעיה בינינו לבינם. במקרה כזה גם יורד ערך הגבולות וערך המעורים. לעומת זאת עולה ערך שיתוף־הפעולה הכלכלי, הערך המדעי ואפילו הצבאי.

מארק גפן: לשוק המשותף ולאותו מצב שקיים היום באירופה בלי גבולות הגיעו דרך הגבולות (גם דרך המלחמות שהיו).

שר־הבטחון: בהתחלה ניסו למנוע מלחמות באירופה על־ידי הסדרים טכניים וצבאיים. אך אחרי מלחמת העולם השניה הגיעו למסקנה לתקוף את הבעיה מהזווית הפוליטית והמוסדית שלה. היום יש לגרמנים צבא גדול יותר ממה שהיה להם לאחר מלחמת־העולם הראשונה, אך בכל־זאת נראית גרמניה פחות מסוכנת. מדוע? מפני שישנו שוק משותף, וישנו נאט"ו. שם התגברו על הפחדים באמצעות מוסדות של שיתוף־פעולה ולא באמצעות של הגבלות טכניות וחלוקת שטחים.

אני מאמין שזה נכון גם כאן. אי־אפשר לתקוף את הנושא רק בדרך הצבאית, או הטריטוריאלית, כי־אם ביסודו של דבר יש ללכת בדרך הפוליטית ובדרך של משא־ומתן, אף־כי כרגע זה הדבר נראה כחלום רחוק. לפני כמה שנים חשבתי שאחד הפתרונות האפשריים (גם כתבתי על כך) הוא לצרף שלוש מדינות לשוק המשותף: ירדן, לבנון וישראל. גם היו לי שיחות בנושא זה עם מדינאים אירופיים. חשבתי שמיפגש בין שלוש ארצות על אדמה אקס־טריטוריאלית בתחום הכלכלי עשוי להוליד את התשתית להידברות בין שלושתן. אבל מסיבות שבכשיר לא אכנס אליהן, העניין לא יצא לפועל.

גם בעתיד הייתי מתחיל לפתור את הבעיה הצבאית מהקצה הפוליטי שלה ולא את הבעיה הפוליטית מהקצה הצבאי שלה.

משה טלמון: אנחנו עומדים ללא־ספק לפני חודש או חודשיים גורליים מכמה בחינות. בציור התסריטים האפשריים התייחסת קודם ל„הסכם הקטן". השאלה היא, אם בתהליך כזה של נסיגות קטנות בקצבי־זמן קצרים, גם מבחינת העומס על הכיס הכלכלי וגם מבחינת המתיחויות שילוו כל הסכם המתקדם, אין זה תסריט מסוכן מדי וקשה מדי למדינת־ישראל.

שר־הבטחון: גודל ההסכם יותר משהוא תלוי בנכונות ישראל לוותר קרקעית, הוא מותנה בנכונות המצרים לתת תמורה פוליטית. הדבר הרצוי ביותר הוא ההסדר הגדול, ולא — ההסדר הקטן. כי האלטרנטיבה לשניהם היא אי־הסדר, ואז המצב הוא יותר גרוע.

אני גם לא נתפס לדימויים כגון טאקטיקה של סאלאמי. כשאתה בא לטפל במצב פוליטי — אתה לא אוכל נקניק; אתה מטפל בנושא מאוד מסובך.

השאלה האמיתית שעומדת לפנינו איננה, איזה הסדר נשיג בינינו לבין המצרים, או לא נשיג, אלא איזה מצב ייווצר במזרח־התיכון לאחר השגתו או אי־השגתו של הסדר כזה. כי הסדר הוא ככלות־הכול דבר בהחלט קצר־כנפיים, מוגבל בזמן ומוגבל במקום. אם נשיג הסדר — אינני רואה סוף לבעיותיה של ישראל. אני רואה אולי סיכוי נוסף. אך הסדר בינינו לבין מצרים היה משאיר את השאלה הסורית פתוחה. הוא היה משאיר את האינטרסים הרוסיים חזקים ומחפשים עגינה במזרח־התיכון. מה שאנחנו היינו משיגים כאן זוהי הורדת מתח בינינו לבין מצרים, אולם לא חיסול מתחים במזרח־התיכון. גם הורדת מתח בינינו לבין מצרים היא מטרה רצויה. היא אולי תיתן את אותותיה גם בירדן — פחות חושב בסוריה, פחות בלוב, פחות בעיראק. אינני יודע איזו השלכה תהיה לכך בסעודיה או באלג'יריה. אלה הן נקודות־מפתח בעולם הערבי. אבל אני מניח שהסדר, אם יושג, יתן לנו פירות בכמה מקומות. לגבי היחסים עם ארצות־הברית־של־אמריקה — אם אני משווה מצב של אי־הסדר עם מצב של הסדר — עדיף במעמדה של ישראל מצב של הסדר.

משה טלמון: כל סיבוב של קיסינג'ר מלווה באווירת טבעי כמעט בפתיחות בגבולות. בסיכום לאחור של המתיחות אשר שררה בחודש אוקטובר בסוריה ניתן לומר, שהצעדים שנקטה ישראל פעלו פעולה חיובית להפחתת המתיחות ולייתור זהירות מצד סוריה. האם גם לצעדי הערנות, שנקטה ישראל בסיבוב הנוכחי, יש השפעה דומה?

(המשך בעמוד 20)

هكذا من الاصل

אנטישמיות בימינו היא טשטוש הגבול בין יהודים לישראל

[illegible] זו שנאת היהודים מני הגזע השמי, פושטת צורה ולובשת צורה. הדבר האופייני לה בימינו הוא [illegible] של מיתקפה מדינית בידי מנהיגי מדינות־[illegible], שהם עצמם בני משפחת־שם. במאמציהם לבודד את ישראל, בתחום מדיני וכלכלי, אין השליטים הערבים נרתעים מטשטוש הגבול בין ישראל־המדינה לישראל־העם. אולם, [illegible] שבכל העובר אותו מעלה את צל־הרפאים של זמנים [illegible] סכנה זו, נגד החייאת הטראומה של העבר, פרי האפליה הלאומית והגזעית, מתגייסים כוחות־התבונה וההומניות בין טובי העמים. השאיפה והחתירה לנצחון „בני אור" על „בני־חושך" היא שמנחה דרכנו גם במערכה זו.

מאת

י. רונקין

[illegible]

[illegible] של איבה

[illegible]

צות שונות כמות חדשה: שינאה למדינת ישראל; האנטישמים שנתר־ בוד התחילו להתחפש בישראל כ־ בתסק נגד היהודים בארצותיהם צין זו בשים ויותר מצידנו על אד־

אדם ועם. המטרה בשלמת של צי־ בורים והרבנית יכול יהודי להיות אזרח נאמן למדינה בה הוא גר, ו־ עם־זאת לתמוך במדינת־ישראל ול־ הזדהות עם מאבקה הצודק.

ובכן, על שונאי היהודים הישנים, מקרב אנשי־הדת והכמורה המורדים את היהודות מטעמים היסטוריים, או מקרב אנשי־הימין השמרנות הרו־ אים ביהודים „מהפכנים מסוכנים" ו־ מזואזי פני־תבל „מסבבי־בריתות", או מקרב אנשי המעמד הבינוני והמק־ צועות החופשיים, הרואים ביהודים מתחרים מסוכנים, בעלי יוזמה ותו־ שיה, כמאמר הרצל: „אין הם מתנ־ בים אותנו בגלל תורותינו אלא בגלל יתרונותינו" — נוספו בימינו אנטישמים מטעמי ניגוד מדיני ו־ רעיוני למדינת ישראל...

אגודת הקשר העולמי

הגישה המעמתית המתוסבכת כלפי היהודים, כפי שתוארה במלים להד־ טות על־ידי פינסקר, הרצופה בימי־

אבות הרעיון הציוני הניחו, כי המדינה היהודית תביא להצטמקותה והיעלמותה של שינאת־היהודים; יהודים, שלא יעלו למולדתם יוכלו להתבולל, להיטמע, להיבלע, בשקט ובאין מכלים דבר בקרב הגויים. אך כדבר הזה לא קרה, כידוע.

ראשית, הגויים — גם לאחר השו־ אה ולאחר כל הטראומות הגדולים ש־ באו על זמננו — אינם מוכנים לקבל לתוכם את היהודים, ואין היהודים, ברובם, מוכנים להפסיק להיות יהו־ דים. ביחוד נוכח קיומה וצמיחתה של מדינת־ישראל.

שנית, הגורם הלאומי, שהשפעתו אמורה היתה לפחות, נתגבר־והלך, בשבטים חדשים בקשו מקליטתם ד־ עלו על הבמה, תוך שהם נוטים לאר־ אתה. להכיר את גורם המאבק הסר־ דיאלקטי־מדי בימוד המאבק הגוש־ לעומת [illegible] את גורם הכרעה של ה„כפר העולמי" (בנוסח הסינית) נגד ה„עיר העולמית", והיהודים — תושבי ה„עיר" מדורות — הם חלק בלתי־נפרד מבנה שליטית. עדיין היהודים בפיזור צומדים. הרף כל הגדודים־והגמודות שבתהליכי עם תקומת מדינת ישראל, הרי רק 16 אחוזים מהם מכונסים בישראל, ואילו 38 אחוזים חיים בארה"ב, ברוסיה הסובייטית, במערב־אירופה, באמ־ ריקה הלאטינית ובשאר מקומות־ פזורה קטנים־יותר.

רביעית, הסיכסוך הישראלי־ערבי גורם וגורר תוצאות־לוואי. המזינות את השינאה הישנה ומקנות לה ממד חדש.

בברית־המועצות, למשל, מציגים את מדינת־ישראל כהתגלמות כל הר־ רעה, זאת כדי לרכוש את אהדת הערבים. האוכלוסים שמחים נרתמים בגלי „הסיעות־פתח" בצורך־המדי־ נות הגולמי. אך התוצאה היא, ש־ בעיני הגויים בברית־המועצות מיטשטש לא־ אחת הגבול בין ישראל ליהודים. השינאה לישראל עוברת לא־אחת על היהודים, ולהיפך.

ומה שברוסיה הסובייטית הוא נב־ דר התוצאה־לוואי של הפיסת אופור־ טוניסטית מדינית־ומצביעות — ב־ ידי שליטי־ערב היא מטרה מודעת. שלי־ טי־ערב והתומכים מימין ומשמאל מטשטשים פני ישראל ופני היהודים התושבים בישראל, כדי להרתיע את היהודים בארצות שונות מלהתגייס ב־ שביל מדינת־ישראל. הם מפיצים את הגיר־ סה, כי היהודים הגרים בארצות שו־ נות והנמצאים בישראל הם בעלי „נאמ־ נות כפולה". הם נאבקים בעת־ובעו־ נה אחת לשתי מדינות, דבר שאין לסובלו.

והרי כמובן תפעולת מוג, כי ב־ מדינה דימוקראטית המכבדת זכויות

נו במידה רבה כלפי מדינת־ישראל: בעיני הימין המסורתי, אילי־הכנים והחוגים ההון הקשורים „קשורים־קשר" לפולט־שמעם הערבים, מדינת־ישר־ אל היא גורם המסכן את היציבות במזרח־התיכון, מערער את „האינטרסים המשותפים" והעוכר ה־ שלווה בעולם.

ובעיני „השמאל החדש", ערב־רב של אנשי־דרך ותועי־לבב, מוצגת מדינת־ישראל כמשרתת את האימ־ פריאליזם והריאקציה המפריעה ל־ תנועות־השיחרור הערביות.

גם האגדה על „קשר יהודי עול־ מי", שהחלה כצל־רפאים בדורות אחרונים על שני עמים וארצות, עו־ דין משרתת דרכה, אם כמימתם ה־ כמוסה של יהודי־התפוצות, ואם כ־ חוכמת „התקשורת" של מדינת־ ישראל. „צד מרת־תרת" הבעייה ה־ זאת, מטומות — בידי מי? בידי אילי הנפט הערבים, שלוחים פי־ אודאליים בעידן המודרני, ה־ מאיימים באמת בהשתלטות על העו־ לם בתוקף עתודות הנפט ותוצפות הבצע ההפקר־הבצעה, שאינו יודע שבעה.

הקשר בין נציגי ההון הערבי ד־ בין תיפוחת ה„גוי־מיים" בולט ב־ מיוחד בארצות אמריקה הדרו־ מית הלאטינית. בארצות אלה מפיצים ל־ לאחרף ספרות אנטישמית היוצאת לאור בארצות־ערב. בשנת 1968 הכין המכון האיסלמי בבירות, להפ־ צה בעולם (באנגלית ובצרפתית) 300 אלף עותקים של „הפרוטוקולים של זקני־ציון" — זו היצירה „הספ־ רותית" המדעית לשמצה של אנשי „המאה השחורה" ברוסיה הצארית, שחוברה והוקמה לשם הטבעת הפו־ גרום כת 1905 בדם יהודים, וזה המכשיר שבו ליבו הנאצים את המיתוס „די־ מוני־הרצחני" של היהדות העולמית, המקדירה עגיר־תבל ושמה כפה על עולם־ומלואו.

אנטישמיות של השמיים, של בני־ שם, היא תופעה חדשה. הזו צצה ועייש באילן העמיק של שינאה לישראל־העם. וזו הופיעה על רקע המלחמה, על רקע השינאה לישראל־ המדינה. הדבר המוזר הוא, ששלי־ טים ערביים, אשר עוצמת הנפט ו־ ממון ופחד עולם המוכן לעמוד על

— ראו כי טוב, הם ראו כי „הולך", כי אפשר להטיל מורא על מדינות נאורות, דימוקראטיות, מפותחות, ו־ להביאן לידי התרפסות, ועל־כן עוד־ הילד לצעות טישטוש בשום והשוקה והמוסימה — נגד יהודים נגד יש־ ראל בכייהוד. הדרישה המוחצפת של שליטים ערבים להוציא מכלל עס־ קות פיננסיות, שהם (הערבים) מ־ עורבים בהן, באנקים שבבעלות יהו־ דים — המודיעה אם העולם, אך גם הבגיזה שפישה והקמוס בבירות, ראשונה לבבנים היומה כמובן צר־ פת. זו צרפת, עיש הסיסמה המפור־ סמת, המודעה, מקום המהדלידות של המהפכה הגדולה, מיהרה להי־ כנע: ממשלתה מצאה לטשטש ולומר: אל תצירו ואל תעזרו, ואל תגבחו — אולם כל הענין יבוא על מקומו בשלום.

אנטישמיות של השמיים...

עד כה טענו נציגים של ההון הערבי הנפטאי: „אנחנו רק נגד הציונות, רק נגד הציונים. אפילו לא נגד ישראלים. אנו אנטישמים? היתכן? הרי סתירה גדולה מזו! הן אנו בשר מבשרם ועצם מעצמם של בני הגזע השמי, של בני שם, וכיצד נוקם זיו צמה באים ואבי־ התם, אם לא־לומר בואבי־התם. ומ־ צורדים מן הרפיון הכללי וריצו־ רגליים להיכנע של ראשי־עמים נאורים — ועקירים הגבול בין יש־ ראל ליהודים, בין שנאת־ישראל־ המדינה לשנאת ישראל־העם. הם מבקשים לבודד את מדינת־ישראל מכל בעלי־בריתה הטבעיים, היהו־ דים, ולוצור סביבה אדמת־סחף...

לכאן שייכת כמובן פרשת הבעייה הפלשתינית והתהודה רבת־האהדה שיש לה צמה בעולם.

רבים בעולם, מאנשי־הקידמה ו־ מודרני־האור כאחד, שכחו מה עלה בחלקם של היהודים רק לפני דור אחד. רבים מפקפקים יוסו צויין ל־

מדינת ישראל, שבכיבול גרמה רעה לערבים „בגירשה" אותם מעל אדמ־ תם. הם מתעלמים מכך, שמראשית בואנו לארץ הושטנו ידנו לשלום עם שכנינו. אך ערביי ארץ־ישראל, בהסתת ממנהיגיהם הרעים, דחו את ידנו הפושטת ואת הנענה, שיש מ־ קום לשני העמים בארץ אחת, ולא עוד אלא שגמלו על כל הצעת פשרה שלנו במעשי־איבה והתנפל־ יות ואף קראו לעזרה את אחיהם מסביב, למלחמה, בתגובה על הצעת חלוקתה של הארץ לשתי מדינות, יהודית וערבית.

הבעייה הפלשתינית — תהודה ואהדה

רבים שוכחים, כי גם כיום מוכנים אנו להחזיר את רוב השטחים שכ־ בשנו במלחמת ששת־הימים. כי כי־ בושם היה תוצאה של תוקפנות מצד הערבים, אילולי תוקפנות זו לא היה בא הכיבוש. וכרגע שתיפסק ה־ תוקפנות הזאת והיה במקום כי שוב לא תבוא התנפלות עלינו — ייכון שלום. הבעיות השנויות־במח־ לוקת יבואו על פתרונן, בכלל זה גם הבעייה הכאובה של הפלשתינים. אף כי שום שווה של הגיון ושום בחינה של צדק אינן מחייבות, כי לעם הערבי־הפלשתיני יהיו שתי מ־ דינות: אחת ירדן (שרוב תושביה פלשתינים) ושנייה — בגדה המער־ בית וברצועת עזה.

אכזבה קשה גרמה לנו בשל יחס־ סם של הכושים בארה"ב, שהם כ־ 20 אחוז מכלל האוכלוסיה שם. יהו־ דים בעלי השקפות ליבראליות עמ־ דו, ברוח מסורת־הקידמה והצדק של העם היהודי, לימין הכושים במלחמתם לשיוויון־זכויות. אולם בזמן האחרון, עם דחיקת־המנהיגים הכושים, הנבונים והאחראים מעל הבמה, גברו הקיצוניים והם גומלים לנו רעה תחת טובה: במקום לסייע במידה ראויה ליהודים ולישראל, תומכים הם בעניין הערבי, שנציגיו מפגינים גם הן־תרעמה, כדי לקנות ליבם ודעתם של כלי־התקשורת ועסקני־ ציבור בצורה אחת.

גם המשבר הכלכלי בארצות המע־ רב גורם לכך, ששוב אין רואים את היהודים כקורבנות־של־רדיפות וכ־ נושאי מורשת־סבל, אלא כאנשים מצליחים, מבוססים, המעורדים קיג־ אה על רקע של מצוקה מסביב ד־ נוכח המקצועות המסודרים (מסחר, בתים, השכלה, מקצועות חופשיים) שבידי יהודים.

השפל הכלכלי והשתלטות ההון הערבי על מיפעלים ומוסדות בארצות הברית הם הסכנה הגדולה ביו־ תר המאיימת בשעה זו על יהודי ארה"ב — כך הכריז לא־מכבר הב־ רי רצ־הנשיאים של יהדות ארה"ב. הכרזה המזכירה את מאמר חז"ל: „כשפורענות באה לעולם אין מרגיש בה תחילה אלא יעקב"...

הלבוש החדש והמנוסה הישנה

מאמצם של מנהיגי מדינות־ערב לבודד בידוד מדיני את מדינת־ היהודים ולייבש סביבה מקורות־ אהדה מסתייע בתמורה שחלה בעו־ רך העולמי עם עליית משקלם של עמי אסיה ואפריקה. בעוד שעמי אי־ רופה הכירו — לחיוב ולשלילה — את היהדות אם־תורתה של הנצ־ רות, וטובי בניהם ביקשו לתקן — לאחר מאות שנות רדיפות והתעל־ לות־דורן — את העוול, לא ידעו עמי אסיה ואפריקה את העם היהודי. את סיבלו ותהילתו, את בשורתו ועצותו, את „יהודי־דרכו ועומק־ חותמו על פני ההיסטוריה. להם אין כל הרגשת־אשמה וכל זיקת־חובה כלפי יהודים. להיפך, בעיני מילי־ ונים בני אסיה ואפריקה מצטיירת מדינת־ישראל, שבלב העולם הערבי, בדמות המיעוטים הלבנים, שבצעד

קה בקרב אוכלוסיית אסיה ואפרי־ קה השולטים לעצמם. „מעמד היהודים בעולם — כותב בצדק יע־ קב טלמון בספרו „בין לאומיות והדי־ דירה ב„עידן האלימות" — נעשה לא על־ידי מעשיהם שעשו, אלא על־ ידי הדימוי שהודבק להם, וכבר את תעודת שיילוק של שקספיר, אשר מימיו לא ראה יהודי"...

מצב דו־ערכתי בסיבתו זהו הגו־ בית הרבה־לבבית, שמסצב בקרב ה־ עמים החדשים. זה עשה גולדה, וב־ קרב צעירים יהודים, שאצלם הרבי־ שות המסורתית והתלישות הלאומית משמשות מגוי ומתמיד בהרעבותית. הרגישות האנטישמית לצעירים יהודים כלפי צול האי־צדק — פרי מסורת־ הורות של עמם — מביאות אותם לה־ לות בשליטים הקולוניאליים של תב־ בר את האשמה לעוני ולפיגור, לי־ דחוקות ולעירבוביות שבהם שרויים מאות מיליונים בעולם השלישי, ה־ עומדים על סף רעב ומעוררה ידם לפתור בעיותיהם גם בעידן הטכנו־ לוגיה־המדינית החליטו הרעיונית. „המסורתית" אומריה, מביאה את ה־ צעירים היהודים לכלול גם את מדי־ נת־ישראל בכלל המשטרים המיוסי־ דים של אתמול, העמשים הלאים המניבים חוב לאי־שיווי בלפי העמי־ עמים, עניים ואביונים...

רבים מבני־עמנו בתפוצות פוש־ עים על־ידי צבעי־השפות, שבהם מתוארת מדינת־ישראל בפי משטאיה משמאל — כ„תוקפן אימפריאליסטי" וכ„כובש קולוניאלי"... ואם נוסיף

לכך גם את גילויי האנטישמיות המסו־ רתית־תמית, בכל דור ודור, ביתוד בעת משבר ולקיר־עולם, של יהודים לברוח מגורל־עמם ולהתנער לבנש אזרחים חופשיים של ביון־התרבותם זו, הרי ניצבת לפנינו תמונת הבעיה־ הדיה...

מבויות מלכלית התגברות והמבגר־ שונות וכלכי שלובות זו בזו בכל מ־ קומים בכל הארצות, ואין ארה"ב, הריכוז היהודי הגדול ביותר בימינו (שליש העם היהודי), יוצאת מכלל זה. בצדק הזהיר הרבות ג'ורג' מק־ גי, נשיא האיגודים המקצועיים הא־ מריקניים, מפני פתיחות גזעית על רקע המשבר מצוקה הכלכלי של אר־ צות־הברית.

שלוש תגובות

גילויי האנטישמיות המדינית יוצ־ רו את המערכה של מנהיגי מדינות־ ערב לבדידות המדיני והמוסרי של ישראל עוררו בקרב יהודים בעולם תגובות שונות. התגובה הישנה הי־ גורמת היא זו של מחיקון־עצם ו־ היטמעות בזולת, של תשוקה להיטמע, להיבלע, להיעלם — תוך הדריקה־ שייניים על גורלו של העם, ומנוסה מבלבלי־מעמדה וקשיי־דרכה של מ־ דינת ישראל. תגובה שנייה — של התכנסות בקליפה הישנה, אם מתוך יאוש והיסכמה ושלילית כל הדגלים

(„כל העולם לנו גורדים") ואם מ־ תוך המסורת העתיקה, מסורת הר־ עננה שעגו אבותינו בשנות הרעה בהסיקום כלפי עולם ושליטיו: „יש־ מעאל כאריה / ועשיו כנשר"...

התגובה השלישית היא של החיי־ את הטראומה של „שבר בת־עמי", של ימי היטלר והנאצים, של איבת רוצחים מזה ושתיקת שמרנים מזה, הטראומה של השואה, המלווה כבל כל יהודי גם בבהגירייניות, וצליה ב־ מסתורים תבכה נפשו...

אין ספק, כי מכל התגובות הללו, הלוקות אם בהפרזה ואם בטעות מעיקרה — התגובה האחרונה היא התגוססת ביותר, כי היא דורכת את החושים ואינה נותנת לשקוע ולשי־ כחה, להירדם ולהרדים, ומוטב כך, מאשר מחיקת־צלם, ופשיטת־צורה, או בקשת מפלט בין העמים שאינן עוד...

*

המערכה של מדינת ישראל לפרי־ צת המצור מסביב והמערכה של יהודי העולם לקיום לאומי ולהרחקות האנטישמיות מזה והתבוללות מזה, מצטרפות לכלל מאבק לאומי גדול אחד. המאבק הזה צריך אורך־רוח, ראיית הנולד, ואמונה בנצחון „בני־ אור" על „בני־חושך".

אמונה זו בנצחון האור על החו־ שך, הקידמה על הנסיגה, השלום על המלחמה, הרוח על החומר — היא ממיטב ערכי־המסורת של עמנו והיא שעמדה להם ולנו עד־היום.

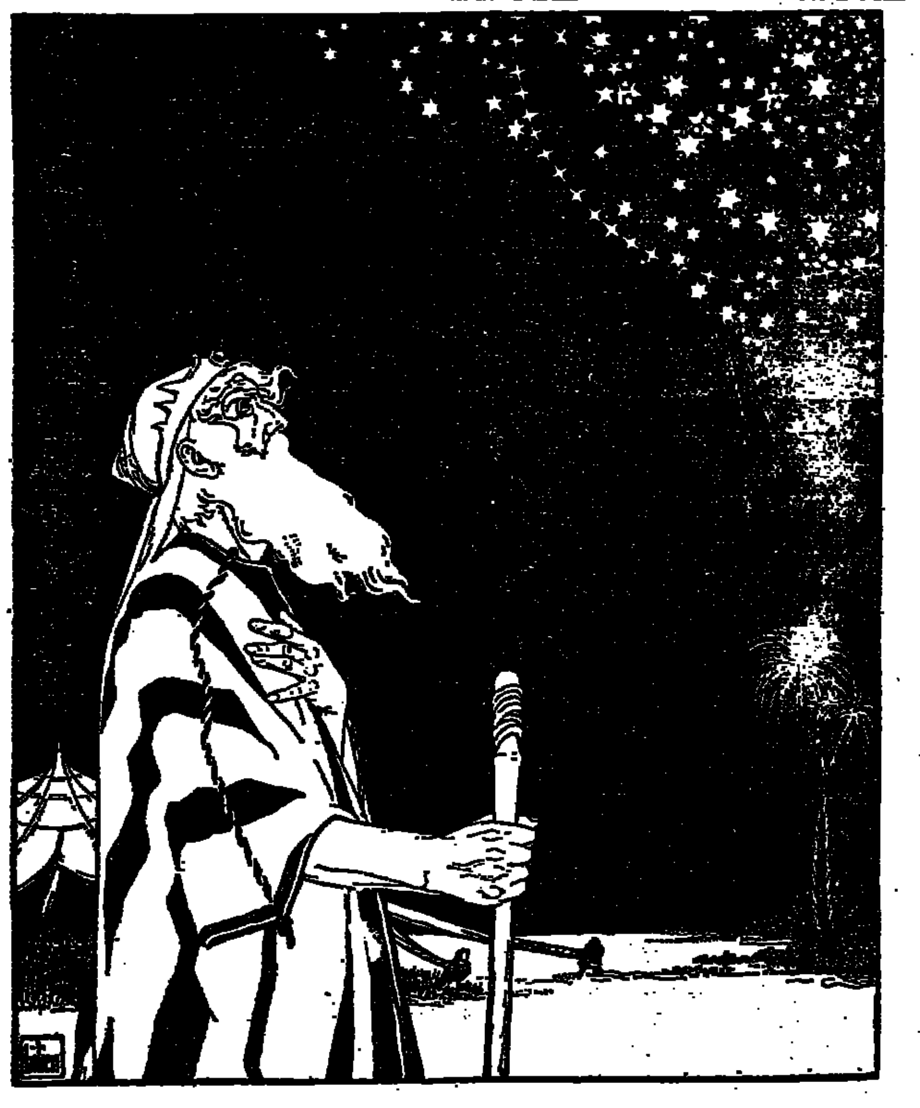

מה הברירה האמיתית

בוועידה האחרונה של הקיבוץ הארצי נבחר ועד־ פועל חדש. לזכותה של הנהגה זו אפשר לזקוף הישגים רבים בתחומי היצירה הקיבוצית, אך בלי ספק מותר להטיל עליה גם את האחריות לכמה התפתחויות מד־ איגות בתחום הרעיוני והחינוכי. יש המבקשים להסביר את הכשלונות בעובדה, שצעירים החליפו את הוותיקים בהנהגת התנועה. אך האמת היא, כי חידוש זה היה צורך השעה, אם כי, לפי טעמי, לא בצורה הקיצונית, כפי שהדבר נעשה. אולם לא גיל חבריו, כי־אם שיטת פעולתו, היא שקבעה את מידת ההצלחה של הוועד הפועל היוצא.

מאת

רישארד ויינטראוב

אינני מניח, כי הנהגת הקיבוץ הארצי ראתה בעין יפה התארגנות של סניפים מפלגתיים מתנגדים בקרב הקיבוצים. התארגנות, שהפרה את יסודות השותפות הרעיונית־הפולי־ טית של השומר הצעיר וסילקה את הריקמה האורגאנית של חברותנו ה־ קיבוצית. לא הכוונות היו בעיקרי ההנהגה החדשה, אלא גישתה ה־ מוסמית, שיותרה את האופי הד־ דימוקראטי עם סלונאגניות עיוורת ובלתי־מודרכת. השותפות הרעיונית אינה ניתנת מאליה ומוליכה פעילה ומאורגנת היא צריכה.

איזון שהופר

אינני מאמין, כי הנהגת התנועה צפתה מראש את התוצאות הצפויות, שגלולו להשתור הרוחנית של הנוער שלנו בגיל המימך, בשמירה של אמירת ההישגות המהפכנית. אך לא היה בכוחה למנוע תוצאות אלה, כיוון שהניחה לאחריה זו להשפיע של דעת המתבגרים. וכך הופר האיזון בין החינוך המעשי והחינוך המשימתי החלוצי. אמנם לא ייתכן בחברה הקיבוצית חינוך סמכותי, שכן חברה זו היא במהותה חופשית והלונטא־ רית, אך היא גם (מתוך רצונה ה־ חופשי!) משימתית־חלוצית — ו־ דבר זה צריך למצוא את ביטויו גם בתחום החינוך.

חסידי המבוכה, המוצלים חהלו־ ראליזם המאורגן במוצגו, המבקשים להשתחרר מכבלי ההכתובים הבאים מלמעלה כביכול, מסתמכים של ה־ היסטוריוסופיה אשר לפיה היו ה־ חיים הרעיוניים בקיבוצנו בעבר מוכתבים באורח סמכותי־כפייתי, שלא השאיר מקום לחירות מחשבה, להילוקי־דיעות ולמאבק המשמי לחינו. אך אהר ההיסטוריוסופיה מסולפת מעיקרה, והאמת על אגדת שומרקמר בקרב ירוידינו מאז ומת־ מיד. לא נוכל לאמת, אם נקבע, כי אולי מעולם לא היתה חברה, שבה התנהלו החיים הרעיוניים בא־ ורח יותר חופשי, תוך עיונות מרו־ רכי של כלל החברים.

אמנם היתה תקופה, קצרה יחסית, שבה הגיעה התנועה להרגשה שלי־ מות רעיונית, כמעט ללא קרע. אך לא היתה זו אחדות כפויה וסמ־ כותית, של שיתוק רעיוני, כי־אם אח־ דות של אחוה לרומים, שליכדה את השורות והטביעה את כל ה־ לבבות בתחושה של צידקת דרכה של תנועתנו. היתה זו התקופה של מלחמת השיחרור ושל הקמת מפל־ גת־הפועלים המאוחדת. אחרי שנות השואה, עם הקמת מדינת־ישראל, בימי העלייה ההמונית, והנוער, כמובן, כל הספקות בצדקת דרכה של הפיתות החלוצית. הבטחון ב־ דרך זו היה שלם ובלתי־מעורער. אך האמנם היו בטחון ושלימות אלה

פרי של אינדוקטרינציה, של כפייה מלמעלה, של תכתיבי ההנהגה, של עריצה בחירות המחשבה?

חברה דימוקראטית וחופשית

היאה התלכדות של רובנו של הציבור שלנו התגברות אמונתו ב־ צידקת הסוציאליזם המהפכני וב־ נצחונו הקרוב — אחרי אימי ה־ נאציזם וזוועות המלחמה, התייצ־ בותה של ברית־המועצות בראש ה־ מאבק האנטי־פאשיסטי, תמיכתה הפעילה בהקמתה של מדינת־ישראל (ובגידת ההנהגה של מפלגת־העבו־ דה הבריטית בעניינינו). האמנם גם כאן פעלה דווקא הכפייה ההכתבית?

וכך היה גם המצב לגבי הדביקות השלימה בעקרונות הקיבוץ, באורח חייו ובשיטת החינוך של השומר הצעיר. לאור חלקה של תנועתנו במרד הגטאות, עמידתם של הקי־ בוצים ותרומת חבריהם לנצחון ב־ מלחמת השיחרור והתנופה ההתיי־ שבותית הגדולה — היתה אמונתנו ה־ שלימה ביסודות הקיבוץ אך טבעית ונתונה כאילו מאליה.

מעולם לא היתה קיימת בתנועתנו, ואף כיום אי־אפשר שתתקיים, ברי־ רה בין משטר כפייתי־סמכותי ו־ לבין משטר של דימוקראטיה וחירות המחשבה.

תמיד היינו חברה דימוקראטית וחופשית, ובדרך־כלל במהלך ה־ היסטוריה של תנועתנו סערו בה מחלוקות וויכוחים, תוך פעילות רעיונית ערה. גם כיום רחוקים אנו ממידה גדולה של שלימות ואחדות רעיונית ורבו הלבטים וחיפושי ה־ דרך בכל התחומים. אך הדבר אינו מחייב כלל פתיחת כל הסכרים לפני נחלים המסתפקים בהצגת שאלות ללא בקשת תשובות מחייבות. ה־ ברירה האמיתית, שאנו ניצבים לפ־ ניה, היא בין הגררות עיוורת אחרי תהליכים סטיכיים, בין השלמה עם הסתר־אחריות ולבין הדרך שבה מש־ תלבים יסודות הדימוקראטיה והחי־ רות והאמיתות במאמץ קולקטיבי למען המשימה החלוצית של תנוע־ תנו.

בכוחה של ועידתנו הקרובה להת־ גבר על שגיאות העבר ולהתוות דר־ כים לתנופה מחודשת בכל תחומי חיינו, שהוא נישאת על שכם רוב חברינו ומודרכת על־ידי הכרת שליחותנו ההיסטורית.

יום השייכות — כיצד

[illegible] צורך בהוכחות היסטוריות וב־ [illegible] מן המציאות, כי מאז נפילת [illegible] — הגיעו לא בהוראת ה־ [illegible] של שנות החורבן והשואה — [illegible] הדת במלאת תפקיד משמר [illegible] בדרך שנילוה בעבר. אמנם, נח־ [illegible] אם לא גויה, כי גם באורח [illegible] על יהודים חילוניים — אם לא [illegible] זיקתם לעצם — הניחה הדת דפו־ [illegible] הכותבים אותותיהם ביחוד ב־ [illegible] אותם הדפוסים הללו הם [illegible] בעיקרם והוויה דתית היא [illegible] והלאה.

[illegible]

תוך בטחון בלתי־ניתן־לערעור בצדקתנו כעם ש־ זכות לו לשוב ולהתרכז במולדתו ההיסטורית. ואילו כלפי פנים חייבים אנו לבחון תהליכים הפוקדים את חברתנו ולשאול מה לעשות ולא עשינו עוד לתי־ קונה.

שלושה יסודות

לפני קום המדינה, במהלך התפתחותה, היתה חברתנו ערכית. בכל מקום, זו ההנחה המקובלת על רבים. ערכיות זו במה היא התבטאה? לפי מיטב הכרתנו היו בה שלושה סימני־היכר: ההתנדבות, ההזדהות והפריפמאס החלוצי.

ההתנדבות נבעה לא רק מן הרצון החופשי של בני היישוב, אלא גם ממיבנהו הוולונטרי, בהיעדר אמצעי כפייה ממלכתיים. הדוגמה האישית ודעת הקהל כוחם המחנך ו„הכופה" היה רב ביותר. ההז־ דהות היתה רעיונית מעיקרה. כמעט כל אדם ביישוב ראה את עצמו „שייך" — שייך לאחד הזרמים הרעיוניים של התנועה הציונית. והיתה זו שייכות אקטיבית, שאדם מן היישוב השתבח, אף התגאה בה. האידיאולוגיה נודעה לה מישקל רב בחיי היחיד ובחיי הכלל. אפשר לומר, כי האירגון הרעיוני־ פוליטי, לשון אחר — התא המפלגתי, מילא חלל רוחני ריק, בהיעדר זיקה דתית אל תא קהלתי או אל בית כנסת.

אשר לפרימאס החלוצי, הרי הוא לא התבטא בכך, שכל העם בבניין היו חלוצים. אלא שבסולם הערכים נחשבה החלוציות כערך עליון. יתירה מזו, ממקור החלוציות נבע הנסיון לבנות בארץ חברה ללא פערים סוציאליים. הדוגמה המשכורות המשפח־ תיה הכוכה, בחינת לא יוכר זל לפני שוע. לא הבורה ראוותנית. שידום של בעלי הסטאטוס בה כל הפליגה עליה בחוגם של ראשוני מצביה. אלא שבברבות הימים, וביותר שאת אחרי קום ה־ מדינה, נשתבשו אורחות החברה הישראלית וניטש־ טשו סימני ההיכר אשר ייחדוה בראשית ההתהוות.

בחלל הריק

אכן, חל פיחות של שלושת ערכי־היסוד — ההתנדבות, ההזדהות, הגבורה החלוצית. המציאות הישראלית מנחילה לנו יום יום את המורה שב־ אכזבה. לכאורה, את המדינה, שאליה התפללו דורות, שעליה נהגו חיינו אלפים, ממטב בנית, צריך היה כל יהודי לשאת על כפיים נקיות מכל

רבב של מירמה העלמה. והנה לא כן הדבר. פשי־ עות כלכליות מתגלות חדשות לבקרים. הן פשו בצמרות של מוסדות ציבור ומדינה. הרי על כך ניתן להיאמר: אם בארזים נפלה שלהבה...

עם־זאת אין להיתפס להכללה. בצד מירמה ו־ עקיפת חוקים עוד יש גילויים לרוב של התנדבות ושל אזרחות טובה — שאם לא כן, אנה היינו באים? כבר אמרו קדמונים: באין חזון יפרע עם. יהרי האמת היא, כי זיקת רבים לחזון נתרופפה עד מאוד, גם לא המה כלי מהיעדר זיקה זו נובע בין־השאר ריבוי מיספרם של היורדים מן הארץ, בחינת „מקום שם טוב לי, שם מולדתי".

אין חזון יכול להתקיים לאורך־ימים בהפשטה ובברטילאיות. סופו להלוף, בלי להותיר רישומו בחיי אדם, אם אין צדים לו צורות מחייבות. דת

מאת

יעקב עמית

ישראל ידעה את הסוד הזה, היא העמידה מצוות על האדם, היא ערכה לפניו שולחן והוליכתו מיום ראשון ועד יום אחרון באורחות חיים ברורים ו־ מוגדרים. עם התרופפות הישושי הדת צלול היה להיווצר חלל ריק, ואמנם, נמצאו פורקי עול, אשר ביקשו להיטלש מהגורל היהודי על־ידי היטמעות בסביבה הנכרית. אולם היה זה מזלו ההיסטורי של העם, שאל תוך החלל הריק פרצו בכוח צלומים תנועות רעיוניות — וראש לכול התנועה הציונית — אשר ביקשו אף הן, כל אחת על־פי דרכה, להעמיד מצוות עשה על נאמניהן. אפשר לומר, בלי חשש של הגזמה, כי בימי עדנה מילאו תאים רעיוניים מפלגתיים אלה את מקומו של האירגון הקהילתי וכך נבנעה לא במעט סכנת האטומיזציה בחיי ה־ כלל היהודי. אבות זו חלה ביחוד על החברה ה־ ישראלית בשלבי ההתהוות הראשונים.

שברון של אידיאולוגיות

ברבות הימים, דווקא בשנות קיומה של מדינת ישראל, חל פיחות במישקלן של אידיאולוגיות ב־ חייהם היומיומיים של אנשים מן היישוב, לא נצדק, אם נבקש שורשיה של תופעה זו אך ורק בתהליכים אימאננטיים של התפתחות החברה הישראלית בשני העשורים האחרונים. שברן של אמונות פוליטיות הוא היזון אוניברסאלי בעטיים של „אלים שהכזי־ בו". מפלגות־ענק מסורתיות בעולם נתמסדו ואיבדו את תנופתן הרעיונית. את מקומן ב„הפצת אידיאות" תופסות קבוצות שוליים, שהאלימות היא ראש מאו־ וייהן ואמצעי להימתן. אין רישומן של קבוצות שו־ ליים כאלו ניכר בישראל. אלא שאת מקומן תופסים גילויי פרע ניהיליסטיים, שמוצאים דרכם אל רשות הרבים אף באמצעי תקשורת המוני־ ים. כך יכול להתייצב בריש גלי, לפני עם ועדה, אחד המטיף לאנוכיות כערך אנושי עליון ומצ־ב לראווה בשחצנות מתגרה את החלטתו לרדת מן הארץ. הוא אף מביע אמונתו, כי ידידיו יתברו לדעה [illegible] עקבותיו. נראה, כי בהפצת מידע כזה [illegible] העליון הוא בצד הסנסציוני. לבל נשתצמם [illegible] בארץ הזאת. ברוח זו נערכים „משאלי בזק" וכל המרבה לבזות מפלגות, הרי זה משובח. ואם זו הרוח, מי ירהיב עוז בנפשו להזד־ הות, לגלות ברבים דבקות בחזון, בדרך?

מקורו של מוסר

במדינה כשלנו, שקמים עליה צוררים מחוץ ואף מבית, לא די להיות אזרח, אפילו יקיים, בנאמנות חוקיה וציוויה. ככלות הכול, המדינה היא מסגרת כוללת ושום שייכות רעיונית ספציפית אינה מת־ חייבת ממנה. ואין ביטוי לשייכות הזאת אלא בזיקה ערכית לכלל בעל השקפת עולם המטביעה חותמה על עולמו הרוחני ועל אורח חייו של אדם. הוי באמונתו הדתית ימצא תיקונו בשייכות לבית־כנסת או לקהילה קומיוניסטית בלעיו. ואילו אדם חילוני מה יהא עליו? הווה אומר, בשייכותו הפעילה והמחייבת לתא רעיוני, שהמשך קיומו הלאומי של העם במולדתו ההיסטורית הוא ראש מאוויו ובמיינו. ודאי, באמרנו כן, אנו חושפים עצמנו לביקורת פילוסופית ותיאולוגית ואנו בודאי לא נצא נקיים מלפני אנשי אמונה דתית. ייתכן לעומתנו טוענים, כי לוקים אנו בגישה רציונליסטית מובהקת. הרי יש עימנו אנשי הגות, המוכיחים באותות ובמופתים, כי המוסר מעצם מהותו הוא טראנסצנדנטאלי, ואין הוא נובע מן התבונה. הנחה פילוסופית או תיאולוגית זו כלום הוכחה אמיתותה במהלך ההיסטוריה האנושית?

תולדות ימי־הביניים מבוססות בתחום של שלטון הדת, והכנסיה הקאתולית המוסר לא הזהיר או כזוהר הרקיע. רק השתחררות מכבלי הדת הביאה [illegible] בהנהגת המחייבת לאדם על אזרחות,

ברבות הימים רווחה גם ליהודים, אם כי סכנות חדשות, סכנות של התבטלות והיטמעות, נפערו לרגליהם.

אפשר כמובן לטעון, כי אין להביא ראיה מה־ גויים. כנגד זה לא יקשה להשיב. כי גם שלטון הדת בחיי קהילות היהודים במקומות מושבם ב־ ארצות אירופה המזרחית לא תמיד הירבה מוסר חברתי וצדק סוציאלי. די להיזכר בפרשת הקאנ־ טוניסטים ברוסיה הצארית בשביל להיווכח מחדש, כי מעשי עוול שאין להם כפרה נעשו בחיי היהודים במוסדם של פרנסי קהילה יראי שמים, כאין ממחה בידיהם. הוא הה — אם אין אנו טועים — ח.נ. ביאליק, אשר אמר כי על חטא שחטאו בפרשת הקאנטוניסטים באו על הקיבוץ היהודי ברוסיה כל הפורענויות.

הרשות נתונה

ואל יושר בנו. אין אנו נתפסים להכללות. יש אנשי אמונה, טהורי לב וישרי דרך, שמוסרם נובע מציוויי הדת. אין זה — אם אפשר לומר כך — מוסר אוטומאטי. הן יש כלל גדול ביהדות — כלל הבחירה החופשית: הכול צפוי והרשות נתונה. הדטרמיניזם בהנהגת העולם בא, לפי תפיסה זו, מן האלוהים ואילו ההתנהגות האישית נתונה ל־ הכרעתו החופשית של האדם.

אין צורך להיות דטרמיניסט היסטורי, בחינת הכול צפוי, כדי לדבוק בהנחה, שגם היא מן היסודות הנעלים של היהדות, כי הרשות נתונה. מי שמאמין, כי לא רק חוקים אובייקטיביים מעצ־ בים פני החברה האנושית, אלא שגורלה הוא גם בידי האדם, לא רק שאינו פוטר עצמו מציוויים מוסריים קטגוריים, אלא להיפך, מתחייב וחייב בהם ביתר שאת.

הווה אומר, איש בעל חזון לאומי וחברתי מעמיד על עצמו מצוות עשה מרצון. אין הוא כחומר ביד היוצר, אלא הוא עצמו, על־פי צו מצפונו, מעצב את אורח חייו באהלו ובמאגו. אין ספק, אדם מישראל, שאין לפניו שולחן ערוך, חייו מור־ כבים יותר משל בעל אמונה דתית. שכן הוא שופט ודן את עצמו על־פי אמות מידה שהוא בורר לו. ודווקא מן הבחינה הזאת לא טוב לו לאדם להיות לבדו. במעמדו של אדם חילוני השייכות הרעיונית נודעת לה משמעות רבת השראה. אין היא מתבטאת בביקורים של אקראי במועדון או באקטיביזם פולי־ טי לשעת מצוא. אם שורשית היא השייכות, הרי היא נותנת אותותיה אף באורח־חייו בבית ובמשפ־ חה. לא בכדי נהגים אנו לדבר על בית עיוני, למ־ של, שסימני־ההיכר שלו מובהקים: לשון עברית, חי־ נוך עברי לילדים, שאיבה מאוצרה הטוב של המור־ שת הנוהגת היהודית להתחדשות וכיו"ב, אך תוך הפשי

חג ומועד מסורתיים אפשר לצקת תכנים לאומיים, לקוחים מן המקור, בלי שיתחייב תמיד שינוי לשם שינוי — וכל זאת כדי לטשטש כביכול את עקבות המסורת. הבה נסביר את עצמנו על־ידי דוגמה. יש בהגדה של פסח ארבע קושיות, הנשאלות מדור דור בפי בן הזקונים בכל בית יהודי. והקושיות הן תמימות וחינניות. מה צורך היה איפוא לשנותן בהגדה של הקיבוץ ו„להתאימן" למציאות הלוקא־ לית? ובנוגע להגדה של פסח אין זו אלא שאלה אחת מני רבות.

רציפות והתחדשות

הבאנו דוגמה מן הקיבוץ. והרי בבחינת השיי־ כות אין כמוהו מסגרת וצורת חיים, שבהן עשייה היא להגיע לכלל מיצוי מלא.

אם השייכות לקהילה או לתא רעיוני בחייב עשויה ליטול לא כעס מהרגשת הניכור, שהיא תולדה של התפתחות החברה התעשייתית המודרנית, הרי בתחום זה יכול הקיבוץ להתברך בהישגים ייחודיים. הקיבוץ כצורת חיים כל־מקיפה הוא יותר מקהילה. הוא עדה, המזמנת אפשרויות שאין כמוהן לטיפוח ערכי הנוי ותרבות, שיהיה בהם כיסודי הרציפות וההתחדשות גם יחד. אנו מודעים היטב לבעייתיות של צירוף זה, שכן תמיד רובצת לפתחו הסכנה, שהאיזון יופר ויסוד אחד ידחה בפניו את היסוד האחר. שיטת הדגש ברציפות עלולה להוליך לניאו־דתיות, או כהגדרה הקולעת, לדתיות בלי אלוהים. ואילו שיטה חד־צדדית של הדגש בהת־ חדשות עלולה להביא לידי שבירת כלים, בלי הבחנה ובלי צידוק. הסכנה האמורה אינה מדומה, אנו חווים אותה מהוויתנו.

ראשית חוכמה — מודעות לסכנה, ראייתה עין בעין. המשמה — לא להניח לסטיכיה לכשול בנו. מעברים נשמעת הטענה: חגינו ומועדינו משתגרים; גרוע מזה, הם מתרוקנים מתוכם. טענה זו, במניין היא נובעת? לפי מיטב הכרתנו, מקורה הוא בהפרת האיזון בין שני המרכיבים — בין הרציפות להתחד־ שות. הבאנו לדוגמה את ה„רפורמה" בארבע הקושיות בהגדה של פסח. ואם בהגדה הכתוב מדבר, אפשר להביא דוגמות כהנה וכהנה. די לנו אם נאמר, כי אין לערבב את התחומים בין חג הפסח ליום השואה והגבורה וליום העצמאות. יש פרקים, זכרי מאורעות וסמלים, שבהם ההווה וכל־עולמיותו של העם באים לכלל ביטוי סימולטני. קריאה בפרקי שיר השירים בליל הסדר אין לה בהכרח משמעות דתית. הרי אנו שרים בדבקות חסידית כבעס אבינו מלכנו הללויה, בלי להפוך מניה וביה לאנשי חב"ד או לחסידי גור.

קיצור־של־דבר: גם בלי להיתפס לניאו־דתיות אפשר לשאוב מלוא חופניים ממקור המורשה. להעמ־ יק תודעה יהודית שכלתנית וחווייתית כאחת ותוך התחדשות מבוקרת לטפח את תחושת הרציפות הה־ [illegible]

"אהבתי הראשונה - העתונות"

- עניינים פוליטיים אינם נושא לוועדות־חקירה
- העתונות רשאית לבקר — בלי התקפות אישיות
- את ועדת־אגרנט לא צריך היה להקים
- יש להעניש את המדליף — לא את העתונאי

משפטן יהושע רוטנשטרייך, שעמד עד לפני שנים אחדות בראש לשכת עורכי־הדין, עשה את הקאריירה הראשונה שלו לא בתחום המשפט בעתונאי. עובדה ביאוגראפית זו מסבירה אולי את הקשר העמוק וההדוק ים העתונות הישראלית והעתונות בכלל. את יומו הוא מתחיל בקריאת ים היומיים, וגם על עתונות־החוץ החשובה אין הוא פוסח. את השעות שהוא משקיע לנושא העתונות ובמיוחד למועצת העתונות — מכהן כנשיאה — אין הוא מודד כלל. תמורה כספית בוודאי שאין לו ך אהבה והרבה סיפוק — יש־ויש.

ראיון עם ד"ר יהושע רוטנשטרייך

נשיא מועצת־העתונות

ריאיינה: **דורית גפן**

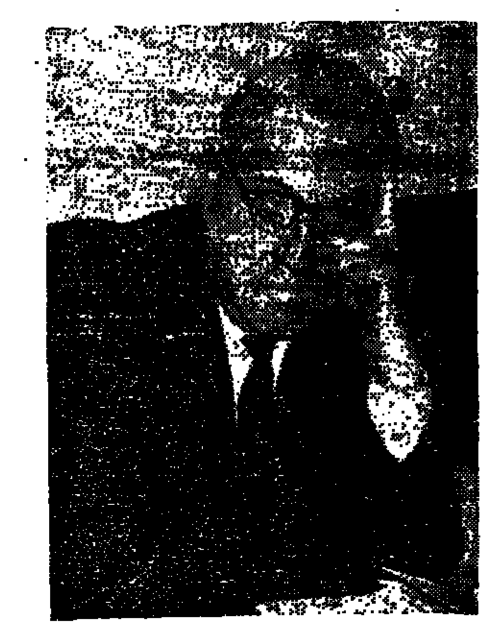

ם ד"ר יהושע רוטנ־ אחד „גם" בעבודתו הי־ נה כה פשוטה. אך ניכר מוכן למצוא את הזמן הנושא הקרוב ללבו — . הוא איש־שיחה נעים, ציות העתונות, מעורה ן כמעט עד לפרט הכי ו בכל ריח בקלילות איון עמו ביקשתי לש־ נושאים עיקריים: וע־ ובעיות של אתיקה מק־ בות.

: מה דעתך על יעי־ ל ועדות־החקירה הדר־ רן, נוכח התגובות הצי־ על אחדות מהן בשנים ת?

דרכי פעולתן של וע־ נקבעו בחוק ועדות־ שכ"ט — 1968). לפי ת הוועדה בעצמה את זה חדינה, בה במידה בחוק או בתקנות, ש־ היא כפופה לסדרי דין פט. כל זה בכפוף להו־ 15 שבחוק הקובע, וכאן ● א) ראתה ועדת־ לוני עלול להיפגע מן מתוצאותיה — יודיע וש הוועדה במה הוא ג, ויעמיד לרשותו (ב־ לנבון) את חומר הרא־ לאותה פגיעה, והנמצא או בידי מי שהוטל חומר לפי סעיף 13.

● ב) אדם שהודע לו כאמור בסעיף קטן (א) רשאי להתייצב לפני ה־ועדה, אם בעצמו ואם על־ידי עו־רך־דין, להשמיע דברו ולחקור עדים, אף אם כבר העיד לפני הוועדה. ורשאית הוועדה להתיר לו להביא ראיות, והכול בעניין הפגיעה כא־מור. ● ג) מי שהועמד לרשותו חומר ראיות, כאמור בסעיף קטן (א), לא יפרסם דבר מתוך החומר, אלא באישור מוקדם מאת הוועדה.

לאחר ציטוט שלושת הסעיפים ה־קטנים של סעיף 15, מסביר ד"ר רוטנשטרייך: כפי שידוע, הרי סביב פירוש סעיף זה נגושה מחלוקת עמוקה בין ועדת־אגרנט לבין מש־פטנים רבים מאוד. בשנים האחרו־נות הוקמו שלוש ועדות־חקירה על־פי החלטת הממשלה — ועדת עציר־י (שחקרה בעניין הדורוגל), וע־דת־ויתקון (שחקרה בעניין „נתיבי נפט"), ועדת אגרנט, שחקרה במל־חמת יום־הכיפורים.

ועדות חקירה — לא לתחומים פוליטיים

הנסיון מראה, כי כל זמן שאין עניינים פוליטיים משמשים נושא לוועדות־החקירה, הרי הדו"ח של־הן מתקבל על דעת רוב־רובו של הציבור. מהביקורות הציבוריות יש להסיק, לדעתי, שני דברים: האח־ד, כי אין למנות ועדות־חקירה כש„העניין בעל חשיבות ציבורית" (כדברי סעיף 1 לחוק) מתובל ב־עניינים פוליטיים־חברתיים השנויים במחלוקת. והשני, שאין זה הכרחי, כי שופט בית־המשפט־העליון יע־מוד בראש הוועדה. זאת, מאחר שמטבע הדברים פוגעת הביקורת הציבורית על הדו"ח באמינותו ו־בכבודו של המוסד השיפוטי העליון.

האם אתה סבור, אבי־כן, כי הזרועות הביקורתיים הקבועים (כמו המבשרה, מבקר־המדינה, מבקר פנימי של מוסד) מסוג־לים למלא את תפקיד הביקורת על מעשים חריגים של פרטים או גופים ומוסדות?

— כן. יש להסתפק כמעט בכל מק־רה בזרועות הביקורתיים הקבועים, היכולים למלא תפקידי ביקורת על המעשים החריגים — הן של פרט והן של גוף. לדעתי, יש לעשות שימוש בחוק ועדות־החקירה רק לעתים רחו־קות ביותר.

בזמנו נלחם בן־גוריון הנמרה להקמת „ועדת־חקירה משפטית" בקשר ל„פרשת לבון". הוא טען אז, כי רק לוועדה כזו תהיה הסמכות המהימנה והמוסרית לפסוק בצורה אוטוריטטיבית, ש־תשים קץ למחלוקת בציבור. האם הנסיון שנרכש מהקמתן של אותן ועדות־חקירה, שהוזכרו קודם־לכן, מצדיק את עמדתו של בן־גוריון?

— עוד בזמנו חשבתי, כי דרישת בן־גוריון ז"ל להקים „ועדת־חקירה משפטית" בעניין „פרשת לבון" לא היתה במקומה, ולא ראיתי את ה־תועלת שבצידה. נראה לי, כי הנ־סיון שיש לנו היום עם ועדות־החקירה הצדיק ומצדיק את דעתי זו.

כנשיא מועצת־העתונות הבעת לאחרונה דעה, כי יש להימנע מלהכליל שופטים בהרכב וע־דות־חקירה. מה היו הסיבות להמלצתך זו?

— הסיבה להמלצתי, כי שופט בית־המשפט העליון לא יהיה חייב (הוא יהיה רשאי — אם נושא שה־ועדה תחקור יהיה ראוי לכך) לע־מוד בראש הוועדה, כפי שזה קבוע היום בחוק, נובעת מן האווירה ש־נוצרה אחרי פירסום דו"ח ועדת־ויתקון ודו"ח ועדת־אגרנט. כידוע לכול, נתקבלו הדו"חות של שתי ועדות אלו בביקורת חריפה של ה־ציבור. הוועדות נקראות על שם השופט, שהוא יו"ר הוועדה. יוצא, איפוא, כי ביקורת כזו, גם אם היא עניינית ביותר, פוגעת בשופט וב־מוסד השיפוטי שהוא נמנה עליו. יש, לדעתי, לעשות כל מאמץ ולהוציא את השופטים מחוץ לגדר הבי־קורת הציבורית, כדי לא לפגוע במוסד השיפוטי, שכל כוחו המוסרי הוא באמינותו, בחוסר פנייה ובשמי־רת נורמות מוסריות המקובלות על כלל הציבור.

ועדת־אגרנט הקדישה חלק נכבד מן הדו"ח הסופי שלה (ב־חלקו הגלוי) לביקורת קטלנית על העתונות. האם לדעתך יש להעניק חסינות לוועדות כאלו גם לאחר גמר עבודתן, כלומר שעל העתונות להימנע מביקורת על מסקנותיה או דרכי עבודתה של הוועדה?

— אין בשום פנים לקבל מסקנה, כי עם גמר עבודת ועדת־החקירה יש להעניק לה או לדו"ח שלה חסי־נות. העתונות רשאית למתוח בי־קורת על דרכי פעולתה או על מס־קנותיה — להבדיל מהתקפות אי־שיות על חברי הוועדה.

האם אפשר בכלל להטיל על ועדה כלשהי לחקור פרק בהיס־טוריה של העם? אולי היתה המשימה שהוטלה על ועדת־אג־רנט מעבר ליכולתה של ועדת־חקירה כלשהי?

— לדעתי, אין להטיל על ועדת־חקירה משפטית, או אחרת, לחקור פרקי היסטוריה. זהו עניין להיסטור־יונים ולא לוועדות־חקירה משפט־יות, שקנה־המידה שלהן אינו מתאים לחקירה „היסטורית". המשימה ש־הוטלה על ועדת־אגרנט לא היתה צריכה כלל להיות מוטלת עליה. אני סבור, לכן, כי אלה שהתנגדו להקמת ועדת־החקירה (גם בממש־לה) בעניין מלחמת יום־הכיפורים — צדקו בהחלט.

מה דעתך על תפקידה של ה־עיתונות בעת מהלך החקירה ה־מנוהלת על־ידי הוועדה — האם הכלל של „סוב־יודיצה" חייב לחול גם כשהנושא החקירה בתחו־ם לבעיות המעסיקות את ה־חברה כולה?

— גם אם נתייחס לוועדות־החקי־רה כאל בית־משפט, הרי ברור שב־נושאים המסעירים את הציבור אין כל אפשרות שהעיתונות תימנע מל־טפל בהם. הארץ נסערת, הציבור גועש — והעיתונות תנהג כאילו לא קרה דבר? אין זה מתקבל על ה־דעת. זוהי גזירה שהעיתונות אינה יכולה ואינה צריכה לעמוד בה.

לאחר שהבהרת בצורה ברורה כאחד את עמדתך בקשר לוועדות חקירה, הייתי רוצה להעלות כמה בעיות הקשורות למועצת העתו־נות, אשר אתה נשיאה. האם מגיעות תלונות רבות למועצה, ומי הם המתלוננים?

— מגיעות הרבה תלונות. בדרך־כלל באות התלונות ממקורות מימס־דיים. אחד המתלוננים הקבועים, ל־משל, — זוהי הרבנות הראשית. וזה קשור ביחסים בין הרבנים (הרב ה־אשכנזי והרב הספרדי). יש גם תלו־נות מיחידים או מאנשים בעלי מיש־רה ציבורית כלשהי. אך כמעט שאין תלונות מהציבור עצמו. התלונות באות איפוא מאינטרסאנטים. יש דברים הקשורים בלשון־הרע, וממי־לא יש צורך לבדוק את נכונותם על־ידי שמיעת עדויות, ואין זה בסמכו־תה של המועצה. רוב האנשים אינם רוצים לפנות לבית־המשפט, כך ש־אם המועצה אינה יכולה לטפל ב־תלונה, הם מוותרים עליה.

כיצד? הרי הם רואים עצמם נפגעים.

— הסיבה אינה רק בהוצאה הכס־פית הכרוכה במשפט. אצל רבים פועל השיקול, שבמשפט יהיה עלי־הם לעמוד גם בחקירה שתי־וערב, אשר לעתים מגיעה ל„סטריפטיז" מוסרי של אופי, שלא תמיד נעים לעמוד בו.

כיצד, אם כן, היית מסווג את התלונות?

— יש חלק זעיר של תלונות המגיע לבירור, וחלק עוד יותר זעיר שבו אכן מוצדקת התלונה. כל זה אינו אומר שהעתונות היא כולה תכלת...

האם מועצת־העיתונות יכולה ליזום תלונה?

— כן, מועצת־העיתונות יכולה בהחלט ליזום תלונה. בתקופת כהו־נתי זה עוד לא קרה, אך לפי מיטב זכרוני יזם השופט אולשן (בתקופת כהונתו כנשיא המועצה) תלונה אחת או שתיים.

מה דינה של מודעה שמפרסם עיתונאי, כמו זו שפירסמה אורה שב־אור?

אין להשתמש באינפורמציה ללא בדיקתה

— לא ראיתי את המודעה, אבל קראתי את הרשימה שלך בקשר לכך. מודעה אינה תחום שמועצת־העיתונות מטפלת בו. המערכת אי־נה אחראית לתוכנן של מודעות. אין לראות פירסום מודעה בגדר פעולה עיתונאית — זוהי פעולה צי־בורית.

העיתונאי שומר בדרך כלל ב־להין של זמן. לעתים יש לו מידע שהוא רוצה לפרסם, אף כי לא הצליח לבדוק אותו לגמרי — כיצד עליו לנהוג?

— כל זה אינו מצדיק פירסום חד־צדדי. אין להשתמש באינפורמציה ללא בדיקתה. העיתונאי חייב לח־קור את העניין מכל הצדדים, ולש־מוע את כל הנוגעים־בדבר ורק לאחר־מכן לפרסם.

מדי־פעם נשמעת טענה, בעי־קר נגד עיתונאים צעירים, שאין הם מודעים לכללי האתיקה ול־הגבלות שיש במקצוע זה, מה דעתך על כך?

— בעניין זה אני יכול להביא דוגמה על מקרה שאירע רק לאח־רונה. באחד העיתונים הופיע סיפור על זיוף פאספורט אמריקני על־ידי זייפן בארץ. כתב אותו עיתונאי צ־עיר ובעל כשרון, אלא שההיטות שלו אחרי „סקופים" הביאה אותו לכך שהוא עצמו מסר לזייפן את ה־יעד לזייף בשבילו פאספורט אמרי־קני — כדי להוכיח שזה אפשרי. זו עבירה פלילית חמורה ביותר. היה לו קונפליקט רציני עם החוק. המשטרה עמדה לאסור אותו. הכתב טען להגנתו, כי לא נתכוון להשתמש בדרכון המזוייף, וכי עשה מה שעשה בהשראת העורך ואף קיבל את ה־כסף לשלם לזייפן מכספי המערכת. בסופו של מקרה מבין זה הסתדר העניין (על־ידי התערבות נשיא מועצת־העיתונות) מחוץ לכותלי בית־המשפט.

מקרה זה מראה, שהעיתונאים ה־צעירים אינם תמיד מודעים להגב־לות מסויימות שהחוק מטיל על כל אזרח במדינה, לרבות העיתונאי.

האם מועצת העתונות פועלת לשיפור תקנון האתיקה על־ידי העתונאים?

— המועצה יכולה לפעול רק ב־אמצעות האגודות. ביקשנו את אגו־דות העיתונאים לעשות אינדוקטרי־נאציה מסויימת של העיתונאים ובי־קשנו להחדיר את הכללים של ה־אתיקה לעיתונאים.

מי אחראי להדלפות?

בארץ מוכרה מכת ההדלפות. על מי, לדעתך, חלה האחריות — על המדליף או על העיתונ־אי?

— אם יש מקום לענוש, הרי יש להעניש את המדליף. העיתונאי אי־נו שומר סודות המדינה. השר, או כל אדם אחר שהדליף — הוא ה־אחראי. האחריות של העיתונאי ב־מקרה זה תלויה רק במצפונו, וכמו־בן קיימת גם הצנזורה, במקרה ש־מדובר בסודות בטחוניים.

מה דעתך על רמת העיתונות בארץ?

— אם אני משווה עם העתונות המפורסמת בעולם, אני חושב שרמת העיתונות הישראלית היא הרבה יו־תר גבוהה. בישראל כמעט שאין לנו „עתונות צהובה", כפי שהיא קיימת באירופה ובארה"ב. יש אמנם כמה עיתוני־חוץ שרמתם יוצאת מן־הכלל, כמו ה„ניו־יורק טיימס", ה„וושינגטון פוסט" ואחרים, אך רוב־רובה של העיתונות האחרת הינה ברמה נמוכה מאוד. מנקודת־מבט של רמה, אין אף פעם שום דבר מושלם, ותמיד יש לשאוף להישגים נוספים. אך בהחלט אי־אפשר לטעון נגד ה־עיתונות הישראלית שהיא „צהובה" או ברמה נמוכה, אף שפה־ושם יש בה תופעות שליליות.

לסיום, אולי תרשה לי גם שא־לה אישית? במשך שנים הנך ממלא תפקידים חשובים הקשורים את העיתונות. יש לנו רושם כי קירבתך לעיתונות היא מעין „אה־בה שניה" שלך (הראשונה היא, כמובן, בתחום המשפטים). כי־צד הגעת לכך?

— הייתי עיתונאי לפני שהייתי עורך־דין. משחר ילדותי, מבית אבא (שהיה מנהיג ציוני ועיתונאי) ספג־תי את ריח הדפוס. מגיל 17 שימשתי כתב בעיתונות הציונית בשפה הפו־לנית („כווילהי" בלבוב: „נובי דז'ניניק" בקראקוב, ו„נאש־פשגלונד" בוארשה). ערכתי שבועון ציוני ושימשתי חבר מערכת של „לעמ־ברגר טאגבלאט", ואחר־כך ב„דער מארגנען", שיצא בלבוב ביידיש.

כשעליתי ארצה, התפרנסתי מעי־תונות. הייתי כתבם הארץ־ישראלי של כל העיתונים שציינתי, עד 1939, ונמניתי עם מייסדי אגודת־העיתונ־אים בירושלים (שמהם הלכו לעול־מם: סדנע, פינקלשטיין, קוסלר ובן־דור זכרונם לברכה). האם זה פלא, כי העיתונות היא אהבתי — אולי הראשונה?

הקרב על היער

מאת **חיים לנדאו**

ין קץ הבל החל הריב בין האדמה הרדועה, והוא בין־פעם — אם־כי ללא ם. אמנם גידול צאן ד־ לק של החקלאות, זו ה־ יפה של ייצור מזון, אף־ צה לפעמים פתירה, ל־ , בין היונב לבין הבור

האחרונים מנהל קרב־ תזכירים והזכירים־שכ־ בין היער והמירעה: חסידי היער החורש, לבין „אנשי המעשה" צאן.

ת היה הייעור נמנה עם עשיות של הציונות. הפ־ ה, פירושה היה נטיעת שופים בעצי־יער. גאים חורשות האקליפטוסים, בוש ביצות והכחדת ה־ בישרות הארץ. שכיסו ההרים. באזורי הארץ אמונו על שרידי היער בעצים, שנשארו לפליטה ל ויהודה. ראינו בהם לשמור עליו כבבת־עין. ר לאחרונה גורמים מס־ ריון, כי אכן טעינו: יש והיער הם המדלדלים הארץ, וגוזלים מאיתנו ים מים יקרים, שיכולנו ייצר אלפי טונות בשר ולצמצם את תלותנו א, ההולך ומתייקר ב־ ם.

1974 הגישה יחידת־ האגף־לשימור־קרקע־ יבות־המים) הצעה „לה־ חורש לפארק עשבוני־ פוקת השאיבה ממי תהום, ור וליצירת אזור קיס

רק עשבוני"

הראשונה גורמת ההצעה ת אפילו אצל חסיד מוש־ ר כמוני. התזכיר מספ־ מדעי, מלווה לוחות ותח־ ימצאי מחקר והמלצות. ראשון הוא כי לפניו לעילא.

ים ועוקרים אלה? עצי־ יש מאיידים יותר מים בים. קיום היער והחורש הפסד מים. באיזור ה־ של, בה כמות משקעים ב־שנתית של 690 מ"מ, שטחי החורש 638 מ"מ,

פירוש הדבר, כי „יבול המים הע־שרת מי־תהום משטחי מירעה גבוה עד 358 מ"ק להדונם לשנה משטחים המכוסים בחורשים. הצעתם המע־שית היא, להפוך 350 אלף דונם משטחי החורש (המשתרעים על אלף דונם בגליל העליון, התחתון, הכרמל, הגלבוע, הרי־מנשה ופרוז־דור־ירושלים) לפארק עשבוני. „עצי־החורש יודללו לכדי 5—10 עצים לדונם, ותיעשינה פעולות למניעת התחדשות העצים השיחים ולטיפוח הצמחיה העשבונית".

המצדדים הפיכת החורש ל„פארק עשבוני" מבטיחים, כי כתוצאת ה־הפיכה יותוספו לאקוויפר כ־85 מיליון מ"ק — תרומה גדולה ל־אוצרות־המים הדלים שברשותנו.

אך לא זו בלבד: ה„פארק ה־עשבוני" ישמש מירעה לעדרי־בקר. לפי חישוביהם אפשר יהיה להגדי־ל את עדרי־הבקר ב־12,000 פרות. ש־„יתרמו" 9350 טונות בשר (משקל חי); ואם הכהיסים ידושנו, אפשר יהיה לגדל 24500 פרות, שיתרמו 19075 טונות בשר. „תוספת הבשר תהיה הגדלה ב־50—100 אחוז של עדר הבשר הקיים בארץ" — נאמר בתזכיר.

ועוד יתרון להשמדת החורש: „פיתוח 350 אלף דונם יוכלו לשמש כשטחי נופש ובילוי בחיק הטבע".

השקעות והוצאות

המחקר מלווה תחשיבים שונים. ההשקעות הדרושות לביורא החורש ולהפיכתו ל„פארק עשבוני" יסתכמו ב־31 מיליון ל"י (לפני הפיחות, כמובן. התזכיר הוא מאוגוסט 1974). ההוצאה השנתית לייצור מ"ק מים תהיה 4—6 אגורות; ההוצאה ה־שנתית לייצור יחידת־מזון — מ־8.5 עד 16.5 אג', בהתאם לסוג השטח ולמידת ההשקעה בהשבחה. ההוצאה למזון מהמרעה לפרה תהיה 153 עד 297 ל"י. ערכי היצור ב־מרעה יסתכמו ב־17 עד 36 מיליון ל"י.

אנשי המחקר ממליצים לגשת מיד לביצוע תוכנית זו של הפיכת שטחי החורש החל משנת 1975־6, בהיקף ממוצע של 30 דונם לשנה. עבודת הריאוס והעבודות האחרות הקשורות בביורא החורש יבוצעו על חשבון תקציבים ממלכתיים, ו־אילו את העבודות הקשורות בפיתוח המירעה יבצעו הבעלים המעוני־נים, בעזרת הלוואות מתאימות. כן מציעים הם למשרד־החקלאות לב־רר עבודה מעורפת יותר לקביעת סדרי עדיפות למקומות ביצוע ה־תוכנית.

הגילויים המהפכניים וההצעות המעשיות של אנשי שימור־הקרקע עוררו תדהמה בחוגים רחבים. ה־אמנם היער הוא האוייב? האם טעינו ברצוננו לשפר את נוף ה־ארץ, לכסות את ההרים החשופים במעטה ירק של עצים ושיחים? ואם זה נכון — מדוע להסתפק רק בחורש ולא לברוא את כל היערות הנטועים, הגוזלים מאתנו אוצרות יקרים של מים, ולא להופכם ל„פארקים עשבוניים", ולהעלות עלי־הם עדרי בקר וצאן?

מהימנות המחקר

המוסדות והאירגונים, שעיסוקם ב־שיפור הנוף ואיכות הסביבה — ובראש־וראשונה רשות־שמורות־הטבע והחברה להגנת הטבע — יצאו בחריפות נגד המלצותיה של הוועדה. בתזכיריהם העמידו בספק את עצם מידת המדעיות של ה־מחקר וממצאיו. נימוקיהם מוכיחים בעליל, שהרושם הראשון היה מוטעה.

בתזכיר אגף־שימור־הקרקע נמס־רו מימצאים של שנתיים בלבד, בעוד שהמחקר נמשך 8 שנים. ושנתיים אלו היו קיצוניות — האחת 1967־68 היתה שנת בצורת, 468 מ"מ; השניה 1968־69 היתה ברו־כת גשמים — 1178 מ"מ. לעומת זאת לא הוגשו נתונים של שש שנים „נורמליות", כשלא נמצא בהן הבדל מהותי בצריכת מים בין הצומח העשבוני והחורש בכל חודשי החורף והאביב. מן השנתיים הובאו נתונים רק של קיץ. על יסוד נתונים אלה נעשה חישוב של 30 שנה.

חסידי החורש טוענים, כי יש עיוותים בשיטת המחקר של חסידי הפארק העשבוני. שטחי המחקר היו בעלי שיפוע מתון, ואילו מרבית השטחים שעליהם מדובר, הם מד־רוניים ותלולים, וכיסוי הסלע מגיע ל־50% עד 90%. המחקר נערך בחלקות לא אחידות, ללא חזרות, ובאיזור לא מיוצג. על־כן הוא בל־תי מהימן.

המתנגדים לתוכנית מוכיחים את המחקר של ישראל שליט על שינו־יים במשטר ההידרולוגי של נחל חצור, המצביע על עליית יבול מי־התהום עם הפסקת המירעה, הפחתת הסחף והנגר־העילי, בהקבלה להת־חדשות החורש וייעור, חלק מאגן ההיקוות.

ולאחר שהיסוד המדעי שבמחקר עורער, קל יותר לסתור את המל־צות הוועדה. האזורים שעליהם מדובר הם שטחי טרשים, שממילא לא יגדלו צמח עשבוני. השמדת העצים ספק אם תביא תוספת שטחי מרעה, אך ברור כי תגרום השחתת הנוף, הגברת הסחף, ובסופו של דבר — יוליכו התהליכים הטבעיים להתחדשות החורש.

צורכי נופש

אסור להשמיד את הנוף העשבי והשיחי של הארץ, כי באות אנו סוגבים ב„ריאות הירוקות", הדרו־שות לאוכלוסיה. בלעדיהן יוגבר זיהום האוויר; הריסוס להשמדת הצמחיה של החורש והיישון של המרעה ישפיעו על איכות מי ה־תהום.

חריפה מאוד היא תגובת ה־חברה־להגנת־הטבע. שטחי החורש הטבעי המוצעים להשמדה שווים לשטחי היער שהקק"ל נטעה ב־משך כל שנות קיומה — 374 אלף דונם.

חזות הנוף של ארץ־ישראל אי־נה בגדר של מותרות ליפי־נפש — נאמר בתזכיר של החברה ל־הגנת הטבע. הנוף אינו רק ערך אסתטי; יש לו משקל נכבד ביותר בכלכלתה של כל מדינה ובבריאות־הנפש של אזרחיה. אין לתאר כלל את הגליל, כאשר מאות אלפי דונמים מהנוף הירוק שלו הופכים לערבות עשב. על אחת כמה וכמה אמורים הדברים בשטחים הירוקים המעטים בהרי־יהודה.

על ההצעה לניצול השטחים ה־מפונים מחורש לצורכי הנופש, מגיבים אנשי החברה להגנת ה־טבע: „מי שמבקש לדמיין לעצמו את „אתרי הנופש" הללו, יצא ב־קיץ אל שטחי העשב היבש ברמות־יששכר או במזרח הגליל־התחתון, ויווכח ממראה עיניים. בילוי, נופש ותיירות בשטחים הירוקים של א־זור ההר הם צורך תרבותי, חברתי וכלכלי מהדרגה ראשונה. לא מדו־בר רק בשטח של יער, שעציו גבו־הים וצפופים; שטחי החורש, ה־גריגה והבתה תורמים לעין ולנ־וף. שיחים, בני־שיחים, פרחים ושפע של בעלי־חיים מהווים חלק בלתי־נפרד מנוף הארץ. כל פי־תוח של טיולים, תיירות־פנים, נו־פש, ספורט־שבוע וכל צורה אח־רת של בילוי — מותנים בכך ש־יעמדו לרשות האוכלוסיה שטחים שיש בהם תוכן הענייך".

ובתזכיר לשר־החקלאות כותב עזריה אלון: „שטחי החורש־הטבעי הם בסיס פוטנציאלי ביותר לפיתוח הבילוי בחיק הטבע. אזורים אלה עשירים בירק, בפרחים, בצי־פורים ובשאר בעלי־חיים, והם מהווים גם עכשיו (ויהוו עוד יותר בעתיד) מוקד־משיכה להמונים. הפיכתם ל„פארק עשבוני", שהוא בתנאי ארצנו שטח של עשב יבש במשך חצי־שנה, משמעותה חיסול כל הפוטנציאל הנופי שלהם".

ד"ר רות אנים (מהטכניון) מגי־בה: „התוכנית נשמעת אבסורדית לגמרי, בהתיימרה לתרום שטחי נופש על־ידי עקירת עצי היער הטבעי ברובם וביורא השטח. בכך יושג הדבר ההפוך, ויוכחדו שטחי נופש פוטנציאליים. (לפי „הביוספירה" ינואר 1975).

מה אומר היערן

התנגדות להצעות אלו הביע גם חוקר בתחום היערנות גבריאל שילר, בשיחה אתי. הוא הינו חו־קר במחלקה לחקר־היער באילנות; ילדי הארץ, בוגר הפאקולטה ל־חקלאות, שהשתלם בפאקולטה־ליער בציריך. אף הוא מטיל ספק במהימנותו המדעית של מחקר אנשי אגף־שימור־הקרקע, על בי־צוע מי התהום. על סמך מדידות של שתי שנים קיצוניות אין להסיק כל מסקנה. אין יסוד ממשי בקביעה שעקירת החורש תוסיף לנו 85 מיליון מ"ק מים.

אם יסוד זה נופל, הרי מתמוטט כל הבניין המחקרי — על תחשי־ביו, מסקנותיו והמלצותיו. נוסף על כך, גם החורש וגם רוב ה־יערות הנטועים נמצאים במדרונות תלולים, שאינם ניתנים לעיבוד חקלאי מכני. ואם אפשר להפוך מידרונים תלולים מסולעים ל„פארק עשבוני", הכשר למירעה?

מה הוא החורש? מסביר גבריי־אל שילר: אלה הם שרידים מנו־ונים של יערות, שכיסו בעבר שט־חים רבים על־פני הארץ. שרידים אלה אפשר לטפח ולשקם. קל מאוד לגלח אותם. אך אין כל ודאות מה יהיה לאחר־מכן. 350 אלף דו־נם הריהם כמעט כל החורש בארץ.

„כיערן — אמר הוא — הנני מתנגד בכל התוקף להצעה זו. יערן טוב הוא זה המוריש לדורות הבאים את היער במצב שאינו גרוע מזה שהוא ירש. בארץ ירשנו את החורש, ומחובתנו להוריש לדורות הבאים".

— מדוע מה עלינו לטפח את היער? — שואל אני את היערן.

„היערות דרושים לנו לא רק לצרכים אסתטיים, לנופש ולהופש (גם אלה אינם פחותי־ערך) אלא אף לצרכים כלכליים. היער מספק חומר־גלם לתעשיית העץ. אין לנו יערות־עץ, אבל אפילו מעט היערות שברשותנו מספקים כ־15% מתצרוכת העצה במדינה. עצי ה־אקליפטוס מנוצלים לעשיית עמו־דים ויתדות. רוב העצים מנוצלים לתעשיית סיבים ולבידים. הדבר, שהודות ליערות הנטו־עים חוסכים 15% במטבע זר ב־הוצאות ליבוא עץ. את האקליפטוס כורתים לאחר שבע שנות צמיחה; העץ מחדש את צמיחתו, ולאח־7 שנים אפשר שוב לכורתו. את עצי האורן מקבלים מדילול היער".

— מה פירוש דילול?

„אנו נוטעים יער חדש בצפיפות של 250 עצים לדונם. כשהעצים גדלים ומתפתחים, מדללים או־תם, משאירים את העצים הטו־בים, בעלי גזעים ישרים, המבטי־חים התפתחות מרבית. וכך מדללים מדי 3—4 שנים. במשך הזמן גדלות ההפסקות ומגיעות ל־10 שנים. דילול זה מספק לנו עצים לתעשיה. רוב יערות הארץ הנטועים בארץ הם בגיל 20—25 שנה. האורן הנפוץ אצלנו הוא „אורן ירושלים". ביערות אירופה נמשך מחזור הצמיחה (עד למלוא ההתפתחות) כ־80—70 שנה. אצלנו המחזור יהיה קצר, עד 40—50".

גבריאל שילר אינו מסתפק ב־תפקיד הכלכלי של היער, הוא מדגיש את חשיבותו של היער כאתר־נופש־ובילוי. הוא עוסק ב־מחקר על השפעתו של היער על המיקרואקלים, דבר המשפיע על הרגשתו של האדם.

„ערכנו ניסויים על כך — מספר גבריאל שילר — ומתברר כי יש הבדלים בטמפרטורה השוררת ביע־ר לבין זו שבשטח הפתוח. להפרש קטן של מעלה אחת או שתי מעלות יש ערך רב לגבי הרגשת האדם. יש גם הבדלים במהירות הרוח ו־עוצמת הקרינה. בקיץ מרגיש אדם יותר טוב, כשהוא ביער. יש אי־פוא עוד רב שיהיו בארץ יערות, שבהם יבלו אנשים את חופשותיהם, יערכו בהם טיולים, פיקניקים וכו'.

אין לקבל את הדעה, שלצורכי הנופש די ב־10 עצים לדונם ב„פארק העשבוני". דרושים לכך שטחי־יער נרחבים יותר, מוקפים חורש או שטח פתוח.

היער והחורש, ערכם רב במניעת הסחף. ברדת גשמים בחורף — באדמות המכוסות עצים וצמחי החורש — חודרים המים עמוק לתוך הקרקע, ואילו באין יער וחורש, גורמים הם שטפונות וסחף אדמה טובה. היעדר יער מביא איפוא לאבדן מים ואבדן אדמה.

גבריאל שילר השתלם בשוויץ ב־יערנות, והוא מביא ראיות לדבריו מן הנסיון בארץ זו.

תודעת היער ונחיצותו מפותחת מאוד בארץ־האלפים, והיא מעוגנת בחוקים מיוחדים להגנת היער. לפי החוק, הנשמר בקפדנות, אין להק־טין את כמות שטחי היער במדינה. כשיש צורך לכרות העצים ולברוא את היער לצורכי פיתוח, סלילת כבישים או מסילות־ברזל — חיי־בים המעוניינים לנטוע עצים ב־שטחים אחרים, השווים בגודלם ל־אלה שבוראו. כשעיריית באזל קיבלה פיצויים על כריתת עצי־ם בשטח שבו נסללה מסילת ברזל היתה חייבת בעד כספי הפיצויים ליער שטחים אחרים באותו גודל.

אצלנו אין חוקי הגנה מספקים על עצים ויערות. ואלה הקיימ־ים — אינם נשמרים. וכך כורתים עצים ומשמידים חורשות לצורכי בנייה וסלילה, ללא כל התחשבות בחוקים.

שלשים ושלשה מי יודע

שלושים ושלוש הן ארצות היצוא, אליהן שולחת חברת "רוית" ציוד השקיה המיוצר בשלושת מפעליה בארץ: "אמך"-קבוץ חצור, "הבונים"-כפר הנשיא, "מטר"-גבעת ברנר. ציוד השקיה זה נחשב בין הטובים והאמינים בעולם. יחד עם הציוד מיצאת רוית ידע ותכנון מערכות השקיה שזכו להערכה חמה ולהכרה נרחבת.
אין להתפלא, אפוא, שהיצוא של חברת "רוית" גדל ב-50% בכל אחת משלוש השנים האחרונות.
אכן מ"רוית" אפשר לרוות נחת!

רוית תוצרי השקיה

هكذا من الاصل

هكذا من الاحل 50

לאומיות וסוציאליזם:

שתי מורשות של ההשכלה האירופית

מאת
פרופ' יעקב טלמון

מרי חברתי בימי־הביניים:
„מגף־הקשר" — סמל האיכרים המתקוממים.

הלאומיות והסוציאליזם, על כל גילגוליהם, גוניהם, בני־גוניהם ופלגיהם — אלה הם שני הכוחות הכבירים והדינאמיים ביותר שפעלו בעולם במשך מאתיים שנה בקירוב. ראוי שנכנה אותם דתות, או לכל־הפחות — דתות חילוניות.

כשאתה מתחקה על קורות הלאומיות והסוציאליזם ברחבי־תבל, הנך עומד על הדו־ערכיות העמוקה העוברת בהם כחוט־השני. הם שימשו כלי־שרת לדחף של ביטוי־עצמי — וגם לכמיהה של כניעה־עצמית־לדעת; לתשוקה של מימוש־עצמי — וגם לכורח של היות־יחד, של התגודדות השתייכות. הם היו פתרונו של חלום החירות, אותה חירות מדאגה ופחד שאנו קוראים לה גאולה; והם היו, בה־בעת, פורקן ליצרים המסניים של תוקפנות ושתלטנות. המיתוסים הסמלים של הלאומיות והסוציאליזם השפיעו השפעה היפנוטית על בני־אדם. הם היו מקור־אשראה למעשים של גבורה ומסירות־נפש, ובה מקביל־לכך — לזוועות ולהתעבות אשר האנושות תצילינה לשמצן. הם שימשו מוקדים של התארגנויות אדירות ושל מערכי־כוח־שררה. הם היו עילה למאורעות הרי־עולם, למצבים חסרי־תקדים, ולתמורות היסטוריות יסודיות ומפליגות.

המהות המאפיין את הזיקה הדיאלקטית בין שתי האידיאולוגיות הללו — היא־הוא נושא הרצאתנו.

[illegible]

על סמך מה רשאים אנו לראות את ההשכלה האירופית כעריסת הלאומיות המודרנית והסוציאליזם? בוודאי אפשר למצוא רמזים וניצנים של שתי המגמות גם בתקופות קודמות. שנאת־הזרים הרימה ראש בנצרות של ימי־הביניים, בתופעות כמו מסעי־הצלב, מועצות הכנסיה והאוניברסיטאות. מצד אחר: מאבקה של ז'אן ד'ארק נגד האנגלים, מלחמת חסידי יאן הוס נגד העליונות הגרמנית בבוהמיה ובמוראביה, ותחושת הקאלוויניסטים ההולנדיים, הפרוטסטנטים האנגלים וביחוד הפוריטנים, שמלחמות ה' שלהם מתנהלות בצלמן־כדמותן של מלחמות המכבים בימי־קדם; ומאידך גיסא — פולמוסיהם של הספרדים הקאתולים. כאן וכאן — תודעה וגאווה לאומית בחיתוליה, מבעד למסווה של מלחמת־מצווה דתית, של הנפת שבט־זעם בשם האלוהים. ובזמן מאוחר יותר: האבסולוטיזם המלוכני והריכוזיות הביורוקראטית, השואבים חיותם מ„טובת המדינה" והנשענים על מדיניות מרקאנטיליסטית; הללו הפכו את תהילת המלך לסמל של אחדות ועוצמה לאומית.

ברם, רק משנחלשה האמונה הדתית החלו בני־אדם להגדיר את עצמם בראש־וראשונה כבני אומה ולאו דווקא כחסידיה ונאמניה של כנסיה. כבר בראשיתה של תקופת־ההשכלה מסתמנת תמורה במערכת־הסמלים של השקלא־וטריא הפוליטי: במקום הסתמכות על מעשי שמואל, שאול ודוד ועל משל שתי החרבות של הנצרות, מתחילים להזדקק לדוגמות מתקופת־הקדם הקלאסית, העברי־מית, וביחוד הרפובליקנית. מייד לאחר־מכן הומר בצרפת הכינוי נתין (sujet) בתואר אזרח (citoyen). התפוררותן של אחוות פיאודאליות, של קורפוראציות בנוסח ימי־הביניים, של גילדות־אומנים, של יחידות עירוניות, התעצמותה של העיירות העבריות — העמידו את האומה על תקפה כמסגרת־חובקת של כלל התושבים בארץ אחת.

הבה נעיין עתה בנבכים הראשונים של הסוציאליזם. ואל, בתקופת־האמונה השמיעו מטיפים דברי־רחת ותוכחת־מוסר נגד רדיפת בצע ועושק. במאות הראשונות של העידן החדש נרקמו אוטופיות סוציאליות מדוקדקות, המשקיפות בגעגועים על שנים קדמוניות, — כאשר אדם־הראשון היה חורש את שדהו וחוה אימנו היתה טווה בפלך, — והמצפות בתקווה על ימים־יבואו, באשר לא יהיו עוד „שלי ושלך" ויחולו אביונים ועשירים מקום אשר; ארו־אז, כל הקניינים יהיו משותפים. כמו בקהילה הנוצרית הקמאית. אין לך תקופה קדם־מהפכנית שלא התחוללו בה התקוממויות־איכרים ומאבקי־מעמדות. הסדמה של בשורות סוציאליסטיות מגובשות אפשר למצוא בתורותיו של תומאס מינצר, בימי הרפורמאציה הגרמנית, וכן באגף הראדיקלי של המהפיכה הפוריטנית. אפס־כי רק במאה ה־18 ולעת המהפיכה הצרפתית נתגבשו הריטוריקה והדרשנות, הזעם הצדקני והחלומות־בהקיץ, ההתרסה הנערית — לכלל הכרה איתנה, בוטחת, מתפשטת ומתעצמת: הכרה בדבר האפשרות והסבירות, או אף בדבר הכורח והדחיפות של מערכת חברתית אלטרנאטיבית, ראציונאלית וצודקת. אמונה לוהטת זו, סופה שהביאה להחלטה־נחושה — לחולל את התמורה המיוחלת על־ידי מאמץ מכוון ולא להניח עוד לחברה שתהא נסחפת במי־אפסיים של מסורת ואינרציה, של אינטרסים מושרשים ומקריות. הלך־נפש זה הוגדר בכוח רב על־ידי באבף ב־1786, שלוש שנים לפני נפילת הבאסטיליה: „הפילוסופיה המודרנית של אותו איש צדיק (רוסו)... המתיישבת יפה עם זכויות המין האנושי, מוסיפה כבוד למאת־השנים שלנו וסופה להנחיל, בהכרח, אושר גמור לדורות שיבואו... — על חורבותיהם של משפטים־קדומים הרי־אסון, של קנאות אכזרית ושל אמונות־תפלות מסוכנות".

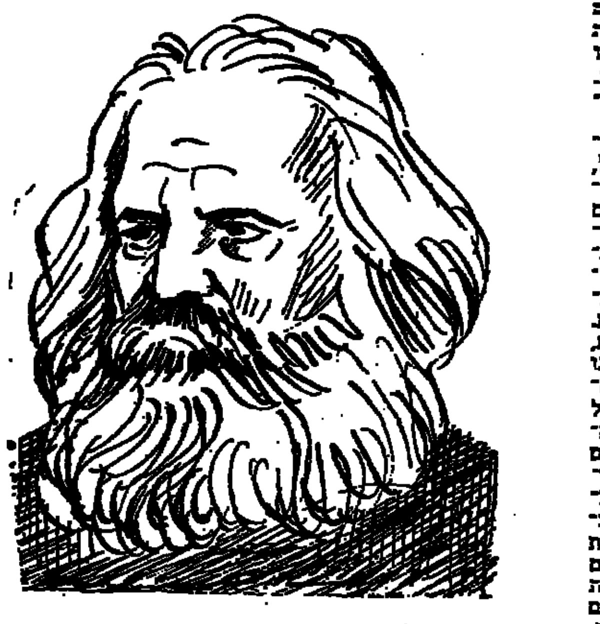

קארל מארקס
רק האסטרטגיה הגדולה של המהפיכה קובעת את חיובן או שלילתן של תנועות־שיחרור לאומיות

דברי הערכה של רוסו

ההתקדמות המהירה של הטכנולוגיה החלה להשרות בבני־אדם את ההרגשה ששוב אין הם כלי־משחק חסרי־אונים בידי הטבע ושרירותו ואיתניו והילוכי־עונותיו, אלא אדרבה: מיועדים הם לשלוט בטבע ולעצבו כחפצם, וממילא בני־חורין הם למשול גם בעיצוב פני החברה. ככל שנתעצמה־והלכה התחושה בדבר הטוב שבאדם וכבוד האדם, בלא שיקיץ עליה זכר החטא הקדמון; וככל שתש כוחה של האמונה בשכר ועונש בעולם־הבא, — כן החריפה עד־בלתי־נשאת השאלה הנבואית על צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. מכאן הדחיפות — להתעשת, לקום ולחולל את ההדרים לאלתר, כאן ועכשיו. מבחינה זו — כך נראה לי — קריאת־הקרב היציבה והמהפכנית ביותר אינה מצעו של מורלי על־דבר חברה קומוניסטית. אף לא הטפתו של מאבלי בזכות קניין־הכלל ושוויון־נות פוריטנית, ולא הכתבים האוטופיים השונים של אותה תקופה, אלא ההוקעה הלוהטת שהוקיע רוסו את כל החוקים הקיימים, את כל מערכות־המוסר ואת כל המוסדות, שכולם אינם אלא תחבולות־עורמה של צאצאי האדם הראשון אשר גדר [illegible]; „שלי היא ו־" — בכך נעשה אב־חטאת לכל העוולות של אי־שוויון ולכל הניצול של אדם בידי אדם.

ריבתם וניזונם של הרעיונות שצפו בתקופת ההשכלה היו מקור־אשראה־והדרכה אדיר לאישי המהפיכה הצרפתית; אלא שבלחץ המאורעות הדראמאטיים הבלתי־צפויים נתעצמו הרעיונות האלה, נתגבשו לכלל־שיטה והגיעו לדרגת־ראדיקליות מעל־ומעבר לכוונות הוגיהם — ואף מעבר לכוונת מגשימיהם המהפכנים.

הלאומיות העולה־וגואה של המהפיכה הצרפתית יוחסה תחילה לא לגניוס המיוחד של צרפת, לא לתולדותיה, מסורותיה, שאיפותיה וצרכיה הלאומיים — אלא היא נתפסה כהכרעתם החופשית של בני־אדם לדון ולשקוד יחד — כפרטים שווים — על טובת־הכלל שלהם, להבטיח איש את חירויות רעהו, לחוקק חוקים, לבחור את המושלים ולפקח על מעשיהם. ההנחה היתה שעקרונות ונהלים אלה מגלמים את התבונה האנושית ואת הצדק, כדי־כך שניתן יהיה ליישמם בכל אומה ולשון ובכל הזמנים. בהכרזת זכויות האדם אין השמות צרפת וצרפתי מופיעים כלל: אין ללמוד מכאן, כמובן, שהמחוקקים אשר ניסחו את ההכרזה לא שיוו נגד עיניהם את עוולות צרפת בזמנם. החלטת המעמד השלישי לכונן את עצמו כאסיפה לאומית — היתה האמנה החברתית של האומה הצרפתית, שפרקה מעליה את אפוטרופסות המלכים והאצולה ושהשתיתה את־עצמה על חורבות האחוזות, החלוקות המעמדיות, הפארטיקולאריזמים המחוזיים והניגודים האזוריים: כל אלה הוקעו אל עמוד־הקלון כספיחים אי־ראציונאליים ומעוותים. הוויותה המרוממת של אומה ששבה־ונולדה לפתע כבת־חורין, שחגגה עצרות־סולידאריות־ואחווה, שנטעה אילנות־חירות ובנתה מזבחות לחירות, שהעלתה את הכרזת־זכויות־האדם למדריגת שולחן־ערוך, — כל החוויה התאבונה הזאת לא היו לה בתחילה שום נימות תוקפניות כלפי עמים זרים. ולא־עוד אלא שהאסיפה המכוננת הצהירה חגיגית כי היא שוללת את המלחמה בתור מכשיר של מדיניות לאומית. הצהרה זו נתפרנסה מן האמונה הכנה של ההשכלה — שיריבויות ומלחמות בינלאומיות אינן אלא תולדת האינטריגות והמטנונות של נסיכים ופרי התככים האפלים של דיפלומאטים אריסטוקראטיים. אם יניחו להם, אם לא יסיתום מחרחרי־מלחמה אינטרסנטיים, חזקה על העמים שיחיו זה עם זה בשובה־ונחת, בשלום ורעות. אך המהפיכה היתה חוויה אדירה של עשיית נפשות: היה רצון עז להנחיל את ברכת החופש גם לעמים אחרים, — והוא שהוליך בסופו־של־דבר את הצרפתים להכרזת מלחמה על אירופה הישנה, הואיל וסברו שכל דו־קיום עם הסדר הישן הוא בגדר־הנמנע. מלחמה זו צפויה היתה להימשך 25 שנים. צרפת נתקפה הלך־רוח של עיר בצורה המגינה על חירותה, על זכויות אזרחיה, על השיגיה החברתיים שנעשו בדי־עמל ועל ערכיה היקרים — נגד מלכים רודנים ונגד אויבים אנוכיים של העם, מחוץ ומבית.

הנני פונה עתה אל בעיית הסוציאליזם במהפיכה הצרפתית. כבר מלכתחילה, היסודות הראדיקליים־יותר של המהפיכה הורו ששוויון הוא תנאי לחירות, ויתירה מזו: בלחץ הקשיים הכלכליים ובייחוד לנוכח משבר־האינפלאציה שנגרם על־ידי המלחמה, החלו האלמנטים הללו לטעון כי בלי בטחון כלכלי, או כלשון מקצתם — בלי הזכות לאושר, החירות אינה אלא מלה ריקה מתוכן. תביעת החירות מהמדינה נתחלפה בדרישה מהמדינה להבטיח עבודה ורווחה; דרישה זו, בדברי סן־ז'יסט, אמורה היתה להריד את אמות־הסיפים של כל המיסדים. הציפייה שהמדינה תהיה ספק־העבודה־והפרנסה — מחייבת להעניק לה סמכויות עצומות; כך, ממילא, הציבור־ככלל נעשה עדיף מן היחידים המרכיבים אותו, וכך עולה מאליה הדרישה לחלוקה מיצרכים שווה ככל האפשר.

הנה־כי־כן, בעיצומה של המהפיכה הזכרתו מנהיגיה לבקוע קווי־מדיניות שלפי עדות־עצמם לא עלו בדעתם קודם־לכן: דיקטאטורה כלכלית אימתנית וצורות היוליזה (ובלתי־יעילות) של סוציאליזם ממלכתי, שנועדו להזין את העניים על חשבון העשירים ושהושתתו על שלילה משתמעת (ולעתים אף על שלילה מפורשת) של קדושת הקניין הפרטי; כל זה היה מלווה יבול עצום־ורב של פאמפלטים סוציאליסטיים נועזים. הסינתיזה העיונית, פסגת הסוציאליזם של המהפיכה הצרפתית, היא הדוקטרינה של באבף. המכילה למרבה־הפליאה את רוב מרכיבי־היסוד של הסוציאליזם המאוחר: מלחמת־מעמדות ככוח־המניע של ההיסטוריה; תורת הדיקטאטורה המהפכנית; והכורח של קניין משותף ושל קונפורמיזם רוחני, כסייג לשמירת השוויון הבקודש.

תחת הלחץ הכפול של אימת־אבדון מחוץ ושל סכנת התמוטטות כלכלית והתפוררות פוליטית מבית — עלה הלהט הפאטריוטי בקנה־אחד עם הראדיקליזם הסוציאלי. קריאת־התיגר המוחשית, הארצית — „המולדת בסכנה" — התמזגה במטבע־הלשון המהפכני של „חירות"; סיסמת „הרפובליקה האחת והבלתי־ניתנת־לחלוקה" מצאה עזר־וחיזוק־כנגדה בצו האידיאולוגי של „רצון אחד"; הכינוי פאטריוט נתייחד כמעט באורח בלבדי ל„עניים" ללא־מכנסיים" (סאנקילוטים), ואילו השם אריסטוקראט — אויב־העם — הודבק ככינוי גנאי בעשירים, בספסרים, באוגרי־מצרכים, ולעתים אף בבורגנות כולה; ואחרון־אחרון: „ההתעוררות ההמונית" ציינה לא־לבד את הגיוס הכללי נגד האויב הזר אלא גם את קריאת־הקרב לפעולה חברתית מבית.

כל המגמות הסוציאליסטיות — שאין שיעור לחשיבותן, באשר עתידות היו להישאר ולהתמיד כמיתוסים וכמסורות — נסחפו עד מהרה וסולקו הצידה: בעקבות המהפיכה קמה־ונהייתה צרפת בורגנית. אי־ההיענות של אומות זרות לרעיון החירות המהפכנית ואי־נכונותן לחולל מהפיכות משלהן — מילאו את לבותיהם של חיילי ה־ Grande Armée ברגש של בוז לעמי־עבדים המעדיפים שיעבוד על חירות, וברגש של גאווה על צרפת, רבתי באומות. בסיכומו של דבר — הלאומיות החדשה, העוטה מחלצות סוציאליזם, נתגלגלה לכוח־מחץ אימפריאליסטי.

[illegible]

הלאומיות הצרפתית המהפכנית, הראציונאליסטית, המושתתה על אידיאולוגיה חברתית אוניברסאלית, נגזר עליה להתנגש התנגשות גורלית בסוג־לאומיות שונה לחלוטין, שנביאו היה הרדר ושגם הוא בא לעולם בתקופת ההשכלה אך היתה בו מנה הגונה של קונטרה־השכלה, של נגד־נאורות; ואם תמצא לומר, סוג־לאומיות זה היה רום־הפיסגה של הקונטרה־השכלה.

אותו דימוי צרפתי חדש של האומה מצטייר לך ככלי־אבנים בעל־מא, כתחבולה חוזית של בני־אדם־יחידים המכריעים בדעתם להיות גוף פוליטי המכוננים את עצמם כמיגזר של האנושות בתוך התחום המובחן על־ידי גבולות גיאוגראפיים־היסטוריים. ואילו דימוי־האומה של הרדר משול לצוק־סלע שהפרטים הם שבריו ושביביו. כלשונו, כל אומה היא אוקיינוס: אין לרדת אל חקרה, אין לבטאה־כמו, אין לצמצמה ולמצותה, והיא משופעת כוחות וסגולות אשר כוח־אנוש לא ישיגם ולא יקיפם; הרי זו מזיגה יחידה־במינה של דם, קרקע, היסטוריה, רגישות, והיא מתנבת באותנטיות שכולה שלה ושטבעת את רישומה בכל אשר תגע ידה — בלשון, בספרות, באמנויות, בדת, באורח־החיים, במנהגים, בסדרי החברה השלטון. אתה מוצא אותה בטהרותה — בשלבה המוקדם; גילויה המוצק, המגמץ ביותר — הוא ברבדים העממיים, ששום השפעות זרות לא פגמו את איכותם. ייחודיות זו (Eigentuemlichkeit), רוח־עם זו (Volksgeist) — היא מסתורין, כמוה ככלי־השרת העיקרי שלה, הלשון: לא כלי מלאכותי של יחידים חכמים־ונבונים, אלא מוצר בלתי־מתוכנן של דורות המוניים על־ידי כורח כביר לבטא את עצמם המגששים אחר מלים. הלשון, המוצר הקיבוצי המוגמר של גישוש זה של דורות אין־ספור, היא מלאכת־מחשבת של ליכוד, של „דבק־טוב", עם הגיון ייחודי, סגולי־בתכלית. אין זה פריו של שקלא־וטריא שכלתני מכוון, אלא פועל־יוצא של כוח בראשיתי הפורץ קדימה.

מעל לכול היה הרדר מעוניין בשימור הספונטניות והאותנטיות התרבותית, הספרותית והאמנותית. רק אגב־אורחא שומעים אנו מפיו את הדעה, כי ההסדר, הטוב ביותר יושג אם כל ישות לשונית־תרבותית תכונן יחידה טריטוריאלית־פוליטית משל עצמה. בוודאי לא עלה על דעתו לקרוא לעמים ולשבטים משועבדים, נטולי ריבונות מדינית, לקום ולהתמרד ולא להניח את נשקם מידם עד אשר ישיגו את עצמאותם.

אכן אוהב־הבריות ואוהב־שלום היה הרדר; הוא סלד ממלחמות־כיבוש, משיעבוד עמים, ואפילו הטמעתם התרבותית היתה בעיניו עוון פלילי, מעשה־רצח. (עד־כמה בלתי־פוליטית היתה תפיסת־הלאומיות שלו תוכיח העובדה, שהוא־עצמו היה גאה על השתייכותו לחוג־התרבות (Kulturkreis) הגרמני, התנהג כעירוני־נאמן בבן קום־בו־שבו ריגה, קריה גרמנית ברובה בתוך לטביה הנתונה לשלטון רוסי, ראה־עצמו נתין מסור וצייתן של הוד מלכותה קאתרינה השניה, קיסרית כל ממלכות־רוסיה, ושנא ותיעב בכל־מאודו את ארץ־מכורתו פרוסיה: הכול בעת־ובעונה־אחת...).

שארל פוריה
במקום מדינה לאומית — קהילות של „פאלאנסטרות"

הרדר פנה אל האינטלקטואלים של עמים מדוכאים ונידחים ושל תרבויות שבטיות גוועות־למחצה במזרח־אירופה ועורר אותם לקבץ בלדות, שירי־עם, משלים, מכתמים, מנהגי־הווי ומימצאים ארכיאולוגיים; היה דוחק בהם שיחברו מילונים, שיפרסמו כרוניקות, שיערכו אסופות של שירת־עם קדומה — בשביל להציל, לשמר ולהציג קבל־עולם את מקוריותם הקיבוצית של עמים הצפויים לסכנת גוויעה. כך השיג הרדר במזרח את ההיפך ממה שאירע במערב. מאות שנים של רציפות היסטורית, מדינית ותרבותית איפשרו למדינה במערב־היבשת — מדינה חזקה בחומר וברוח — למזג עמים, שבטים, לשונות, ניבים ואזורים לכלל אומות מאוחדות. ואילו העמים שנתעוררו במזרח — הנה הופנמה בהם החלטה־נחושה לקום ולכונן מדינות עצמאיות על־ידי היינתקות מקיסרויות כבירות־כוח־צבאי אך מפגרות מבחינה תרבותית.

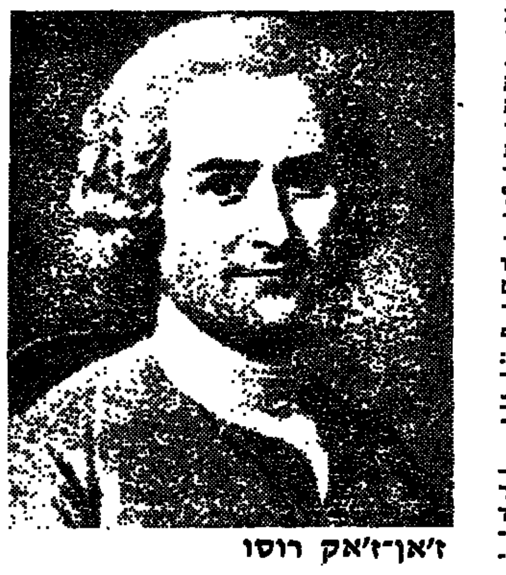

ז'אן־ז'אק רוסו
„הפילוסופיה המודרנית של איש צדיק זה... פאר המאה ה־18"

יוהאן גוטפריד הרדר
גאה על השתייכותו לחוג התרבות הגרמני, נתין נאמן של קתרינה הגדולה קיסרית רוסיה — ושונא של פרוסיה...

ברם, כאן אירע דבר שהרדר לא שיערו ולא נתכוון לו. הוא דגל באחדות המין האנושי וההיסטוריה האוניברסאלית, שבציירה לו כפסיפס־צבעוני אינסופי של אומות ולשונות. אך האימפליקציות של מושג־האומה ההרדרי היו שמרניות במובהק ומטבע־הדברים עשויות היו לספח מיליטאנטיות לאומנית. מיתוס־הלאום של הרדר נועד להיות יריבו המסוכן ביותר של מיתוס המהפיכה הסוציאליסטית האוניברסאלית. ואכן, זמן קרוב לאחר מות הרדר נהפכה ההתנגשות בין צרפת הנאפוליאונית ובין הקיסרויות הישנות לסיכסוך בין עוצמה אימפריאליסטית השקודה לכפות־בכוח דפוסים ראציונאליים אחידים על חברות מושרשות — ובין אומות עתיקות המגינות על מורשתן ההיסטורית ועל אורחות־חייהן, על אישיותן הקולקטיבית. אפילו היתה מורשת זו חדורה אמונות תפלות, משפטים קדומים וגם עוולות — למאי נפקא מינה? העיקר שזו מורשתה המהותית של אומה, — הוא שהכריע מבחינת תפיסתם של הרדר וברק.

[illegible]

דבקותם של לאומים חלשים ומדוכאים בייחוד התרבותי המאפיין אותם והשרוי בסכנה או הטעון סיפוח, התפתחה עד־מהרה לשאיפה עזה להפגין זהות־עצמית וחיוניות לא רק בספירה הפרטיקולארית של התרבות אלא גם במוסדות, אירגונים, מערכות־שלטון וצלילות־גבורה. הלך־נפש כזה, כפי שהבחין מאציני במוקדם, לא התיישב עם שום השקפה מאטריאליסטית של ההיסטוריה: שהרי התפיסה המאטריאליסטית אינה רואה את האומה כישות ראשונית וסופית אלא היא נותנת את משפט־הבכורה להתפתחויות טכנולוגיות אוניברסאליות, לדרכי־ייצור, לאינטרסים חמרניים, למלחמת־מעמדות. — היא נרתעת מאידיאות כמו „פולקסגייסט", גורלו של עם, ייעוד לאומי ואחדות־האומה בתור ממשיות נצחיות מכריעות. סוציאליסטים אוטופיים צרפתיים ואנגליים, סן־סימון ובית־מדרשו, פוריה, קובט, רוברט אואן וכן בזמן מאוחר יותר קארל מארקס — היו בניהן של תרבויות לאומיות חזקות. אשר הצליחו להטמיע עד־תום כמה וכמה שבטים, לשונות ודיאלקטים. נוהג היה מארקס להקניט את חתנו הצרפתי לאפארג באומרו שהצרפתים רואים את לשונם ותרבותם כנחלת כל האנושות התרבותית ומצפים שכל העמים יסגלו אותן לעצמם; באשר־כן, אין לצרפתים שום הבנה או אהדה לשגיון דרישת־הרשות־להעתיקות של לאומים אזוריים־שוליים. סן־סימון חשב במונחים של אחדות אירופית. של יוזמות תעשייתיות משותפות ושל עבודות ציבוריות באמת־מידה יבשתית, ובעצם — לא באירופה בלבד אלא גם באסיה ובאפריקה. ואילו פוריה ופרודהון, שהיו עוינים — אגב — לסכנות הצפויות מן הלאומנות המיליטאנטית, השתוקקו לפצל את המדינות הקיימות לרשת של „פאלאנסטרות" ולפדראציות של קומונות וקואופרטיבים.

המדינה כתופעה חולפת

המיתוסים הלאומיים־המשיחיים, מצידם, פרשו על נימים חברתיות ולאומיות ששימשו תריס נגד רעיון המהפיכה העולמית ונגד השתחררות הפרולטריון על־ידי מלחמת־מעמדות. כל תנועה לשיחרור לאומי במאה ה־19 לא הסתפקה בשאיפה לריבונות מדינית אלא הבטיחה שהיא תהיה מוסרית ורוחנית ופריצת־דרך אל עידן של צדק סוציאלי — שיעלה־ויבוא ברגע שהארץ תטוהר מפולשים זרים ומהשפעותיהם המשפילות והפלגניות. האומה המחודשת נעוריה, וביחוד המעמדות הנחותים, השומרים־אמונים למידות־הטובות האותנטיות ולערכים הלאומיים (שלא כבעמדות העליונים, ואנוכיים המתנכרים) — יבואו אז אל המנוחה ואל הנחלה. יתר על כן: כל אידיאולוגיה לאומית תיארה את מאבקה, בצורה זו או זו, כמיבצע־פריצה חלוצי לטובת שאר העמים הנלחמים על חירותם ותקומתם. כך „רומי השלישית" — Roma Terza — של עמים משוחררים ומשוקמים, שמאציני גרס אותם כאחווה דתית, כ„עמי האלוהים"; כך פולין, „ישו של האומות"; כך צרפת, מולדת המהפיכה העולמית; כך הפילוסופיה הקלאסית הגרמנית, הקניין והמפתח לגאולת כל המין האנושי; כך ה„מיר" הרוסי, המורפת והגרעין של סדר סוציאליסטי.

ברם, המציאות ההיסטורית במחצית הראשונה של המאה ה־19 נטתה להקהות את חוד הניגודים הבסיסיים בין לאומיות וסוציאליזם ולעורר רושם של מחנה־מהפיכה אירופי אחיד, המקיף דמוקראטים ראדיקאליים, יעקובינים, לאומנים וסוציאליסטים שסרים למשמעתה של צרפת מהפכנית — אשר גמרה־אומר לנקום בברית־הקודשה על ההשפלה של 1815 וכן להביא פדות ושיחרור לכל עשוקי־אירופה, תוך התייצבות נגד המחנה המאוחד של הברית־הקדושה. בנסיבות אלו, כמה מן המהפכנים הסוציאליסטיים־אינטרנאציונאליסטיים הקיצוניים החלו לראות באורח פאראדוקסאלי את ההגרצה לשיחרור לאומי כמנוף מבטיח ביותר של מהפיכה חברתית בינלאומית.

דומה היה שהתקפה זו נחלה נצחון בהפיכות של 1848, אלא שאחר־כך היתה מבוכה להגליה ואכזבה מרה.

מנקודת־ראות ציונית ניצב ק. מארקס בקוטב־שכנגד, כבר־על־תריסין לאידאולוגיה הלאומית. הוא לא ייחס שום חשיבות לקיומם והישרדותם של עמים שקיפחו את עצמאותם לפני זמן רב או שמעולם לא נהנו מעצמאות. לא־זו־בלבד שרחוק היה ממנו לתפוס את האומה כחזיון ראשוני, אלא אדרבה: הוא ראה את המדינה הלאומית כתופעה חולפת, כתוצר־עראי של שלב היסטורי, כמכשיר לדיכוי חברתי בידי המעמד השליט — כמשהו שנגזר עליו, כך או אחרת, להיעלם ולפנות את מקומו לחברה אל־מעמדית. באשר־כן, לא יכול היה מארקס בשום־פנים לראות את השגת העצמאות הלאומית כהגשמת חלום גדול או כתרופה־לכול.

אמנם מארקס טען — כפי שעתידים היו לטעון כל תלמידיו וממשיכיו — שהוא מגנה דיכוי לאומי, משום שהוא מתנגד לכל צורה של דיכוי. אלא שהוא התקשה מאוד, קודם־כול, בזיהויים של טיפוסי־דיכוי ובהבחנתם של תנאי־דיכוי שלא היו חברתיים־כלכליים על־פי אופיים. שנית: עד־כמה שהעושק הלאומי נבע מניצול חברתי או היה מלווה ניצול חברתי, בטוח היה מארקס כי המהפיכה הסוציאליסטית, — היא ולא שום מדינה מעמדית לאומית חדשה — תשים קץ לעושק הזה. אין מאטריאליסט דיאלקטי מכיר בזכויות טבעיות, מוחלטות, נצחיות. משמע, שום אטריבוטים כאלה אינם עשויים ללמד־זכות על ההגדרה־העצמית הלאומית. כל תביעה קונקרטית להגדרה־עצמית, יש לדון בה מנקודת־הראות של אסטרטגיית־המהפיכה: אפשר לקבלה במקרה אחד ולדחותה במקרה אחר.

אירלנד היתה דוגמה מובהקת של דיכוי לאומי וחברתי גם־יחד, ו־מארקס אף דגל בדעה המוגזמת מאוד שקניין־האחוזות של הטורים באירלנד היה בסיס כוח־השלטון של הטורים באנגליה.

לא זו בלבד שמארקס לא תיעב את הקולוניאליזם על כל מעלליו, אלא הוא אף ראה את שיבוש תנאי־הייצור האסייתיים בהודו על־ידי הבריטים כתרומה לקידמה. מעשי־העול של ה„ראג'" הבריטי והייסורים שנגרמו להמוני־היהודים בחשלים — נחשבו כמחיר שיש לשלמו בעבור המודרניזציה, התנאי־הקודם למשטר סוציאליסטי צודק העתיד לקום בבוא היום.

עם זאת, מארקס היה תומך נלהב של כמה תנועות לאיחוד ולשיחרור לאומי — של הגרמנים, האיטלקים, הפולנים וההונגרים. למרבה האירוניה — מנקודת־הראות של אסטרטגיה מהפכנית גלובאלית — התנהג מארקס לפני 1848 ובשנת־המהפיכות זו כלאומני גרמני קיצוני. הוא נשא נפשו לרפובליקה גרמנית „אחת ובלתי־ניתנת־לחלוקה". הפארטיקולאריזם, השושלתיות, ההבדלים האזוריים־מקומיים, היו כרוכים בזכות הקדושה של נסיכים, בפיאודליזם, במסורות אי־ראציונאליות, בהיררכיה, בקלריקאליזציה, בסיכלות־של־בני־כפר, ביראת האצולה וביחס־כבוד אל פאטריצים. נחשול מהפכני אשר יקרע־יסחוף את כל קורי־העכביש האלה — אמור היה לחולל מודרניזציה בגרמניה, להשליט בה מערכת־משפט ריכוזית אחת ופארלאמנט כלל־ארצי, ליתן־תוקף לתצורות דמוקראטיות־ראדיקליות ושוויוניות, וליצור משק לאומי רחב־ידיים, אחד־ויחיד ודבק־כול — תנאי־מוקדם לתיעוש קאפיטאליסטי ולעלייתו של פרולטריון המפלס־לו־דרך אל מהפיכה סוציאליסטית.

הדיפת רוסיה ושיקום פולין

בדומה לבלאנקי, המהפכן העיקרי בימי ההותיק המושבע, אשר טבע את המטבע שמוסוליני עתיד היה לסגלו כמוטו וסיסמה — „מי שיש לו ברזל יש לו לחם", — היה מארקס מודע מאוד למשמעותה של עוצמה כבורר אחרון ומכריע. הן בלאנקי הן מארקס השקיפו במורת־רוח על הכניעה הגמורה־לכאורה של השליטים הישנים ועל נצחון־הבזק של הכוחות המהפכנים בתחילת 1848. הליבראלים הבורגנים, מתוך שהיו דבקים באשליותיהם הנואלות על „תן וקח", על „הידברות", על שלטון־החוק וכן משום שפחדו פחדי־מוות מאלימות־ההמונים — לא חלו ולא הרגישו שהכוחות הישנים לא תמו־לגווע; הם רק השפילו־ראש, וכיוון שהצבא הישן והביורוקראטיה הישנה השתארו על כנם, בפיקודם על־ידי הבורגנות הליבראלית — יכולים היו הכוחות הללו לארוב במסתרים לשעת־כושר שתבוא, כאשר יסתייע בידם להנחית מהלומת־נגד. איך אפשר יהיה לתת תנופה חדשה למהפיכה? מארקס ובלאנקי היו תמימי־דעים: על־ידי מלחמת העמים נגד רוסיה לטובת פולין. שום מהפיכה אירופית לא תהיה בטוחה כל־עוד הצבא הצארי שריר־וקיים. יש להדוף־אחור את רוסיה ממרכז־אירופה, הרחק מזרחה, על־ידי כינונה־מחדש של פולין, שגבולותיה ישתרעו משטטין עד ריגה ועד נהר הדניפר והים השחור. מלחמה מהפכנית־עצמית כזו אמורה היתה ליצור קיטוב בגרמניה ובשאר ארצות־אירופה — קיטוב בין תומכי־המלחמה לבין מתנגדיה. חזקה על השמאל הראדיקלי שבשעת־חירום כזו יתייצב כחיל־חלוץ לאומי וינצל את ההזדמנות — יהיה מוכרח לנצל את ההזדמנות — לשם כינון דיקטאטורת־טירור נגד האוייב החברתי מבית, אשר בגד באומה מתוך שכרת ברית עם האוייב מחוץ, כפי שאירע בצרפת ב־1793.

מרי לאומי בשלהי ימי־הביניים:
ז'אן ד'ארק בהכתרת המלך שארל ה־7 (ציור של Lenepveu).

פרשת פולין היתה מקרה־יחיד בסוגו — אחת העילות הראשיות להעמדת הבעיה הלאומית על סדר־היום של אירופה. בשלהי המאה ה־18, כשהאימפריה הפולנית העצומה חולקה בין שכנותיה, נזדעזעו אנשים רבים במערב, ביניהם אדמונד ברק (Burke), מן החזיון של חיסול ממלכה עתיקה בידי פולשים זרים. אך־הושלם הכיבוש הצבאי של פולין, נתכונן בצפון־איטליה לגיון פולני שנועד ללחום לשיחרור הארץ — תחת פיקודו של גנראל בונאפארטה. כך היתה אירופה עדה ללידתו של טופס־לאומיות חדש, או ליתר־דיוק: לגירסה חדשה של „אם אשכחך ירושלים". הלאומיות הפולנית לא נשענה על טריטוריה: היא קיננה בלבותיהם של בני־אדם. לא היתה לה ממשלה. הדריך אותה החזון, חלום־הפדות. בני השליאכטה הפולנית היו לדון־קישוטים הניצבים בכל המיתרסים של אירופה. כל מהפכני היבשת אימצו־להם את סיסמת תקומתה של פולין. קנוניית העריצים, „הברית הקדושה", נתחשלה־נתבצרה על־ידי עשיית־יד־אחת לשם רציחת פולין. שיחרורה של הארץ הזאת נחשב לא־לבד כתיקון עוול היסטורי גדול, אלא גם כפריקה כללית של שיעבוד.

לא הטרידה את מארקס העובדה ששיקום פולין בגבולות 1772 פירושו שליטה פולנית על מיליוני אוקריינים, ביילורוסים, ליטאים ושאר קיבוצים אתניים. הפולנים עמדו בתוקף על ביטול כל הסדרי החלוקה של המאה ה־18 והעלו את התביעה הזאת למדריגת עקרון מקודש; הם לא אבו לשמוע אפילו את נימוקיהם של מהפכנים רוסים, שהצביעו על חולשת המיעוט הפולני. „איזו זכות יש לרוסים למשול בעמים האלה, חסרי־ההיסטוריה?" — היו הפולנים טוענים כנגדם. לא הטריד אותם החשש של המהפכנים הרוסים מפני הרחקת ארצם מלב־אירופה; כן נטו הפולנים לזלזל בסיכוייה של מהפיכה רוסית.

מארקס לא התרשם מסירובם של מיליוני איכרים סלאביים־דרומיים להמשיך בחיי־שיעבוד, תחת עולה של האצולה ההונגרית, אף לא מזקרי־הלב של הצ'כים, שהתייראו מעימות פנים־אל־פנים עם הלאומיות הגרמנית וההונגרית המיליטאנטית. העדפתם את הממלכה האוסטרית הישנה, הדספוטית־מתונה, הסובלנית והבלתי־יעילה (כדברי פאלאצקי: לולא היתה אוסטריה קיימת, בדין היה להמציאה!), התנגדות הדנים לסיפוח שלזוויג־הולשטיין, כמזימת הפרלאמנט הכול־גרמני בפראנקפורט, — כל העמדות האלו עוררו את חמתו של מארקס והוא דן אותן ברותחין. הוא הוקיע את הדנים כטפילים של התרבות הגרמנית; הוא העתיר קללות על ראשם של הסלאבים־הדרומיים, מגדלי־החזירים שבעצמם בעלי ראש־חזיר, והתנבא לקיצם — כשם שחזה את שקיעתם הרצויה והברוכה של הצ'כים. לימים לימד מארקס זכות על שלמותה של האימפריה העות'מאנית — מחשש שמא רוסיה תירש אותה ותהפוך את העמים הבלקניים לואסאלים שלה.

מארקס ואנגלס סברו כי מנקודת־הראות של אסטרטגיית־המהפיכה הגדולה — אומות חזקות ומפותחות יותר הן מטבע־הדברים מתקדמות, ואילו עמים חלשים ונחשלים רתוכים לעגלת הריאקציה. לימים, משנתברר לאנגלס כי קצרה יד הפולנים לגייס צבא של יותר משלושים אלף איש, — נגמלה בו ההכרה שהם אומה „דפוקה", מכורה לאצולה רומאנטית, כושלת, פושטת־רגל; אומה שמעולם לא ניחנה במידה נאותה של נדיבות־לב, שכל־טוב ופאטריוטיזם; לא עלה על לבה לשחרר את איכריה — והניחה למעצמות הכובשות־הרודניות לעשות זאת... מאידך גיסא: הפוטנציאל של רוסיה, מנקודת־הראות של המהפיכה העולמית, הוא גדול לאין־שיעור.

אל אומה אל־מעמדית

בסיכום: השאלה שעמדה על־הפרק לא היתה שיחרור העמים, אלא שיחרור המעמדות הפרולטאריים על־מנת שיהיו לאומה אל־מעמדית. אין לך דבר־המו[…] חיש את הניגוד בין הלקו[…] הלאומיים והסוציאליסטים ב־1848 מאשר השוואת ה[…] מאציני, שפועלי האומות [לא] ישתחררו כל־עוד לא [ישתחררו] לעמיהם — לדעתו של [מארקס] אומה לא תזכה לחירות [כל־עוד לא] ישתחררו פועליה מכבלי[הם].

איזה עולם של אומות […] בעתיד הסוציאליסטי? […] זו דרכו להתמכר לחלומות על אחרית־הימים שהבאנה פריצה המהפכנית. הוא […] את המדינות הלאומיות […] או את אלו שעשויות […] את עניין המהפיכה הסו[ציאליסטית] וראה אותן כישויות שבקו[…] תור להגשמת המה[…] לו כל רצון לקדש מלחמ[…] סולן ולשם החלפתן לאומ[…] ציה — עד שלא הושג[…] סוציאליסטית. ושוב: […] סבר מארקס כי מתפקידם של הסוציאליסטים […] מעמד ממלכתי־ריבוני […] פוליטית אוטונומית — […] התפתחות תרבותית — […] עמים המשוללים מצ[…] שמעולם לא התנהו בריב[…] לי שמארקס היה עונה […] תשובתו של לנין לאלה […] — בתור תומך בזכות […] העצמית הלאומית — וש[…] יש להימלך בדעתה של […] בכל־הנוגע להתחייבות […] נה לנין ואמר: „על־[…] הייצור ללא דיכוי מעמ[די] הבטחת רווחתם של כל בנ[…] מעניק הסוציאליזם ל[…] האוכלוסיה בקצה־רחבה […] בה; ואכן דבר זה, הוא […] יצירתם של יחסי־קירבה […] ואת התמזגותן של אומו[ת]".

[illegible]

שונה לחלוטין היתה עמ[דתו של] מייסד תנועת־הפועלים […] פרדינאנד לאסאל. הוא הי[ה] ותיק, ולא זו בלבד שלא […] המדינה כמכשיר של עוש[ק] וכמוסד ארעי, אלא אדרבה […] נחשבה בעיניו כמנוף מנחו[…] מה אובייקטיבית של הרב[…] מוסר. יתר על כן: לאומ[…] רות יהדותו ראה את עצ[מו] פיכטה מאוחר כנביא הגר[…] גרמנית, האמין ב„פולקסג[ייסט]" פיכטיאני החי־וקיים […] לביטוי.

מסינתיזה כזו של הגל ופי[כטה] בקש יחס חיובי עמוק אל […] וקדושתה של מדינת־הלאום […] יותר מבחשב במונחים של […] בינלאומיות, דיבר כמאציני […] קוממותם של עמים — שתב[…] בותיה של איזו מהפיכה […] הגם שהטיף לסולידאריות […] גרוזות העממיות לשיחרור […] הוא הבחין הבחן־היטב […] הראויים למעמד של מדינ[…] אית ובין עמים טהב פ[…] והדלדלו־גוגים מכרי שיהיו […] לאסאל, הסוציאליסט הראשו[ן] פתרון מתוך לאנטיגוניזם […] ה„פולקסגייסט" של אגיב […] וגזעיות. הוא הבריא בזהו[ת] שמעמד־הפועלים הגרמני […] מעמד הלאומי של גרמניה […] למלא תפקיד בדומה לזה […] המעמד השלישי הצרפתי ה[…] קבע שהפילוסופיה הגרמנית […] ברסאליסטית והמאגיסטית […] הינה התמציה הנאצלת ה[…] יותר של ה„פולקסגייסט" — האני־מאמין הלאומי של העם הגרמני. בהיותה […] של תבונה טהורה ושל כל[…] יות, הריהי הפילוסופיה ה[…] מעמד אוניברסאלי, שהוא מעמד לאומי. ללא קבוצים […] פיאודאלי אי־ראציונאלי, אל […] לגיות מעמדיות ואל מנהגים […] ומשונים התלויים בזמן ובמק[ום].

אכן מעולם לא הצליח ה[…] דמוקראטיה הגרמנית למזג את שתי הגירסות השונות זו שיזמה היה קארל מארקס מורישה היה פרדינאנד לאס[אל].

(חלק שני — בגליון ה[…])

(פרופ' יעקב טלמון מ[…] האוניברסיטה העברית בירושל[ים] קרא הרצאה זו בשנת־מחקר […] לג', אוקספורד, הצרפ[…] זו כ־4 בבארב, בבעצרת […] על נושא ההשכלה האירופ[ית] […] מטעם […] באנגליה; י. ר[…])

26.3.[illegible] על המשמר עמ' 8

בעוד 100 שנה יחיו 40 מיליארד בני־אדם כמו בקופסת־סרדינים

ראיון עם פרופ' ישראל י. גלאס

ריאיין: מרדכי חלמיש

פרופיסור י. י. גלאס, מחלוצי מחקר החלל בימינו, עומד על שלוש הסכנות העיקריות הנשקפות לאנושות: „התפוצצות" האוכלוסין; שואה גרעינית; זיהום האטמוספירה ✱ לפי שיעור הגידול הנוכחי יהיו אוכלוסי העולם בעוד 100 שנה — 40 מיליארד נפש. ✱ החיים בדחיסות „כמו בקופסת סרדינים" והלחץ על משאבי הטבע, עלולים להרבות תוקפנות ופשיעה בממדים שלא ישוערו ✱ צל השואה הגרעינית, העלולה להביא כלייה על מיליונים בני־אדם תוך רגעים ספורים, מעורר בקרב צעירים בדורנו רגשי חרדה, שחייהם עלולים להיות קצרים ועל כן יש לחיותם באינטנסיביות יתירה ✱ הפיתוח התעשייתי והטכנולוגי גורם לזיהום גובר והולך של הסביבה — האוויר, הקרקע והמים. ✱ אם החום הנפלט עתה לתוך האטמוספירה במידה גוברת יעלה בה את טמפראטורה אפילו במעלות אחדות בלבד, עלולים החיים על־פני כדור־הארץ להתנונן. ✱ הפתרון לא יימצא אלא על־ידי ממשלה כל־עולמית, אולי על־פי חזונם של ישעיהו בן־אמוץ ומיכה המורשתי...

את פרופ' ישראל י. גלאס, כ־ראשי המכון לאווירודינאמיקה באוניברסיטת טורונטו ומחשובי ה־חוקרים של החלל בימינו הצגנו כבר פעם לפני קוראי „על המשמר" לפני ארבע שנים ומעלה, לשנה ורבע אחרי שתרם את חלקו המכריע ב־החזרה החללית „אפולו 13" אל כדור־הארץ, שמחמת התפוצצות ש־נתחוללה בה עלולה היתה לאבוד בחלל*). עתה שוהה פרופ' גלאס שוב בישראל, הפעם כפרופסור־אורח בטכניון. לא נחזור כאן על כל פרטי הביוגראפיה המעניינת שלו ורק נזכיר, כי האיש הוא בעל שם בינלאומי כחלוץ בחקר תופעות ה־ברוכות בגלי־הלם ובדינאמיקה של גאזים. עד כה פירסם למעלה מ־קבעים מחקרים וספרים, ורבים מ־מחקריו הופיעו בכתבי־העת המד־עיים החשובים בעולם. הוא המביא שורה ארוכה של מיתקנים מיוחדים לחקר פעולות־הגומלין של גלים התפוצצויות (כלפי חוץ) והתפר־צויות (כלפי פנים); הכשיר כשמו־נים חוקרים מדעים בתואר שני ו־שלישי ושימש כמדריכם של אנשי־מחקר נודעים, בני עמים שונים, ב־אותם ענפי מדע שהוא עוסק בהם. הוזמן פעמים רבות כמרצה־אורח ל־מוסדות־המדע של ארה"ב, בריה"מ, יפאן, פולין, אנגליה, בלגיה, נור־וגיה וארצות אחרות. לפני שנה זכה לתואר הנכבד: חבר האקדמיה המלכותית למדעים של קנאדה.

דעת לנבון נקל, כי לא תחומי מחקריו הספציפיים הם ששימשו נו־שא לשיחתנו עם האורח הנכבד בשביל קוראינו. פרופ' גלאס שעסק כל ימיו, בד בבד עם המחקר העיוני, גם בנושאים היוניים של המחקר השימושי, בייחוד בנושאים החו־שים הן „רגישים" של הטיסה בחלל וכל הכרוך בכך, הפעלת כוחות־הטבע באותם תחומים שבהם עדיין לא נוצלו דיים לטובת האדם וכו'. זאת ועוד, איש־שיחנו נמנה עם אותם מדענים ששוללים בכל מאודם את ההסתגרות במגדל־השן של מח־קר מדעי „טהור", ואשר שואפים להפיל את המחיצה שנוצרה במרוצת הזמן בין העיסוק במדעים המדוי־קים לבין שאיפת האדם להתעלות מוסרית ולהעמקת המחשבה הפילו־סופית על תכלית החיים, ערכיהם ו־מהותם. או, אם תרצה לומר: בין מדעי הטבע לבין מה שקרוי המדעים ההומאניסטיים. ואחרון אחרון, כיוון שהוא מאותם אנשי־רוח, שלבם ער למצוקת בני־עמם, היה הוא בין יוזמיה ומארגניה של ועדת אנשי־רוח־ומדע (ועדת הפרופיסורים) ב־קנאדה לעזרת אנשי־המדע־והרוח היהודים בברית־המועצות המבקשים לעלות לישראל. וכיוון שהנושאים הללו עומדים כולם על סדר־היום גם אצלנו, ריכזנו את שיחתנו עם ה־פרופסור גלאס בעיקר בתחומים אלה ולהלן מובאים עיקרי הדברים של איש־שיחנו בתשובה על שאלותינו.

שאלה: מה בדיוק הם הנושאים שעליהם הרצית ואתה מרצה בטכ־ניון?

פרופ' י. י. גלאס: באתי לכאן לסמסטר אחד בלבד מתוך שנת ה־שבתון שלי, כלומר לחודשים אוק־טובר 74' — פברואר 75', אך אני מאריך את שהותי לחודשים נוס־פים. את הרצאותי חילקתי לשתי סדרות — סידרה אחת בנושאים מדעיים ספציפיים למען הסטודנטים המתמחים בהם, כגון (א) דינאמיקה של הגאזים; (ב) ניסויים חדשים בגלי־הלם של מטוסי־סילון והשפ־עתם על בני־אדם, בעלי־חיים ו־מיבנים; (ג) מחקרי זרמים של ארגון (אל־יף בפתח) מיונן שבאזורי גלי־הלם פלאנאריים בצים (יסלחו לי הקוראים שאינם מבינים את ה־נושא. הנני שותף לאי־ידיעה זו. — מ. ח.). סידרת ההרצאות השניה היא על נושאים כלליים יותר, ה־עשויים לעניין לאו דווקא חוקרים בלבד אלא גם כל אדם משכיל, ה־מתעניין בקשר שבין מחקרי המדע המהדרין לבין קיומו של האדם בן זמננו ועתידו. לסידרה זו שייכות ההרצאות הבאות: (א) גלי־הלם והאדם. (על נושא זה פירסם לאח־רונה פרופ' גלאס ספר שזכה ל־אהודה רבה בעולם המדע — מ. ח.) (ב) האנרגיה העתיד; (ג) החלל במאה הבאה. אגב, הרצאות אחדות, בעיקר מן הסידרה השניה, הרציתי גם באוניברסיטה העברית בירוש־לים, באוניברסיטת תל־אביב, באונ' בר־אילן ובאונ' הנגב ע"ש בן־גוריון. קבוצת השומעים שהשתת־פו בהרצאותי המדעיות הדרך־קבע מנתה שבעה־עשר סטודנטים, כמו־ציתם לקראת התואר הראשון ויתרם בעלי תואר שני ושלישי (מגיסטרים ודוקטורים).

שאלה: איך אתה מעריך את פרחי־החוקרים שלנו בהשוואה ל־עמיתיהם, תלמידיך באותן ארצות שהנך מכירן, אם כפרופסור של קבע (באוניברסיטת טורונטו) ואם כפרופסור־אורח?

פרופ' גלאס: שאלה זו נשאלתי לא פעם. בתחילה לא ידעתי להשיב עליה, משום שעוד לא הכרתי כי־אות את שומעי הרצאותי. עתה, לאחר שהכרתים קצת יותר, יכולני לומר, כי מצויים ביניהם מחוננים ממש, בינוניים, כמו ברוב המקומות. אלא דבר אחד מציין את כולם כאן: בגילם הם מבוגרים יותר מאשר עמיתיהם במקומות אחרים. שהרי התחילו את לימודיהם לאחר ששימשו כבר את חוק־שירותם בצה"ל, ו־ממילא מצויים הם בנסיון־חיים כבד־משקל יותר לאין ערוך. רושם עמוק עשה עלי אחד הסטודנטים ב־טכניון, אשר ביקשני לקרוא את עבודת־המאסטר שלו ולחוות דעתי עליה. והנה ראיתי, כי את עבודתו זו הקדיש לזכרם של שניים מחבריו ללימודים, אשר נפלו במלחמת יום־הכיפורים. בהוספה קטנטנה באמת עדיין לא נתקלתי בשום מקום בעולם מן המקומות שבהם ביקרתי ולימדתי.

מצאתי כאן עוד תופעה, שאין למצוא שכמותה במקום אחר: יש שסטודנט זה או אחר נעלם מן ה־שיעורים למשך 30 ימי שירות במי־לואים. במקרים אלה חשוב הובה לספק לסטודנטים הללו רשימה ב־כתב של הרצאותי למען לא יפסידו זמן. אך לא רק סטודנטים, גם בין המרצים והפרופסורים קורה שהם נעלמים למשך ימים מן המוסד מאותה סיבה־עצמה. ואכן, מן הבחינה הזאת שונה כאן המצב ה־תכלית מאשר בכל אותן ארצות ה־ידועות לי.

שאלה: נעבור עתה לבעיות כלליות יותר. החקר ותוצאות המו־רחשות בחלל הגדול, כיצד רואה אתה מנקודת־תצפיתך הרמה את ה־בעיות המרכזיות העומדות עתה לפני האדם בן ימינו כאן, על־פני כדור־הארץ שלנו?

פרופ' גלאס: אנו להשיב לך בקיצור, אציין שהבעיות העומדות לפני האדם בימינו נובעות בעיקר מן העובדה שאנו חיים על־פני כדור־הארץ שכידוע הוא מוגבל ב־שטחו, במשאביו הטבעיים ובמקורות האנרגיה שלו, בעוד שריבויו של האדם עוברת עתה את־השיאים ש־יכולנו להעלות בדמיוננו. למשל, בעבר, עד שהוכפלו אוכלוסי העו־לם חלפו כמה אלפי שנים, ואילו עתה שיעור הריבוי הוא מהיר. הנה בשנת 1970 מנתה האנושות כשלושה מיליארד נפש; התחזית עתה לשנת 2000 היא שבעה מיל־יארדים, ואילו בעוד מאה שנה יהיה בניין אוכלוסי כדור־הארץ, לפי קצב הגידול הנוכחי — 40 מיליארד. אין צורך להסביר, כי במצב אשר כזה יהיה לחץ עצום על אוצרות־הטבע המצויים בכמות מוגבלת, על מוצרי החקלאות, מחצבים, אנרגיה, מים ואפילו אוויר לנשימה. מצב זה יגרור אחריו לחץ בלתי נסבל של כל אדם על שאר בני־מינו. בני־האדם יהיו אנוסים לחיות בצפיפות ובדחיסות איומה, כפי שתיאר קא־ריקאטוריסטן מכושר אחד — כמו בקופסת־סארדינים... בתנאי דחיסות כאלה אין כל דרך למניעת הופעתן של תוקפנות ופשיעה בממדים שלא ישוערו.

שאלה: האמנם תורים אנו ל־נבואתו הקודרת של מאלתוס?

פרופ' גלאס: מאלתוס הפריז ואף הקדים את תחזיתו בכמאתיים שנה. בימים ההם היתה התחזית הקשה רחוקה ביותר ולא הביאה בחשבון את ההתפתחות המדעית והטכנולו־גית שעתידה היתה לבוא. אולם ביסודו של דבר הוא לא היה כל־כך בלתי צודק וכיום לא הייתי אומר שיש להזהות את חזונו מכל וכל...

שאלה: איזה מקום לפי סדר החשיבות תופסת לפי דעתך הסכנה הגרעינית לנוכח התפשטות הנשק הגרעיני?

פרופ' גלאס: אכן זו סכנה איו־מה, שווה בנפשך, שאם תקרה חלילה התנגשות גרעינית — ולו גם „קלה" — בין המעצמות, עלו־לים מיליונים של בני־אדם להיכחד מעל פני האדמה תוך רגעים ספו־רים ממש. אין תימה איפוא שחזות זו משפיעה אולי בלא יודעין, על הלך־רוחם של צעירים רבים ושו־בים ורחפה אותם לנצל ניצול מי־רבי את החיים, העלולים להיות בש־בילם די קצרים, אולי... אם השאלה של כך, הם יכחישו זאת, אך למען

(המשך בעמ' 20)

*) ראה „על המשמר" מיום 23.7.1971: „הטיסה בחלל ו... עקביא מן מהללאל".

מלחמת יום־כיפור בעיני גדולים זרים

מאת **מרדכי אורן**

מלחמת־יום־הכיפורים 1973 מוסיפה להעסיק גורמים ים בעולם הרחב: מכונים למחקרים אסטראטגיים, ים במכללות לפיקוד־ומטה, מתראולפנה גבוהים מנות צבאית, קצינים בכירים בשירות פעיל וכ־ אקולטות להיסטוריה צבאית באוניברסיטאות, אינ־ צבאיים ואזרחיים, סופרים ופרשנים צבאיים. כבר ליה מיספר ניכר של ספרים וחיבורים מקיפים שונות, בידי מדענים ופרשנים צבאיים ועיתונאים, בראשית אוקטובר 1973 על־ידי עתותיהם למזרח כדי לסקר את מהלך המלחמה — אם מתוך ישראל, ך מצרים או סוריה.

: ביכר, שמלחמה זו הי־ מה לזכות למידה כה ' תשומת־לב ועניין באו־ ים ובחוגי מחקר צבאי. בר, שמלחמה זו נת־ היותר גם כמעבדה או אתר־ניסויים. שלא הי־ ו, שבו נבחרו, ובתהליך מירב המרכיבים של קונבנציונאלית־מודרנית: ייון (כאן נתקיימו קר־ המאסיביים ביותר ב־ ; מלחמת־תנועה ומל־ ; כרשים הביצועי של תם שיא התיחכום ה־ להמת־יום ולהמת־ : הנשק האמריקני וה־ מלחמת־הנשק; הצבא מודיעין הצבאי; העימות ובין הטיל הנגד־טאנק־ ס והטיל הנגד־מטוסי: צבאיים של האלקטרו־ ות־הקרב המיניאטוריות לוחמה היזמה, מעצמות ע, ועוד ועוד.

שלושת ... צבאיים

ריה־המועצות היא הארץ יחידה, שאין לה מה מת־יום־הכיפורים. היא ה הכל, בלא לתהות : היתה זאת תוקפנית נגד שתי מדינות־ערב ואימפריאליזם ואמרי־ כי. כידוע לכול, ישרא־ ; הקורבן של מלחמת־ ־סוריה. זה הכל, ואידך

להביא לידיעת הקורא את תוצאות ניתוחיהם סופרים צבאיים: של יהאוויר הבריטי, מנהלו „המכון של השירותים המאוחדים למחקרי־ דון, וייטהול, סטיוארט המייג'ור־ג'נראל התור־ לים, מי שהיה במשך ה צבאי במדינות־ערב ושל הגנראל הצרפתי יפר, מי שהיה מפקד ה האנגלו־צרפתי למב־ בשנת 1956, מחבר ספ־ על סטראטגיה קונבנ־ וגרעינית, ומפקד בית־ ־ה לאסטראטגיה בפאריס לפני כחודש־ימים). מחיבורו של הראשון, ל ס. מנול.

של ברית־המועצות במלחמה

ועצות השקיעה, במשך ם מאז מלחמת־ששת־ בה זמן, מאמצים ולכסף, ־יר את המצרים וה־ את מלחמה חדשה נגד ולם השאלה, אם הסו־ עו את התאריך השעה . המיתקפה הערבית ב־ ועת, נותנת במחלוקת. קבל על הדעת, שבריה־ המתיבה מעצם והתקי־ ידעה על התאריך שלה. ה, שהסובייטים שיגרו באוקטובר שני לוויינים ויינים, לוויני „קוס־ לסקר את התלויות ו־ : במזרח התיכון, דבר כי שהם ידעו, כי התאריך אי־שהו בראשית הם שיגרו שלושה לווי־ ־ים נוספים בין ה־6 וה־ ובר, כדי להשיג מידע צלום על מצרים, סוריה, ־הבריתים השכנים.*) והיה זה תרומתם הם־ ביקורת בארצות־הברית להתרברב ולהכריז שבר־ המועצות מצויים לוויינים, למלא שום בתוך עימות למגונן גרומה מופלגת. שמצויות בברית־המועצות הגדולות ביותר בעולם, ־כי ליצור חיים ב־ ות גם המצוים... הג־ ור בעולם.

צוות הערבית במלחמת־ ם עמלו יועצים ומדריכים סובייטים על שיקומם של צרים וסוריה. הם הכניסו קים מנגנון פיקודי חדש בשני הצבאות, לרבות סגל־הקצונה, בהנהגה ובהדרכה סו־ביליות הקים מנגנון פיקודי חדש כה וכן עורכנו כללים של הדוק־טרינה הצבאית בספרי־האימונים. בספרים אלה ניכרים סימני אי־הגמישות הסובייטית הנגמייה, לדי־בוק באות־הספר, יהיו אשר יהיו הנסיבות. גישה זו נתגלתה כ־חולשה, שהישראלים השכילו לנצ־לה בסיני במלחמת אוקטובר 1973.

יר המודיעין והאסטראטגי, לכינוי „מרגל־שמיים", כה במודיעין הצבאי ה־ א מסוגל גובה של 1000 ומים, שהוחם שוהה לה־ ה של העין האנושית ל־ 15 מטר. המודיעין הסוי־ שמישקלו 2 טונות, מקי־ הארץ אחת לכל 90 דקות Gesellschaft und Verteidigung, Redaktion W. Obermann, Stuttgart,

המלחמה — למען החזרת השטחים

בשנים שלאחר יוני 1967 דחו הישראלים כל תביעה לסגת מה־שטחים הכבושים מסיבה אחת: בט־חון מדינתם יהיה בהזקת סכנה, אם לא תוכר זכותה לגבולות בני־הגנה. הם הביעו נכונות לשאת־ולתת על הסדר־שלום, שיכלול גבו־לות בטוחים ומוכרים; הם לא היו מוכנים לסגת לפני שהסדר כזה יוסכם. דומה, שהערבים הגיעו ל־כלל מסקנה, שאין לפניהם שום דרך להחזיר לעצמם את שטחיהם האבודים, אלא על־ידי התמודדות צבאית.

בין 1968 ל־1973 — עם הפסקה קצרה ב־1972 — צוידו צבאות מצרים וסוריה מחדש על־ידי הס־פקת נשק סובייטי חדיש ביותר, לרבות מערכות־נשק, שעדיין לא הופעלו בשום מלחמה אחרת, שהיה לה הכשר סובייטי, אם כי אחדות מהן, כמו טילי קרקע־אוויר, היו בשימוש במלחמת־וייטנאם. התיר־גול בהפעלת מערכות־נשק אלו היה יסודי ואינטנסיבי. במשך השנתיים שקדמו למלחמת אוקטובר 1973 ער־כה מצרים לפחות חמישה תמרונים רחבי־ממדים, שהשתתפו בהם כו־חות־יבשה ויחידות חיל־אוויר. לפ־חות בשניים מתמרונים אלה בוצעו תרגילים ראליסטיים של צליחת תעלת־סואץ, תוך שימוש בציוד־גישור וכלים אמפיביים מהדגמים הסובייטיים החדישים ביותר.*)

מחיר המודיעין הצבאי

הישראלים היו מודעים לעריכת תרגילים אלה. זה ברור מעל לכל ספק, שכן רב־אלוף דיין, שר־הבטחון דאז, ורב־אלוף אלעזר, הרמטכ"ל דאז, אישרו שאותם תמ־רונים התקיימו ולא היה צל־של־ספק בלבם, מה מטרתם. אולם כאשר חזרות אלו של המצרים הח־סירים צמו ללבוש דמות מוחשית של מיתקפה כללית, כל ההנהגה הישראלית, האזרחית והצבאית — עם יוצא־מן־הכלל אחד או שניים מקרב קציני־המודיעין הזוטרים — הסתכלה על היערכות האויב ל־פתיחה במלחמת־אוקטובר כעל מה־דורה נוספת של סתם תמרונים.

חשיבותם של מנגנון־אתראה ושל הערכה קפדנית־נכונה של נתוני־המידע שהוא מספק הוא בעל חשי־בות עליונה לכל ארץ, העלולה להיות אובייקט של תוקפנות מצד שכן עויין, ובשום מקום אין הדבר ברור יותר מאשר באירופה המער־בית. לא פחות חשוב הוא להבטיח, שכוחות הפועלים בכל שלושת ה־מישורים (יבשה, אוויר, ים) יצוי־דו, יאומנו ויערכו כך, שיהיו מסוגלים לפעולה מיידית, כדי לב־לום כל מיתקפת־פתאום אפשרית (כאן מובלע לקח מס' 1 בשביל כוחות־נאט"ו).

עמדות־המיגננה העיקריות בסיני

לא כזה היה המצב אצל היש־ראלים עם פרוץ מלחמת־אוקטובר. עמדות־המיגננה העיקריות בסיני, לרבות קו־בר־לב, היו מאויישות במידה נמוכה מאוד, וביום ה־6 באוקטובר, כאשר הערבים פתחו במיתקפותיהם הבו־זמניות בשתי החזיתות, אפילו אותם הישראלים שהיו פרוסים בעמדות דפנסיביות קיימו את היום הקדוש, את צום יום־הכיפורים, ולא היו מוכנים להגיב הגבה מיידית על התעורר־רוש של המצרים והסורים. המצ־רים היו מסוגלים לכונן את המערך ההתקפי של כוחותיהם על־פני ה־גדה המערבית של התעלה, בלא לעורר כל חשד אצל הישראלים, ודאת הודף קיומם של מנגנון־מוד־יעין מדויק האמור להיות יעיל של ציוד־תצפית מהדרגה, הכולל צילום וידיאלי, ראדאר ואינפרא־אדום ש־בגבולות־התצפית החדישים.

בנסיבות המצב בגזרת התיכון לא צריך היה להיות אפשרי כינון מערך התקפי כזה, בלא שהישראלים יראו אותו ובלא שיצליחו נכונה את הש־לכותיו המדיניות והצבאיות. היה צריך להיות בלתי־אפשרי בשביל ה־מצרים להסתיר או להסוות את ה־מערך הזה כתמרון. נוסף על שורת התמרונים, נוסף על דיווחי המודיעין הישראלי היו בצילומי האיזור ש־סופקו על־ידי לוויני־תצפית של ארצות־הברית ובדיווחיהם על פעי־לות לוויינים סובייטיים באיזור, כדי לשמש אתראה נוספת על תנועות־צבא מצריות וסוריות בשתי החזי־תות.

האמת היא, שבדרום (להתקיף) של הכוחות הערביים בשתי החזיתות היה ידוע למדי לישראלים. הם, פשוט, טעו בקריאת כוונותיהם.

● פרק זה מסיים המחבר על־ידי איזכור הדו"ח הראשון של ועדת־אגרנט וביקורת „הקונצפציה", ש־הכשילה את צמרת המודיעין, ולא אותה בלבד.

המחבר מפיק כאן לקח מס' 2 בשביל נאט"ו והמדינאים, שמתפ־קידם לספק לכל אחת מארצות־נאט"ו את אמצעי־ההגנה למקרה של התקפה באירופה — בכל מקום מ־צפון־נורווגיה ועד גבול תורכיה. זה הלקח: מן ההכרח הוא, שיימצא בידי נאט"ו הציוד המודרני ביותר לאיסוף מידע מודיעיני, ושהרשויות האזרחיות והצבאיות, שמוטלת עלי־הן האחריות לבטחונה של אירופה, יהיו מסוגלות לפרש את המידע ה־הוא פירוש נכון.

(המשך בעמ' 20)

*) שני פרשנים צבאיים, קצי־נים בצבא קאנאדה שתמכים, ב־חיבורם המעמיק במשמעות של מל־חמת־יום־הכיפורים, כדוגמה על מק־רית ערבים ומדבריים על „כ־300 תמרונים בהיקף מלא", שבהם תור־גלו צדדים שונים של מיתקפת־צליחת־התעלה (ראה: Captain L.W. Bentley and Captain D.C. McKinnon: The Yom Kippur War as an Example of Modern Land Battle, Canadaian Defence Quarterly, Vol. 4, No. 1, Toronto, Canada).

האיש על השטר

„מאה שנות באמנות ואהבת צדק וחסד"

אין עוררין על כך ש„מונטיפיורי" החדש התאזרח בארנקיו של עם ישראל ללא קשיים מרובים. מידותיו של שטר־הכסף המרשרש, הנושא את קלסתרו של השר היהודי המפורסם, קטנות במידת־מה משל קודמו, ביאליק. הפיחות בערכו של הכסף הינו אחד מסימני הזמן, אולם אין להאשים את אנשי בנק־ישראל — אשר תיכננו את „מונטיפיורי" לפני כחמש שנים — בכוונה לקבוע מראש את ערכו הריאלי. צעד זה, שאגב בוצע גם בשטר „הרצל" המחודש, בן 100 ל"י (שנכנס בימים אלה למחזור), בא לבטא את המגמה העולמית להקטין את מידות שטרי־הכסף.

מאת **בצלאל עמיקם**

„עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא" — פורטרט של סיר מוזס (משה) מונטיפיורי לרגל יום־הולדתו ה־100.

וכמה טעמים להקטנת־מידות זו: ● ביעילות גדולה יותר של הנייר היקר, המשמש לשטרות; ● הארכת חיי השטר כתוצאה מכך שאין צורך לקפלו בתוך הארנקים, הגורם להתבלותו; ● שי־מוש נוח יותר.

אצלנו הוסיף בנק ישראל גם „נימוק לאומי" להקטנת מידות השטרות: חסכון ניכר במטבע־זר בשל יתרונות אלה.

איך נולד שטר „מונטיפיורי"?

„מונטיפיורי", כמו השטרות שיופיעו בקרוב — „בן־גוריון" (500 ל"י), „הנריטה־סולד" (5 ל"י), „וייצמן" (50 ל"י), „גולדה" בהוצאה הציבורית להיכנון שטרי־כסף, פתות ומטבעות־זכרון, ש־בראשה עומד שופט בית־המשפט־העליון ד"ר א. ויתקון.

ברוב ארצות־העולם נושאים שטרי־הכסף דמו־יות של אישים רמי־מעלה בתולדות אומות אלה — בחיי הרוח, ההיסטוריה, המדע, האמנות והמדיניות. ציון דמותם הוא אות־כבוד לשטרי־הכסף, שהם מסמלי ריבונותה של כל מדינה. מדינות רבות נוהגות להתאים שטריהן להתפתחויות תרבותיות והיסטוריות, על ידי הנצחת אישים דגולים, בנייני־נים או אתרים לאומיים, או מאורעות חשובים בחיי האומה.

להדפסת דיוקנאות של אישים אשר פניהם מוכרות לציבור הרחב נודע גם משקל בטחוני. שכן בניגוד לצורות אבסטרקטיות קשה ביותר לזייף את ציור דיוקנם של אישים, אשר דמותם ידועה. מה גם שהציור החרוט בנוי מפרטי־פרטים של הבעה, נוף־פנים, קמטים, צבעי שיער וכדומה.

ראוי לציין, שבנק ישראל אינו מנפיק שטרות הנושאים דמותם של אישים החיים עמנו כיום.

האם יש גם נימוק עדתי לבחירתו של מונטי־פיורי? אמנם השטרות הנהוגים במחזור נושאים דיוקנות של „אשכנזים" כביאליק, וייצמן והרצל. ואילו מונטיפיורי הוא „ספרדי" למהדרין (מה־גם שהבחירה עליו נפלה בתקופה בה באתה פעילותם של הפנתרים...), אלא שלסיר משה מונטיפיורי יצאו מוניטין של „נסיך ישראל" לא בזכות מוצאה, אלא בשל מפעליו למען בני עמו באשר הם — ברוסיה, במארוקו, ברומניה, בסוריה ובארץ־ישראל.

שטר הכסף בן 10 הלירות עוצב בידי הגרפי־קאי הישראלי (יליד צרפת) פאול קור. הוא צייר את מונטיפיורי על־פי תמונה הנמצאת באוספי הארכיון הציוני בירושלים. אמן ציור־השטרות מאיטליה (ממוצא גרמני) אדריאן זנגר, הוא ש־הכין את התרשימים לעבודת הדפוס בחו"ל.

ההדפסה בחו"ל איננה שאלה של „סגוליות". בנק־ישראל נהנה משירותם של מפעלים עתירי נסיון המצוידים בכל החידושים הטכניים בשיטות הדפסה, ומודעים להתפתחויות חדשות בתחום העיצוב של השטרות. כגון: הקצאת שטח מוגדר בצד השטר להכללת סימן המים, הקטנת מידות השטר, ועוד.

גב השטר הודפס בדיו בלתי נראה, בסימנים מיוחדים, שבעזרתם מסוגל בנק ישראל לברוק אמיתות השטר. על־גבי השטר נקבע גם סימן מים, שהוא אלמנט בטחוני חשוב בכל שטר.

החידוש שהוכנס ב„מונטיפיורי": שני עיגולים בולטים למישוש בידיים, שהם סימני־זהוי מיוחדים לעוורים. סימנים אלה יהיו על השטרות ביחס הפוך לערכם. בשטר בן 500 ל"י (הנמצא בהדפסה באחת מארצות אירופה) יהיה סימן שונה מעיגו־לים; בשטר של 50 ל"י יהיה עיגול אחד, ובשטר של 5 ל"י יהיו שלושה עיגולים.

תחריט המתאר את הקאריירה וכמה ממסעותיו של משה מונטיפיורי: בתור קפטן (באמצע), ביקורו הראשון במזרח (למעלה מימין), עם הצאר ניקולאי ה־1 (באמצע משמאל) ועוד.

הלוחם לזכויות היהודים

שמו של משה מונטיפיורי — „פאטרונה של ארץ־הקודש" — נישא בארץ במאה הקודמת בפי כול. ארבע שכונות בירושלים (ימין־משה, זכרון משה, אוהל־משה וקרית־משה) מנציחות את שמו. מונטיפיורי, אשר ימי חלדו היו 101 שנים, נולד בעיר ליוורנו שבאיטליה, ממנה עבר עם בני משפחתו ללונדון.

ד"ר ש. א. נכון ז"ל, מגדולי חוקרי המאורעות של היהדות האיטלקית, מספר בביוגרפיה שלו על חיי מונטיפיורי, כי במרוצת חייו הארוכים הוא צבר פעמים רבות אל עיר־הולדתו. לבית־הכנסת של הקהילה ציוה אחרי מותו 500 לי"ש; סכום נכבד מאוד באותם ימים.

מונטיפיורי היה בין ראשוני המתנדבים היהו־דים, שנחלצו להגנת בריטניה מפני פלישה אפש־רית של נפוליאון, והגיע לדרגת קפטן. הוא נשא לאשה בת לשירים, יהודית כהן. לבני הזוג שהיו יחדיו 55 שנים לא היו צאצאים משלהם.

חייו של מונטיפיורי רצופים מאבקים לזכויות היהודים. הוא פעל במאה הי"ט, בתקופה בה נתגבשו זכויות האדם, בה הוכרו היהודים כאזר־חים שווי־זכויות בכמה מדינות, אך הופלו לרעה בארצות אחרות.

התערבותו הראשונה היתה לביטול עלילת־הדם בדמשק (1840), שבעטיה ניספו ארבעה יהו־דים. במסעו למזרח, יחד תלאות־דרך (...) דומות כל־עיקר לעידן הסילון של ד"ר קיסינג'ר...) השיג פירמן (הרשאה) מהשולטן, שפסל את עלילת־הדם בדמשק, והבטיח הגנה לעם היהודי. שבעה חודשים ארך המסע, ובסיומו התקבל לראיון אצל המלכה ויקטוריה כדי להעניק לה העתק ותר־גום של התעודה המלכותית.

„המכובד שבאזרחי לונדון"

שליחויות אחרות שהוא נשא בהן, שזורות לאורך כל מסכת חייו הארוכים. שני מסעות הוא ערך לרוסיה, כדי להשתדל למען אחיו אצל הצא־רים ניקולאי הראשון (1846) ואלכסנדר השני (1872).

ב־1863 הוא הוזעק למארוקו, שם ריחפה סכנת־מוות על היהודים בני הקהילה, שהואשמו ברצח משרתו של הקונסול הספרדי; הצלחתו של הדיפ־לומט, שהיה כבר בן 80, היתה כבירה. הוא נועד עם השולטן ועם ראש־ממשלתו במארוקו והובטח לו בכתב, כי מעמד היהודים יהיה שווה למעמדם של שאר האזרחים.

מונטיפיורי נחלץ גם להגנת יהודי רומניה (ב־1867) ונועד פעמים אחדות עם מלכי צרפת.

מעונו ברמסגייט שימש כתובת לפניות ובקשות של יהודים מארבע כנפות תבל. לכולם נענה ברצון, וקהילות רבות נהנו מתרומותיו הנדיבות.

ההערכה והכבוד שרחשו לו לא נתחמו במישור היהודי. הוא היה מבאי־ביתם של ראשי הממשלה הבריטית וזכה מידי המלכה ויקטוריה לקבל תואר „סיר", כן כיהן כשריף של לונדון, כקצין־הסיפ־. לאות־כבוד של הבירה הבריטית. כאשר חגג את יום־הולדתו המאה, שיגרה אליו המלכה ויקטוריה מברק אישי, בו היה כתוב „השלמת מאה שנות באמנות ואהבת צדק וחסד" — כתבה לו.

כאשר הלך לעולמו הודיע ראש עיריית לונדון בתוגה עמוקה לאבל מוצאתו: „המכובד שבאזרחי לונדון איננו".

ובני ישראל? הם קיימו את הנאמר בחתימת ספר „דברים": „ויבכו בני ישראל את משה".

מונטיפיורי והיציאה מהחומות

ביקורי הקודמת אשר הגיעו לארץ במאה הי"ט הפכו את ירושלים מעיר־חומה קטנה ונידחת למרכז פעילותם של נציגי מעצמות ומוסדות אירופיים. העליה־לרגל לארץ־הקודש גברה, ועמה עלה בהת־מדה מספר היהודים שבאו לירושלים כדי להתיישב בה. גידול האוכלוסיה היהודית העניק לה את הבכורה מבחינת משקלה המספרי בקרב כלל תושבי ירושלים, מאז 1845. וב־1863 מדווחת הקונסוליה הבריטית על 8000 יהודים בעיר, מתוך אוכלוסיה כוללת של 15 אלף נפש.

ההתעצמות המספרית חייבה שינויים במיבנה הכלכלי, החברתי והתעסוקתי. היישוב הישן, על שני פלגיו (האשכנזי והספרדי) התלבט קשה כדי להב־טיח קיומו. כל־עוד היה מצומצם וסגור בד' אמותיו, עוסק בעינייני עולם תחת לצעוק בחיי שעה, כילכלו אותו כספי התרומות בכבוד. אולם משהגדיל את אוכלוסיתו והקיף רבבים שונים, לא הספיקו הצינורות הכספיים הקיימים לפרנס את כל הפיות. מה־גם שדפוסי החלוקה הספרדית היו נוקשים, ועיקר הכספים הוקדש לכלכלת תלמידי־חכמים.

הכוללים האשכנזיים התקשו אף הם לספק צורכי בני עדתם. דלות ועוני היו בני לווית של יהודי־ירושלים. אמנם בין הצוללים האשכנזיים היו בעלי־מלאכה רבים, שהביאו את אומנותם עמם. ובין הספרדים היו סוחרים סיטונאים. אלא שנחשלותה הכלכלית של ארץ־ישראל, סחר־החוץ המצומצם שלה, התחרות הקשה עם הארמנים והיוונים על ניהולו — היקשו על מציאת קיום פרודוקטיבי לשכבות רחבות. ביישוב הישן היה קיים פוטנציאל גדול של עובדים, ולא מעטים עסקו בעבודה בפרך. אלא שחסרים היו יוזמה והון אשר יפנו את כוח העבודה לאפיקים יצרניים.

סיר משה מונטיפיורי מאנגליה ניסה להגשים תוכניות לפרודוקטיביזאציה ולהתיישבות חקלאית, והחל במפעליו הכלכליים מיפנה בהתפתחות הי־ישוב.

את מסעו הראשון בארץ (ב־1827) הקדיש ל־צורכי עניים. ב־1839 בא כדי לסייע לנפגעי רעש־האדמה בצפת. בעת סיורו נפגש עם מתיישב יהודי בודד בהר־מירון (ג'רמק) ישראל בק. והביקור עורר בו את רעיון פיתוח הארץ והכשרתה לקליטת יהודים נרדפים. הוא עזר באמצעים להתחיל בעבודת־האדמה בצפת ובטבריה, ונטע פרדס בקרבת יפו. שאת הכמותו הנגיד ל־צורכי תלמידי־חכמים בירושלים: ביסוד מבצעי הצדקה שלו היתה השאיפה להבריא את היסוד הכלכלי של הישוב.

בביקורו הרביעי (1855) רכש קרקע מחוץ לחומת ירושלים כדי להקים עליה שכונה לעניי העיר.

טחנת־הרוח...

שכונת „משכנות־שאננים" הנשקפת אל מאחז הדרומי־מערבית של החומה, היא עולת־הכותרת במפעליו של מונטיפיורי. מסמלת השכונה יותר מכול את ראשית היגוע היהודי לקראת הקמת ירושלים החדשה. להקמתה הסתייע מונטיפיורי בכספי עזבונו של יהודה טורו בניו־אורליאנס (בארה"ב), אשר נבנה עם באכניו.

מלבד אוהל צה ובית־מגורים, הגה מונטיפיורי תוכניה ל„רפורמה כלכלית" בחיי היהודים יוצאי החומות. הוא בנה למענם את טחנת־הרוח — המפעל התחרושתי הראשון בעיר, לצורך הפעלתה אף הביא צמד טוחנים מאנגליה. אלא שהקילקולים התכופים והכנסת טחנות הקיטור שיתקו עד מהרה את הטחנה.

השכונה, אשר כללה שלושה בתים, עוצבה כעין מיבצר המבטיח את יושביו מפני התנפלות. הגג המשופע מעניק עמדת־הגנה בשעת חירום; שערי הברזל היו נעולים מדי־ערב, והשכונה הסתגרה בתוך עצמה. כדי לאפשר לעניי ירושלים ליהנות בתנאי המגורים המשופרים חשב מונטיפיורי להח־ליף לסירוגין את הדיירים. אולם בשלב ראשון אף התקשה לשכנע את המשתכנים לגור במקום אותו ראו מרוחק ומבודד מהמרכז.

אכן, קורות־חיים רבי מעש, וראויים לזכרון דורות.

هكذا من الاصل

مكنز من الاهل

בעריכת צביה בן־שלום

האמנם בני חורין?

קבוצת תלמידי תיכון התבקשה להשתתף בניסוי. הוצגו בפניהם שני לוחות ועל כל אחד מהם 4 קווים — קו בודד מול קבוצה של שלושה; באורכים שונים לקו הבודד שבצידו זה קו מבין השלושה שבקבוצה זהה באורכו לקו הבודד שבצידי הלוח. השאלה היתה מנוחכת, כי הבדלי האורך של הקווים היו כה ברורים עד כי איש לא התקשה להשיב את התשובה הנכונה.

— ועתה — אמר עורך הניסוי, ד"ר עמירם אוליניק, פסיכולוג חברתי — עתה נזמין לחדר אחד מחבריכם, הממתין בחוץ. אחזור על השאלה ואתם, כולכם, תשיבו תשובה אחידה ובלתי נכונה.

רוני הוא תלמיד מצטיין בכיתה ט' — חבר'המן, ג'ינג'י, פיקח. הוא עוקב בעיניים מלאות תמיהה אחרי חבריו, המצהירים בביטחון מלא כי בלוח הראשון זהה קו א' באורכו לקו ג'. לא, זה לא ייתכן! הרי קו ג' ארוך מקו א'. התשובה הנכונה צריכה להיות ד'! כאשר מגיע תורו להשיב, מתלבט רוני רגע ארוך, ופניו מביעות מבוכה. לבסוף הוא מושך בכתפיו ומפליט "אבל" אחרי השאר. הפרשה חוזרת על עצמה ביחס ללוח השני: רוני תמה, מתבלבל, אפילו נחרד — אבל משיב כמו כולם.

— ראיתם דוגמה של השפעה חברתית על הפרט — אומר ד"ר אוליניק לנערים, לאחר שרוני עזב את החדר. המבחנים הוכיחו כי בדרך־כלל כשליש מהנבחנים מוכנים לוותר על דעתם ולקבל את דעת החברה אפילו בניגוד לראות־עיניהם.

כך מתחיל הסרט "המושכים בחוטים", שהופק ע"י המדור לחינוך ולבריאות במרכז קופת־חולים, בשיתוף האגודה למלחמה בסרטן ומשרד־התחבורה. מטרת הסרט היא להוכיח כי האדם נכנע ללחץ סביבתי, וכתוצאה מכך הוא נמשך ל"מחלות התנהגותיות": עישון סיגריות, עישון סמים, נהיגה פרועה...

רואים אותם בסרט, את הנערים בני־העשרה, יושבים בגן ציבורי ומעשנים. הסיגריה היא סמל הבגרות — ומי יעז לסרב? מי יסתכן בספיגת מבטי לגלוג והערות עוקצניות? הם התאספו במסיבה ומישהו מציע "שלוק" של וויסקי. אחדים מתלבטים, מהססים — אך לאחר שנכנעו וניסו, הם יעשו את הכול כדי לשכנע אחרים לנהוג כמותם.

כאשר אדם נכנע למוסכמות, כאשר הוא עושה דבר־מה בניגוד לרצונו — מסביר ד"ר אוליניק לקבוצת־הניסוי שלו (ולצופים בסרט) — הוא יעשה הכול כדי לשכנע את עצמו, כי פעל מרצונו הטוב, כי עשה את הרצוי, וחשוב לו מאוד לקבל תמיכה לכך על־ידי גרירת אחרים.

נער קיבל מכונית מאביו ולקח את החבר'ה לטיול. הוא נוהג במתינות, מקפיד על החוקים, עד אשר מכונית אחת ועוד אחת עוקפות אותו. חבריו מתחילים במסע הסתה: "מה אתה ד"ר", "הראה לה", "היה גבר!..." לזכותם של התסריטאית דנה קובן והבמאי יואל זילברג ייאמר, כי הסצינה אינה מסתיימת בתאונה. אין מגמת הסרט להצביע על הנזק של "מחלות התנהגותיות". יוצאים מתוך הנחה, שהכול יודעים מה רע בעישון סיגריות או בנהיגה פרועה. יודעים — אבל נכנעים, כאשר החברה "מושכת בחוטים".

— לדעת של רוב חברי הקבוצה קוראים נורמה חברתית — מספר הפסיכולוג. כאשר איש אינו מעז לומר את דעתו בגלוי ומסכים למה שנדמה לו להיות דעת הכלל, הנורמה היא מזויפת.

דוגמה: זוג רציני מתפעל מול תמונה בתערוכה, וכל הסובבים אותם מצטרפים לדברי שבח. אחר־כך, בשיחה עם המראיין, המגלה שהתמונה היא "סתם קישקוש", מודים הכול שפשוט נגררו. כולם התלהבו ולא היה נעים להביע דיעה אחרת. כאשר נשאל רוני, מדוע הסכים לדיעה המטעה של חבריו לגבי אורך הקווים, אמר בגלוית: "ראיתי שזה לא בסדר, אבל חשבתי שאם כולם אומרים כך, הרי שאינני יכול לעשות מעצמי טיפש".

נורמות מזויפות מתפקעות כמו בלון ברגע שזיופן מתגלה. די באיש אחד בקבוצה, המתנגד למוסכמות, כדי שכל האחרים, התומכים בו, יאזרו עוז. כאשר הצטרפה אורית לקבוצת הניסוי המשווה את אורך הקווים על הלוח, היא נגררה — באי־רצון בולט — אחרי הכלל ("חשבתי שאולי אני לא רואה טוב" — הסבירה אחר־כך). אך לגבי הלוח השני נמצא לה תומך. אחד הנערים השיב, לפי בקשת הפסיכולוג, את התשובה הנכונה. אורית לא היססה אף לרגע — גם היא נתנה את התשובה הנכונה.

במסיבה של החבר'ה די בגבר אחד שידחה בהחלטיות את הסיגריה או את ה"שחטה" כדי שהנורמה המזויפת של "כל החבר'ה מגים מעשנים" תתפוצץ. די בהערה בוטה של האוחז בהגה — "מה יש, אני לא מספיק גבר בשבילך?" — כדי להבהיר לנערה שהגבריות אינה מתבטאת בלחיצה חזקה על דוושת הבנזין.

"בסרט הדגשנו את הדמות החיובית והחזקה של העומד על דעתו ומתגבר על הלחצים החברתיים" — אומרת עדה קימחי, מנהלת הקופ"ח, אשר היתה בין יוזמי ההפקה. הסרט הוא צבעוני, מלווה פס־קול וארוך למדי (28 דקות). הוא הופק בסיוע צוות של פסיכולוגים וסוציולוגים, והוא מוצג בפני תלמידים. התשובות לשאלונים אנונימיים מוכיחות, כי הוא משיג את מטרתו. הנערים לומדים — ומשתכנעים — כי לעתים קרובות החבר'המן אינו אלא מריונטה אותה מושכים בחוטים. הגיבור האמיתי הוא בן־חורין — חופשי להחליט לפי שיקול־דעתו, בניגוד לנורמות חברתיות מזויפות.

מצה אפויה

כשנמאס לכרסם מצות, ככה סתם, ואין כוח להכין לביבות — אפשר לגוון את התפריט במצה אפויה. מורחים מצה בבצל, או בשום ואופים אותה. מגישים חמה, מרוחה בחמאה. אפשר להכין פיצה ממצה: מורחים אותה במרגרינה, מניחים עליה פרוסות של עגבניות, גבינה צהובה, רצועות אנשובי, חתיכות זיתים וכו'. אופים עד שהגבינה נמסה. אפשר לאפות מצה מרוחה בשכבה עבה של גבינה לבנה, מתובלת ומעורבת בביצה (מתוק או פיקנטי — לפי התיבול). אפשר להכין כריך אפוי של שתי פרוסות מצה ממולאות בשאריות בשר מתובלות, או שאריות דג, טובלים את ה"כריך" בביצה טרופה ואופים. במקום לאפות את המצות אפשר לקלות אותן בגריל, וזה הרבה יותר חסכוני.

נקיון — גם ברשות רבים

מאת שלומית טוב

ברשות הרבים כולנו אנונימיים. הרגשה זו משחררת אותנו מאחריות לנקיון החצר, המדרכה והרחוב" — אמר הפסיכולוג ד"ר שילה, המופיע כמראיין בסרטון ההסברה של משרד־הבריאות "קצת תשומת־לב". בסרט, המציג את "הישראלי המלכלך" — בקולנוע, על שפת הים, ברחוב ובשאר המקומות הציבוריים, מופיע, בין האורחים המרואיינים, גם אחד המדבר על כך שאנו דווקא אומה... נקיה, רוחצים את עצמנו יומיום ודואגים גם לנקיון־הבית. דבריו הושמעו על רקע אולם־קולנוע ריק מאנשים ומלא זוהמה.

סרטון זה, בדומה לסרטונים אחרים, שהופקו על־ידי היחידה לחינוך, לבריאות ולהסברה של משרד הבריאות, יוקרן כמשדר שירות בטלוויזיה הכללית והלימודית. הצגת ה"גאלה" נערכה לפני כשבועיים בביתו של שר־הבריאות ויקטור שם־טוב, במסגרת "חוג־בית", שערך השר לילדי הבית (בן 32 דירות) שבקריית־יובל ולהוריהם. חוג־בית עליז ותמים זה פתח את מבצע "נקיון ברשות־הרבים 1975", שייערך באביב ובעונת הקיץ, ואולי אין זה מקרה כי ההתחלה היתה ערב פסח, כאשר הבריות שרויות בבולמוס הנקיון. המבצע מנסה לנצל את הקוניונקטורה, ובמסגרתו יוגברו הפעולות ההסבריתיות החינוכיות שנושאן הנקיון ברשות הרבים. דגש מיוחד יושם על הנקיון במסעדות ובמזנונים.

"הנה יש לנו כאן בית גדול ויפה — אמר השר המארח לילדים ולשכנים — אבל מה קורה עם החצר?"

נקל לנחש מה קורה עם חצר ישראלית מצויה. קמו, איפוא, הדיירים ועשו מעשה. אורגן ועד של ילדים (חבריו — בני 10 ומעלה) ותפקידו לשלב תפקיד במתנדבי בדאגה לנקיון. בכל יום ששי סורקים הילדים את הבית, כשבידיהם שקיות־ניילון, אוספים כל פסולת וגם מחמאות — המגיעות להם.

ויקטור שם־טוב דיבר על הכוונה להפוך את האורחים לפקחים, כדי שכל אורח יהיה רשאי לא להתיישב במסעדה בטרם יראו לו את "קרביה", את מטבחה. אך מסתבר כי הדרישה לנקיון המיטבחים אינה די מושרשת בתודעת הציבור. הסקר בעל־פה שערך משרד־הבריאות הוכיח כי רוב האורחים אינם בוחרים את המסעדה שלהם לפי נקיונה דווקא. לדעתם העיקר שיהיה טעים!

ילדינו אולי יהיו אנינים יותר, אם החינוך "יעבוד" על כך. מכל מקום, תגובותיהם של הילדים שהתאספו בחוג־הבית, למראה סרטוני ההסברה, הוכיחו שהחינוך עשוי להיות אפקטיבי. ילד אחד, בן 4 בערך, צעק: "פיכסה" למראה פח־אשפה עולה על גדותיו, וילדון אחר השמיע את פרשנותו: "נכון אבא, שצריך לזרוק רק לפח־אשפה ד"?

ממתקים לפסח

עוגיות

לערבב היטב 140 גר' סוכר ו־2 חלבונים עד שהסוכר נמס ומתקבלת עיסה לבנה וחלקה. מוסיפים 120 גר' שקדים טחונים (או אגוזים), מערבבים היטב ויוצקים — בעזרת כף — עוגיות קטנות על־גבי נייר־פרגאמנט משומן. המרחק את התבנית. משטחים כל עוגיה בעזרת הכף ואופים בחום בינוני עד שהעוגיות יזהיבו.

כדורי פירות מיובשים

טוחנים 100 גר' תאנים, 100 גר' תמרים ו־100 גר' אגוזים. מערבבים היטב ביחד עם 100 גר' סוכר, מיץ מחצי לימון ו־2—3 כפות מים רותחים. צרים כדורים מהעיסה, מגלגלים בשוקולד מגורר ומשהים לפחות שעה במקרר לפני ההגשה.

קרם־שוקולד

מרתיחים רבע כוס מים עם 4 כפות קקאו ו־4 כפות סוכר ומבשלים על אש קטנה, תוך בחישה מתמדת עד שהתערובת חלקה וסמיכה. מוסיפים 2 חלמונים וכף קוניאק או מעט תמצית רום (או חצי כפית קפה נמס). מסירים מהאש, מוסיפים חבילת מרגרינה ללא מלח ומערבבים עד שהמרגרינה נמסה כליל. מצננים היטב.

כאשר הקרם קר, אפשר למרוח אותו בשכבה עבה על מצה, לכסות במצה אחרת, שוב למרוח שכבת קרם, לכסות במצה וכו' — עד שהקרם יספיק. עוטפים את ה"טורט" בנייר־פרגאמנט ושומרים לפחות שעה במקרר. מי שמעדיף "טורט" רך — יטבול את המצות — אחת־אחת בתערובת של מים ויין מתוק (יש לצקת את המים לכלי גדול, שאפשר לטבול בו את המצות בשלמותן) ויעטוף אותן במפית נקיה, כדי שהלחות תיספג באופן אחיד. מורחים את הקרם על המצה בהידרה רבה, מכסים במצה טבולה, וחוזר חלילה. השכבה העליונה היא קרם, ועליו אפשר לפזר שוקולד מגורר.

לטגן או לא לטגן

מאת מרים רוזנברג

המסורת וההרגל מחייבים לבלות בשבוע הפסח שעות רבות ליד המחבת, כי מה, בעצם, אפשר לאכול אם לא לביבות מקמח־מצה ו־פשטידות ממצה שרויה ומציה (מאצנבראי) ועוד מטעמים מסוג זה.

מאכלים מטוגנים משמינים ואינם בריאים, והאמת היא כי בימינו — ימי המיכשור במטבח — אפשר למצוא להם תחליף. במקום לטגן לביבות תפוחי־אדמה, למשל, מכינים את התערובת, מחלקים אותה לשניים, מיצקים במחצית אחת תבנית־אפיה משומנת היטב ומפזרים עליה בשר טחון ומתובל (כמו לקציצות), מכסים במחצית האחרת של התערובת ואופים עד שהפשטידה לובשת גוון חום.

במקום בתפוחי־אדמה אפשר להשתמש במצה שרויה. גם מלית הבשר אינה חובה, ואפשר להשתמש בגבינה קשה מלוחה, או בגבינה רכה ממותקת. אז יוצקים על המאכל, לפני תום האפיה, שמנת או אשל ומוסיפים לאפות עד שהשכבה העליונה מזהיבה. לסעודה חגיגית אפשר להשתמש — במקום בתבנית אפיה — בקערות פיירקס נפרדות לכל סועד.

נמצאות בשוק שקיות־פלסטיק המיועדות לאפית במקום תבנית או מחבת. לתוך השקית מכניסים את הבשר, או העוף, בתוספת ירקות, והתבשיל נצלה במיץ טבעי, ללא תוספת נוזלים. יתרון נוסף של שימוש בשקית הוא באפשרות לשמור בה את השאריות ולחמם מחדש באותה שקית עצמה.

אם בכל זאת לא נוכל לבלות את החג ללא טיגון, נלמד לפחות את הכללים של הטיגון. טיגון נכון דורש הקפדה על חום השמן. אם השמן אינו חם די הצורך, נספג חלק ממנו בתוך המזון ומכביד על העיכול. שמן חם יותר־על־המידה מתפרק למרכיבים כימיים העלולים להזיק. את הטמפרטורה הנכונה של השמן אפשר לקבוע ע"י זריעת מעט קמח מצה על השמן המתחמם. כאשר הפירורים עולים תמיד, אות הוא שהשמן מתאים לטיגון.

המאכל הוא מטוגן היטב, אם צבעו זהוב וטעמו פריך. טיגון מופרז מקשה על העיכול. מי שמעדיף מאכל מטוגן אבל רך (לא פריך) יכסנו מכלי מכוסה. מצד אחד על אש חזקה ולאחר שהפכו — יקטין את הלהבה עד למינימום.

מי שחייב להיזהר ממאכלים מטוגנים ישתמש במחבת "טפלון" או בגריל.

קיץ בשלל צבעים

בקושי התרגלנו לשמלות באורך שאנל, וכבר מבשרים לנו שהן קצרות מדי. האורך הרצוי הקיץ הוא מידי, ומי שתרגיש בשמלה כזאת כמו סבתא — שתלבש בבקשה מאקסי. בעלות רגליים חטובות תוכלנה להציגן על שפת הים או בנסיבות אינטימיות.

משמחת, לעומת זאת, הבשורה כי גם הצבעים הנועזים חוזרים לאופנה, בעיקר בבגדים בסגנון כפרי מאריג מודפס. המחשופים עמוקים (משהו צריך להיראות!) והחזה שטות. גמרנו עם הכיווצים וה"פנסים" המדגישים את החזה, ואולי זה טוב, כי שמלות בסגנון כזה קל למדי לתפור בבית.

בתמונה: שתי שמלות בסגנון כפרי, לפי דגמים צרפתיים, מכותנה בהדפס בלעדי בשביל "גודול־מוס".

הפגנה בכפר יאסיף

הפגנה מיוחדת במינה נערכה בשבוע שעבר בכפר יאסיף שבגליל המערבי. 150 חברות ויצ"ו — ערביות, דרוזיות ויהודיות — אשר נפגשו בכפר לציון שנת־האשה הבינלאומית, עברו בצוותא ברחובות הכפר, בשאתן סיסמאות דו־לשוניות "שנת האשה — שוויון, קידום ושלום", או "טוב לחיות למען ילדינו וארצנו".

בין המשתתפות בעצרת היו ווליס חורי, לשעבר יו"ר המועצה המקומית של הכפר; לילי שילבייט, עובדת סוציאלית בנצרת, רות ליס מחיפה, אם שכולה, אשר התכתבה עם ג'יהאן סאדאת, רעיית נשיא מצרים; טובה הדני, חברת הנהלת ויצ"ו בישראל ופאנט מודק, סגן מנהל "מכון כרמל", המרכז הבינלאומי להכשרה בעבודה קהילתית. בנאומיהן הדגישו הדוברות את קידומה של האשה הערבית והדרוזית ואת כמיהתן של הנשים לשלום ולאחוות־עמים.

...האב בחינוך הילד

מאת פנינה ברכה

במאה שלנו, בעידן הטכנולוגי המזהירה ותנועות־החופש למיניהן, ובמיוחד תנועות־הנשים הלוחמות למען שוויון־זכויות מלא לאשה, מתברר לפתע שהמקופח הוא הגבר — אמנם לא בעבודה, או בחברה, כי אם בביתו ובחיק משפחתו.

ברוב המשפחות המערביות — בני מעמדות, דתות וגזעים שונים — נמצא הגבר בשולי המשפחה. כבר בטקס החתונה — הכלה היא מסמר־הערב, זוהרת ויפה. לאחר פעולת ההפריה מצטמצם תפקידו של הגבר לפינוק ולדאגה לאם, ואחרי הלידה שוב נמצא הבעל־האב בקצוי הגל, ולא נותר לו אלא לעבוד קשה יותר ולפרנס משפחה שגדלה.

לפני כשבוע נערך מטעם המחלקה להדרכת הורים של מועצת הפועלות סימפוזיון בנושא "תפקיד האב בחינוך הילד", ובו עמדו המשתתפים — ד"ר עמנואל היגר, יו"ר האגודה לחינוך מיני; ד"ר דורית פז־אינשטארק מאוניברסיטת הנגב ופרידה כץ, פסיכולוגית מקיבוץ גת — על המצוי והרצוי בחלוקת התפקידים של חינוך הילד בין ההורים.

האם היא זו הנותנת את ההזנה הנפשית, הרוחנית והחברתית לילד, ואילו האב מבלה זמן־מועט בלבד עם ילדיו, מפאת עבודתו או עיסוקים שונים. (ומפאת המחשבה שחינוך וטיפול בילדים הם תפקידה הבלעדי של האשה).

האשה העובדת מחוץ לביתה צריכה להילחם על מקומה בחברה ובעבודה, ובנוסף לכך עליה להיות אם ומחנכת לילדיה. אולם גידול ילדים הוא תפקיד של ה ו ר י ם, לא של האם בלבד, ורצוי שהבעלים האבות יקדישו תשומת־לב רבה יותר לחינוך ולטיפול בילדים, ולא יפרידו בין שני המינים, בין הבן והבת.

ההפרדה בין שני המינים מביאה לאגרסיביות ולאלימות כדימוי גברי, ואילו לפאסיביות, חוסר־עניין וחוסר־יוזמה לנשים. מן הראוי לחנך את הילדים לחיובי שבשני המינים גם יחד. רצוי שהאם תלמד את הבן והבת בישול, טיפול בילדים, נקיון וכו', והאב יקח גם את הבת לכדורגל, לדיג, למסעות. אזי יראו שני הילדים את חשיבות התפקידים כיחידה אחת ולא כמופרדים מפאת המין־הסקס.

בגיל הרך תלוי הילד תלות גורלית בהוריו. אם שהוא רואה בהם דוגמה אישית, ועם אחד בהם הוא רוצה להזדהות. אובדן אחד ההורים מהווה פגיעה שהיא לעיתים קרובות טראומתית בהתפתחות אישיותו. אך את החסר יכולים למלא קרובי משפחה, חברים, מורים וכו', שגם מהם עשויים לשמש לילד דוגמה.

בקיבוצים המצב קצת שונה למדי, מעצם הבנייה החברתית. האב הוא שותף מלא לחינוך הילדים, כבר בתחילת הדרך. מהלידה, מתוך הוא בטיפול (החלפת חיתולים, נתינת־אוכל וכו'), וכאשר הילדים גדלים יותר, הוא מטייל איתם ואף לוקח אותם עימו לעבודה בשדה או במשק, על ענפיו השונים. בני הגיל הצעיר (5—10) מעדיפים את חברת האב, ואילו בגילים מבוגרים יותר מתחילה ההפרדה. הבנים משוחחים עם האבות בבעיות הענף השונה, מין ובנות, ואילו הבנות מתייעצות עם האם בענייני לבוש, הברה והתנהגות מינית. האם היא התובעת..., והאב מפנק וסולח.

...ר המצב חמור יותר. מעטים הבאים לאסיפות־הורים (כיתות א'—ד'). אולם ככל שהילד גדל נמצא יותר התעניינות אבהית בלימודים. האב המשכיל, הדורש מהבן ללמוד יותר טוב ולהגיע להישגים גבוהים יותר — יקבל בדרך־כלל את מבוקשו. הילד משתדל לספק את רצון האב, ואילו האם — כשתמיד עם הבן — תזכה להישג הפוך. הילד יירד בלימודים ויצטמצם בהישגים בינוניים.

ילד שנולד וגדל לפי דפוסי התנהגות, הנשארים באותו תלם תרבותי, דתי, מיני, קשה לו בגיל מבוגר יותר להסתגל לרעיון השיתוף והחלוקת תפקידים בין ההורים.

עדיין על הפלאטפורמה!

כל הסבור כי אופנת הלבוש החדשה־ישנה, הרכה, הנשית, העדינה (וכל השאר), הורידה את הנשים מ נ ע ל י ־ ה פ ל ט פ ו ר מ ה אינו אלא טועה. הפלטפורמות המגביהות את הגברת העדינה והאלגנטית ב־15 סנטימטרים מתכוננות להחזיק מעמד גם הקיץ, למרות כל מה שיש לרופאים ולאורטופדים לומר בגנן. אבל בעונה זו יש להן — השבח לאל ולמעצבי הנעליים — מתחרים רציניים.

בתצוגת הנעליים של "מרה", שנערכה בשבוע שעבר, הודגש חלק מהקולקציה לאביב וקיץ 1975, ו"הקו השולט" — מסתבר — אינו אחיד.

אופנתיות יהיו נעליים קלאסיות, הסגורות בחרטום ופתוחות מאחור, בעלות סוליה דקה ועקב של 4—8 ס"מ. הן מתאימות לעונת המעבר ולאירועים חגיגיים בערבי הקיץ — גמישות, קלות, אלגנטיות.

אלגנטיים לא פחות, אך קיציים יותר, הם סנדלים דקי־סוליה וגבוהי עקב (6—8 ס"מ), הפתוחים הן מאחור והן בחרטום. החלק העליון מעוצב לרוב משתי יחידות. אחת לופתת את כף הרגל והאחרת — את הקרסול. החלק הקדמי עשוי רצועות־עור — במיבחן צבעים תואמים־מותפיות, כשהלבנה, מעוטרות בתפר גס ובולט (בסגנון ספורטיבי) או נקודות. פרט לשילוב צבעים ורצועות כמעט שאין בנעל (או בסנדל) כל קישוט אחר.

קבוצה אחרת הם סנדלים על סוליה עבה יותר (משתים־שלוש שכבות עור), בעלי עקב מאסיבי במקצת (אך גבוה: 4—8 ס"מ) המבוצע בעור "קרופוף" (עור הסוליה), אם בגוון הטבעי ואם בצבע החלק העליון.

אכן — הגענו לפלטפורמה. "מרה" מייצרת סנדלים על סוליית פלטפורמה שגובהה 5 ס"מ בעלי עקב של 14—15 ס"מ, וסנדלים על פלטפורמות "רוקי" (מישטח אחד, מוגבה מאחור) המתנשאות לגובה של 13—14 ס"מ. סוליית "רוקי" מצופה באריג, עור־עליון, עור "קרופוף". אין ספק ואפשרויות גם שילובים של ציפויים שונים. תשובה מאוד מעורבת רצועות הלופתות את הקרסול. בלעדיה — טוען משה מאירוביץ, מנהל "מרה" — אי־אפשר להחזיק מעמד "על הגובה". הוא גם מוכן להודות, שנעלי "רוקי" אינן גמישות ובכלל, בעלי פלטפורמה אינן שיא הנוחיות. אבל זה מה שהנשים רוצות. הוא מבטיח, לעומת זאת, שהטיב הוא "על הגובה", סוליית עור קרופוף החלק העליון מעור שבורר קלף (עור עיזים עדין) והצבעים, על שילוביהם השונים, מבטיחים אפשרות לנעול זוג־נעליים אחד עם כמה וכמה שמלות. בנעלי־מעבר מקבלים שילובים של בד ועור, כחול וכחול, קרם ולבן, לבן ושחור. ואילו בסנדלים שולטים צבעי פסטל, ולא נעדר גם הזהב והכסף. בנעלי פלטפורמה עליזים, לעתים רועשים והשילובים נועזים, גם המחירים "על הגובה".

אופנה בפרוטה

חולצה קיצית מאריג דק ושהוישנה (לפחות בעינייך) תחדש את נעוריה ותיהפך ללהיט אופנתי, אם תוסיפי לה "משהו מיוחד": וולן רקום בגובה החזה, ריקמה סביב המחשוף ועל השרוולים או רק שרוולים מתנפנפים מבד תואם. אם "ערכת "סדר־פסח" בארון וגלית בו כמה חולצות־שמאטעס", הרהרי שנית אם כדאי לזרוק אותן או אולי...

מנות לחג הפסח

כופתאות קמח מצה

3 ביצים, כוס מים חמים, 3 כפות שמן, מלח, פלפל, רבע כפית דינגויל, כוס קמח מצה לא דק.

הכנה: טורפים את הביצים עם השמן, המים והתבלינים, מוסיפים קמח מצה, בוחשים ומשהים לזמן מה לפני שצרים את הכופתאות. צורים כופתאות קטנות ומבשלים בתוך מרק. את הבצק לכופתאות אפשר לשמור יום או יומיים במקרר.

חזה עוף חגיגי

4—5 חצאי חזה עוף, מלח, פלפל, 4—5 פרוסות נקניק הודו, 40 גר' מרגרינה, שן שום, 2 כפות קמח מצה דק, 250 גר' (חצי קופסה) חצאי אפרסקים, 4 כפות שמן, 100 גר' (חצי כוס) קוניאק, כף פטרוזיליה קצוצה.

הכנה: מנגבים את בשר־העוף בנייר סופג ומתבלים. עושים בכל חצי חזה חתך ושמים בכיס שמתהווה פרוסת נקניק ומעט מרגרינה מתובלת בשום. סוגרים בקיסם, טובלים את הבשר בקמח מצה ומטגנים במחבת בעלת מכסה, בשמן חם במשך 2 דקות מכל צד. מכסים וצולים עד שהבשר מתרכך. בשעת הצליה הופכים את הבשר מצד לצד ומוסיפים במידת הצורך מעט מים.

בסמוך להגשה מוסיפים אפרסקים, מחממים עד לרתיחה, זורים פטרוזיליה קצוצה, יוצקים למעלה את הקוניאק, מדליקים ומגישים מיד.

כופתאות ממולאות בבצק תפוחי־אדמה

חצי ק"ג תפוחי־אדמה מבושלים בקליפה, ביצה אחת, כף שמן, חצי כוס (בערך) קמח מצה דק, מלח, פלפל. לתמלית: 10 גר' כבד עוף, 2 בצלים גדולים, ביצה קשה, 3 כפות שמן, מלח, פלפל, מיורן.

הכנה: קולפים את תפוחי־האדמה וטוחנים אותם או מרסקים במזלג. מוסיפים ביצה, כף שמן, מלח, פלפל וקמח מצה לפי הצורך לשים בצק יבש. צרים כופתאות, ממלאים ומבשלים במי מלח. מוציאים בכף מסננת לכלי ששמנו בו בצל מטוגן.

התמלית: חותכים את הבצל לפרוסות, מטגנים בשמן, מוסיפים את הכבד הקלוי וצולים יחד עד שהבצלים מזהיבים והשמן מצטלל. מקררים, טוחנים, מוסיפים ביצה קשה מרוסקת ומתבלים במלח, פלפל ומיורן.

סלט סלק בתפוחי־עץ

חצי ק"ג סלק מבושל בקליפה, תפוח־עץ בינוני חמצמץ, 2 כפות מיונית, מלח — לפי הטעם, מיץ לימון וסוכר — לפי הטעם.

קולפים את הסלק והתפוח וחותכים אותם לקוביות קטנות. מוסיפים מלח ואחר־כך מיונית, מיץ לימון וסוכר.

עוגת קמח־מצה ברוטב יין

8 ביצים, 250 גר' (כוס ורבע) סוכר, 160 גר' (כוס ושליש) קמח מצה דק, קליפת לימון מגוררת. לרוטב: 150 גר' (שני שליש כוס) יין חזק, 75 גר' (שליש כוס) סוכר, 3 כפות סוכר, כפית קמח תפוחי־אדמה או קורנפלור, 1 ביצה, קינמון או ציפורן.

מקציפים את חלבוני הביצים, מוסיפים אט־אט את הסוכר ואח"כ את קליפת הלימון והחלמונים ומערבבים. זורים למעלה את קמח המצה, מערבבים בקלות, שמים את התערובת בתבנית מרופדת בנייר פרגאמנט ואופים בחום בינוני כשלושת־רבעי שעה. את העוגה מקררים, מחלקים למנות ומגישים עם רוטב יין חם.

הכנת הרוטב: טורפים בסיר מעל אש קטנה את כל המרכיבים עד נקודת הרתיחה, מורידים מהאש, מעבירים מיד לכלי הגשה ומגישים חם.

(נמסר ע"י המחלקה לכלכלת־בית של ויצ"ו).

סרסורים לדבר־סעד

מאת

מרדכי גילת

חוברת קטנה, ירוקה, אשר מיספר עותקיה מצומצם ביותר, מקפלת בתוכה את אחת הבדיקות המעניינות ביותר שערך בשנים האחרונות מבקר עיריית תל־אביב, אלוף (מיל.) צבי איתן. בדיקה זו אמנם לא היתה מכוונת במיוחד, אך ממצאיה — שהוגשו לפני כמה חודשים על שולחן ראש העירייה — היו מאלפים עד־מאוד.

ממצאים אלה, שלעובדים הסוציאליים העירוניים לא גילו את אמריקה, סיפרו כי עשרות אנשים מקבלים מן העירייה מענקי־סעד ללא הפסק; כי אנשים רבים הצליחו להתחזות כמקבלים קבועים בעזרת שקרים ואגרופים, וכי העירייה מממנת את הדירה של כמה "נזקקות", שאינן אלא פרוצות.

העובדה שהאגף לעבודה סוציאלית בעירייה ולשכותיו האזוריות יכולים להיות מכרה־זהב לא־רע לבעלי־שררים, נעלמה מעיניהם הבוחנות של אנשי העולם־התחתון, הזה...

בהחלט על פה להתבסס: בשנת 1974 הזרים האגף לעבודה סוציאלית בעירייה 74 מיליון לירות לכיסיהם של נזקקים השונים, ועשה זאת אף־על־פי שנקבע מראש כי ה"גג" "רק" 60 מיליון לירות. מכיון ש־75 אחוז מסכום זה ממומן על־ידי משרד־הסעד — כפי שהדבר נעשה מדי שנה — צריכה היתה העירייה להוסיף מכיסה 15 מיליון, ובסופו־של־דבר אף הכפילה את הסכום והעמידה אותו על 30 מיליון.

חלק ניכר מכסף זה זרם באמת אל המשפחות הנזקקות, אבל חלק אחר הגיע ללא־הצדקה לשתי קבוצות־אנשים: א. לנזקקים שמגיעה להם אמנם קיצבת־סעד רגילה, אבל הם קיבלו משום־מה מעל ומעבר למגיע להם; שניה — אנשים שלא זכאים כלל לקבל קיצבה, ובכל־זאת קיבלו.

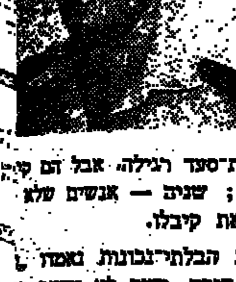

סגן מנהל אגף לעבודה סוציאלית

הכספים שהועברו אל הכתובות הבלתי־נכונות נאמדו ב־2 מיליונים לירות, אבל ההנחה היתה, שאם לא יעצור מישהו את גל האיומים על העובדים, ואם לא תופסק הבריונות של המתחזים כנזקקים — יוכפל סכום ההקצבות תוך תקופה קצרה, יגדל מספר הנזקקים המדומים בשיעורים מדהימים, והכדור הזה יוסיף להתגלגל.

איום ברצח

מישהו צריך היה איפוא לעצור את כדור־השלג. אבל לא עצר אותו. "שערוריית נתמכי־הסעד" — שכל עובד של בעירייה ידע עליה — לא היתה מתפוצצת, אלמלא שלח אזרח לפני כמה חודשים מכתב אל ראש־העירייה והתלונן כי "מקורבים רבים מקבלים בהנהלת האגף לעבודה סוציאלית בעירייה כספי תמיכה".

ממכתב זה, שתוכנו הסתנן גם לעתונות, לא יכול היה להתעלם ראש־העירייה החדש, שלמה להט. והוא הורה למבקר־העירייה לבדוק אם לנאמר בו יש רגליים. מבקר־העירייה פתח איפוא בחקירה, ובשלב ראשון בדק 37 מקרים שהיו בטיפול הנהלת האגף. בדיקה זו העלתה, כי 14 "מקרים" מקבלים סיוע כמקובל, שהם אינם מקבלים כלל תמיכה (אם־כי הם נמצאים בטיפול האגף), ו־15 מקבלים סיוע מעל המקובל. החקירה גם העלתה, כי יש נזקקי־סעד "מיוחסים", שבמקום להימצא בטיפול לשכותיהם האזוריות, כמקובל, נתונים הם לטיפול ישיר של הנהלת האגף בעירייה ומקבלים ממנה כספים, הרבה מעבר למגיע להם.

אחד ה"מיוחסים" האלה — כך מגלה הדו"ח — קיבל במשך 3 החודשים סכום של 18,467 ל"י במקום... 1380 ל"י (שהן אינן מגיעות לו) והנהגה מעזרה נוספת: מלבד סכום זה ומלבד העזרה, הורימה הנהלת האגף לכיסו סכום נוסף של 18 אלף לירות — שהוגדר כמענק־שיקום — ובכסף זה הוא חי... מגדר. את המגדר הוא מכר זמן קצר אחרי שקנה, ואת הכסף כבר הספיק לבזבז — וכאשר נאמר לו, כי להבא יקבל תמיכת־סעד רגילה, הוא הופיע בחדרו של שלום הררי, סגן מנהל האגף לעבודה סוציאלית, ואיים לרצוח את ילדיו. הוא מסר כי כתובתו ידועה לו, הבטיח לחסל אותו — ונעצר על־ידי המשטרה.

מקרה אחר: "אדם קיבל מהאגף שלנו — מספר איש־שיחי — במשך שלושה חודשים סכום של 7,746 ל"י — 5,946 לירות מעל הסיוע המקובל. הזמנתי אותו לשיחה, הסברתי לו כי להבא יקבל רק את המגיע לו, הבהרתי לו כי אינני מפחד מפניו ומאיומים. הוא הלך הביתה, אבל כעבור כמה ימים חזר, חשבון החשמל שלו וביקש שנשלם אותו. הודעתי לו בנימוס שאינה משתמעת לשתי פנים כי לא נשלם זאת, והאיש ביקש לשוחח איתי. הסכמתי כמובן וביקשתי אותו להמתין לי כמה דקות בחוץ — אבל כאשר יצאתי לפרוזדור המחלקה הוא התנפל עלי, הכניס לי מכת־אגרוף בשיניים, וגרם לי שבר באף. המשטרה עצרה אותו, העמידה אותו לדין, אבל עובדה זו, למרבה הצער אינה מרתיעה אותו. הוא אדם מסוכן, ומסוגל להופיע כאן בכל בוקר מחדש. מקומו לא בבית־כלא כי אם במוסד אחר. אבל לזה איש אינו דואג, גם לא הפסיכיאטר המטפל בו. וזוהי פרשה בזכות עצמה שכדאי לך בהזדמנות להידרש אליה" — אומר שלום הררי.

פטור ממס־הכנסה

בעקבות הדו"ח המדהים של מבקר־העירייה הורה שלמה להט להנהלת האגף להעביר את רוב הנזקקים ה"מיוחסים", שבטיפולה, לטיפול בלשכות האזוריות וביטל את סמכויות מינהל האגף לאשר כספים למקרים חריגים. תחת זאת הוקמה ועדה של שלושה חברים, בראשותו של שלום הררי, אשר מסמכותה לאשר מתן כספים למקרים חריגים, אבל ועדה זו — כאן הקטנה — לא אישרה עדיין לאיש תשלומים אלה.

הוועדה הפסיקה, כמובן, את כל התשלומים המיוחדים (למשל שכר־הדירה ל"נזקקות"), דאגה לממש את הוראת ראש־העירייה להחזרת "המיוחסים" ללשכות האזוריות, והורתה (בהתייעצות עם ש. להט) למשרדי החקירות מטעמם לבדוק גם את מצב הכלכלי האמיתי של 200 נזקקים אחרים, הנמצאים בטיפול הלשכות האזוריות. בדיקת 50 מהם הסתיימה בימים אלה, ותוצאותיה הן שוב מדהימות: מתברר כי ב־32 מקרים מתוך אותם 50 אין כל הצדקה למתן סיוע כלשהו של לשכת־הסעד, וכי חלק מהמשפחות שבהן מדובר משתכרות בין 6,000 ל־7,000 ל"י בחודש.

בין היתר נתגלה בבדיקה זו, כי מתמיכות־סעד גדולות נהנה בעל חנות סיטונית, שהכנסתו השבועית מסתכמת באלפי לירות, נהנה בעל מפעל להרכבת תריסים ונהנה בעל מפעל לייצור בלוקים שבו עובד גם בנו, אשר לו יש בין היתר גם... משאית. במקרה אחר, הסתבר, כי בעל חנות־מכולת לא קיבל תמיכת־סעד, אבל הוא ניסה להשיג אישור שהוא בטיפול הלשכה.

אדם זה, כמוהו כעשרות אחרים, היה מוכן להסתפק באותו אישור מהמעמד המשמש, שזה היה פוטר אותו מתשלומי מס־הכנסה ומיסי עירייה. פטור זה מסתכם באלפי לירות בשנה, אם לא למעלה מכך. תושבים רבים, שסיכוייהם לקבל קיצבת־סעד קבועה הם קלושים, מנסים להשיג לפחות בסופו של דבר להצטייד באישורים אלה, אבל אותם מפעילים שרידים והרגלים אחרים, משיגים את מבוקשם ותיקם "מאשרים": הם פטורים מכל המסים!

נאמנות למדינת ישראל וזיקה לאומה הערבית -

סתירה או גשר?

המימד הכפול, שבו חיים ערביי ישראל — הנאמנות למדינה וחוקיה, מצד אחד, והזיקה לכלל האומה הער־בית, מצד שני — הובלט בתקופה האחרונה והוצג לדיון בסימפוזיון, שבו נטלו חלק:

עורך־הדין מוחמד מסארווה מכפר קרע,
ויולט ח'ורי, ראש מועצת כפר־יסיף לשעבר,
אחמד מסאלחה, ראש המועצה המקומית בכפר דבוריה,
יעקב כהן, יו"ר המחלקה הערבית של ההסתד־רות.

הנחה: קאסם זייד, חבר מערכת „על המשמר". המשתתפים בבירור, איש כסיגנונו וכגישתו, יצאו מן ההנחה היסודית, כי אין זה ניגוד ממשי, וכי הדרך להתגברות עליו ולגישורו נתונה: בנכונותו של הציבור היהודי לנהוג באזרחים הערבים במלוא השיוויון וההבנה, ובהכרת הציבור הערבי בבעייה בממדיה האמיתיים והקשריה להתפתחות המדינה וצרכי שלומה ובטחונה.

מימין: אחמד מסאלחה
למטה: יעקב כהן

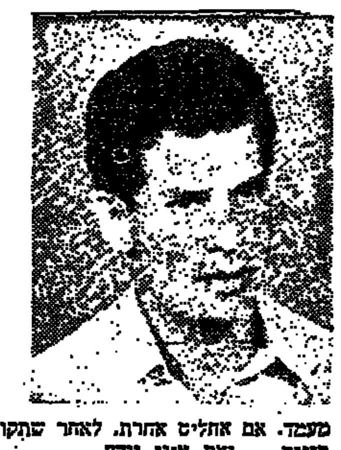

למטה: עו"ד מוחמד מסארווה
למטה משמאל: ויולט חורי

זייד: הרשו לי לברככם ולהודות ... מערכת „על המשמר" על היענותכם להז־ ...ן בנושא סבוך זה. בסימפוזיון זה ננסה ... קנקנה של ערביי ישראל וללבן קושיות ...מן האחרון ניצבים ערביי ישראל מול ...ה רבים: מי הם? מה תפקידם? עוד ...ות אחרות צצות ועולות. אשאל תחילה: ... ישראלי? מה זהותו הלאומית? והאם ...ומדת בסתירה לישראליותו?

...והמד מסארווה: אני תמה על העניין ...ת של ערביי ישראל. מה זו נאמנות? האם ...א למפלגה מסויימת, לממשלה מסויימת? ... נאמנות צריכה להיות כלפי ערביי המדינה? ...ות היא למפלגה זו או אחרת, אי־אפשר ...רביי ישראל נאמנות כוללת. אם הנאמנות ...לה, זו או אחרת, אי־אפשר לדרוש מערביי ...מנות מוחלטת. אבל אם הנאמנות היא ...ציבור התושבים של המדינה, אפשר לומר, ...שראל נאמנים למדינה. הם הכירו את ...מדינה. אני חושב שערביי ישראל עשו, ...סיפו לעשות, כל שניתן לעשות למען ...זום עבודות־הבניין הקשות ביותר, עבו־ ...ות הן בידיים ערביות. אין לשלול זאת. ... שמחים שזה כך.

ישראל נאמנים למדינה

...נאמנות על דרך היעדר פגיעה בבטחון ...י פרט למקרים בודדים — ערביי ישראל ...דינה. הבעייה היא, אם אלה השואלים ... אינם סבורים, כי נאמנות פירושה הזד־ ...לגה מסויימת. הנה כאן אחד השיקולים, ...צני להיות חבר מפלגה מסויימת ולהזדהות ...ב המפלגות במדינה, כמעט כל המפלגות ...פלגות קטנות, הן מפלגות ציוניות, ואני ...אלי אינני ציוני. אני לא אסכים שמישהו ...י להיות כזה. אבל, אזרחי־המדינה ...רט למקרים בודדים שגם קורים בסקטור ...יה זו או אחרת — אינם פוגעים כל־עיקר ...ינה. היום המצב הוא, כשרואים במחסו־ ...ז לערים מכונית ישראלית אין בודקים ...די או ערבי.

זהות לאומית ...יכות לעם הפלסטיני

הסנייה: מיהו ערבי־ישראלי? ערבי ; ערבי השייך לעם הפלסטיני, חלק מן ...ני שנשאר בגבולות מדינת ישראל. כפי ... 1948. אין לדרוש ממנו שימנע מלהזד־ ... הוא צריך להתגאות בכך, שהוא שייך ... הוא גם אזרח מדינה מסויימת. זהו ... זהות הלאומית: אי־אפשר להתעלם ... שהוא חלק מן העם הפלסטיני. העם שהיה ... פלסטין שנחלקו עזב בשנת 48—1947; בשנת 1967, ונחלקו בשנים שבין מלחמה ... שהוא מזדהה עם העם שלו אינו פגם. ... יהודי החי במדינת ישראל ודורש ... להזדהות עם מדינת־ישראל; ... ישראלי, יעקב, הדבר מבחינה לאומית? ... זה עוול להגיד! אין לדריש מערבי ... שיוותר על הזהות. אך הזהות לאומית, ... כי משום פגיעה במדינה — אלה הם ... שני דברים שאין להם כל שייכות. ... הזהות הלאומית היא, לדעתי, עוול ...צמו.

...אש לי לשמוע — אני נאמנה או לא?

...ח'ורי: אנחנו בישראל רוב ומיעוט. אבל ...תמיד שואלים רק את הערבים. הגיע ... את שני הצדדים. אני חושבת שעכשיו ...של הרוב לעשות מבחן לעצמו ולא להו־ ... אותנו: האם אנו נאמנים או לא? אם ... את הדבר בשלמותו, משני הצדדים, ...למיהו ישראלי: ערבי או יהודי. אני ...קוב כהן גם הוא פלסטיני; הוא נולד ...ם זה נכון, הרי אני פלסטינאית כמו ... האם אני ישראלית? אני ישראלית, ...לי לשמוע, אם אני נאמנה או לא? אני ...וב יהיה נאמן כיהודי, ואני כערביה ...אז מכאן אנחנו יכולים להמשיך.

...ודים צריכים להוכיח יחס חיובי

מסאלחה: אני חושב, שיש מקום להת־ ...שאומרת ויולט ח'ורי. אני מאוד מאוד ...רישה שלה. ואחרי ששמענו את השקפתו ...ה, שגם לה אני מסכים — יש מקום ...הרוב: אם הוא עשה או עושה הכול כדי ... הגישה החיובית כלפי המיעוט הערבי. ...שיש מקום לקבוע בהחלטיות, כי ערביי ...ו את נאמנותם. הערבים הישראליים ...ים, שאפשר בשקט לומר עליהם שהם ...ים, אנשים העובדים את עבודתם, ולכל ...דוע יוצא־מן הכלל.

...: הבטחוני — אבן־נגף

...הן: קודם כל הערה למוחמד מסארווה ... ערבית פועלי הבניין התקלאות הם ...לים הערביים — ואני בוגר הסתדרות ...בירור — מהווים חלק, העולה על האחוז ...להסיה בין פועלי הבניין התקלאות. אבל ... את הרושם, כי רוב פועלי הבניין בארץ ... אין זה נכון. מרביתם יהודים (מהחמן) ...אדרבא, אני גאה בזה, אני לא מתבייש

אני רק מתקן את הטעות. ואשר להערה ...ח'ורי אני בהחלט מסכים אתה. אינני ...סח. מה זה יהודי הנאמן לערבים? ...ך לערבי, כמו שהערבי נאמן ליהודי, ...ב המדינה. אבל אני הייתי מנסח זאת ...רבי, לדעתי, ממלא את כל חובותיו כלפי ...ו מקרים קיצוניים, שאינם מתיישבים ... רגש הלאומי: למשל, הוא משלם מלווה ...א משלם מלווה־קליטה, מס בטחון, הוא ...מותרות, מס הכנסה וכו', הוא ממלא את ...פי המדינה, וכלל עוד אין הוא עושה ... המדינה, כפי שאמר מסארווה, הריהו ...י נאמן, ערבי אזרח שווה־זכויות וממלא ...ה. הזכויות שלו אולי נפגמות במקצת ...עניני הבטחון. אנחנו נמצאים במצב ...ת. אני חושב שהמצב הבטחוני הוא ...ליהודי וגם לערבי, משום שהיהודי ...יחס לערבי חש באבן־נגף: יש מחבלים; ...חבלה; יש פצצות; יש הרוגים, נשים ...ל מה שהם פוגעים? ונא מגיע לידי

הגלילה. כאן הסכנה! הוא רואה את כל הערבים באותה שפופרת. ועד היום לא הצלחנו בהסברה שלנו בין היהודים. זוהי אחת מנקודות־התורפה.

גם לערבי אבן־נגף משלו. הוא תצוי בין הנאמנות שלו למדינה ובין זיקתו לעם הערבי, שהוא חלק ממנו. כאן היהודים באמת אינם ממלאים את חובתם. הם אדישים לעניין הערבי. הם אינם מתעניינים בגורלו של הערבי; הם אינם מתייחסים אליו כראוי לאזרח, הממלא את כל חובותיו ואת כל זכויותיו.

ערבי יכול לתמוך בכינון מדינה פלסטינית

אשר לעניין הפלסטיני. אני מסכים בהחלט, שכל ערבי ישראלי, הנאמן למדינה, אם הוא מרגיש עצמו כפלסטיני או מחייב מדינה פלסטינית, יש לו הזכות להרגיש ולהביע זאת, אף־על־פי שהיהודים לא תמיד מבינים את הדבר. וזאת צריך להחדיר אל התודעה שלהם. עלינו להבין שערבי יכול בהחלט לתמוך בהקמת מדינה פלסטינית. יש יהודים רבים הסבורים כך. וגם אני אחד מהם. שהרי לשם מה ליהודי לומר, כי הוא תומך בהקמת מדינה פלסטינית, ואילו לערבי אסור להצהיר על־כך. כשערבי מצהיר זאת — מקבלים את הדבר בצורה חשדנית. לעומת־זאת, סבור אני, כי במצב הנוכחי אין זה הוגן ואין זה צודק שערבי או יהודי יבוא ויגיד שהוא תומך באש"ף. כי האירגון הזה כיום הוא אחת המטרות שלו להשמיד את המדינה, לחבל במדינה, עושה צרות גם לערבים וגם ליהודים. כדורים אינם הולכים לפי כתובת. הם עשויים לפגוע בערבי כביהודי. אם עם תקום מדינה פלסטינית, אם יהיו יחסים, יוכל ערבי להגדיר את עצמו. הוא יוכל אז לומר, שהוא בעד יאסר ערפאת. אם יאסר ערפאת ינקוט קו חיובי ויקיים שלום. אבל היום אין זה הוגן ואין זה צודק, שערבי כאזרח ישראלי יאמר: אני בעד אש"ף. בעד מדינה פלסטינית — כן. בעד אש"ף — לא.

מסארווה: אני רק רוצה להוסיף שתי מלים לגבי הזהות הלאומית. האין סתירה בין הזהות הלאומית לבין „הישראליות" של ערביי ישראל? אינני כל כך בטוח, שאין סתירה. קודם כול אלה שני מישורים שיכולים ללכת באופן מקביל, למרות ההצהרות של מנהיגי המדינה, שזוהי מדינה יהודית, הרי יש כאן משום הכללה. כלומר: זו מדינה יהודית, שיש בה מיעוט ערבי. אין לי ספק בדבר, שכאן שני מעמדות שונים. מעמד אחד — המעמד הלאומי; אצל היהודים זה מתבטא אחרת מאשר שגם השייכות הלאומית השייכות הדתית עולות בקנה אחד.

כל אחד במדינה חייב נאמנות לחוקי המדינה. עליו למנוע מעשה שיש בו משום פגיעה בבטחון המדינה ובבטחון אזרחיה. אין זה צריך לפגוע בזכותו הלאומית. בגלל ישראליותו של הערבי הישראלי, אין לשלול ממנו את ההזדהות הלאומית. זה עוול.

הזהות הלאומית אינה נוגדת האזרחות

יעקב כהן: אכן, מבחינה עקרונית אין הזהות הלאומית צריכה להיות נוגדת את האזרחות. כלומר את השייכות שלך לאותה מדינה. אבל הסכים, שמצבנו אין לו אח ורע בעולם. כאן יושב עם ערבי שהוא תושב מדינת ישראל, אבל אחיו הקרובים מצויים בשכנות למדינה והם נתונים במצב־לוחמה עם מדינת ישראל. מה השוני בינך לבין יהודי באמריקה או בגרמניה? גם הוא מיעוט שבמיעוט שם. אבל לגרמניה אין מדינה סמוכה, שיש בה יהודים והיא נלחמת בגרמניה. לדעתי, אם היחסים בין הערבים ובין היהודים במדינת ישראל יהיו יחסים של שילוב ושל הבנה, כי־אז אין אני רואה כל ניגוד. אחרי 28 שנות המדינה נעצרו מבין ערבי ישראל בקשר למעשי־עוינות. לא תבלה, בסך־הכול 320 איש, פחות מפרומיל אחד מכל תושבי ישראל! היו גם יהודים. שנעצרו על מעשי־ריגול וכו'. הדבר מוכיח, שאנחנו הגענו לדו־קיום עם כל המגבלות.

המנחה: מה זיקתו של הערבי הישראלי למדי־נה פלסטינית — אם תקום?

ישראל צריכה ליזום הקמת מדינה פלסטינית

עו"ד מסארווה: ראשית כול אני אחד האנ־שים שסבור, כי מדינת ישראל, ממשלת ישראל או ממשלות ישראל, צריכות לפתח הקמת מדינה פלס־תינית. היכן, על איזה שטח, ובאיזה גודל — אין זה תפקידי לקבוע, מאחר שאינני מוסמך לקבוע. זאת יקבעו אנשים שיש להם הבנה, יידע ולאחר מחקרים שיעשו מה הם השטחים, מה הם הגבולות, הממדים שניתן בהם להקים מדינה פלסטינית, שתהיה מדינה עצמאית, שלא תהיה תלויה בגורם זה או אחר מבחינה כלכלית. אחד התנאים להקמת מדינה פלסטינית הוא, שתכלול כמה שיותר מן הפלסטינים השרויים במדינות־ערב או בשטחים המוחזקים על־ידי מדינת ישראל. אני סבור, שמדינת ישראל צריכה להיות אחד הגורמים המדרבנים הקמת מדינה פלסטינית, כי אנחנו צריכים להיות ערים לעובדה, שבנסיבות בהן קמה מדינת ישראל, נגרם באיזו שהיא צורה עוול לעם הפלסטיני. בשלב זה אינני רוצה להיכנס לשאלה: מה גרם לכך? אני יכול להעיר, כי מדינות־ערב, שנלחמו בישראל בשנת 1948, היו לא עצמאיות, ברובן אם לא כולן הן היו מדינות, שהונהגו על־ידי משטרים ריאקציוניים, על־ידי אימפריאליזם, על־ידי גורם זר או מושל זר. ולכן ההחלטה להילחם במדינת ישראל לא היתה החלטה הנובעת מעצמאות, ממחשבה בריאה ומשיקול נכון. יתירה מזו, העם הפלסטיני שנגרם לו עוול, כלומר הפלסטינים שעזבו את גבולות המדינה או הפלסטינים הנמצאים מחוץ לתחום השיפוט של מדינת־ישראל, אינם אשמים בכך, מאחר שכבר לא היו במשטר של מדינה. אינני מוכן היום להיות חכם לאחר מעשה. אני אלי הייתי אומר, שהמשטר של המופתי בכלל לא היה משטר או שההנהגה של המופתי לא היתה הנהגה. הם מעולם לא נבחרו על־ידי העם הפלסטיני, מעולם לא בחרו בהם, מעולם לא שלחו אותם לייצג אותם. כך שהייתי אומר, כי המצב שנוצר אחרי מלחמת 1948 אינו מחייב להטיל את האשמה על הפלסטינים ואפילו לא על מדינות־ערב, כלומר כפי שהן היום.

מדינה של היהודים, ולא של האזרחים הערבים?

לכן אני מאמין, שמדינת ישראל כפי שהיא כיום, צריכה לטפח ולעודד הקמת מדינה פלסטינית ואת זיקתו של הערבי הישראלי למדינה הפלסטינית; אין למנוע קיום של זיקה לאומית. אני סבור, שצרי־כה תמיד להינתן הברירה לכל ערבי ישראלי לבחור: ירצה יהיה במדינת ישראל; ירצה יעבור למדינה הפלסטינית בגבולות, כפי שייקבעו. אני כשלעצמי, מבחינה חברתית, קשור קשר אינטגראלי עם הנוף הישראלי, עם העם בישראל. אני גם מבחינה פאטרי־יוטית קשור עם המקום, בו נולדתי ובו אני חי. אני לא משמיט מתחת רגלי את הבסיס שלי, שהוא המולדת שלי, הוא המקור של המשפחה שלי. לכן אני כשלעצמי מצהיר, שלא הייתי בוחר לעבור ממדינת ישראל למדינה פלסטינית בכל המובן ובכל מצב. אם אחליט אחרת. לאחר שתקום מדינה פלס־תינית — זאת אינני יודע.

ויולט ח'ורי: בהתייחסי לשאלת הרוב היהודי, פתחתי בבעייה, ואני רוצה שנבין את השאלה השנייה. אני הייתי רוצה להיות באמת כמו חברי היהודי בדיון על גורל המדינה שלי ולא לחשוב על המדינה הפלסטינית כבית אחר. מה כוונתי? אם המדינה הזאת שלי ושל יעקב ושלנו מכריזים עליה שהיא מדינת־היהודים ואני כערביה בישראל מורה או מתעסקת בחינוך ועלי ללמד את הילדים, שעליהם להיות נאמנים למדינה, אשר בספרים מכ־ריזים עליה שהיא מדינת־היהודים, הרי נוצר קונ־פליקט גדול בנפש הדור הצעיר, שאינו מבין היכן הוא נמצא...

ואשר למדינה פלסטינית, מוטב שנעשה קודם את החשבון הנפשי בינינו בארץ. זה יותר רצוי, שאני ארגיש כישראלית עם כל הזכויות, כי זו המדינה שלי; זה לא רק בית ואדמה, אלא כל המדינה, כאשר אחשוב על משהו כערביה ישראלית. אינני יודעת מה החשיבות שמכריזים על מדינת היהודים ואחר־כך נופלים בכל הקשיים והטעויות בדיבור הנאמנות שלך למדינה. אני לא יכולה לבטא את עצמי, אך אני מקווה שהבנתם אותי...

מסארווה: אני אולי הבנתי את דברי גברת ח'ורי. כלומר, מצד אחד, המדינה מכריזה על עצמה שהיא מדינת היהודים, ומצד שני, היא ערביה ישרא־לית, היא עוסקת בחינוך, היא מגדלת תלמידים, מחנכת אותם להיות נאמנים למדינה, כאילו להיות נאמנים למדינה של מישהו אחר ולא למדינה שלהם.

ויולט ח'ורי: איתן דוגמה: אנחנו שנולדנו בפלסטין בזמן המנדט, קיבלנו במשך 28 השנים את כל הקשיים של המדינה, של הרוב ושל המיעוט. אבל הילדים שלנו שנולדו בארץ, קשה להם להשתלב בזה. אני לא יודעת, אם זה גיל או כיוון שאנו היינו במשטר המאנדט והיה קשה לנו, ואזי קיבלנו את העצמאות לא בכל האורות שלה, אבל גם משום שזה לא היה רע. לכן אנו יכולים להציג שאלה: מה יותר טוב: המאנדט או העצמאות? אבל הדור הצעיר, הסטודנטים הערביים הם גדלו בארץ עצמאית; החברים היהודים שלהם זכאים לכל הישגי העצמאות. הם לומדים בבית־הספר שזוהי מדינת היהודים. והוא כערבי צריך להיות נאמן למדינת היהודים. כאן הקונפליקט הגדול שנשאל עצמנו: מה אפשר לעשות לתקן את הנקודה הזאת? אחר־כך נחשוב אם אני יכולה להשיא עצה למדינה הפלסטינית או לא. ראשית־כול עלינו לרפא את עצמנו. אנחנו חולים. ואיך ניתן תרופה למישהו אחר?...

לערבים עשרים מדינות; ליהודים רק אחת!

יעקב כהן: אני חייב להתייחס לעניין הזה בצורה קצת יסודית יותר. כשנפלה החלטה על הקמת שתי מדינות, יהודית וערבית, קרה מה שקרה. אני הייתי האיש שלפני שברחו הערבים של יפו, כתבתי את הכרוז מטעם „ההגנה" וגם קראתי אותו ברדיו ב„קול ההגנה" וביקשנו והתחננו לפני הערבים שלא יעזבו את יפו, שאנחנו רוצים להקים שתי מדינות. התחננו: „הישארו! אנחנו רוצים להיות ביחד שכנים זה ליד זה. מסארווה צודק, שהיו משטרים ריאקציונים, ולפי־דעתי אחוליים, שלא ידעו מה הם עושים. אך יש קורבן, ואין זה משנה מה היה בעבר. איש אינו מתעניין בזה. גם לא העולם. אין הם מתייחסים לנקודה הזאת: מי אמר להם לברוח או מי הסית אותם לברוח; אם המופתי אמר להם: תלכו לשלושה ימים ואחר־כך תחזרו ותבואו כדי לקחת את השלל של היהודים, אין זה משנה עכשיו. כיום יש ערבים הגרים במחנות הפליטים ולא שיקמו אותם. זו עובדה. נקודת־המוצא היתה, שתקומנה שתי מדינות. קרה מה שקרה. היהודים הסכימו למינימום. הערבים לא הסכימו, והיתה מל־חמה. המדינה היהודית התרחבה. אני זוכר גם את הוויכוח על שם המדינה. המנוח יצחק בן־צבי, הנשיא הראשון, היה בין אלה שקבעו את השם של המדינה. גם אני הייתי קצת שותף לעניין. רצו לקרוא לה מדינת היהודים, לפי הרצל. אך בן־צבי התנגד, כי היה לו יחס לערבים. גם אנחנו אמרנו; מה פירוש מדינת היהודים? קראנו לה מדינת ישר־אל, כי בתוך מדינה כזאת אפשר לשלב גם יהודים וגם ערבים. אבל, רבותי, אל נטעה! המגמה היא — אנחנו רוצים להיות גלויים — שתהיה זו מדינה ליהודים, אשר יתקבצו אליה מכל הארצות, משום שאלפיים שנה הם נעים ונדים בכל העולם. לערבים יש 20 מדינות. לכן יכולים הערבים להיות כאן ולהיות תושבים ואזרחים שווים. צריך להיות להם יחס וזיקה לעם הפלסטיני. עכשיו נשאלת כאן השאלה: לכשתקום מדינה פלסטינית, מה יהיה אופייה? אם המדינה הפלסטינית תוכל להיות בשלום עם ישראל, מתוך הסכם עם ישראל, ואני מקווה שנגיע לכך, כי־אז דינו של ערבי בישראל כדין כל ערבי במדינה אחרת. כלומר: ערבי מצרי נאמן לדגל המצרי, הוא נאמן למדינה המצרית. אם תהיה חס־וחלילה פעם מלחמה בין מצרים לבין סודאן, כי־אז עליו לשאת את הרובה ולהילחם נגד סודאן. אין זה מצב קל. אני מקווה, שלא נגיע למל־חמות כשתהיה מדינה פלסטינית. אני מאמין בזה גם משום שאם תהיינה שתי מדינות, אז לא יהיה ויכוח מה הגודל שלה. אני מסכים עם מסארווה, שהאינטרס של מדינת ישראל הוא שהמדינה הפלסטינית יהיה לה בסיס־קיום כלכלי וחברתי, כדי שתוכל להתקיים בכבוד ולא תהיינה מלחמות. אני חושב שמה שעשינו בהסתדרות ומה שהממשלה עשתה בשטחים. הוא דבר גדול. פיתוח היישוב בגדה המערבית ובעזה, וקומת־קומתו של הפועל ושל הפועלת. אם חוסיין או מישהו אחר ישוב לגדה — מצבו לא יהיה קל. מעמד הפוע־לים הפלחים לא יהיה אותו מעמד! לא יקבלו אותו כפי שקיבלו אותו אז. יקבלו אותו אחרת. למה אנחנו עושים כל זה? חוגי הימין טוענים: אל תפתחו את הערבים, כל כמה שתפתחו אותם, יהיה גרוע יותר ליהודים... אני חושב להיפך. כל כמה שנפתח אותם, יהיה טוב להם וטוב ליהודים.

דת ולאום בחיי היהודים

ישנה שאלה של הדת. ויולט אולי אינה מבדילה בין דת לבין לאום. אבל אצל היהודים הדת והלאום קשו־רים. כשאנחנו אומרים מדינה יהודית, אין אנחנו מתכוונים למדינה יהודית מבחינה דתית. אני חושב, שלמעלה מ־50 אחוז מהיישוב היהודי הם נגד הגישה הזה. אינני רוצים לתת צביון דתי למדינה, אך ליהודים מגיעה מדינה מבחינה לאומית. וזאת מדינה של יהודים, שיש בה מיעוט, כמו בכל מדינה אחרת. כשתקום מדינה פלסטינית, התושב הערבי יוקיר את קומתו עוד יותר, כי גם כיום הוא מרגיש עצמו חזק למדי. יש לו 20 מדינות ערביות, יש 100 מיליון ערבים. שיש להם מדינות מסביב. מה כואב לו? כואב לו. שלעם הפלסטיני, לעם שלו, לחלק הזה שהוא שייך אליו, אין מדינה. כשתקום המדינה הפלסטינית, הפצע יגליד. אני יכול להזדהות עם המדינה הזאת בלב שלם.

הניגוד הלאומי יפוג

אחמד מסאלחה: כשתקום המדינה הפלסטי־נית, יפוג הניגוד הישראלי־פלסטיני; גם מבחינה פסיכולוגית יהיה לערבי הישראלי נוח יותר להזדהות עם ישראל. כיום, כשערבי ישראלי מתחיל לדבר על מדינת־ישראל כמדינה מתקדמת, אני חש הוא כאילו הוא מטיף „ציונות". הוא מרגיש אשמה, כאילו הוא מרחיק עצמו מנקודת הזהות הלאומית שלו. אבל אם תקום המדינה הפלסטינית, אני מאמין שאזרח ערבי של מדינת ישראל יאמר זאת בגילוי־לב וללא קרע פנימי.

קיימנו פעם בהסתדרות חוג רעיוני והיה דיון על החינוך הערבי. אני בעצמי בדקתי את חוק חינוך־חובה. החוק נחקק במדינה יהודית והכוונה של המחוקק היא, לטפח נוער ציוני חלוצי, לומד ועובד. אך כיצד יכול מורה ערבי לעודד וללמד, לטפח אדם, הגאה בלאומיותו, גאה באזרחותו, בסביבה ובמדינה שלו? זו שאלה עקבה שגבי אזרחי שאלה כאן. כיצד אפשר לדרוש — וזאת שאלתה של הגב' ח'ורי — שאני כערבי ישראלי אחנך היום נוער ערבי ישראלי להיות כאילו נאמן למדינה לא־שלו; א ך הוא לא במדינה שהוא לא־שלו; הוא במדינה שלה, הוא אזרח המדינה הזאת. לא צריך לחנך אותו להיות נאמן למדינת יהודים כערבי־ישראלי. אני מאמין, שהטעות היא טעות של ניסוח. אולי זו גם טעות של חלק ממנהיגי המדינה. הכוונה היא על דרך ההכללה. אני חושב, שתפקידנו ותפקידכם כמחנכים הוא לחנך את הנוער הערבי להיות נאמן למדינה שהוא חי בה, כי הוא חלק ממנה, שיש לו חלק בה, כי הוא גם צריך לדרוש ממנהיגי המדינה לעשות משהו בשבילו כמו לכל אזרח אחר.

יש לחנך לערכים היסטוריים

אני סבור שלפי חוק חינוך־חובה, צריך לחנך את כל תלמידי ישראל לנאמנות למדינה. בקרב התלמידים היהודים יש לטפח את ערכי היהדות, הציונות וכו'. בקרב המיעוט הערבי יש לטפח את הצביון הלאומי, ההיסטורי הספרותי, השירה הער־בית והפולקלור הערבי, ולא להלעיט אותו בביאליק וצ'רניחובסקי, אף־כי דבר זה טוב, כשם שאני קורא סופרים ומשוררים ערביים, טוב שיקרא הסופרים והמשוררים היהודים. אבל שלא יתפוס יותר־מדי מזמן־החינוך. לילד הערבי החינוך צריך להיות מבוסס על טיפוח הצביון הערכים הערביים ההיסטוריים. לפי דעתי, אחד התפקידים של חברי הכנסת הער־ביים הוא, להעלות את הנקודה הזאת בכנסת.

המנחה: האם לדעתכם, ישנה כיום מנהיגות פלסטינית?

מסארווה: מנהיגות ערבית פלסטינית ישנה.

המנחה: הכוונה למנהיגות מוכרת.

עם המסוגל להנהיג עצמו

מסארווה: מוכרת על־ידי מי? אני בשאלתי בהזדמנות קודמת, אם יאסר ערפאת מייצג אותי, בנאום שלו בעצרת או"ם. אמרתי: לא! לא משום שתוכן דבריו אינגו מייצג את מחשבותי אלא משום שאני גדלתי על ברכי הדמוקרטיה. לבחור, ולהיבחר, שלא ניתן לכפות מנהיגות על עם, לא ניתן לכפות דעת על עם. העם צריך להחליט. העם צריך לקבוע מי המנהיג. לכן לא חששתי לומר, שהוא אינו מייצג אותי. ושוב: אני מדגיש, לא משום שדעות מסויימות, שבאמת על־ידיו, אינן מייצגות דעות שלי. חלק מן הדברים הם דמאגוגיה. חלק עובדות, שאליהן אפשר להתווכח. אבל מנהיגות? השאלה העקרונית היא: אם מנהיגות גדלה מעצמה או מב־חינות צריך לבחור בה? אני דווקא שייך לאלה האומרים: מנהיגות צריך לבחור! מנהיגות צריך להעמיד, צריך לדרוש ממנה להנהיג. היום לעם הפלסטיני יש מנהיגות, אבל היא מפולגת או מפוזרת. רבים מהעם הפלסטיני מצויים בארצות־ערב. גם הם לא בחרו מנהיגים ובאירגונים. בדרך־הטבע אירגונים אלה קמו; אנשים אלה עמדו בראש. יש שאיפה אולי אף מוסכמת, אולי בגלל מצב המלחמה הקיים בין ישראל למדינות־ערב, בגלל המצב הקיים בין הפלסטינים לבין מדינת ישראל, שכל מי שמצהיר הצהרה עוינת יותר — הוא אהוד יותר על אנשי אותו אירגון. יש פלסטינים הנמצאים ב„שטחים", גם ביניהם יש מנהיגות, אבל הם אינם מורשים לעצמם לקום ולהתחרות במנהיגים הפלסטינים העומ־דים בראש האירגונים. לא־מכבר נערכו שני מחקרים על־ידי מכון־מחקרים גם בבריטניה וגם בביירות, אם תקום מדינה פלסטינית ויהיו לה תנאים של עם, מבחינה כלכלית, מבחינת תיפוש וכו' — יבואו שינוי. לפי מחקר בריטי, שנעשה בלונדון, יצא שעל כל שלושה פלסטינים היה אחד בוגר ביה"ס תיכון; אותו יחס של בוגרי בתי־ספר תיכוניים באנגליה, דבר שלא יאומן. עוד נאמר באותו מחקר, שבארצות־ערב, בעיקר באזור המפרץ הפרסי (כוויית, סעודיה ואבו־דאבי) פלסטינים תופסים את העמדות הן בבאנ־קים הן במוסדות המדינה. כך, שיש תשתית לעם הזה להקים מדינה, ושיש עם שיכול להנהיג מדינה. אבל אני תמיד הייתי בדעה, שמנהיגות צריך לבחור ואני לא הייתי מסכים שמנהיג זה או אחר יכפה את עצמו על העם הפלסטיני. ייתכן ובזמני־מעבר רואים עצמם ראשי האירגונים הפלסטינים מנהיגי העם הפלסטיני. הם קוראים לכך „תקופת־המאבק המזויין" נגד ישראל. אבל אם תקום מדינה פלס־טינית, אני לא הייתי אומר שבהכרח הם צריכים להיות מנהיגי המדינה הפלסטינית או מנהיגי העם הפלסטיני. זוהי באמת תקופת־מעבר, שהיא בוודאי בת־חלוף.

גם לעמים אחרים לא היו מנהיגים נבחרים

ויולט ח'ורי: אני רוצה לציין, שאם ערבי ישר־אלי אומר, כי המנהיגות הפלסטינית היא זו שהפלס־טינים מקבלים אותה, אין זה אומר שערבי־ישראלי מזדהה עם אש"ף. בחירות הוא עניין למועד מאוחר־יותר. עכשיו הפלסטינים יש להם אירגונים. יש מלח־מה, יש מעשים בלתי־אנושיים. אנחנו כמדינה רוצים להדביר את מעשי־הרצח. אנו גם עושים הפצצות על לבנון, נהרגים גם אנשים, וזה גם כן מעשה שפיכות־דמים. אני בדעה, שאם אירגון שהפלסטינים מקבלים אותו, מוכן לשבת עם מדינת ישראל ולהכיר שמדינת ישראל היא עובדה קיימת ועליה להמשיך להתקיים. אני אינני חושבת שצריך להגיד, שאש"ף הוא אירגון של מרצחים או לא־מרצחים. אם אנחנו יכולים לבוא אתם למו"מ ולידי הסכמה ולעשות שלום, הרי זה דבר חשוב. כל מדינה או כל עם שלחם למטרתו, לא היו לו מנהיגים נבחרים. הדבר התחיל באירגונים ובמעשים של מלחמות עד שהגיעו למה שרצו. אני הדגשתי שזה לא אומר, שאני בעד אירגון זה או אחר. אבל אני חושבת כי צריך לזרז את העניין, כי חשוב לי להגיע לשלום.

אם אירגון זה או חוסיין פותרים את הבעיה, אז איננו רואה בזה אסון. אבל לפעמים האויב שלך, אם הוא מבין אותך, אם אתה עושה עמו מו"מ, משנה את המצב. אני כך מבינה את הדברים. אני רואה, שבוועידת רבאט היתה הצעה, שכל פלסטין „תשוחרר" ויתנו אותה חזרה לאש"ף. ערפאת בעצמו התנגד לכך. אין פירוש הדבר, שערפאת יבוא ויתנשק עם רבין שלנו. אבל כדאי לראות כל דבר טוב ולתפוס אותו.

מסאלחה: אני חושב שמסארווה ניתח את זה בצורה הברורה ביותר. אני רק רוצה לקבוע עובדה, שאין כיום מנהיגות נבחרת בעם הפלסטיני. יש אירגונים ויש עובדות. אבל אני מסכים בהחלט למה שאמר מסארווה, כשתקום מדינה פלסטינית אין זה הכרח שהאנשים העומדים בראש כיום גם יהיו המנ־היגים של המדינה העתידה לקום.

היו קשורים בחוסיין ולא רצו התארגנות

יעקב כהן: אני נולדתי בפלסטין, ואני מכיר את הפלסטינים. אני חושב, שיש מנהיגים פלסטינים — אין מנהיגות פלסטינית. לדעתי, חיכמת אלמסרי הוא מנהיג, חמדי כנעאן הוא מנהיג, ורשאד א־שווא רוחי אלחטיב הם מנהיגים, ואלה המשמשים כשרים של חוסיין, כגון זייד אל־ריפאעי ואחרים הם מנהי־גים, יש להם נסיון, הם ניהלו מו"מ, הם עשו בעולם. כל אחד בפני עצמו הוא מנהיג. אבל הצרה היא, שלפלסטינים כ ל ל אין מנהיגות, כי לא היו להם חיים דמוקראטיים. עכשיו העם הפלסטיני הוא אולי העם הערבי המפותח ביותר מבחינת הנתונים שלו, אך כיוון שאין משטרים דמוקראטיים, הרי אם מישהו מבקש לעשות משהו. או או שרוצחים אותו, או שמפריעים לו. אבו־איאד אומר, שירצח את חוסיין משום שהוא מתנגד לדעותיו. מדוע? נניח, שחוסיין רוצה לעשות כך. אני יכול להסכים אתו ואני יכול שלא להסכים אתו. בימי המנדט, קם איזה מנהיג, שרצה לארגן מפלגה של פועלים. הוא התחיל „באגו־דת פועלי פלסטין". הוא התחיל לארגן את הפועלים. אינני יודע, אם התכוון במישרין לטובת הפועל. אבל הוא רצה קצת דמוקראטיה, קצת לארגן את העמלים. לפי דעתי, זה היה רעיון טוב. אילו סאמי טאהא היה מארגן את הפועלים, הוא לא היה יכול לרכב כל הזמן על גבם. היה בא יום שהפועלים היו משתחררים ממנו. אז באו ורצחו אותו. אינני יודע מי רצח אותו. אך כאן מתחילה הבעיה: עבודה קהילתית, קיום מפלגה. האם במצרים יש מפלגות? נאצר הקים את האיחוד הסוציאליסטי. מה יצא מזה? הכול יודעים, שאין זו מפלגה. בעיראק יש מפלגות? עכשיו הפלסטינים שוב חולים במחלה הישנה. ואני מצטער על כך ומשתומם על שאין להם הפה להתחיל מן המסד. אני זוכר, שחודשיים־שלושה אחרי המלחמה נפגשתי עם חיכמת אלמסרי ועם חמדי כנעאן ואמרתי להם: למה לא תקימו עכשיו מדינה פלסטינית? הם אמרו לי: איזה מדינה תהיה זאת? זאת מדינה רק ברצועה צרה ביהודה ושומרון עם עזה? יהיה לה קיום כלכלי, קיום בטחוני? אתם תבלעו אותנו! אך אם זאת היתה באמת הסיבה? הסיבה היתה, כי הם היו קשורים עם המלך חוסיין ולכן לא רצו לעשות דבר.

אני אומר מנהיגות — אין. מנהיגים — יש. חבל, שמנהיגים אלה אינם משתפים פעולה יחד כדי לגבש מנהיגות, שבאמת תשמש כתובת. האם יאסר ערפאת יכול לייצג את כולם? ייתכן, שמבחינה רגשית כל אחד, כל אחד יאמר: אני עם יאסר ערפאת.

ויולט ח'ורי: אבל מועצה פלסטינית עליונה יכול להיות שכאן צומחת דמוקראטיה.

יעקב כהן: אבל מי בחר בה?

מסארווה: אני שואל את השאלה אחרת. ואני אומר זאת לא משום שאני פוסל את ערפאת או תומך בו. אני רק אומר כך: האם המועצה הפלסטינית היא שלחה את ערפאת לעמוד בראש האירגון הגדול וללכת ולייצג את העם הפלסטיני באו"ם?

כל מדינה ערבית פועלת מתוך אינטרס שלה

ויולט ח'ורי: אבל יש מועצה פלסטינית, שחב־רים בה משכילים פלסטינים, מהנדסים, רופאים, כשהמועצה הפלסטינית מורכבת מכמה חברים מש־כילים הם תומכים בערפאת או לא תומכים בו. לא זו לדעתי הנקודה. הנקודה היא: כמה אנחנו צריכים להרחיק לכת, כדי לפתור את הבעיה הפלסטינית.

מסארווה: אני גם חושב, שהפלסטינים לא ירצו בכך, שרק מי שישראל תסכים לנהל אתו מו"מ, הם יסכימו. השאלה היא: אם המועצה הפלס־טינית העליונה (שיש מקום לראותה כעין סוכנות, המאגדת בתוכה את כוחות העם. למרות שהיא לא נבחרת) מתחלפים בה המנהיגים המייצגים את העם הפלסטיני בפני העולם? אם ועידת ראבאט היא שלחה את יאסר ערפאת לאו"ם, אני עדיין אינני מוכן לראות בערפאת כמייצג המועצה הפלסטינית. המועצה הפלסטינית העליונה שולחת את נציגי העם הפלסטיני לייצג אותה בפני מדינות ערב או בפני העולם? אם כך הדבר, אני יש מנהיגות! כשיאסר ערפאת הגיע לאו"ם, הוא מגיע מטעם מדינות־ערב. עם כל הכבוד למדינות־ערב ועם כל הרצון שיש להן לא הייתי מוכן לראות בבחירה של ועידת ראבאט את הבחירה הטובה ביותר. כי העם הפלסטיני הוא שצריך לבחור! הנה היום קראתי בעתון, שכוויית וסעודיה החליטו למסור את העניין של מו"מ עם ישראל לידי חוסיין: אז אם נוח להם, הם עושים כך, ואם לא נוח להם — אין הם עושים זאת. לכן אינני רואה את מדינות־ערב כמייצגות את העם הפלסטיני. כל מדינה פועלת מתוך האינטרס שלה. אני לא מוכן להיות אגואיסט ולומר, שהמדינות הער־ביות אינן מוכנות לקבל עליהן הטיפול בעניין הפלסטיני. זאת לא קביעה טובה. אני לא בא לטעון, שמדינות־ערב הן פסולות בעיני. אבל, לפי־דעתי, העם הפלסטיני הוא שצריך לשלוח את המנהיגים שלו, כדי לייצגו בכל מקום.

ויולט: על סמך מה אתה אומר שמדינות ערב הן ששלחו את נציגי העם הפלסטיני ולא המועצה הפלסטינית העליונה?

מסארווה: לא. אני לא יודע.

ח'ורי: גם אני אינני יודעת. אבל אם ערפאת הגיע לאו"ם, סימן שהמועצה הפלסטינית מסכימה לשליחות זו.

יעקב כהן: אינני יודע מי בחר ומי לא בחר. אבל אם לשפוט לפי הלכי הרוחות בין הפלסטינים, הרי שיש אמון ביאסר ערפאת. לא חשובה הסיבה, יש אמון. עכשיו יש שתי שאלות: אם ישראל תהיה מוכנה לשתף פעולה, והאם אש"ף יראה אילה סימנים שהם של הכרה בישראל ואז יכנסו למו"מ. הרי זה שלב ראשון. אחר־כך יש שאלה: איך תתבשל המנ־היגות? זו שאלה לא קלה. כי אוי לנו אם זה יהיה כמו באפריקה. הבריטים והצרפתים יצאו והיה לו־מומבה, ואחד שחט את השני. מנהיגות אי־אפשר לייצר. גם בכל ארצות אפריקה האנגלים לא טיפחו מנהיגות. גם אנחנו אילו חיכינו לאנגלים, שיטפחו לנו מנהיגות. אף־פעם לא היתה קמה לנו מנהיגות. לערבים היתה כאן מנהיגות בזמן המנדט. טובה או לא טובה. היה נשאשיבי, היה חוסייני והיו כל מיני אנשים.

יש לזכור את לקח לומומבה

אם אש"ף יגיע לידי הכרה, שהוא מוכן לשבת ולדון על בסיס קיומה של מדינת ישראל, הרי לאחר זה המדינה הפלסטינית תתלבט בעניין המנהיגות. מי יודע, אולי יירצחו אנשים; אולי יקומו מפלגות, יהיו הפיכות, וזה טבעי. אין איש נבהל מזה. ייתכן שיקומו כולם, גם תומכי חוסיין, וגם תומכי אש"ף וגם תומכי ישראל, יבואו ויישבו יחד. יבוא אנואר נוסייבה ואנואר הטיב שהוא ניגוד שלו. אלה אנשים שהיו מייצגים פעם את הציבור.

המנחה: אם תקום מדינה פלסטינית, האם תרצה להצטרף אליה או שמא תשאר במדינת ישראל?

מסאלחה: מוחמד מסארווה כבר ענה על חלק מן השאלה. כשאתה נמצא במדינה, אתה חלק שלה, אתה חי את החיים התרבותיים, אתה מרגיש כשייך לאדמה הזאת. כשתקום מדינה פלסטינית והיא תהיה ביחסי־שלום עם ישראל, או ייעלם הקונפליקט הזה הכול ישתפר. אני לא תהיה כל סיבה, שהערבי הישראלי יעבור למדינה הפלסטינית.

ח'ורי: אם תקום מדינה פלסטינית, ואני כישי־ראלית גאה בדגל שלי ובשיר־הלאום של המדינה, הרגשתי הרגשת הילדים שלי תהיה כמו של יעקב וילדיו — הרי אין סיבה שלא אקבל תשובה כזאת. אבל אם חס־וחלילה המצב יישאר כך אחרי קומה של מדינה פלסטינית, אני לא יכולה להיות בטוחה שלא אעזוב. אני מאמינה שכל העולם הוא ביתי. אני לא יודעת אם זה כתוצאה של הבריטים ואחר־כך של העצמאות היהודית. אחרי קומה של מדינה פלס־טינית לא יהיה עוד מצב של מלחמה. לא יהיה מצב של אזרח חשוד. לכן, לדעתי, השאלה עדיין מוקדמת. אני מקווה שיהיה שלום. אני רוצה שהמדינה שלי, שאני קשורה בה, לא תהיה לי כל סיבה לעזוב אותה!

(המשך בעמוד 12)

هكذا من الاصل

هكذا من الأصل

סתירה או גשר?

(סוף מעמוד 11)

„טוב לי במקום שאני נמצא בו"

מסארווה: אם יחליטו על הקמת מדינה פלסטינית בהסכם שלום, והכפר שלי, כפר קרע, יהיה כלול במדינה הפלסטינית, אני לא כל־כך יהודי שאשוב לתל־אביב. אני לא מוכרח להיות במדינת ישראל. אני קשור למקום, אני קשור לעם. אינני רואה סתירה בין קיומי כישראלי ערבי. מבחינה חברתית השתלבתי בחיי המדינה, מבחינה לאומית אין לי קונפליקטים.

המנחה: ואם כפר קרע יהיה במדינת ישראל?

מסארווה: אני העומד בפני הבריקה. אם המשפר האם והעם תבוא־המדינה ירשו זאת ותראה את עתידי במדינה הפלסטינית, ייתכן שאבחר במדינה הפלסטינית. אבל עדיין אני חלק מהחברה הישראלית. טוב לי במקום שאני נמצא בו ואינני רואה בעיות, פרט לבעיות שאנו נאבקים לפתרון.

יעקב: אותי אינך שואל. אני רוצה לעבור לשם כשגריר או קונסול של ישראל.

כולם: אינשאללה!!!

יותר מכל עם אחר — גשר לשלום!

המנחה: אם אתה רואה את ישראל מבחינה גיאוגראפית, כארץ־מולדתך, הרי יקשה עליך לעזוב אותה?

מסארווה: אומר לך את האמת. הבעיה היא גם לאומית וגם חברתית. מבחינה חברתית אני חושב שבגלל שגדלנו במדינת ישראל, בגלל שהלך־המחשבה שלנו הוא מודרני־יותר, הרי אין לי ספק, שמבחינה חברתית קל לי יותר להשתלב בחברה הישראלית. לא צריך להתבייש בכך. צריך לומר את האמת!

אני מאמין, שמבחינה לאומית יש לי את הזיקה הלאומית החזקה כערבי וכפלסטיני. אני אמנם לא אבגוד באזרחותי, לא אעשה דבר הנוגד את חובתי כאזרח במדינת ישראל. אולם אין לי ספק, שאם תקום מדינה פלסטינית ארצה לתרום לקידומה ולפיתוחה, ואהיה גאה בה. אך הבעיה היא אחרת: אם תיפתר הבעיה הלאומית של ערביי ישראל ותקום מדינה פלסטינית אז בכלל לא יהיה קונפליקט בקרב ערביי ישראל והרי הם, יותר מכל עם אחר, יכולים להיות גשר לשלום. אני עוד זוכר את התקופה של המלחמה ב־67. הלכנו אצל התושבים ב„שטחים". דיברנו על המצב הטוב שבין היהודי לבין הערבי, על היחסים התקינים השוררים בינינו כפרטים. הם חשבו שאנו מרביצים „ציונות", שאנו עושים תעמולה עד כדי כך, שהיינו נאלצים להסביר להם, שהמצב הוא לא כל־כך ורוד. היו בעיות. היה מימשל צבאי, והיתה הפקעת קרקעות, אבל בזה נאבקנו. אני מאמין שחלק גדול של ערביי ישראל יראו במדינה את ארץ־המולדת שלהם.

המנחה: האם אתה קשור עם המדינה קשר רוחני או רק גופני־פיזי?

קשה להזדהות בשלמות

מסארווה: לא כל כך קל לומר שאני קשור באופן רוחני מלא, ללא הסתייגויות. קשר פיזי ברור שקיים. קשר רוחני הייתי אומר כן, עם מיגבלות, עם הסתייגויות. אני לא שמח שהמדינה היא מדינה יהודית בעלת אופי יהודי גרידא. אני לא שמח, שבמקום מסויים מפקיעים קרקע ומעבירים אותה לידיים יהודיות. אני לא שמח לשמוע ברדיו שהכריזו על נצרת־עילית כעיר המשך ההכרזה, שיש שיתוף פעולה, שאזרחי נצרת הערבית עובדים במפעלים של נצרת־עילית ואזרחי נצרת־עילית קונים בשוקי נצרת־תחתית. זה חלק מההסתייגויות. אני רוצה, אני דורש מהמדינה מה שהיא חייבת לאזרחיה, ללא הבדל לאום, ללא הבדל מיקום גיאוגראפי, וללא הבדל מוצא. אני אומר, שהממשלה חייבת להעשיר את הכפר הערבי. זאת אחת המיגבלות: זהו לפעמים ניקוי, העוצר בעדי מלהזדהות הזדהות רוחנית. במלים אחרות: אני הייתי אומר שכלפי המדינה, ההסתייגות לא קיימת; ההסתייגות אולי כלפי משטר מסויים. יש לי את ההסתייגות הזאת, אבל אנו כל כך מרגישים חופשים לדבר, ולפעמים חופשים לפעול שאנחנו לא רואים זאת כקונפליקט. כלומר לא התמרמרות, לא מישקע שנשאר בלב. עובדה שאנו דורשים בתוקף להעשיר את הכפר הערבי. אלפים יוצאים כל בוקר מן הכפר אל העיר לעבוד בבניין ובחקלאות. וכל פעם כשחל שינוי במצב כלכלי, הנפגעים הראשונים הם הפועלים הערבים. מדוע לא תקום תעשיה יזומה על־ידי הממשלה? אלה הן ההסתייגויות העוצרות בעדי באישיותי כקום הזדהות רוחנית, מלאה עם המדינה. אבל מי שחושב בצורה בריאה חייב לפעול להסרת המחסומים, הסרת ההבדלים, מניעת פגיעה ושילוב האזרחים הערביים בחיי המדינה לכל אורך הדרך.

זה שיש תופעות־לוואי של פגיעה בזדוני־הדמוקראטיה על־ידי אדם זה או אחר, על כך אינני בא לטעון. אבל אם על כך מניחים לפקיד זה או אחר ואינם מענישים אותו בשל פגיעה בלאומיות של אזרח ערבי, בנפשו או באפשרות הכנסתו או הפעלתו, על כך אני בא להגיב! אינני טוען נגד מי שאומר „עבודה ערבית"... או „ערבי מלוכלך". כי אני רואה שזה חלק מן הלכסיקון, כמו שאומרים: „יהודי גליצאי", או „יהודי רמאי". אבל אם אני נגד מדיניות מסויימת, נגד זה אני יוצא, בנקודה זו, לפחות מבחינת מניעת מחסומים או הסרת מחדלים, והדבר יתרום המון להרגשה בריאה ומחשבה בריאה בקרב האזרחים הערביים ואז אני מאמין שההסתייגויות שלי תוסרנה; ההרגשה תהיה של הזדהות ממשית.

אי־נכונותם של היהודים לשלב את הערבים

יעקב: אני מסכים עם מסארווה ומצדיק את ההרגשה שלו. אני חושב, שאחת הסיבות היא אי־נכונותם של היהודים לשלב את הערבים בחיי המדינה. אינני רוצה לומר חברה יהודית; אני רוצה לומר: חברה כללית. אני רוצה לראות מפלגות כלליות, הסתדרות־נוער כללית; לא יהודית לבד וערבית לבד. כאן אני רואה שליהודי יש הסתייגויות, אולי בא הדבר כתוצאה מהגלות. אולי אומר שהיהודים הם „עם לבדד ישכון". אין הוא אוהב להתערב באחרים. אבל לא זאת הסיבה. הסיבה היסודית היא ההסתייגות של יהודים. למשל: בהסתדרות־מוסמכים 50 סטודנטים יהודים ו־50 סטודנטים ערבים לסמינר. באים 48 סטודנטים ערביים ושני יהודים... אין נכונות לבוא ולהיפגש עם העמית שלו באותה מדינה ובאותה ארץ ובאותה חברה. וזה הדבר שאינו נותן לערבים להרגיש שהם חלק בלתי־נפרד מן החברה. לפי דעתי, הוא כבר מרגיש עצמו חלק מן המדינה, אבל אין הוא עצמו חלק מן החברה.

זאת ועוד. יהודים אינם מסוגלים לראות שערבי יכול להתקדם בעמדות־מפתח. אינני מתכוון למנהל־עבודה בבית־חרושת או חבר ועד־עובדים. לכך הוא כבר הגיע. אבל, אין זה מספיק. הגימיק הבטחוני אינני תופס. יש תפקידים הקשורים לבטחון ומכניסים שם ערבים; ויש תפקידים בעמדות־מפתח, שאין להם כל קשר לבטחון ואין מכניסים שם ערבים. כלומר: היהודי עדיין לא הסתגל למחשבה, שיהיה באיזה מוסד ויבלוט אותו ערבי. דבר זה מונע את ההשתלבות הנפשית של הערבים. אני בהחלט מאשים בכך את היהודים. כשאני נפגש ומרצה בפני יהודים אני מרגיש את הנקודה הזאת. מכאיבה אותי אי־הנכונות וההסתייגות.

עניין התעשיה. אני מסכים עם מסארווה, שאין די תעשיה בכפר הערבי. אך זהו תהליך ממושך שאין

פותרים אותו בלחיצה על כפתור. כיום קיימים 40—50 מפעלים, שעובדים בהם כ־4,000 פועלים. אין זה מספיק, אבל הכפר הערבי עדיין אינו מוכן לכך. אין לו שטחי־אדמה, כדי להקים אזורי־תעשיה. אינני רוצה להצדיק את המיצוי. אני אחד הראשונים שמותח ביקורת, למשל, על חברת העובדים שעד היום, למרות התביעות שלי במשך 10—15 שנים, עדיין לא מצאה לנכון להקים מיפעל. זהו חוסר ראייה נבונה.

יש לדעת שעל־ידי כמה מיפעלים קטנים לא ניפתר. חברת העובדים והממשלה צריכות להראות דוגמה של הקמת כמה מפעלים גדולים בכפר הערבי. ואז, ראש־המועצה בדבוריה היושב אתנו כאן, יראה שמיפעל זה יצליח, הוא יטול יוזמה יגייס אנשים מהמקום, יגייס מכבסים, יוצא לאזור תעשייתי בכפר שלו. בחקלאות ניתנה דוגמה. בגדה כבר התפתחה החקלאות, שראתה לפניה דוגמה אצל ערביי ישראל. בלי דוגמה התעשיה לא תגיע לכפר הערבי.

המנחה: האם במשך שנות חייך במדינה קנית לעצמך ערכים ישראליים? האם אתה חושב כישראלי או שמא עדיין נפש הנציה לך?

אחמד מסאלחה: אני חושב, שהשאלה היא אקדמאית. מערכת החינוך שהתחנותה על־ידי משרד החינוך, מטרתה להקמת חינוך השומר על אותו

מים גם רכישת מקצוע. אני מאמין שיש מקום שאני, אחי או בני נתגייס לשירות צבאי אך — תקרא לזה איך שתקרא לזה — אני לא מוכן להשתתף במלחמה. אני רואה שמדינת ישראל וממשלות ישראל מנעו מבחור ערבי את השירות הצבאי. אני מבין את הטעמים, אבל אני עדיין בדעה, שיש לאפשר לנוער הערבי להתגייס לשירות צבאי, אולם לא להשתתף במיבצעים ובמלחמות. והרי זו הטראגדיה שלנו במזרח־התיכון שעלינו להילחם באחינו בני דודינו וקרובי משפחתינו — דבר שהיהודים סבלו ממנו בתקופת היותם בגולה.

יעקב כהן: אני רק רוצה לתקן דבר אחד. מסארווה אומר: מנעו מאיתנו להתגייס. מבחינה מעשית אין זה מדוייק כל־כך. כלומר, כל ערבי, ככל שידוע לי, הרוצה להתגייס לצה"ל, יכול להגיש בקשה כמתנדב ואזי בודקים אם יש לו הכישורים. אני בטוח שלמעלה מ־90 אחוז מאלה שהגישו בקשות, התקבלו.

מסארווה: הבעיה היא אחרת: כל עוד אין חובה — הרי כל מי שמתגייס רואים בו מתנדב לשירות עויין...

כהן: אני מסכים להתפיסה השניה של מוחמד מסארווה. אחרי התיכון היה השירות הצבאי נותן

להיות בנים לאבא חורג? אני לא ראיתי שהמפלגות ניצלו את הזמן הזה, כדי לתת לנו משהו. כולם איכזבו אותנו.

הציונות סיימה תפקידה...

מסארווה: אני נגד הפליה כלפי הערבים, אך אני גם נגד הפליה לטובת הערבים. אני לא מחייב קיום מפלגה ערבית. אין מפלגה ערבית ומפלגה יהודית. מפלגה מתבססת על עקרונות. יש בה מה שנקרא עקרונות בסיסיים ויש סעיפים תכסיסיים, שבהם משנה המפלגה עמדה מזמן לזמן. אבל העקרונות המהותיים הם שקובעים את צביונה ואופיה של המפלגה לעומת מפלגות אחרות. אמנם אני גם נגד זה, שכל המפלגות או רוב המפלגות הן מפלגות ציוניות, כך שהדבר מקשה על ערביי ישראל להשתלב או להצטרף בלב שלם וללא הסתייגויות למפלגות אלו. אני לא הייתי דורש כיום מערבי ישראלי

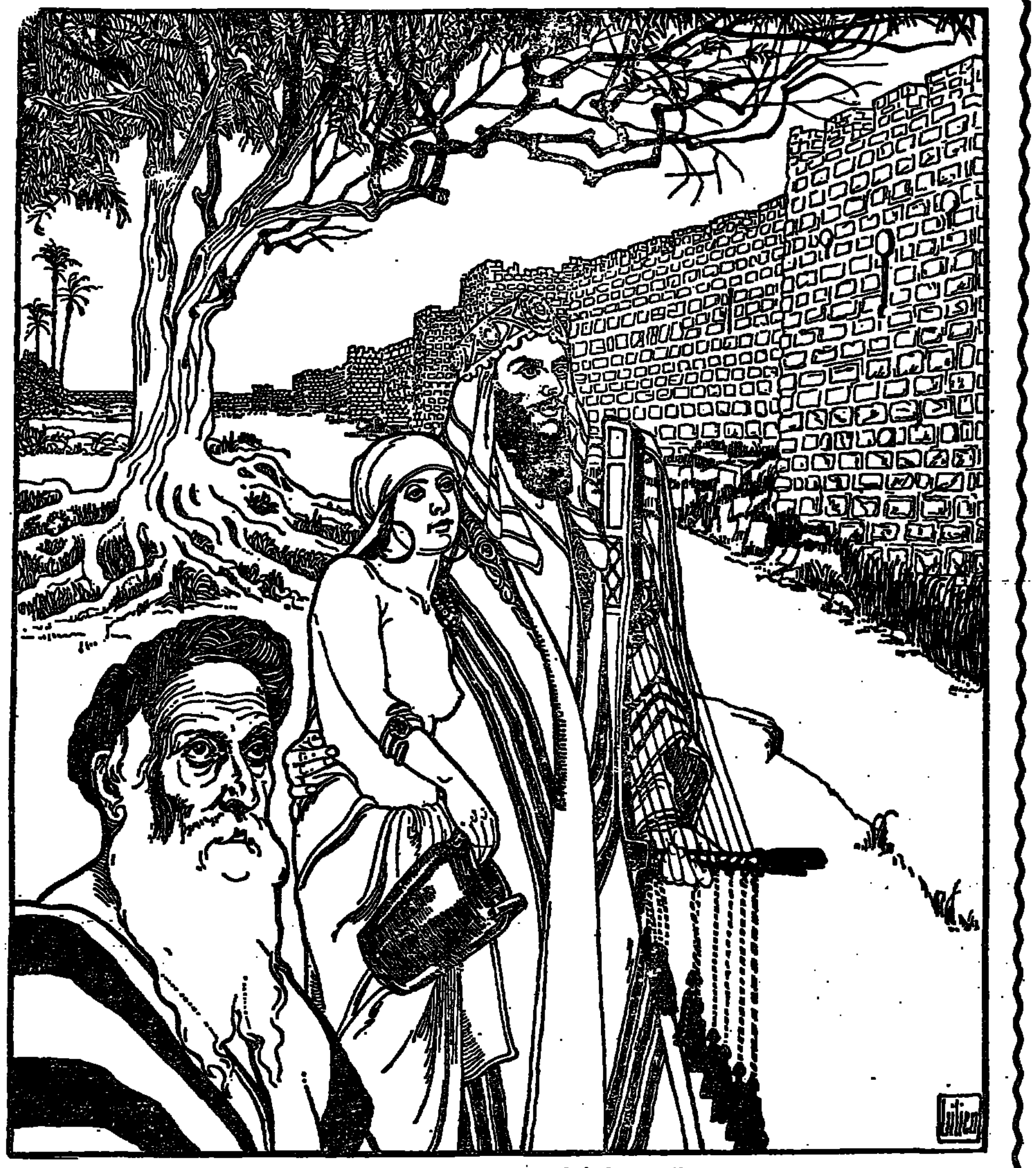

ציור של ליליאן (מתוך הגדה של פסח)

שיצטרף למפלגה ציונית. הדבר נוגד את הזהות או את שאיפתו הלאומית, לכן אני גם נגד מפלגה ערבית.

לדעתי, הציונות סיימה את תפקידה. לכן אין היום מדינת ישראל צריכה להתבסס על מפלגות ציוניות. ציונות היתה טובה ליהודים (אני מדבר מנקודת־השקפה של היהודים), כאשר הם היו בגולה עד שקמה מדינת ישראל. קמה מדינת ישראל, לא חשוב באיזה גבולות; יש במדינה ציבור של אזרחים; המפלגה צריכה להתבסס על מטרות, מצעים, שאינם צריכים להיות מאופיינים על־ידי תחירה לציונות. אך כמו שאני נגד מפלגה יהודית־ציונית, אני גם נגד מפלגה ערבית. הייתי מוכן להצטרף למפלגה, שמצעה לפי רוחי. אני בעד הקמת מפלגות לפי מצע ענייני: יצירה, פיתוח הארץ. למפלגה כזאת הייתי מצטרף.

ח'ורי: אמרת, שאינך יכול להצטרף למפלגה ציונית. אז מה האלטרנטיבה? אני חושבת, שהאלטרנטיבה היא: הקמת מפלגה סוציאליסטית ערבית. אינני יודעת אם יש אחד מבין כל עשרה יהודים, שאינו ציוני. מה שמאחד כיום את כל היהודים בארץ היא — הציונות. לכן עד מתי נתקיים בלי אירגון פוליטי? אנו לא נצטרף למפלגות הציוניות, ולא נצטרף למפלגה הקומוניסטית. וכמו מה האלטרנטיבה?

יעקב כהן: אני בהחלט נגד הקמת מפלגות ערביות ונגד הקמת מפלגות יהודיות. עלינו להגיע לשילוב. אבל כאן חוזר אני לאותה נקודה, שעמדתי עליה: שהיהודים אינם מוכנים לשלב בכל את הערבים. אני תמיד רואה לפני דוגמת ההסתדרות. כשבאתי לפני 15 שנה ואמרתי: בואו נכניס את הערבים להסתדרות, טענו: ההסתדרות בשביל היהודים. בהסתדרות ילמדו ערבית? עכשיו נפקחו העיניים. הערבים יודעים שההסתדרות עוזרת לצעדים חדשים. המדינה, שהציונות נרתמה להקימה, כבר קמה. ויש עניין של קליטת עליה. הדבר הזה אינו צריך לעכב את ההשתלבות. כל הזמן אמרתי: תכניסו אותם לכל המפלגות, לרבות מפלגת־העבודה, כמו שעשתה מפ"ם. עבד אלעזיז זועבי ידע, שהוא במפלגה סוציאליסטית; הוא האמין בה; ואני בטוח שהיה סוציאליסט אמיתי. המפלגה הזאת, התורה שלה היא סוציאליזם, אחוות־עמים. אך עבד אלעזיז המנוח בעצמו אמר: „אני ב־95 אחוזים שותף לכול, יש רק 5 אחוזים, שבהם אינני שותף. כל עוד לא יהיה שלום, אני לא שותף בתחום הבטחוני או: רוצים להביא עולים — אני גם כן אינני שותף"...

אבל מפ"ם עשתה זאת ושאר המפלגות עשו זאת מאוחר יותר. גם מפ"ם לאחרונה קצת הולישה את התעניינותה. מפלגת העבודה אינה מתעניינת בבעיה. יש לה הסתייגות. אני יודע, שבמפלגת „העבודה" יש כמה אישים חשובים, הטוענים שלא כדאי להכניס את הערבים למפלגה. הם מציעים להקים חטיבה ערבית כחטיבת־אחות למפלגת העבודה. ייתכן שיש בזה ממש. הרעיון קרוב לרעיונה של ויולט, שאמרה: אנחנו לא ציונים ואנחנו סוציאליסטים וזה משותף לכולנו; בואו ונעשה מפלגה ערבית־סוציאליסטית. אבל בכל־זאת, לדעתי, יש בכך צד שלילי. כי אתה מתבודד. ההצעה שלי היא שהמפלגות צריכות לקלוט את הערבים ולהגיע אתם למצע. היום בכלל יש תקדים של גושים, של המערך ושל הליכוד, של שתי מפלגות המתאחדות יחד לא כולן על בסיס אחד. למפ"ם יש מצע משלה ולמפלגת העבודה מצע שונה, אבל שתיהן במערך. אם־כך, הרי אפשר לבוא למפלגת העבודה ולומר: אנחנו רוצים להיכנס למפלגת העבודה, אבל אין אנו מוכנים לחתום על כל המצע. לפי דעתי, הצעה זו עשויה לפתור את הבעיה עד בוא השלום.

הישראלית של החניך ולטפח את הרגש הלאומי, הכבוד העצמי, הכבוד הלאומי של אותו חניך. אני חושב, שהערבי בישראל, חוזי את החיים החברתיים הערביים שלו ואת החינוך הישראלי, שהוא מקבל תוך כדי חיים בחברה הישראלית, תוך כדי חיים משותפים של יהודים וערבים, יש לו הערכים הערביים המקוריים ויש לו גם אותם ערכים שבחברה היהודית.

כואב הלב, שלא עשינו די לקירוב־לבבות

ויולט ח'ורי: רציתי להתייחס לשאלה הקודמת. אני שאלתי יהודיה אמריקנית: איך מרגישה באמריקה כיהודיה? ידוע, שבאמריקה לא רושמים יהודי או נוצרי או מוסלמי. אני אמרתי לה, כי אני קשורה הרבה־יותר לארץ ממה שהיא קשורה לאמריקה, ועל כך התווכחנו.

אני רוצה להרגיש הזדהות מלאה. מבחינה־רוחנית ופיזית. אבל היהודים אינם נותנים לי. אני לא רוצה להטיל את האשמה הזאת על כל היהודים. יש יהודים שאנחנו לא נשכח אותם במאבקנו נגד הממשל הצבאי. הודות ליהודים שניהלו את המאבק בוטל הממשל הצבאי. ואני רוצה שהעם הערבי יידע, שבין היהודים יש השואפים לשוויון־אמת לאזרח הערבי. לאלה אנו צריכים לתת יד וללכת איתם ולעשות גשר לשלום. כשמדברים על גשר לשלום כואב לי בלב. ואני לא יודעת מה אנחנו עשינו — וגם היהודים הטובים — במשך 28 שנים, כדי להגיע להתחלת הגשר הזה. אנחנו עוד רחוקים מהגשר לשלום. וכששואלים אותי, אם אני מרגישה מבחינה רוחנית כמו שאני רוצה להרגיש, שאני ישראלית ולא איכפת לי אם היא מדינת־יהודים; מה חשוב לי כישראלית, שאני שואפת לקידומה של המדינה. אני הילדים שלי רוצים להיות גאים בדגל, אני לא רוצה לדבר על „התקווה", שכשאני שומעת אותה, אני לא מרגישה כמו שיעקב מרגיש וזה נותן לי הרגשת קנאה ביהודי. ואם אתם מבינים את ההרגשה שלי שאני רוצה להרגיש את שיר־הלאום באותה הרגשה, שהיהודי מרגיש — ואין נותנים לי, אז איך אתה רוצה, שאני מבחינה רוחנית אגדיר מה אני מרגישה?

המנחה: האם אתה, אחיך או בנך מוכנים להתגייס לצה"ל?

על הנוער היוצא מן הכפר

מסארווה: כבר אמרתי בהזדמנויות אחרות, שאני רואה את השירות הצבאי כחינוך לא רק גופני, אלא חינוך לערכים, לעצמאות, ליצירה. חניך, שהוא גומר בית־ספר תיכון, הוא עדיין תלוי במשפחה. החניך הערבי הולך ללמוד, הוא מוסיף להיות נתמך על־ידי ההורים. הוא מוסיף לעשות מה שההורים מחליטים בשבילו. אני רואה את השירות הצבאי כחינוך לעצמאות, למחשבה וליצירה ותוקף לכך למע־

הרבה לנוער הערבי, מפני שבאמת הצעיר הערבי כשהוא עובר מן התיכון, כשהוא לא כל כך מפותח, כשהוא קצת יורד ברמתו מעמיתו היהודי וקופץ ישר ללימודים האקדמאיים או לעבוד בבנין או במסעדה, דבר שמאוד מכאיב לו או להגיע לקמפוס של האוניברסיטה — אז עובר הוא מעולם אחד לעולם לגמרי שונה. הוא עובר לחברה מתועשת מחברה חד־מינית לחברה דו־מינית, לחברה תוססת, מבחינה מפלגתית וחברתית. לדעתי שנת שירות לאומי, קהילתי או ציבורי היתה נותנת לו הרבה מאד. אני בטוח שזה יעלה כסף למדינה, אבל זה דבר שמאוד משתלם גם מבחינת פיתוחו של הנוער הערבי. גם מבחינתה של המדינה. אגב, הוא הדין לגבי בני עדות המזרח, שהם גומרים או בית־ספר יסודי ועוברים למקצוע ומתגלגלים בשוק ולפעמים אף מגיעים לסמים ולעולם התחתון ובכלל אין מוצאים את דרכם. ואז הוא מגיע לצה"ל מקולקל ונפגש עם הבחור שגמר את התיכון והוא לא משתווה אתו. הצבא מכשיר אותך להמון מקצועות. מקצועות שאנו זקוקים להם גם בכפר הערבי. והרי מוטב שיעבדו, כמו שמסארווה אמר, בשירותים מקצועיים לאומיים, שיצאו לפתח כפר יהודי־ערבי. לפי דעתי, זהו אחד הדברים היסודיים שיכלו לקדם מאוד את הנוער הערבי. וזו תהיה נקודת־מפגש ראשונה בין הנוער היהודי והערבי. אינני רוצה שייפגשו רק בבניין ובמסעדה. אני רוצה שייפגשו בתוך הכפר, בפיתוח איזה כפר מסויים, בפיתוח איזו עבודה קהילתית. פה פתאום הוא נופל לקאמפוס מהכפר שלו ורואה בחורים ובחורות מדברים באופן קיצוני נגד המימסד. הוא אינו מבין מה זה, הוא לא מוצא את מקומו. וברגע שהוא עושה כמותם — אומרים לו שהוא קיצוני. הוא עושה אותו הדבר. למה אסור לו לעשות אותו הדבר? מפני שהוא ערבי? אחר־כך הוא צריך שיעורי עזר ומבחני כניסה. וזה מביא מאוד להרגשת נחיתות לעומת הסטודנט היהודי. הוא יותר מבוגר ויותר מגובש. הסטודנט הערבי אינו מוצא את מקומו בתוך הקאמפוס.

המנחה: האם את, ויולט ח'ורי, בעד הקמת מפלגה ערבית נפרדת לערביי ישראל? או שאת בעד שילובם של ערביי ישראל במפלגות הקיימות?

כל המפלגות איכזבו אותנו

ויולט ח'ורי: אני הייתי מסתפקת במפלגות הקיימות, לו היו נותנים תשומת־לב מספקת לערביי ישראל. אבל אחרי הנסיון שלנו, ראינו שאין שום מפלגה הנותנת תשומת־הלב הקטנה ביותר לבוחרים שלה. לא ראיתי מפלגה הנותנת לכך תשומת־לב מספקת. המערך, המקבל את רוב קולות הבוחרים הערביים, אינו ממלא תפקידו זה. אינני יודעת, אם אחרי שמפלגת „העבודה" פתחה את שעריה לפני הערבים, הצטרפו אליה ערבים רבים. האין זה סימן, שהערבי אינו מקבל את מלוא הזכויות ומלוא החברות במפלגה ציונית. לכן, יש מקום לדון בהקמת מפלגה ערבית, שתלמד מכל המפלגות ותקבל מצע, שיהיה טוב לערביי ישראל, ומכאן יתחילו בהקמת הגשר לשלום.

מסאלחה: אינך חושבת, שערבי ישראלי יכול להיות במפלגה ציונית, אם־כי הוא מקבל את העקרונות הציוניים שלה. באותה מטרת אפשר להם את מלחמתו של האזרח הערבי תוך כדי שילוב?

ח'ורי: עשינו זאת במשך 28 שנים, למה לנו

יחסי־אחווה מתרקמים מלמטה

המנחה: איך נראים היחסים בין הרוב היהודי במדינה לבין המיעוט בה?

יעקב כהן: לא־מכבר הרציתי בפני פעילים של מפלגת העבודה במחוז תל־אביב על היישוב הערבי. אני קראתי להרצאה שלי: „ערביי ישראל במבוכה". ניסיתי לתאר את מצבם. רוב הנוכחים בהרצאה היתה להם גישה חיובית לערביי ישראל. היו שאלו: הלשון הערבית למה היא לא מפורסמת? למה אין היא כתובה בכל מקום? למה אין מלמדים את הילדים שלנו ערבית? למה אין מסבירים לילדים שלנו בתיכון על הערבים, על ההיסטוריה שלהם, על התרבות שלהם? הם העלו את הבעיות ואני הייתי מאוד שבע־רצון. כמובן, היה גם מיעוט, שאמר: אל תאמין להם: אם יראו את השעה כשרה, הם יבגדו בנו...

אני חושב, שהיום היחסים בין היהודים לבין הערבים טובים. אם הגענו לכך, שפועלים יהודים וערבים עובדים יחד, וערביי עזה מסתובבים בתל־אביב ובחיפה כבני־חורין ואיש אינו פוגע בהם — הרי זה הישג, וזה מה שאני מנסה להסביר ליהודים ולהגיד להם: רבותי! הערבי למרות שהוא נתון בניגוד פנימי; למרות שלפעמים יכולים לפגוע בו — היחסים איתו טובים. היחסים נמשכים. יש שותפויות בין יהודים וערבים. עובדים יחד, עורכי־דין עם עורכי־דין, ומורים עם מורים נפגשים. גם בין פועלים מהשטחים לבין פועלים יהודים.

יש יחסי־קירבה

ביקרתי לאחרונה בכמה בתי־חרושת שעובדים בהם ערבים וערביות מהשטחים. יש התפתחות עצומה. ניגשת אלי אשה מעזה ואומרת לי: תשמע, פה הכול טוב, אבל אתה יודע, נתנו ליהודים מתנה ולי לא נתנו מתנה. שאלתי: איזה מתנה? מתנת של פסח... קראתי למנהל־העבודה ואמרתי לו: שמע, חילקו פה מתנות ואנחנו נתנו לכם הנחיות בתנאי שהכול יהיה שווה. הוא אמר: כן, אבל כיוון שיש פה הרבה מוסלמים, אז אמרו לנו שיותר יפה לתת להם את המתנה בחג המוסלמי ולא בפסח. ואני הסברתי לה ושאלתי אותה: מה עושה הבעל שלך? הבעל שלי עובד בחקלאות. כמה את מרוויחה? היא משתכרת 45 ל"י ליום. כמה משתכר בעלך?, שאלתי. הוא משתכר 15 ל"י. ובכן, תארו לעצמכם את המעמד שלה במשפחה: היא חוזרת עם סכום גדול פי שלושה מהבעל שלה והתנאים טובים והיחסים טובים. תחילה היה קשה. עכשיו, כשאתה נכנס למיפעל אינך מבדיל בין יהודים לבין ערבים.

אני חושב שהיחסים בין היהודים לבין הערבים הם סבירים למדי. אנחנו עכשיו פועלים באגודה להבנה וידידות. אני רוצה לקוות שזה יימשך. ודאי שאסור לנו לחיות לפי בארומטר. כלומר: כשיש פיגוע נוטים להכליל ולהאשים את כל הערבים; או יהודי מרביץ לערבי, אומרים שכל היהודים מרביצים. לא! המוטו־ויצה יש גם בצד היהודי וגם בצד הערבי.

ההתעוררות בקרב הסטודנטים הערבים

המנחה: הסטודנטים הערביים בישראל עשו באחרונה כותרות בעתונות כשהם מואשמים בקיצוניות, בהזדהות עם אש"ף ובסירוב לשמור במשמרות הסטודנטים בירושלים ליד עמיתיהם היהודים; מה דעתך על כל העניין ומדוע הקימו הסטודנטים הערביים ועדים נפרדים?

מסארווה: תופעת־לוואי היו והיינו. עד לזמן מסויים לא היה להם לערביי־ישראל עם מי להזדהות, הם לא הרגישו כמצרים, הם לא הרגישו כסורים או כירדנים, הם הרגישו כפלסטינים. אבל לא היה להם אילן גבוה, כדי להיאחז בו. לכן הזהות הלאומית היתה מצורפלת עד שהבעיה הפלסטינית התחילה לצוף על פני השטח. אין להתעלם מכך, שהבעיה הפלסטינית היתה לאקטואלית אחרי ועידת ראבאט. אין להתעלם מכך שהבעיה צצה במלוא חריפותה. האירגונים היו קיימים משנות השישים המלחמה בישראל גם כן היתה קיימת. כשהיתה ועידת ראבאט, בה הוכר אש"ף כנציג הפלסטינים וכשהופיע ערפאת בעצרת האו"ם, הרגישו גם ערביי ישראל שיש להם עם מי להזדהות, בין לחיוב ובין לשלילה. לכן בולטת עכשיו הזהות הלאומית יותר מכל תקופה אחרת.

אני חושב, שמה שתרם להזדהותם של ערביי ישראל עם האירגונים הוא המצב בישראל. עם כל שיתוף־הפעולה הקיים בין אזרחים יהודים וערבים, הרי כשמדברים על הזדהות לאומית, אין נותנים היהודים לערבים להזדהות באורח לאומי. אחרי הופעת ערפאת באו"ם, ניתנה הוראה למנוע כל הזדהות עם האירגונים; לא מדובר בערביי ישראל, כי־אם בתושבי השטחים, שהם אינם אזרחי המדינה. לדעתי, זו לא הוראה נבונה. אני מאמין שצריך לתת לערביי ישראל ולערביי השטחים אפשרות להזדהות מבחינה לאומית. זה עדיין אינו מונע מהשלטונות להכשיל מעשי־אלימות, מעשי־עויינות, שיש בהם משום סכנה הן באזרחי־ישראל הערבים הן באזרחי ישראל היהודים. בין זה לבין זה יש הבדל גדול.

יתירה מזו. אולי היהודים תורמים לכך. כמו שראשי הקהות של הסטודנטים הערבים [...]ת היפה עם אש"ף. היהודים הביעו את [...] להזדהות זו. על־ידי הנסיון למנוע את [...] רצה הערבי להזדהות עוד־יותר. אני חושב להתחשב באורח הערבי ולא לשלול הזדהות [...]מית, בין שהיא עם הפלסטינים ככלל ובין אירגון מסויים — כל עוד אין במעשהו סכנה או בגידה.

קראנו כותרות בעתונים שאנשים ליבו את אפילו התנועות ליבתה את היצרים על־ידי [illegible] ביקש לנקוט הליכים נגד סטודנטים הערבים שחלקם הופיעו עם כפייה בקאמפוס. לדעתי, טורח. זה עובר את הגבולות המותרים! ובגרות כלפי ההזדהות היא שהבליטה את הזאת. לכן אני לא רואה כל פסול בכך, ישראל יזדהו הזדהות לאומית. והייתי או[...] לאפשר הזדהות לאומית. יש לטפחה ואף [...]

אפשר לפתור הבעיות תוך השתלבות

יעקב כהן: בחודשים האחרונים סיפ[...] בעניין של הסטודנטים הערבים, אבל רוצה אני שוב להבהיר את הנקודה העיק[רית]. מסכים עם מסארווה, שאסור לנו לדכ[א] לאומיים. דווקא אנחנו כבני העם היהודי לדעת זאת יותר מכל עם אחר. כל המ[...] אותנו ומדכאים אותנו עד היום. אסור ל[...] זאת. הדוגמה של רוסיה היא הטובה ביותר. שולחים לבית־הסוהר, שולחים לסיביר — מועיל. לדעתי, כל ערבי יכול להצהיר, שה[...] את עצמו כפלסטינאי ושהוא בעד מדינה [...] חוץ מאש"ף. אש"ף — לא! בזה אני [...] אינני מסכים שתושב ישראל יזדהה עם אי[...] על עליו להרוג את בני או בנך. לפי ד[...] שמישהו יזדהה עם אש"ף. אני אישית ב[...] פלסטינית, אני נגד הזדהות עם אש"ף. מדינה פלסטינית והכיר בישראל ויעמו[ד] מישהו מאש"ף, בו אין זה מעניין. אב[ל] כפייה בקאמפוס היא מעשה טיפשי ביותר. לתקן עוד דבר שכאילו נכנס להודעה. [...] כל הסטודנטים הם בעד אש"ף. אין זה [...] הנסיונות שהיו בכל הקאמפוסים, כולל [...] אחד לא הזדהה עם אש"ף. להיפך, היה הסטודנטים הערביים נגד זה. הם אמרו שה[ם] עם מדינה פלסטינית; אינם מזדהים עם [...]

ישנה בעיה של שילוב הסטודנטים באונ[יברסיטה]. גם פה יש חוסר־שילוב. לפעמים הסטודנ[...]ים אינם מוכנים לשלב את הסטודנטים באגודת הסטודנטים, או אינם עושים. טולידאנו ואני היינו צריכים לעמול [...] לשכנע את ההנהלה של בר־אילן לשלב [סטו]דנטים הערביים אצלם בשיכונים. יש מקרים [...]בים בעצמם אינם רוצים להשתלב. לפי [...] דבר רע. הסטודנטים הערבים מתאגים [...] דבר שלילי, אין משיגים בכך כלום. מש[...] רע בלבול, אי־הבנה ומתיחות.

נפגשתי לא־מכבר עם סטודנטים בנצרת [...] כל חברי הוועד הערבי באוניברסיטת חיפ[ה] שיח רציני בלי מתיחות והיבעו זה את [...] אמרתי להם, כי להסתדרות יש אירגון [...] הצעתי להם להשתלב באירגון זה. הם [...] לא נבחרים. אנו 600 סטודנטים ובאוניברס[יטה] יש 6000 סטודנטים; אז מי יבטיח שאנח[נו...] אני אמרתי להם שאנחנו נדאג שאנש[ים] יבחרו בכם ואת לא בושה. אני בעד [...] ייצוג לערבים באגודת הסטודנטים. אמרתי מה: אם אנחנו לא נצליח בזה, אני [...] רות. אהיה באלך להכיר בועד שלכם, [...] זה, שתהיה להם נציגות. יש בעיות, אמנ[ם] [...]זמות, הן קשורות בהשכלה, בפער חבר[תי] אחר. הם מסבירים זאת כבעיה לאומית. טוב, לא לערבים ולא ליהודים. אותו דבר עדות המזרח. אם אין הוא עומד במבו[חן] אומר: לא קיבלו אותי מפני שאני מזר[חי]. ב־5 אחוזים זה נכון. אבל ב־95 אחוז אין [...]

אני למשל יודע שבפאקולטה לרפואה לא רק שאין הפליה, אלא להיפך — שחייבים בכל שנה להכניס 7—8 ערבים, הם מתחת לכישורים. לכן אסור להפכל כלותי או חברתי במער לאומי. ודאי, פוגעים. למשל: באוניברסיטת תל־אביב [...] ד י ו ר. אין משכירים דירות לערבים. וזה [...]ברסיטה, גם שמואל טולידאנו וגם אנ[י] להם: זה תפקידכם לטפל! מה פתאום אם לנו יש שיכון לסטודנטים, בתוך זה הכנס מקומות. אנו הכנסנו שלושים איש. מה עוד יותר? אין לנו מקום. אמרתי: [...] יותר מקום, אבל ישנה בעיה. הלחצו משותף שלהם, של ההסתדרות ושל ה[...] לשכור חדרים. הסטודנטים הערבים [...] על הדשא ואמרו שאין להם מקום. [...] בעיה של מאות סטודנטים. אחרי שפעל[נו] דירות, הסתבר שבסך הכל 43 סטודנטי[ם] [...] להם דיור. פירוש הדבר, שהבעיה היא [...] מאשר מעשית. כי עצם הדבר שאין [...] פוגע. וזה מדוקק. צריך לטפל בזה כשמ[...] מתוך אינטגראציה, מתוך הבנה. אפשר [...] כמה. ואני הייתי מאוד מרוצה, שהסטוד[נט]ים ישתלבו בתוך אגודת הסטודנטים. אני קורא גם לאגודות הסטודנטים היהודיות הם הראשונות והמוסריות היא לראות [...] מים הערביים. צריך שלערבים יהיו ייצ[וג] נלחמים על ייצוג. הן לא רק הערבים דורשים ייצוג במפלגות. העדות דורשות [...]לגות; המורים דורשים ייצוג במפלגות [...] הדרשים ייצוג. כל אחד דורש ייצוג. הערבי ייצוג ומגיע להם הייצוג הזה;

אני סבור, שאם נפתור את הבעיה הזו [...] את כל הבעיות. אפשר אפשר לפתור את [...] תוך הבנה ועל־ידי השתלבות ושיתוף פע[ולה].

מקרבי הגאולה

(אגדה)

מאת
דוד כהן

היה זה בעיר צפת, שקדושתו וזהרו של הארי וגוריו היו ממלאים כל פינה וכל סימטא בה, ואף ההרים העוטרים את צפת קורנים בשעות הבוקר בהנץ החמה ומתעטפים בארגמן עם דימדומים.

ובאלה הימים היה אחד מיקירי העיר מסתודד ימים ולילות עם האר"י והיה לפלא בעיני בני העיר. אף הגורים, אלה התלמידים הקשורים ודבוקים לרבי היו תוהים ומשתוממים על הלחישות שבין רבם הגדול ובין אחד מבני העיר, ואם גם הוא מיקיריה, הרי אין לו יד בתורת הנסתר של האר"י. והנה בבוקרו של יום־חול יצא האיש מצפת ושם פניו אל אחד האפנדים מבני ישמעאל, שברשותו אדמה ושדות הגובלים עם העיר במרחק תחום־שבת. מה ליהודי זה שאינו עוסק במסחר עם הישמעאלי? מהר התפשטה השמועה, כי היהודי רכש מהישמעאלי בטבין־ותקילין כברת־אדמה ראויה לחריש ולזריעה, ואף רכש לו מחרשת־יד, מעדרים ועוד כלי־עבודה, שעובדי האדמה הישמעאלים משתמשים בהם.

לא עברו ימים, והיהודי הקים לו במקום ביקתה קטנה, עבר לגור בה ולעבד את האדמה.

שמעו בני העיר על המעשה המשונה, וכי האר"י וגוריו יצאו לאחר תפילת שחרית לאותו המקום ולאותו האיש. היו רבים מבני העיר נמשכים ויוצאים אף הם לראות את האיש ועבודתו, והעיקר — לשמוע מה בפי האר"י הקדוש.

היה האר"י אומר לתלמידיו: הנביא ירמיהו ראה בחזונו את אשר יארע בימים רחוקים ואמר: „נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים". כל־עוד יהודי בארץ־ישראל נירה את השדה בשנה הראשונה וחורשה בשנה השנייה ומכלה את הקוצים וזוכה לשיבולי־חיטה — כל העולמות מתבשמים מריח השדה, ואף משיח צדקנו רואה את הגאולה המתקרבת ובאה.

היו התלמידים שומעים את דברי הרב ויורדים לעומקם ושואלים את היהודי הלבוש בגדי עבודה, למה ומדוע ראה לעשות את אשר עושה? והיהודי [...] להם: מובטחני כי [...] הבאה אחרוש את ה[...] אזרע בה גרעיני חיט[ה] יחד עם האר"י נקצו[ר] השיבולים, נאסוף [...] גרעינים, שאף טיפת [...] לא תועלה עליהם, [...] ניסן נטחון את הגר[עינים] ובקמח זה יאפו [...] פסח את מצות המ[צווה].

ואכן נתקיימו דברי היהודי, מהו[...] שלו אפו בערב פסח מצות המצווה בשבי[ל] אר"י וגוריו.

ובליל־הסדר הפסי[ק] אר"י את הסעודה [...] לתלמידיו: נלך לבקו[ר] זה היהודי, העורך הסדר בבקתה שלו [...] שדותיו.

היו הולכים ושרי[ם] דבקות את זה [...] „יום ליבשה נהפכו [...]לים שירה חדשה [...] גאולים". הולכים [...] עד שבאו לפתח הבי[קתה] כשהיהודי פותח או[...] דלת ל„שפוך חמתך[..."].

אמר האר"י: אתנו בא המבשר [...] זה של הבקתה [...] את היהודי שהיה [...] עיר, ויצא אל השדו[ת] ככל שיתרבו יהודי[ם] אלה שילכו בדרכו [...] את אשר הוא עשה [...] הם יקרבו את הגאו[לה].

(אלונים, חודש ניסן תש[...])

…די לספרות ✱ לאמנות

> המבקר הספרותי משול לצייר שבבואו לצייר פיל הוא מקטינו ובבואו לצייר פשפש הוא מגדילו.
>
> סוויפט

…שוע

…ט אהרן את ידו על מימי מצרים

…תינוק של בית רבן יודע, שעשר מכות הוכו המצרים …ראל, עד שהסכים פרעה לשלח את העם. אך האם …זוכר, על־ידי מי התחוללו המכות על מצרים? ומי …לדעת זאת, צפויה לו הפתעה קטנה:

שלוש המכות הראשונות — על־ידי אהרן אחי־… או, כאשר מטהו בידו:

ארבע מכות — על־ידי משה בעצמו באו, …מטהו ובין בידו;

בשלוש מכות אין הקודש־ברוך־הוא משתמש בכל… הוא מוריד אותם על ראש מצריים בכבודו ובעצמו...

…אלת השאלה: האם משמעות בעובדה זו, גם אם …תורה „לתומו" רק מוסר לנו את ההתרחשויות כפשוטם …תעכב על אותה חלוקה דלעיל, שכל אחד יכול לערוך …קלות?

●

…בה מופלאה — ולו חלקית — על שאלה זו ניתנה …ד הדרשנים הקלאסיים בספרות חז"ל, ר' תנחום

…א, ולכך נקדיש את עיקרי דברינו להלן. אך תחילה …יר, שגם במחקר המודרני לא נמצאה תשובה שלמה …ה זו.

…ספק שדמות אהרן בכל הפרשה של יציאת מצרים … במידבר משמשת אב־טיפוס של הכוהן־המייסד, …ן עטור־תהילה של משפחת הכהונה בישראל. על …מעמד הכהונה בדתות בכלל ובישראל בפרט מוסבים …שקולים של החוקר ת. מיק בספרו האנגלי על „מקור־…ים" (בפרק — „מקורות הכהונה העברית", ע' 119):

„... היו זמנים, בהם כל פרט פנה לאלוהיו בעצמו ללא …דך. אך מוקדם מאוד התפתחה ההשקפה בדבר אישים …ימים, שבכוחם להגיע ביתר קלות למגע קרוב יותר עם …למות הרוחניים. הם־הם היו הכוהנים הראשונים בתולדות …נות. הם היו שאמאנים, מחוללי־פלאים, אנשים הנתונים …בא או בעוצמה רוחנית מיוחדת."

…כוהנים אלה טופחו בהמשך הזמן מהלים וטקסים …מאגיים שונים, יחד עם מזבחות, פסלים ואביזרים …הם; ואילו בראשיתם ניצב „האיש הקודשי". והמחקר …ולוגי יודע לספר רבות — מחברות ומתקופות רבות …התפקיד הנכבד הנודע לידו ולמטהו. ואכן, בסיפור …כות מצוידים שני המנהיגים במטה — גם משה וגם …ם עושים שימוש במטות ובידיהם על פי צו האל. …ח שגם קריעת־ים־סוף מתרחשת אחרי —

ויאמר ה' אל משה: נטה את ידך על הים וישובו המים על מצרים, על רכבו ועל פרשיו. ויט משה את ידו על הים — וישב הים לפנות בוקר לאיתנו... (שמות י"ד 26, 27).

ואם ספר שמות מייחס פעם למשה ופעם לאהרן את הבאת המכות, הרי ההסבר לכך מצוי לדעת יוליוס ולהאוזן, אבי־תורת־המקורות במחקר המקראי, בטיבו של החומר הספרותי: נוכחותו של אהרן בקטעים השונים כרוכה ברובד המסויים שבמקורות, ולעומת זאת אין הוא נזכר כלל ברבדים אחרים, שמגמתם היא הבלטת דמותו של משה המנהיג. בשעת עריכתה הסופית של התורה נארגו יחד כל המקורות, וכתוצאה מכך התהוו סתירות ותמוהות כמו זו שלפנינו.

כנגד שיטתו של ולהאוזן סוברת השיטה הספרותית, כי במיבנה העלילתי מצוי חלק מן התשובה: בשתי המכות הראשונות מוסיף ומדגיש המספר הקדמון —

ויעשו כן חרטומי מצרים בלהטיהם (שמות ז' 22, ח' 3).

ואילו במכה השלישית נאמר —

ויעשו כן החרטומים בלהטיהם להוציא את הכינים — ולא יכלו... ויאמרו החרטומים אל פרעה: אצבע אלוהים היא! (שם, ח' 14, 15).

כלומר: לפנינו דגם סיפורי קלאסי וידוע, הבנוי משלושה שלבים, כאשר בשלב השלישי גובר גיבור הסיפור על מתחריו.

קרוב להסבר זה הוא הסברו של ר' יצחק אברבנאל, מפרש המקרא, מגדולי חכמי ישראל בספרד בדור הגירוש: הוא מעמיד על כך שמעשהו של אהרן מתייחד לאותן מכות, שאצלן נזכרים גם חרטומי מצרים. הוא מקביל את היחס של אהרן/משה ליחס החרטומים/פרעה, והוא מסביר שלא היה זה לפי כבודו של משה, נביא ה', לבוא לידי התחרות עם חרטומי מצרים...

●

אחרי שזרקנו מבט „מאחורי הפרגוד" של השיטות המח־קריות, ניטיב להבין את דרכם השונה בתכלית של חז"ל בפירוש הכתובים וביישוב סתירותיהם וקושיותיהם. נשוב איפוא עתה לר' תנחומא דידן, הלא הוא החותם את תקופת המדרש הארצישראלי בסוף המאה החמישית לספירה; והוא גם האחרון הידוע לנו בשמו. מקובל לראות בו את גדול הדרשנים בעלי־האגדה, משום שדרשותיו מצטיינות בתמונות ריטוריות ולשוניות עד כדי פיוט ממש. בלשונו העברית הצחה ובנועם מאמריו היה מושך ליבם של מאזיניו לדברי התורה ולמעשים טובים, וכדרכו של הפירוש המדרשי היה משתדל להפיק לקח של מוסר־השכל מכל עניין ועניין, כאשר הדגש הוא יותר ב„מוסר" מאשר ב„שכל"... גם מעיניו לא נעלמה העובדה שאלוהים מצווה על משה להפקיד בידי אהרון אחיו את הבאת שלוש המכות הראשונות, וכך אנו קוראים במדרש האגדה של שמות רבה ט' 10 על הפסוק ז' 19:

ויאמר ה' אל משה: אמור אל אהרן — קח מטך ונטה את ידך על מימי מצרים, אנהרותם ועל כל מקוה מימיהם — ויהיו דם!... (שמות ז', 19).

אמר רבי תנחום: למה לא לקו המים על ידי משה? אמר לו הקודש־ברוך הוא: המים ששמרוך כשהושלכת ליאור — אינו דין שילקו על ידך? חייך — לא ילקו אלא על ידי אהרן!

כלומר — תהיה זו כפיות־טובה משוועת מצד משה, אם במו ידיו ישיב למי־היאור רעה תחת טובה! ושוב — אותו מוסר־השכל לומד רבי תנחומא מן התורה על מצוות האל למשה בעניין מכת הצפרדע:

ויאמר ה' אל משה: אמור אל אהרן — נטה את ידך במטך על הנהרות, על היאורים ועל האגמים והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים! (שמות ח', 1).

אמר רבי תנחומא: אמר לו הקודש־ברוך־הוא למשה — המים ששמרוך בשעה שהושלכת ליאור לא ילקו על ידך — „יט אהרון את ידו"! (שמות רבה י' 4).

ומה בדבר המכה השלישית — מכת הכינים? בדרך מפתיעה חוזר ומאיר רבי תנחום אף כאן בפני העוול של כפיות־הטובה, ולו נגד הטבע — ממש אזהרה אקולוגית ברוח ימינו אנו:

(על הפסוק) — ויאמר ה' אל משה: אמור אל אהרן — נטה את ידך והך את עפר הארץ והיה לכינם בכל ארץ מצרים! (שמות ח', 12).

אמר רבי תנחומא: אמר לו הקודש־ברוך־הוא למשה — עפר שהגן עליך כשהרגת את המצרי אינו דין שילקה על ידך! (שמות רבה י', 7).

כאן רומז הדרשן למסופר בשמות ב', 11, 12:

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם. וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה, וירא כי אין איש — ויך את המצרי ויטמנהו בחול.

בסיום למדרש הנ"ל מסכם רבי תנחומא במשפט קצר והותך את פתרונו־הוא לבעייה, וכן את לימוד הלקח:

לפיכך לקו שלוש מכות אלו על ידי אהרן. (שמות רבה, י' ז').

●

כדי להשלים את עיוננו יש להוסיף, כי במדרש אנונימי אחר באותו שמות רבה יש גירסה שונה במקצת, ובה משה בעצמו מסרב להישמע לצו האל שיכה הוא את מימי היאור, והאל אף מקבל את עירעורו ומשנה את דבריו בהתאם:

...אמר הקודש־ברוך־הוא למשה: היכן מצרים שותים? אמר לו: בנילוס! אמר לו: הפוך אותו לדם! אמר לו: איני יכול להופכו — יש אדם שותה מן הבאר — משליך אבן להוכה?! אמר לו: ילך אהרן ויהפכנו! הלך אהרן והיכהו ונהפך לדם. למה לא היכה אותו משה? אמר: כשלכתי לתוכו ולא היזיקני! ובשביל כך היכהו אהרן. (שמות רבה כ', 1).

מובן שהמדרש של רבי תנחום שלם יותר בכוללו את שלוש המכות גם יחד, אך בדברים — „יש אדם שותה

…ברי" נמצא אולי רמז לקשר שאף רבי תנחומא טווה בין המוטיב של אזהרה־בפני־כפיות־טובה לבין פרשת מצרים: בתלמוד הבבלי, בבא קמא צב/ב מסופר כיצד עורך האמורא רבא (מאה 4 לספירה) „בחינת־בקיאות בתנ"ך" לבן־זמנו רבה בר מרי בבואו מארץ־ישראל, והוא מבקש ממנו להשתית פתגמים עממיים שונים על פסוקים מקראיים, וכאשר הוא שואל אותו (בארמית):

מניין אתנו פתגם שהאנשים אומרים אותו — „באר ששתית ממנה — אל תשליך בה אבן?!" משיב לו הנשאל:

דכתיב — „לא תתעב אדומי, כי אחיך הוא; לא תתעב מצרי, כי גר היית בארצו" (דברים כ"ג, 8).

כלומר: אזהרה מן התורה שלא לזלזל בכבודם של מצרים, שכן ארצם ומלכם נהגו מידה של הכנסת־אורחים נאה כלפי יעקב אבינו ובני־ביתו, כאשר ירדו למצרים בשעת בצורת ורעב כבדים בארץ כנען. גם אם לאחר מכן — „וישעבדו אותם מצרים" — בכל זאת יש לזכור להם לעולם את החסד הראשון ולהיזהר מכפיות־טובה כלפיהם. וכפי שהתורה הזהירה בפני כפיות־טובה כלפי המצרים, כך ניצל משה מאותה עבירה כלפי הנילוס־היאור, הקשור קשר כה דראמטי ללידתו:

„...ולא־יכלה־[illegible] ...גומא ותחמרה בחמר ובזפת, ותשם בה את הילד — ותשם בסוף על שפת היאור... (שמות ב', 3).

קיבוץ געש. ערב־פסח תשל"ה

ק. א. ברתיני

שלושה שירים שונים

ונציה

שורי לך להשען על מעקה ריאלטו
ולקרא מתחת לדליתות העצלה שורות מן העבר
הפאר המדבלל.

הערב בעינים עששות נבט אל התעלות;
במעמקים שרידי משתאות מתרקמים בטיט.
למפיונים בעלפון מנסים לחתר מן המרחק אל
חזיתות של ארמונות מדבקים הדר קמל.

בפנים ודאי רהוט שחסובו רפט
ושיראים שנשתחקו.

גונדולר נשען על משוטו גלמוד
לשוא.
אדם רוצה היה לפרץ אל חומותיה של
המאה השבע־עשרה.
ונציה. כך אומרים יודעי־דבר. שוקעת עד שתעלם

מן הגניזה

רפרוף מגע. בזיק אלפית שניה.
שפתים נקרבו. מקר. מרמז. וקבל
נזרה האפר.

השקופיות מהר מהר
מפעלות מאליהן,
גניזת עשרות שנים —

במעלה ההר אל הפסגה
לעלות. עד תם להתלקח
אחר בלי מצנח

לחדל תוך נפילה
על שהיה על שהיה על ש
היה

והנה חזר
רפרוף מגע. בזיק אלפית שניה —
שפתים נעצרו לשליש

כל התפלות
כל השירים

לאברהם סוצקבר

כל התפלות מתגלגלות עד הנה.
כל השירים הולכים לירושלים
וירושלים איננה מלאה.
ואמר ידידי המשורר:
ירושלים שירים כלה. ושיר אחד
לא יכיל את ירושלים.

עדנים נתקפלו מגלת ספר
בגניזה שאיש לא ימצא.
לפיכך יקרא כל אחד בעל־פה
צרופי אותיות נמרטו מן הקלף
ותועות ביתומן.

מתפרדות בין סלעים ותלי מפלת.
מבצבצות ושוב מצטרפות על מדרוני
ארגונה

מדרגות מדרגות בעקום זוחל,
מסרק עבר על גניזה נמוכה.
סורי חרוזים לבנים.
הקורא בו יבוא עם סהר.
יצפנם באפרכסת אזנו

נתן ביסטריצקי

לדיוקנו של אברהם שלונסקי

אילו זכה הוא, ועימו כל בני דורו, כי־אז היינו זוכים כולנו לחגוג כעת את יובל השבעים וחמש לאברהם שלונסקי — בלא העצבון של ע"ה. ברם פיוטן יוצר חי בליבו, כי שירתו קיימת אף מקיימת מעבר לגבול בן־תמותה שהיה ואינו עוד.

מכאן הצורך שבלב להשתתף, על אף העצבון, בחג היובל.

לא בנוסח של „זכור אזכור" — בנוסח של המתפנק להבאת עצמו, כי הזולת משמש לו רק עילה, כי אם לתכלית הנושא אזכור ואזכיר כאן אחד מן השירים הראשונים של שלונסקי־הצעיר (שאיני יודע אם ראה אור בדפוס) שהלה הקדיש לכותב טורים אלה בנוסח „לנתן" ובתוספת בזו הלשון: „לך ולי ולכל החולמים הלומי האחרון בעיניים עצומות־עצומות". אם הכוונה היתה להלום זה, שאנו כולנו חולמים, עלי אדמה זאת, נקבל אותו חרות ונברך עליו כהודייה. אך התכנית שלא היתה כאן כהונה אלא „לך ולי" פשוטו כמשמעו, ואז מסתבר שלא היתה כאן אלא נגדרנות־חן שבנעורים. כי הפייטן, אשר שיריו עד היו גנוזים אז בכתובים, אולם זאת הלומו הראשון דווקא — לא בעיניים עצומות־עצומות, כי־תוב, כי אם בעיניים פקוחות־פקוחות דווקא. כי הוא נתגלה מלכתחילה כבער־פייטן, שנולד אמן מבוגר. ודוק: לא מין „ילד־פלאים" סתם, המתמיה בקסמי כשרון, שאי אתה יודע עדיין אם אמת של אמנות פה, או רק תעתועי יכולת; נכון יותר לומר: הוא בא לעולם מיניה־וביה לא רק כמשורר הצפוי לחסד ההשראה, כי אם, ולא פחות מזה, כאמן שחושיו פקוחים, בחינת נופל וגלוי־עיניים, המונהג לבטח, על־ידי מין חוש של פכחות, אל בחירת הכלים המדויקים, שיש לצקת בהם את הלבה של החוויה.

כיצד ניסח אלכסנדר פושקין, זה אמן הפייטנים? — „לא אש ההשראה, כי אם קור ההשראה": הנה מידה עליונה, אם כי פרדוקסאלית כביכול של מלאכת האמנות; וזו היתה תכונת שלונסקי עם צאת הופעתו ממש.

ונוסף על תכונה מופלאה זו, תכר בה מבטן ומלידה. היה הפייטן חניך שלא־מדעת של מהפכת־איתנים, שעשתה את שליחותה מתוך מדינה מופלאה במינה. אכן היה למהפכה אוקטובר אקלים מיוחד במינו בין המהפכות, שכולן אקלים אחד להן עד כי יש ונדמה שמהפכות דומות זו לזו, כאילו החוקים הקבועים שבנפש אדם מתגלים בהפיכה דווקא. אותה מהפכה, שראתה באוקטובר 1917 פרדוקסאלית כולה, היתה פרדוקסאלית במינה גם במזיגת שני יסודות הנראים כנוגדים: יסוד האיתנות מזה, שהיו ניכרים בו אותם מסתורין שבנפש הרוסית אשר צויבו, כנראה, על־ידי גורל היסטורי מיוחד; ויסוד הרציונאליזם מזה, שהיו טבועות בו, בכוח חכמת המחשבה המארכסיסטית שהפכה לאמונה של תכסיס, מחשבת־תחילה ותכנוניות. מזיגה זו (שיתכן כי היתה אחד מן הגורמים החשובים להצלחה המלאה של עלילת אוקטובר) היא שגרמה לאותו אקלים מיוחד שלה — אויר, שתואר בעוצמה לירית כל כך ב„שנים־עשר" אשר לבלוק — בו פרחו מסתורין של קדומים, אף הושלו מבנדרונו יסודות־ראשית רציונאליסטיים לתכלית של גיבוש הכיבוש.

ולא במקרה, איפוא, נקבע על־ידי אותה מהפכה בראשיתה גם תפיסה אחרת של הפיוט והאמנות: שני חזיונות־נפש אלה, הנראים מאז ימי־קדם ועד היום כפלאיים, כיסודות מאגיים ועם ההברה האינדיבידואליסטית, למורת שלטון השכל שבה. קבצה גם היא אליהם יחס כאל יסודות שבהשראה בלבד. אותה מהפכה, שפעלה מלכתחילה מתוך תכניתיות שלא היתה מצויה לפניה בשום מהפכה השכילה לבייס מראשיתה את כל הכלים הדרושים לתכליתה. נתנה דעתה בעצם תקופת התהוותה־התהו־ובוהו על „כהה־הקיסרי" הבלום בפיוט ובאמנות. ועל שליחותו האידיאית, ולא רק המאגית, של האמן, כטכנולוג של נשמת האדם, שהיא כינתה אותו אחר־כך בשם „מהנדס הנפש". על־כן ניסתה מהפכה זו לעמוד מיד על הטכנולוגיה, על חכמת הכלים שבמעשה־קסמים זה: ולא מתוך מקצועיות דוקא, כי אם מתוך הזנה אידיאולוגית, כדי שלא להשאיר הפקר גם שדה איתני־הנפש, הפתוח ומגולה, יותר מכל שדה אחר של פעולת אנוש, לסכנת רוחות והנסיגה והשלמה. מכאן חזיון „אכזוטי" במינו, המציין את הגוף של ראשית המהפכה הזאת: בתוך סופה העוקרת הכל והופכת הכל, בתוך התהו־ובוהו שיצאו לשלוט בו במלוא אימת־ערומיהם איתני טבע ולב — כפור ורעב ומות, יצרים ומסתורין ותכסיסים: בתוך העולם זה, שנהפך על פיו כאשר לא נהפך עוד שום עולם במהפכה אחרת — היו ציצים וצומחים לא רק סתם איגודים ואירגונים של סופרים ואמנים לשם „הגדרה עצמית והגנה פרופסיונאלית של פרולי־אמנות", כי אם גם סמינריונים ושיעורים ואף אולפנים ממש להשתלמות במלאכת הפיוט, ואף להכשרת פייטנים, פשוטו כמשמעו. ויתכן כי אויר זה עוד הגביר בשלונסקי, בנער הפייטן, את חכם הכלים שבו.

בכוח זה של אקלים נפש כפול אקלים דורו; באון זה של העזה שבשליחות־בנין כפול תרצפה של מי שראה עולם עצמם בהפיכתו לשם בנייה במשנה כוח זה פרץ פייטן לתוך שירה עשירה בחוויה, היונקת מפרימיטיב לאומי של דורות, ודלה בצורות, המתגברות אל פרימיטיב ספרותי של דורות, והוא פרץ מתוך יצר הדחק ליצירת צורות.

לא לחינם התחיל הוא באימאז'יניזם — שלטון התמונה. כלום אין התמונה עיקר בשירה? וכי כיצד תמסר חוויה מלב לבב אם לא בשפת תמונה? אלא שהאימאז'יניזם כאילו מבקש לומר: לא החוויה היא העיקר, אלא התמונה. בחינת כל בשר־ודם חי חוויה, אך רק פייטן יוצר תמונות. יחי הפייטן העליון על כל חוויה, כשר התמונה! אמן התמונה היא למעלה מן החוויה. אפשר שהיא אף כופה את החוויה, עד שזו אומרת: הנני, פייטן, כי קראת לי בקסם התמונה. כאותו ידעוני המעלה דמויות מעולם אחר. ומכאן, משלטון התמונה ועד „הצורה היא עיקר והשאר טפל" — רק צעד אחד.

ולא לחינם התחיל הוא ביצירה בלשון. ולא חידושי לשון, כי אם מאמצי חידוש בלשון, כאילו היא נכבשה מחדש, מבראשית, כביכול, בחינת אותה חוויה של אהבה ראשונה, המדמה לתומה כי היא המציאה רגש שלא היה כמוהו לפניה. מכאן, משלטון הלשון, צורת־הצורה, ועד „הצורה היא העיקר והשאר טפל" — רק שעל אחד.

ואחרון אחרון חשוב לגבי אותו יצר הצורתיות. לא לחינם התחיל הוא פורץ תחומי הצורות הפואטיות, עד כדי לאוורר בהם גם את הפזמון, ו„הצ'סטושקה" הרוסית בכלל.

חוש זה, שהיה בו ליצירת כלים; חכמה זו, שהיתה בו בבחירת כלים; פיקחות זו, שהיתה בו בהתקנת כלים; ויצר נועז־חצוף זה, שהיה בו לנסות בשפת־קדומים, שהיתה אך אתמול „לשון־קודש", לשון מגנות, מעשי קונדסות ואף מעשי־חילול של רעד־ולא־ידע, כביכול, בין „קודשה" ל„קדשה" — כל אלה לא היו מעשי להטים של יחיד, רב־מאג. כל אלה הוטפו צורך חיוני של ספרות, שביקשה, בחביון מהותה, שיכפתה, אף יאנסוה לכאורה, ובלבד שיוצא ממעגל, שבו הכישוה קסמי־קדומים, ישאותו כחוקסמים נסתייד, בעיקר, בלשון, זה הצנות הפלאי של מאגיה היתה הנצחון שמור לפייטן כובש צורות לא רק בזכות כשרונו הוא, אלא גם בתוקף כשרון הדור לחדש ברית עם קדומים על דעת עצמו ועל אחריותו הוא.

אולם עד שדור וספרותו נהגים מיכולת של ביטוי, אפשר שאנהו פייטן עצמו צפוי לסכנה. עוד הוא מהנה, ובמידה שהוא מהנה ונהלך, הוא נמצא נתבע. הוא, שעמד במיבחן של יכולת הביטוי, נתבע לביטוי של יכולת: יכולת לבטא איזה מה חיוני. הן כלים מבוגרים היו כאן מראשית התגלות. ולא יתכן שגבורות מוקדמות כזאת של כלים לא תבוא לפני התגברות הנפש מעשה פלס־אתונה, שיצאה מתוך ראשו של ציאוס כולה כמו־שהיא וכל כלי־זינה עליה. אינו מצוי אלא בתחום המיתוס, מקום שם הכל קיים ועומד מששת־ימי־בראשית ואינו מתרחש כלל. וכלים, שנתבגרו לפני התבגרות הנפש, מה רבה בהם הסכנה לאמן!

אכן, עם כל תנופה צורתית חדשה ונועזת של אותו פייטן, תמה הלב: אולי לא תדביק החוויה בהתבגרותה יכולת ביטוי כזאת? ואז שוב לא תהא זו תנופה, המגיעה משקל־של־ממש, כי אם העוויה שבמעשה־להטים! שירה זו, שבאה לעולם בכותנת־הפשיר, היתה נאלצת, בגדירת תכונתה־גורלה, לעמוד במסה קשה, שתעציות קלה הימנה: מיבחן של ביטוי אדיר, המחייב לבטא אותו מה חיוני, הפצוע כגרעין, שבו גלום עולם, עולם אמת.

הנה כי כן: שירה זו, שהביאה אתה את כל הפואטיקה שלה כמעט מן המוכן, היתה מצווה לכבוש מיד את עצם עולמה מחדש, כמי שבא לעולם בחוסר כל. גדולה היתה הסכנה. אמני הסיפור, שישני האפיקה, כשעולמם מתדלדל ואין להם מה לומר מלבד להשמיע צחצוח כלים ושוב אין הם יכולים להביט אלא לאחור, אל יצירתם בעבר, הופכים לנציב סיגנון; אך עדיין הם קיימים כמגירה, כהעוויה, כבבואת עצמם שנתקרשה. ואילו אמני החוויה הלירית, משמתדלדל מקור חוויתם שוב אין להם אף מעט זה. שכן לא נשאר מהם אף צל של עצמם כמשוררים. הפייטן הופך כולו לאחור: למליץ.

ברם, שלונסקי נפתל עם גורלו המתוק־המר ויוכל לו. ואיזהו יוצר — הכובש את גורלו, ומוציא מעז הגורל את המתוק של היעוד.

פייטן־אמן זה, שהפליא את הדור בכיבושי לשון ובחידושי צורה, אגב מחזורים־מחזורים של דפוסים משוכללים שנכבשו ביצירה מקורית ומתורגמת, היה פותח והולך, בד בבד, גם מקורות של חוויות מתחדשות. הראה: גם החוויות כאן נפתחות ונכבשות מחזורים־מחזורים. כאילו אין הפייטן, שכוח הביטוי ניתן לו בחסד, צב במעוף על פני נוף הנשמה וקולט מתוכה קטעים קטעים, אלא משליך את כל עצמו במיך מלוא־כובד של תנועה צמלה מאוד לתוך עומק הנשמה, ובזכות תנועה־צמל כאמנה זו של המסורת הישות כולה, ולא רק הבשורה, מעלה הנשמה חוגים חוגים של חוויות. ובטרם ישכב חוג אחד שהגיע עד חוף הביטוי, כבר יודעני ויגוע חוג חדש. אין זאת כי־אם יסוד הפיקחות האמנותית שבמשורר זה, שהשכיל להגשותו בסתות בדרך מיצוי מלוא יכולת הביטוי שבו, הדריכו גם בביטוי היכולת למצות את מלוא החוויה שבו. אין חוויותו ראה במפורד, לסירוגין, אלא גרעים גושים; כשם שאין חידושיו בצורה מתגלים ספין ספין, על דרך השראה ואמצאה בלבד, כי אם בזרם גל, על דרך של חכמה, קיבוזו של דבר: כאילו חושו האמנותי הפיקח, שכוחו כשל חוש־הסכנה הטבעי, מזכיר אותו כל העת מפני סכנת ההתערטלות מהחוויה, העלולה להסבו, ברגע־כמימרא, למליץ.

…"דן

הגא… וואתם של יהודי וארשה

דברים בחלוקת
פרס יהודי פולין

…ד כהן

א

…חבר: בבואי להיענות לה …של יהודי פולין ולומר …חלוקת פרס־הבכורה מש־ …ה בו רחל איירבך על …„הארשעוועד צוואות" …דשאיות), הצרכתי לפ־ …דבריי במה שהעכודתי …הרב שמילא, עד אפס …אולם בית סוקולוב, על …היא הטעות, שהשתרב־ …שהובטח משמי. כלומר …הספר, לבין מה שהב־ …מר דברים על הסופרת. …אפוא, מעם שומעי, כי …ת נסיוני להלך באמצע.

ב

…מוקדת של העצרת היה …דברים על טיבו וערכו …התילה. בשמו של הנב־ …ונקט. כצרכה של השעה …ומדת לרשותנו, דרך הקר־ …ת דבריו אלה: המצוה של …ה ומצויינת, שכתבה כ־ …חיינים, ידידנו יצחק יונ־ …פה התפרסם ברבים. ב־ …מן סופו יפורש ויפורט. …עליים אחרים להעמיד …הנחשב הזה־מצוי־צדדים …זה פנים, כריבוי הצדדים …שאר ספריה, שעניינים …נים, אף שעיינים אחד. …אחד, הוא דבר־השואה. — …ספריה, שיצאו בוארשה: …פעלדער פון טרעבלינקע" …דשרבלינקה)־„דער ייד־ …שטאנד" (=המרד היהודי) …שיצאו בתל־אביב: „אונ־ …בון כיטן דייטשן פאלק־ …ייכם־הצם־הגרמני)־. ב־ …שה" „מכל גיפו תורשב־ …ה, שכמותו כקהמיה. הוא …כפעל. שמחברתם שוקדה

המשך על עמ' 13

עליו כשני־דור. ומחובתו של הדור לפרסם כל־כולו ברבים.

אמרתי: כמעט כל ספריה, להוציא מהם את הספר: „אין לאנד ישראל" (=בארץ ישראל), שעניניה אינם שם אלא פ ה. אבל אף בו מה־מה בית־קולו של העניין ההוא, שאינו מרפה ממנו. להיות לו סופרת, הסופרת, תרתי משמע — לשון סיפור ולשון ספירה: כי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי ידי ורגלי, אספרה כל עצמותי. הלא הן עצמות אחינו ואחיותינו, שהיו לאפר: וכוחה של המספרת לראותן בחינת עצמותי, וללמדנו גם אנו לראותן איש איש בחינת עצמותי. לשון ספירה — כדבר התהילה אף הוא: נודי ספרתה אתה, שימה דמעתי בנאדך. הלא בספרתך.

ואף אמרתי, כי במגילת הספר, המונחת עתה לפנינו, נתקיים ענין הספירה. כדבר התהילה אף הוא: מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. שכן יסופר בו וייספר בו על הכוכבים, אשר הגלו שמי־השמינו בציר האם בפולין, התאיבו, בכבותו אותם, דימה להשכיח אורם. באה הסופרת, וסופרתם ובאה המספרת ומספרתם, כי יבוא זכר אורם בקרב עמם עדי־עד.

ג

תיבת במעט... שנצוונו בה בשל ספר אחד מספריה, שהוא כתובות־כראי חוויבת בחוק־קבע קיים. אמרת דרשוני. ואם, אומנם, נידרש לה כהלכה, לא נוכל שלא להודות, כי לפנינו אישיות, שידעה להגביר את מה שנחצב לה בכוחותיה על כל האפשרויות שבה. והגבירתו משום תודעת־שליחות, שהיא עובדת לה ומשמשה בכל מיני דרכים — בצבורות, בצופה, ומסמכת של גבירות־עדות, המתגבבות תלי־תלים, שהוציאה מפיהם של ניצולים, בני גלויות שונות ונידברי־לשונות שונות, בעוד זכרם, זכרי־מאיפים, צמתם, ובטרם כאותו גבל, ששלה את בני־תשש זכרונם מחולי הזיקנה. וכן כ־חקירה ממצה ומדויקה של שירי־תעודות ושרידי־מסמכים. ואחרון אחרון: בחפירה מעמיקה ומדוקדקת בחוויותיה ובמראותיה שלה עצמה. אף כוחה לעמוד בכורח הזה, מתוך שהוא דוחה מפניו את אפשרויותיה האחרות. אומר דרשוני. ואם, אומנם, נידרש לו כהלכה, לא נוכל שלא לבסות ולבדוק, האם לא בעזרה זמחות באחת, האפשרויות הגנוזות שבה, הלא היא סגולת השירה ר רוזה. וכבר נמצא מי שהעמיד על כך, בהערכתו לספרה „בחוצות ורשה", לאמור: „תיאורה וציורה של רחל איירבך למאורעות גיטו ורשה, ספוגים אמת אנושית עמוקה, אותיות ושירות של משוררת עמוקת־רגש — — אני אומר בכוונה: משוררת, אף שרחל איירבך אין לה יומרות כאלו ביצירתה. בפרקים, שבהם היא מעלה את חיי־הגיטו — — מצויה, יותר על הציוריות המאקאברית שבהם, ליריות עמוקה כל־כך, שהיא נדירה אפילו בספרות האמנותית".

ד

עדי־כאן דברי המעריך, אברהם ליס (בספרו „היים און דיכטער", 1960, עמ' 239), שניתן לומר עליהם, כי אם „הם נכתבים „לגבי ספר" „בחוצות ורשה", הרי לגבי ספר „וואַרשעווער צוואות" על אחת כמה וכמה. מכאן ואילך דבריי: אכן, אחת האפשרויות שבה, ואולי המובהקת שבהן, היא סגולת השירה. עשתה את עצמה אטם במרכבת־תעודותיה, ומקימת את עצמה באיגורה של חוקה קשה ואכזרית, היא חוקת האוטנטיות של המציאות ועובדותיה.

ביסודה של השירה הזאת מונח דבר המשורר: ובהאלם האדם ביסורה, נתן לי אל לשיר את עונתו. ניבא האי סבא דבריווימאו ולא ידע מה ניבא — כי כמה דורות אחריו, ישפל עמו ויסליך צליו תומה, הלב המתבונן לכל פגוזה עמו להשביע את בני עמנו בנחשול של יסורים, אשר אין בתופת משלם. ויאלמו מילינים ביסוריהם ויידרש כח שירה, העז מלשון אנוש ולשר נותיו, לשיר את עונתם. ומה הוא, בעצם, הכוח הזה. כבר גילה משוררנו, בשירו הנודע, לאמור „איך בין געשטראפט פון גאט מיט הארץ / איך האב א הארץ". וואס קרענקט פאר יענעם. / קארטשעט זיך פאר פרעמדן שמארץ / און ווערט פאר־ברענט פון יעדנס גיהנום". כלומר: האל ענשני בתתו בי לב. הוא לב הדואב דאבת־זולתו, ומתכווץ מכאב אחרים, ונשרף בתופתם של הכל. הוא־הוא הלב, שכמותו ניטע בה, ברחל איירבך, והיא נאמנת לו, רב יותר משנאמן לו המשורר. ביתר דיוק: נביא התוכחה, שהמשורר דיבר או דימה לדבר משמו.

ה

ידעתי, כי אמרתי דבר נועז, ועל־כן אנסה לפרשו. לאמור: נביא התוכחה, שביאליק דיבר או דימה לדבר־משמו, יוסר בשירו ההוא, את עמו. ובלא עוד אלא לא. נ. ממוסרו צר, כי פלט דברים, שניחום עליהם, כוונתי לאותם ארבעה טורים, שהיו בשיר „דאס לעצטע וואָרט" (=אחרון דבר), אולם נתקיימו אף בנוסחתו המקורית הראשונה („דער יוד" כסלו תרס"ב) ונמחקו, לימים, מתוך מהדורות ספר־השירים, שיצא מקץ עשרים שנה (ברלין, תרפ"ב) ובעקבותיה נמחקו משאר המהדורות עד־עתה (ניו־יורק, בואנוס־איירס). וכך לשונם: „א וואָרט — — וואָס וועט אייך נאָגן ווי א קרענק. / און וועט די לופט אייך מאכן ענג. / וואָס וועט אפרויבן אייך דעם שלאף / און ווייזן אייך א שוואַרצן סוף". לאמור: דבר אשר יקסוס בכם כחולי, ויצר את אוירכם, יגזול את שנתכם ויראה לכם אחרית שחורה.

ניבא המשורר ולא ידע מה ניבא — היא, האחרית השחורה, באה כ־זולתו וכאבו נדרש לאהבה. ולאהבה בלבד. והיא אהבה ביסוד השירה, שאין הבינה סותרתה אלא משלימתה.

ו

המיזוג הזה, בין שירה לבינה, ובינה תרתי משמע: התבוננות והבנה, ודאי שנתעסק בה, בסופרת, בימי־השואה, ורצות־חוויותיה בה. אך לא היה לה בחינת חידוש וחדשה, שכן אפשרותו כבר היתה נתונה לה וטבועה באופיה וסיכרה, מראשית בריאתה. ואין היא האפשרות היחידה בה, שהיתה פרוזה לכל גודל וגורל שהיה פוקדה. ר מר: שאלת הסגולות הטבועות האלו, מן הדין שתעסיק את מבריכה, שלא יוכלו שלא להקשות: מה הדתה הביוגרפיה שלה עד הפרדגנות. במה נגרעה לתוכה, והיא קושיה נכונה, שכל קורא וקורא עשוי להקשותה. ולא ייפלא, אם בבקשו תשובה לה, ותהא אפילו צנועה, כדמות אינפורמאציה פשוטה, ישלח ידו ללכסיקאות המצויים אלא שייצא ריקם מלפניהם. שכן הלכסיקון הישן של זלמן רייזן, אפילו היה רוצה, לא יכול היה להקדיש לה ערך. כשעמד באות אלף, לא יצא עדיין סיבה; ואילו הלכסיקון החדש, מעשה ניגר־שאצקי, היה יכול והיה רוצה להקדיש לה ערך. אך, כנראה, היא מיחתה בידם. הדי טעם ידוע, הלכך מוטב לילך אצל הלכסיקון האישי של מלך ראוויטש בשני כרכיו האחרונים, כדי ללמוד כי הסופרת נגלתה לו, בשלושה פרקי זמן שונים, ופי שלושה, גילויים מענים לגילוי.

ז

תחילה, בשנת 1938, עשויה הערכתו של ראוויטש שלושה דגשים — הדגש האחד, הוא בז'ורנליסטית הנמרצה, המלכדת־להרצל, לשם השכלתו של עם־הקוראים, ואשר אך לפעמים היא מגיחה את שרביט ההוראה ואוחזת את שבט־המריבה כדבריו: „גאַנץ פלוצלינג האָט דאָס שטילע קעצל א הייב געטאָן אָ צי אויס און באַוויזן אירע שאַרפע נעגעל". כלומר: בפתע־פתאום החתלתולה השקטה התרוממה, התמתחה והראתה את צפרניה החדות. הדגש האחר, צמוק מקודמו: מבינה נפלאה של משוררים ושירתם, וכדוגמה מובהקת זכותה בהעמקת הבנת שירתו של מאנגר ותפוצתה בסביביה. הדגש האחרון, הוא בהפצה — כתיבה על חיי כפר ילדותה, לקיים משאת־נפשו של אביה — רומאן שכמו: דער דאָרפסייד און דער שחט. כלומר: יהודי הכפר והשו"ב. לשנים נתגלגל אלי הד הפצה זה. — תוך שיחה שבינינו, אמרה ברוב הומור: כעין תחרות־סתר היתה בין שני ילידי הכפר שלנו, לאגוביק, ביני לבין איטשה מנקר, והוא זכה בה, שכתב את הספר „אין זיידנס פעלדער", כלומר: בשדותיו של סבא, והוא מצוי גם בתרגומו העברי של שמשון כלצר.

אחר־כך בשנת 1946. לאמור: מקץ שמונה שנים עשויה הערכתו של ראוויטש דגשים שונים ואחרים — הוא מתבונן בעיני הסופרת, אלה הפנים האמהיות, הרכות, שהמלאך הטוב הצלים מפני הצוררים את חגן היהודי. ומזכיר את דברי עצמה על עצמה, כי הבא במחיצתה, חש אותה כאחות לו, האחיה האמות. אבר ראהה עוני בשבט עברתו — ראהה חזהה יסורי אחיה בני עמה ונשבעה שלא להכותם והריהי מראה החורות ומראה אותם כהויתם.

לסוף, ב־1958, מקץ עשר שנים נוספות, הערכתו של ראוויטש, מתרימה את הדגשים והם — לפי פנקס הכתובות שבידו הוא רואה כתובתה ביתר דיוק: כתובותיה כ־

(המשך בעמוד 15)

هكذا من الاصل

„יש לי זכרונות כאילו חייתי 1000 שנים"

ראיון עם אורי קיסרי / מאת טוביה ברמל

ספרו הראשון של אורי קיסרי מופיע כשהוא בן 74. מזה עשרות שנים הוא מחכה לכך. אף ניכה פעמים מספר, אולם הדבר לא התגשם. בספר־העתונאים מכונת 1962, מתחת לרשימתו „כפי שהם זכורים לי", אני מוצא הערה: „מתוך ספר בכתובים: כתמי ו־קורי אגוש — מפנקסו של עתו־נאי". הספר לא הופיע, למרות שהיה בידו כתב־יד, ולמרות ש־מאות אנשים, שלא הלכו כשלם על כשרון כשלו, פירסמו ספרי־זכרונות.

מן השמיים גלחמו — כנראה. אך אורי קיסרי הגבר, סוף סוף, בעזרת הוצאת „עם־עובד". 13 ה־שנים שחלפו סיגו את עצמו באשר לשם הספר. אבל הוא נשאר נאמן לשיטה הצרפתית, ממנה הושפע עוד בשנות העשרים, של כותרת מישנה. וכך נקרא הספר כיום „זכרונות ליום מחר — עתים, עתונים, אנשים..."

„נכון, מזה שנים רבות שאפתי להוציא לאור ספר מזכרונותי. יש זכרונה כאילו חייתי אלף שנים! הם נראים בעיני כיער עבות. דבר נורא. האספר לך שכבר לפני 20 שנים ויותר, כאשר עזריאל קרלי־בך היה העורך שלי, אמרתי לו יום אחד שאני רוצה להוציא ספר־זכרונות. הוא לא עודד אותי לכך. ההיפך הוא הנכון. כולם רוצים את הדבר — הוא אמר לי —, גם אני רוצה. אבל במקצוענו, אנו תפוסים יותר מדי בבעיות השעה. אנו כה טרודים ובהולים, שלעולם לא נוכל להתפנות לכתוב זכרונות. עתונאי וזכרונות, אלה הם דבר־ים הפוכים. לא אני אפרסם ספר־זכרונות, ולא אתה. מוטב שנדבר על שימה למחר".

„אחרון המוהיקנים"

אנחנו יושבים בדירתו, ברחוב קטן ומוצל ליד שדרות רוטשילד. כאן הוא גר מזה עשרות שנים. אז, זה היה הרובע המפואר ביותר בעיר. ראש־העיריה התגורר במר־חק של כמה עשרות מטרים. בשנות השלושים, כל מי שהצליח להשתכן בשדרות רוטשילד, זה היה סימן בדוק שהגיע לעמדה מכובדת ב־חיים הציבוריים, הכלכליים וגם ה־אמנותיים. זאת אפשר לומר גם על אורי קיסרי. אך מאז התרחש דבר־מה: כולם עקרו צפונה. במקומם השתכנו חברות־ביטוח ומשרדי־פירסום, עורכי־דין ושאר מקצועות. הייתי בטוח שגם אורי קיסרי בין הגולים־מרצון. ברם עודנו כאן. כמו תמיד. אחרון המוהיקנים. בדירה בישנה מאותם הימים. מסדרון, שבו נראות דלתות רבות. קיסרי פותח חדר המשמש לו כחדר־אורחים: שלוש כורסאות מסביב לשולחן־תה נמוך. זה הכל. יש לו גם חדר־עבודה, אך זהו „קודש־הקודשים" של דירתו. שם הוא מת־בודד לבד, לכתיבה.

רזה כתמיד, וכמנהגו לבוש חלוק בית. שערותיו דבוקות לראשו — אף זאת כתמיד. על פניו ניכר סיפוק: כיום הספר — עובדה קיימת. ולא אחד, אלא שניים. החוזה קובע בפירוש: שני כרכים של זכרונות. כיום אורי קיסרי חי בשקט, וזמנו פנוי בידו לכתוב זכרונות. כבסיס להם, משמשות ה־רשימות שכתב על אנשים בתקו־פות שונות. מזה כחמישים שנה הוא עושה זאת. תחילה חשבתי שיכתוב סוף־סוף גם על עצמו. אך בראותי את העתק כתב־היד, נוכחתי שטעיתי. שוב מצייר ה־ותיק בעתונאי הארץ דיוקנים של אנשים. מאות יופתעו למצוא את שמם בספרו. אחרים ימצאו בדפיו את אווירת הימים ההם.

מי לא קרא אז את אורי קיסרי. מי לא שמע את שם העתונאי ה־מעורה ביותר בחיי תל־אביב. שלא היה נושא שלא עניין אותו, שלא היה דבר עליו לא כתב? חוץ מזה, קיסרי היה סופר: הוא יצר ז'אנר־כתיבה מיוחד, שהיה בין עתונאות לספרות. מעולם לא שכח שבצעירותו שאף להיות סופר...

„יש לעודד את הבחור"

„בתחילת דרכי בכתיבה, חשתי נטיה לספרות. יום אחד אמר לי ק. י. סילמן, שהיה מבוגר ממני, כתוב סיפור! ישבתי וכתבתי סיפור בשם „מעשה פשוט". כאשר הבאתי את כתב־היד לסילמן, הוא התלהב ואמר: את הסיפור הזה אני מוכ־רח לשלוח ל,מעברות'! זה היה כתב־עת שנערך בידי יעקב פיכמן. וכך עשה. כעבור זמן־מה הוא אמר לי שקיבל את תשובתו של העורך. אמנם היא טרם הבילה תשובה סו־פית, אבל המכתב עודד אותי מאד. אני זוכר אותו בע"פ עד היום עד כדי כך נחרת בזכרוני. פיכמן כתב:

„סילמן יקירי. סיפורו של קיזרמן נכתב בכשרון. יש עין מסתכלת ויש הבנה של אמן. עוד אינני יודע אם אדפיס אותו בירחוני. אך ב־מקרה זה אשלח אותו לברנר, ל־,האדמה'. על כל פנים יש לעודד את הבחור. יש לו תכונות של מספר, והללו מעט אצלנו..."

ב,תקופה הספרותית' של חייו, עדיין נקרא קיסרי בשם אביו, קי־זרמן. הוא היה שרוי אז בעולמה של הספרות הרוסית, אותה קרא במקור. שהרי הוריו עלו מאודיסה, ורוסית היתה שפת־האם שלו. ימים ולילות עשה בכרכים של טורגניב, טולסטוי ושאר הגדולים. וכן היה קורא עתונות רוסית, כי אביו היה מקבל עתונים מרוסיה. עדיין זכור לו שם אחד מהם, „נייבה". אך כאשר שאלתי את קיסרי איזה הוא הסופר שהשפיע עליו ביותר באו־תה התקופה — לא בשם סופר רוסי ציין. מבלי להרהר אף שניה הוא ענה:

„אורי־ניסן גנסין! שום סופר לא אהבתי כמוהו. סיפוריו היו עבורי העושר־הרוחני הגדול ביותר. ,הצידה', ,בטרם', ,בינתיים' — את הכל בלעתי שוב ושוב. הערצתי אותו עד כדי כך, שהחלטתי להי־קרא בשמו: אורי. מאוחר יותר שיניתי גם את שם משפחתי".

את נטייתו הישנה של קיסרי לספרות אפשר לעתים קרובות לחוש בכתיבתו עד היום. גם בכותרות שהוא בוחר. למשל: המבוא לספר נקרא: „לאחר אביב... לפני ה־סהיר". דומה שזוהי השורה הרא־שונה של שיר לירי. קיסרי מספר ששני האנשים עמם נהג להתייעץ בעניני כתיבה, היו המשוררים: אלתרמן ושלונסקי. לפני שנים מס־פר, כאשר כבר תיכנן את ספרו, הוא הראה את כותרות הפרקים ל־שלונסקי. והמשורר ציין אחדים מהם לשבח, בגלל אווירת השירה שמצא בהם.

עם סופרי התקופה

אורי קיסרי הכיר את כל סופרי תל־אביב הקטנה.

„הייתי נוהג לשבת ב,ארוס' שב־רחוב בן־יהודה, וכן ב,כסית' הרא־שון, של לובה, שאף הוא היה בבן־יהודה. לעומת זאת לא נמשכ־תי במיוחד ל,שלג־לבנון'. ב,ארוס' הייתי פוגש סופרים בלי סוף. אבל בעיקר את שלונסקי. באשר לו, היה בטחון כמעט מוחלט למצאו שם. הוא היה יושב שעות על גבי שעות, ועובד. לפעמים משחק שחמט. זו היתה דמות מיוחדת במינה. אני חושב שהוא היה האי־שיות הבולטת ביותר של תל־אביב באותם הימים, לא רק בשטח ה־ספרות — אלא בכלל. הוא היה איש חכם, מבריק, והיתה בו מזיגה של דמיון מצד אחד, וריאליזם מן הצד השני. כאשר הוא עבר לקפה ,קרלטון' ברחוב הרצל, — גם אני הייתי בין העוברים. הדבר מגיד עד כמה הייתי קשור אליו. כאשר ישבתי בפאריס, הוא שכתב לי, ש־ביקש שאשתתף בשבועונו ,כתו־בים'".

בספרו, מקדיש קיסרי מקום רב גם לסופרים האחרים, אותם הכיר. תחילה כעתונאי המחפש ראיון מעניין, ולאחר־מכן כעורך שבועון. שמוסף הראשון התבלט ברצון לע־זור לסופרים צעירים, וגילה יחס מיוחד למתרחש בספרות העולמית.

אורי קיסרי

קיסרי אהב לספר שהספרות היא מסורת במשפחתו עוד לפני עלותה ארצה, בשנת 1891.

„זה היה באודיסה. סבי, ששמו היה קרוגליאקוב, היה מחובבי־ציון, והכיר את י. ח. רבניצקי. הוא שלח לבית הורי את ביאליק הצעיר, אז משורר בלתי־ידוע ומ־חוסר־כל. אמי סיפרה לי הרבה על התקופה ההיא, כיצד היה סועד על שולחנה, כיצד היה יושב ליד החלון ובמשך שעות מסתכל על הנוף. לאחר זמן־מה התחיל לטעון שאינו רוצה לאכול לחם חסד. על כך ענה אבי שאינו מתנגד שב־תמורה ילמד את אמי עברית. וכך היה. הוא לימד אותה, ואילו אבי לימד אותו גרמנית. אולם אמי המשיכה לדבר רוסית גם לאחר שהורי עלו ארצה, לכך היתה שפה זו הראשונה שקלטתי, בינקותי בה נולדתי".

בדברו על משפחתו ברוסיה, מס־פר קיסרי שאח של אמי היה, ב־צעירותו, חברו הטוב של לייב פרוצקי. את הדבר אפשר לקרוא בספרו של טורצקי „חיי", שהופיע גם בעברית, בהוצאת „מצפה". קיסרי הקריא לי את הקטע, אותו הוא מצטט בספרו. אח זה נפטר בגיל צעיר, וטורצקי מספר עד כמה הסתלקותו של חברו הטוב, הש־פיעה עליו באותם הימים.

כיצד עבר קיסרי, בן למשפחה מרוסיה, לתרבות הצרפתית? עד היום הוא מדבר צרפתית עם בני משפחתו, ובעיקר עם רעיתו, שהיא ילידת ג'נבה.

סארטר מעניק ראיון

„אני ידעתי צרפתית עוד לפני שנסעתי בפעם הראשונה לצרפת, בשנות העשרים. למדתי אותה מ־ידידים שצרפתית היתה שפת־אמם, וגם אצל מורים. לאט לאט עברתי מן התרבות הרוסית, אל הצרפתית. הספר שהשפיע עלי ביותר באותה התקופה היה ,וידויו של בן־תקו־פתנו', מאת אלפרד דה־מיסה. הר־ביתי לקרוא ספרים צרפתיים, עד שיום אחד החלטתי לצאת לפאריס, כדי להכיר את צרפת מקרוב. זה היה מיוזמתי ובלי שום עזרה".

על נושא זה יכול קיסרי לספר במשך שעות. „אהובתי היא עיר־י — כך נקרא אחד הפרקים בספר, והכוונה לפאריס. רבים הסיפורים על פגישות, עם אישים פוליטיים, שחקנים, עורכים, וכו'. נצטט רק אחד: הראיון שהעניק לו הפילו־סוף ז'אן־פול סארטר.

„זה היה בשנת 1952, כאשר יצאתי שוב לפאריס, הפעם ב־שליחות ,הארץ'. יום אחד ישבתי בקפה המפורסם ,לא־קופול' במונ־פרנס, בחברת האמן מאנה כ"ץ, עליו התכוננתי לכתוב. נכנסה אשה בשם ז'קלין זייר, שהיתה אחותו של שר־החינוך לשעבר בממשלת צרפת. מאנה כ"ץ הכירה, והם התחילו לשוחח. בעודם מדברים נפ־תחת שוב הדלת, ומופיע סארטר. שוב היה יד־המקרה לצדי: ז'קלין הכירה את סארטר, ופנתה אליו בדברים. כולנו עשינו היכרות. כאשר סארטר שמע שאני עתונאי בישראל, הוא אמר משפט־שיגרתי, מתוך אדיבות גרידא: במה אוכל להיות נעים? קפצתי על ההזדמ־נות ושאלתי אם יוכל להעניק לי ראיון. אני תמיד הייתי בעל דעה ,סארטריות'. אמר אפילו שמקומו משאיפתי לצאת לפאריס היה רב. רציתי להיות בעיר בה הוא חי. סארטר בוודאי לא ציפה שאבקש ראיון כה מהר. אבל אל־נכון לא היה נעים לו לסרב באותו מעמד, והוא קבע לי פגישה בביתו".

הראיון פורסם בשעתו. קיסרי נזכר מחדש באותו ביקור אצל הפילוסוף, שהתגורר ברחוב בנר־פרס, מעל לקפה הנודע „פלורי". זה היה בקומה הרביעית, לא היתה מעלית, וקיסרי ספר את המדרגות: 80 בדיוק. צילצול בדלת, סארטר מופיע, ומכניס את קיסרי, ואת הצלם שהביא עמו.

„סארטר לא נראה מאושר להצ־טלם. ניסה לטעון ,למה תמונות ומה הצורך בכך'. אך השתדלתי לשכנעו, אמרתי שבישראל, אם לא אצרף צילומים לראיון, פשוט לא יאמינו שהייתי אצלו. יאמרו שליקטתי מדעותיו בספרים ובכ־תבי־עת. נימוק זה השפיע עליו, והוא הסכים. הצטלמנו ליד שולחן עבודתו. אני זוכר את החדר המלא וגדוש בספרים. את החלונות שפנו אל הרחוב. את הרהיטים הכהים והעתיקים".

כתב במזרח־התיכון

בפאריס, ככתב עתון, צריך היה קיסרי להקדיש את עיקר זמנו למאמרים פוליטיים. אך הוא מצא גם זמן לכתוב על התחומים אחרים, ובעיקר על תיאטרון. מתמיד היה נושא זה קרוב ללבו, שכן במשך שנים רבות היה מבקר תיאטרלי, ואף מוסיקלי. קשריו היו רבים גם בחוגי העתונאים, ויום אחד אף נתקבל להיות הכתב במזרח הקרוב של עתון פאריסאי, כאשר יחזור לישראל.

„זה היה עתון בשם ,להיסואר' (הערב). כאשר עמדתי לחזור ארצה, משהותי הראשונה בשנות ה־עשרים, החלטתי למצוא עתון ה־מעוניין ברשימות. וכן רב פיקפקתי איזה עתון יכול להיות מעוניין ב־השתתפותי, ולבסוף בחרתי בעתון השמאלי ,לה־סואר'. בתור כתב ,דבר' זו היתה המשכיות טבעית. יום אחד עליתי למערכת, ומסרתי את כרטיס־הביקור שלי לעורך. שוחחנו, ולאחר־מכן העבירני לסגן העורך, פול לאנגלואה. הוא צייד אותי בהמלצות טובות ביותר לכל מיני אישים צרפתיים במזרח ה־קרוב, שכן הכוונה היתה שאכסה את הנעשה בארצות אחדות באזור. עם בואי ארצה, בתחילת 1926, ניגשתי למלאכה. האנשים אליהם הומלצתי, קיבלוני לשיחות, ושלחתי שני מאמרים בצרפתית על המצב באזור. שם הראשון היה: ,המקום בו מילים צודקים...' המאמרים פור־סמו, אך כעבור זמן לא רב נסגר העתון מחוסר אמצעים. ע... יתמתי מן העתונות הצרפתית.

לאחר פעילות קצרה ... הצרפתית, חזר קיסרי לכתוב ... בים־ישראלים שונים, והחל ... על יסוד שבועון, הוא קרא ... בערב". פופולאריותו היתה בקרב הסופרים הצעירים, היתה במה חדשה לפירסום. קיסרי חיבב במיוחד ... בלה הקצרה, וכמעט בכל ... היה מפרסם סיפור כזה, או מסולי. רבים מן הסופרים צעירים השתתפו בעתון, ... חדש להלוסין בכחוי העתו... ארץ־ישראל. זה היה שבו... „בידור ותרבות". אורי קי... בו בקביעות רשימות מ... אביב. קריקטורות, ישראלי... צויות, תפסו בו מקום חשוב ... פעת התרבות הצרפתית ה... קה, אך איש לא טען שה... על חשבון התרבות ה... להיפך, אף שרך לא עתו... כל סופר עברי מתחיל, ק... עונה לכל מכתב, שנה ... רשימה וסיפור שנשלחו א... עתים קרובות עודד את ... בציון המעלות שמצא בה ... כמעט כמו שפיכמן נהג ... לגבי הסיפור הראשון שנ... כתב.

עם העובדה ששלחו חומר

„אם חומר לא התאים ... ידע להחזירו עם מכתב ... התנצל בפני הסופר על ... אפשרות לפרסם את דברי... זהו היה העורך היחיד שה... את מכתביו ב: „מר... אף לאדם שלא ראה מעו... העובדה ששלחו לו חומר ... פיקה לו כדי לחבב את הז... זה היה אורי קיסרי, עתונו, לו היו אלפים בא... הופעת העתון היה ההוו... עית העיקרית שלום. מש... רצו לקרוא על הצדדים ה... שבחיים, המהנים, כפי שק... להביאם לציבור! מעולם ל... מיץ ולא בישל אף אדם. ... רה. אם באמת הדבר הזה ... הוא התחמק מלכתוב על ... התבצלויות כמובן.

אנו מחכים עכשיו לשמו... כרכי הזכרונות. באשה ... בה חיכינו בימי נעורינו ... „9 בערב". וזאת, משום ... הוא אחד העתונאים הבודד... רק ליווה את ההיסטוריה, ... עשה היסטוריה — בשטח ... הספרות העברית.

אשר רייך

שני שירים

אמרו איך

אמרו איך ישן אדם
אחרי שהוא קם משנה ארכה
איך ישן מי שבדם ולפתע פתאם
התעורר וקם אל תוך חלום אחר
ומלחמה על בלימה תלויה סביב.
אמרו איך אדם כזה נלחם
עד שמים גדולים אשר מעליו
כמו נקראים מפניו להשפך ארצה
עד שפיכת הדם.

חשבו על מה אדם כזה חושב
בשעה של כאב, כשדמו החם לוהב ונלחם
ואחר כך הולך ודועך כמו שקיעה
שלא מצאה לה זריחה משלה.
מה באמת חושב אדם שהוא נלחם
עם אויביו וגובר אך אינו מתגבר
על עצמו עם הכדור הפתאומי שפוגע בו
ותוהה כמו הרהור אחר שאולי עובר. בו
והוא חושב קצת על עצמו ואיך כבר
יעשו את שמו שיש על מצבה
בדעך הלהבה בעורקיו וצריחי ילך
כי אין עמו איש.

שיר זכרון

ראיתי אותו יוצא ובא
בין הרצים שיצאו דחופים
תמיד שקוע באפלולית חייו
כבד מאפר הברקים והקולות

ראיתי אותו לפעמים. עובר לידי
נראה בלתי נראה בדרך רפאים
הולך ובא עד נכון היום
וכל הדרכים עוברות דרכו.

מי יודע כמה רגליו הקלות
בזבזו דרכים
עורקיו — דם לאה
עד פתאם שמים אחרים
לרכב בערבות לעבר ולהגיע

נפתחו מעליו כמפלת
וערפל אלמוני הכה סנורים
אנא הושיעה נא.

אריה רודריגז

ינשופי מדבר / סיפור

מקס הביט אלי בשעה שפתחתי את שער העץ ובאתי לתוך גינת חוילתו. הוא שכב על־גבי ערסל אשר נתלה בין אחד הכתלים הצ־דדיים של החוילה ובין גזעו של אורן גבוה. נעמדתי בסמיכותו והנדתי קלות את ראשי לשלום. „ערב טוב", אמר, „חבל שאין כאן ערסל נוסף." חשתי כאילו הייתי חפץ שלפתע פתאום והנה עומתו בניגוד לרצונו והפר את שלוותו. לשוא חיפשתי סביבי כבנה או אבן נוחה לשבת עליה. הקרקע היתה רטובה, מן הסתם הושקתה זה לא כבר. „שפוך את המים ושב על זה", הצביע על דלי שנמצא במרחק קצר מ־אחורי גבי. הפכתי אותו על פיו וישבתי עליו, בצד רגליו של מקס. „הבט", אמר. הגבהתי עיני לעבר המקום שאליו הביט והוא שב לדבר: „צמרתו של האורן מתנועעת. כמעט כל ערב אני שוכב כאן, על הערסל, לראות אותה מתנועעת במתינות כזו. לא אנסה להבהיר לך מה מעניקה לי ההסתכלות הזאת, כי לא אוכל לא תבין. יש בה משהו פולחני משהו מזכך. שום דמות אנושית לא יכולה להוות תחליף למראה מזכך כזה." — „אלה דברים אישיים מאוד וסתומים", אמרתי. „דברים שאדם השומע אותם מו־טב שלא יגיב עליהם."

פניו של מקס הוגהו באור פנס אשר הודלק מחוץ לגינת החוילה. הוא חדל להביט אל צמרת העץ והניח את כפו הימנית על מצחו כך שעיניו הוצלו ולא יכולתי לר־אותן בבהירות. „הערב", אמר „אני מתכוון לשוטט בשדות. גי־ליתי מקום שקסם לי ממבט רא־שון. ערוץ שלאורכו זרמו בעבר מי ביוב וכעת הוא יבש." גאלם בעיני רוחי ראיתי עצמי שב בצער אל דירתי חרף חפצי העז להימצא בחברתו עוד שעה ארו־כה. „מקס", קמתי מהדלי והש־תופפתי בצד קרקפתו, „אפריע לך אם אתלווה אליך?" הוא לא הסיר את כפו מעל מצחו, לא הסב פניו אלי. „לא תפריע", השיב כמו נמנע במתכוון מלשוות לקו־לו נעימה אוהדת, מעודדת. „כמה פעמים כבר שוטטת במקום ה־הוא?" שאלתי. — „פעם יחי־דה." — „יש שם עשב, עצים, שיחים?" — „אין", אמר. נת־אוויתי לבקש ממנו שיחדל להשיב לי אמירות קצרות ומאופקות כל כך, שינהג אתי בפתיחות, בחבי־בות. ידעתי שסבלנותי תפקע עד מהרה אם יהיה עלי לחוש גם ברגעים הקרובים כמו שמלחך את עפר רגלי מיטיבו, כדי לזכות ממנו לפת־רחמים.

הזדקפתי ורחקתי מהערסל. רחקתי גם מאור הפנס, שכן שאפ־תי להיסתר מעיני מקס ולהלך מעט באפלה. ביקשתי להדביר בי שקיקות גדולה לשקוע עמו בשי־חה ממושכת ומלהיבה, אף כי לא היו נושאים מוגדרים אשר נתאוויתי להעלות במהלכה. מפ־קידה לפקידה נתקבע בי איווי להתרפק יחד עם מקס על זכרו־נות משותפים, ואיווי מעין זה הוא שהניעני, לפני עת קצרה, לכלות את פת הערבית בחטיפה ולחוש לחוילתו. שום אדם, זו־לתי מקס, לא הניע אותי — ולו רק בעצם נוכחותו — לדבר על עברי מתוך רוממות־הרוח וחשי־פות נפשית ניכרת. ושום אדם לא נטע בי כמותו את האמונה שאני יכול לעשות זאת בלי חשש להיות אי־פעם נלעג בעיניו בשל כך, או מרומה על־ידיו.

מהמקום העלום שבו נמצאתי ראיתיו קם מערסלו. נפנה לכאן ולכאן ולי הוא נדמה אז לאב משו־עמם הממאן ליטול חלק במעשה הקונדס של בנו המשתובב ולגלות את המסתר שבו נחבא מפניו. קרב אל שער הגינה ולרגע חשש־תי שמא אומר הוא לצאת בגפו לאותה שוטטות. פסעתי כמה פסי־עות בהולות לעברו. אבל האט־תי את הילוכי משהוברר לי כי ביקש אך להישען על השער, ולא לפתחו. כשהגעתי עדיו הביט אלי בלי לומר דבר. „נלך עכ־שיו?" שאלתי. חייך חיוך שהיתה בו מזיגה של לעג וסלחנות. „נלך", ענה, ושוב חשתי כמא־סוט אשר מרוב התאוות תמימה וילדותית לדבר מסויים, נתרצה לו מולידו ומילא את מבוקשו.

הוא ניגש אל דלת חוילתו ונ־על אותה, אחר כך יצאנו מהגי־נה. הדרך הפתלתלית אשר בחרנו להתנהל בה, כדי להקדים את הגעתנו אל השדה הפתוח, חצצה בין גדרי גינותיהן של חווילות שונות זו מזו בצורתן ובגודלן. אני כיוונתי אליהן מבטים בוח־נים, סקרניים, ואילו מקס הילך בראש מורכן ומדי פעם הפליט כיעכועים קטועים שמן הסתם לא נועדו לפטור את גרונו מאיזו לחה, אלא היוו ביטוי לאי־שקט נפשי. רחקנו מן האזור המיושב. „האוויר קריר", אמרתי והוא לא הגיב. ירדנו במדרון צחיח, אל הערוץ שמקס דיבר בו בשכבו על ערסלו. המשכנו מעט לאורך הערוץ, עד אשר מקס אמר „זה המקום" ועמדנו. התבוננתי סבי־בי. לא ראיתי שום דבר אשר יבי־אני לידי הסכמה אתו שהמקום אמנם מלבב כל כך. עם זה, המר־אה לא היה מאוס בעיני ולא שאפתי להסתלק לאלתר. מקס גרף בנעלו פיסת קרקע וישב בפישוט רגליו, נסמך על ידיו הנ־שלוחות לאחוריו. אני נטלתי את ממחטתי מתוך כיס מכנסי, פרש־תיה נכחו וישבתי עליה. ממקו־מי לא יכולתי לראות אלא מדבר ושמיים ששום ענן לא הכתימם. „קולות אנשים... אורות בתים...", גיחכתי. „נדמה שבבואנו הנה הפקרנו את כל אלה אי־שם מע־בר להרי חושך". מקס גיחך אף הוא. לא ידעתי אם מתוך הזדה־הות עם דברי או לאות ליגלוג עליהם. „עדיין לא ביטאת יותר משני משפטים שלמים הערב", אמרתי לו. הוא התבונן אלי כמ־בקש להכניע, לערער את רוחי במבטו הנוקב: „יונתן, אל תציק לי", השיב. והוסיף בלי נעימות: „יש לי טרדות חמורות יותר מא־שר לטרוח להכעיס אותך, לפגוע בך בשתיקתי." — „שתיקתך לא מכעיסה אותי", אמרתי. „היא מביכה ומדכדכת אותי. היא גו־רמת לי לחוש כמו גורם לא רצוי. היא ממעיטה את ערכי בעיני עד כדי כך, ש..." — „המדבר הזה שייך לך באותה מידה שהוא שייך לי", קטע את דברי. „איש מאי־תנו לא מארח כאן את האחר." הוא קם בפתיעה וסר ממני כהוא זה. הבטתי בגבו שהופנה אלי וחו־שבתי: אדם זה מפרפר על סף כליונו ואילו אני משתטה לער־מתו ונוהג כאחד ההדיוטות ש־

מעבודותיו של נסים זמיר (גלריה הקיבוץ)

אינם מביטים לימינם ולשמאלם. נטולי סקרנות לדעת מה מתרחש מעבר לד' אמות של עיסוקיהם הקטנטניים.

הוא נפנה אלי, אבל הוסיף לע־מוד על עומדו. כאילו ביקש לס־קור אותי לרגע על רקע הנוף השמם שמאחורי, טרם שישוב ל־קרבתי. „מחלה זו שלי", אמר. „החולי הממאיר שמכרסם את גו־פי. אינני מתייחס אליו רק כאל נגע אישי; הוא מסמל בעיני את אובדן בריאותו של העולם. העו־לם כיום והאדם שיושב בו מחב־לים זה את זה בלי הפסק, בשקי־דה רבה, כמעט מתוך תאוותנות. כאילו אינם עוסקים אלא בשדל הא־חד את השני: דאג אתה להם את המרהבים שלי ואדאג אני לאלה את בשרך, את נשמתך." שאלתי עצמי האם דיבר על כך כתוצאה מקריאות מחשבתי או משום שבאופן זה או אחר הר־הורים קודרים על אודות חוליו אינם מרפים ממוחו, נאחזים בו בעיקשות. הסברה השניה נת־קבלה יותר על דעתי. בוודאי, חשבתי, נקל לטעון שדבריו אלה לא שימשו למקס אלא כמקור. בנחמה פורתא, שכן אולי יקשה עליו פחות לשאת את ההתענות הנובעת מתחושת המוות הקרב, אם יאמין שעובר הוא עולם גוע, עולם שכיעודו מאיין את הפצם ההיולי של יושביו להתקיים בו. אבל לא: דברים ברוח זו השמיע באוזני גם קודם שנודע לו כי לקה במחלת הסרטן. באורח תמידי קיננה בו סלידה חולנית מפני מה שכונה בפיו ,העידן העקר', אשר איתרע מזלו להיוו־לד בו. עידן המסוגל להפרות אך את דמיונם העלוב של יוצרי מכו־נות מתוחכמות — כך התבטא — ומדלדל את אונם של אלה אשר לפרקים חותרים לדחות מעליהם בשאט־נפש את הארציות המשו־קצה. „אני חש בבטחה", אמר לי באחד מביקוריו הנדירים בביתי, ,שלא עלה בידי למצוא את הדרך המתאימה להביע באופן נאצל, אמנותי אם תרצה, את הדברים המעסים שהשתוקקתי לפרוק מ־תוכי, מתחת אופיה הארור של תקופתנו.' הוא ידע כי לא ישכיל להוכיח זאת בביטוח שכלתני, ש־הרי הענין כולו היה כרוך בתחו־שות מופנמות מאוד. אז שאלתיו האם לדעתו אין כאן נטיה מגונה מצדו לטפול את האשמה על מו־שג מופשט וסתום כגון ,תקופה ארורה', כדי שיוכל להתנער מ־אחריות אישית לדבר. לרגע הת־בונן אלי כתמה על שפיקפקתי בכנות אמריו, אחר צידד פניו והגביה גבותיו, כאומר: ,וכי סבור הוא שאותמן לשכנעו?' אני ביכרתי לחדול מהויכוח ב־נושא הזה וכל אימת שהתראינו לאחר אותו יום והוא שב לדבר סרה על תקופתנו, נמנעתי ככל האפשר מלהגיב על מילותיו, מה גם שכלל לא ביקש ממני אינו הגבה עליהן.

אף עתה, כששמעתי את אשר אמר בנוגע לברית הסמויה הכרו־תה בביטול בין האדם לעולמו, לחבל זה את זה בקפידה, לא השבתי לו דבר. יספתי להביט בו ובעיני רוחי ראיתי עצמי הבעת פני מאודשת — ניצב על סף קברה. נוכח גוויתו עטויית התכריכים. המורדת לאט אל ה־בור. הוא קרב אלי בפסיעות איר־טיות: „מפליא", אמר. „מפליא ממש, מה גדול רצוני לחיות. למ־רות עוינותי המתמדת כלפי כל מטנפי העולם, המרובים כל כך." ישב שנית על הקרקע מולי. „ואו־לי ההשתוקקות להמשיך להתק־יים דווקא מתעצמת בי במידה שמחריפה אותה עוינות... מי יו־דע. כאילו נמצאתי במאבק בל־תי פוסק, אשר חשוב לי מאוד לא להפסיד בו, לא להיכנע. אל תש־אל אותי במי אני נאבק, אין לי מענה מפורש, חד־משמעי לכך."

ובכל זאת, המאבק הכמוס הזה הוא, המבריק אותי כסם לחיות, לחיות..." חישבתי לומר לו שאולי אין זה אלא מאבקו התקיף עם המוות. אבל לא פציתי פי, שכן חששתי ללבות את חמתו במלים כאלו. „אני יודע", אמר. „אני יודע שבעיניך אני משול לחית טרף אשר ניטל ממנה הכוח להט־פיל חתיתה ולהרע, וכל מה שנו־תר לה לעשות הוא לנסות להר־שים, להדהים את הצופים בה, באמצעות כירכורים נואלים." — „אלה הם רעיונות ודימויים הע־שויים לנבוע רק במוחות מעולים כשלך", אמרתי מחוייך. „שלי אפור ודרוך מכדי להתהדר בהמ־צאות משלים." מקס עיווה את שפ־תיו. מן הסתם, שיערתי, נטיה זו שלי להתמעטות נדמתה לו כמעושה ביותר. הצרתי על שנת־פניתי להצטעצע במרגליות לשון, במקום להשיב לו באורח רציני ומיושב. „מעולם לא נראית בעיני כחיית טרף מדימה", אמרתי לו. „אלא כמי שמשתדל מאוד לנהוג על פי רוב בדומה לאחת כזו, ללא הצלחה מרובה." הוא לא הביט אלי: „אם התכוונת להחמיא לי בדברים אלה, הרי שהשגת את התוצאה ההפוכה".

— „כן. אני יודע זאת", אמרתי. „ואף על פי כן יתכן שנכשלת באחת ממשימות חייך העיקריות: להיות קשוח ומזיק ככל האפשר ביחסך אל הבריות." הוא הניד ראשו לשלילה: „המחשבה שלכל הפחות שאפתי בכנות ובלהיטות להיות יצור כזה, מנחמת אותי, בלי להביא בחשבון את מידת הצלחתי. אין כאן ערך להישג שלמראית עין, אלא לכוונה בלב־בד." ההחלטיות שבה דיבר בוו־דאי לא היתה מקרית, משוללת יסוד, כאיזו קשיות־ערף דיקנית; היא נבעה מתחושה אשר השת־רשה בו היטב במשך שנות בחי־רותו: תחושת סלידה וחוסר אמון לנוכח גילויים של טוב־לב, של חמלה או השתתפות בצער. משום כך כמו נדחף אל עבר הקיצוניות הנגדית: שאף להיראות כבריה שטנית. השמחה לאיד הזולת.

מתוך שלושים ושתיים שנותיו הכרתי את מקס כשש שנים, ולא אפריז אם אומר כי אף לא פעם יחידה שמעתיו משבח בפה מלא, באמת ובתמים, איזו מחוות־חסד שנגעה ללבו. לעומת זאת, דיבר בהערצה מוסעמת על המעטים היודעים לנהוג עם הבריות בזל־זלנות ובקרירות, אף שמטבעם רכים הם ורגישים עד מאוד. הוא אהד את אלה המכוונים סביבם מבטים ביקורתיים, לעגניים, אר־סיים; אותם אשר הצד המגוחך או הבזוי הסמוי בכל דבר, הוא הראשון שמחדקר לעיניהם.

הפרתי את הדממה שנשתררה בינינו ואמרתי שאילו נזדמן לו לאהוב אשה ולהיות נאהב על־ידיה, היתה מתרככת גישתו הנ־וקשה לזולת. „אתה מדבר כמו סיסמת פרסומת", השיב. „הגיעה השעה שתכבש לעצמך סיגנון די־בור משלך, שתיפטר מן האמירות השדופות, הנדושות, האספסופיות. דברים דומים לאלה שביטאת זה עתה אוכל למצוא בכל שבועון זול." משהגה זאת נשאר פיו פעור קמעה, כאילו מפאת עצבנותו נת־עכבו בגרונו מלים נוספות שעמ־דו לקלוח בתוכו. „אני מכזיב או־תך", חשבתי. „שמא הוא בז לי, כמי שבז לברנש המתכחש לבינו־ניות של עצמו ומתיימר להיות מקורב לבריה מעולה? שהרי מעולם לא טרח לטעת בי את התחושה שראוי אני להיחשב כרעו. לא היתה זו הפעם הרא־שונה שהרהורים כגון אלה ניקרו במוחי, אף כי אפשר להשתאות: איזהו האיש שנזקק ומייחל מ־ידידו לאותות ולמופתים אשר יב־הירו לו — שש שנים ויותר לא־חר התוועדותם — שהלה חפץ בעבר ומבקש גם עתה להוסיף להתרועע עמו?... מה סיבה של ידידות כזו מראשיתה ועד הלום? מה בצע בה? אך מי הוא לידי יתקע שלא אחטא לאמת, אם בד־רך זו או אחרת אאפיין את קשר־רינו, אם אנסה לפרש כראות עיני את העובדה שקשרים אלה לא התפוררו ברבות הימים? אוכל לומר שמקס בערך על־... התראויותינו לא הפריעו ... כדי כך, שיאבה להחזיל... האם יהיה זה די בכך? האם ספירות אלו תתמצה כל־יחסינו?

הפשלתי עיני אל פיסת ... מעל לראשי ודחוי נסתר ... להשאירן פקוחות. ללא ... עד אשר צרבו. אז עצמת... מעט, אחר הבטתי אל מק... רים רבים וטובים שכבו ע... דחוי, גססו, כשהם גדושי... אמרתי, „ולא עלה על ד... משמתם זו כלפי המן ... מקודה בבני, שלא זכו לט... טעמה של אהבה הדדית ... עם אשה." מקס התבונן ב... כו הביט בעליל מריוח... נשאות. „בכל דור", אם ... לא מעט גברים רכרוכיים ... אותיהם גם הן בעלות א... תשי כמותם. איש אשר ... לא זכה לטעום אותו טעם ... אינו מתעצב בשל כך או ... האנושי, כי אם את חייו ש... לו אני אוהב את חיי ... את כל אלה אשר מפאת א... ושפלותם מונעים אותי ... נחת מעצמי." הוא המיש... ממני הפטיר: „אבל אתה ... מבין כלל את הדברים הלל... „העוקצנות שלך עלולה לא... יעילותה, אם תעשה בה ... מופרז", התרסתי כנגדו ול... תדלתי להעלים את הזעף ... לידי בי מילותיו האחרונ... הקיצוניות כל כך, כי חשתי ... השמיע אותן בנעימה רצינ... שמץ כוונה לחמוד לצון. ה... עמי לא אחת בלגלגנות גלוי... חשך ממני דברי עליבה ו... בלי להתחשב ברושם העצו... עשויים להטביע בקרבי. ... את אי־ההתחשבות הזו הז... כאילו היתה כשרון שהוקר... שר אני לא נחנתי בו. ש... שאם אקום ואבדול מפני ... לשוב בגפי אל ביתי, אפל ... יתבונן בי בהסתלקי ולא ... אצבע ולא יפליט הגה. ואח... אחר־כך אשוב לפקוד או... חוילתו כסורר החוזר בת... אמנם בעתות חיכה ארע ש... אומר לנתק את מגעי עמו ... להתקוממותי נגד התנהגותו ... בישה כלפי. ובידעי בוודא... מקס לא יכתת רגליו אלי, ... מה פשר העדרותי. אלא ... ימים מועטים נתחדשו הת... תינו ביוזמתי, שכן במונע... מי את ביקורי בחוילתו ... ביותר שאת עד כמה אפסי... יאשים קשרי עם שאר הא... ומקס סימל אז בעיני אי ... המאושש אדם אשר תוצ... סופיותו של ים געש. שבת... משום שסברתי כי אין לי ס... טובים למצוא בית אשר בו ... בבמקום מחסה חמים. דוגמ... כגו של מקס, מקום שכמו ... עבורי מקלט כנגד פורענויו... עולם. אפילו ביתי שלי, שב... תי לבדי, לא הישרה עלי ת...

(המשך בעמוד 15)

יעקב בסר

ואדי הנחש הרווה

1

לאן אלך
הצדף פתוח הבשר חשוף ותסרטן
קרב. עוקץ. קרב ועוקץ
על הים רכון מצח שחור של הרים
ואדי הנחש הרוה
נעוץ בבשר ההר
כמו סכין שודד־מים

2

למי הידים
השחורות קנה־סוף שרופים
שבנו את מעביר המים
כמו ילדי־גן משחקים בדוק
בסבלנות של אהבה נצחת. כפות־ידים
יבשות כמו עלים צרובים של כפות־תמרים
מי הצית את האש
ששרפה את עצי הדקל
ואדי הנחש הרוה רעם
מי לא ירא?

3

מדוע עלי לספר כל אלה
והצדף פתוח. הבשר חשוף. הנחש צמא
וטהר. הוא הבשר. באות נשים בשחור
בהמה וצאן. וגמלים. שותים מברכה קטנה
כמו עין אלהים. מי לא ראה
גמל מתפתל בצמא בואדי הנחש הרוה
אימה לא ראה מימיו
גמל צמא בולע אבנים

4

ומה אני עושה כאן
לא בונה בנינים. לא
מגדל בנים. משתפך על חול לבן. מונה
את שפות הזהב. זהב. יושב ערבי קטן
ואני בקצהו הדרומי. כמעט
אין נוגע לאיש. איש לא נוגע לי
מצד אחד הים המכליש ומצד השני
ההר הכהה
וכמו סכין
שודד מים
נעוץ ואדי הנחש הרוה בלב הבשר השחור

זהב (די זהב), קיץ תשל"ד

...נק פרס־ספרות ע״ש
...ם טלפיר ז״ל (תשל״ח)

זקי השופטים
י. עקביהו, ב. ניזרא)
א־כח המשפחה החליטה
ים פה אחד לחלק בשנה
ע״ש מרים טלפיר ז״ל
קרים ב.י. מיכלי ויהודה
— האחד מן הוותיקים,
משמרת הצעירה; האחד
; בעל הישגים בולטים
בשנים, והשני חוקר
יצירות אסתטיות עיונה,
יבתו.
: זוכה בפרס של ספרו
זמ״ שראה אור בשנת
ת „ספריית מקור״ של
צים העברים במדינת
הוצאת „מסדה״.
הערכו של ספר זה בו
תהודתו מתמלאת על

רקע היובל העשיר של ספרי המחבר הקודמים: „עולמם של בני הארץ״, „יעקב פיכמן בשיר ובמסה״, „ליד האבנים״, „פרי הארץ״, „חיים הזז — עיון ביצירתו״, וכן הספר הקשיש רק בשנתיים „מסה ופולמוס״, הוא הקובץ „דמויות וצדודיות״.

התרשמנו מצלילות הדעת, מבהי־רות הניתוח, מן ההחירה אל שרשי הבעיות ומן הידע הבלתי מופגן, שהוא מפרנסים את המסות. שבה את לבנו הסגנון העברי המופתי של מיכלי, סגנון מלוטש זה רחוק הן מכל ריטשול והן מכל סירבול או מן היובש של כתיבה מחקרית חסרת־חן, והוא מצטייר בעינינו כסגנון מובחר ומקורי, בלי שהכתוב נתפס אף לרגע במלכודת של מאנרי־זמה מצטעצעת.

גם חלקו השני של הספר, המוקדש לדברי פולמוס, ראוי לציון. בפולמוס של מיכלי אין שמץ של קנטרנות, והוא מצטיין בכל אותן המעלות, שהמחבר עצמו מונה במסתו „בשבח הפולמוס״, ואלו הן: „הצוה״, „ידי־עה״, „אמונה בערכים שהפולמוסן מקנא להם״, „אמת״ ו„חכמת הוויכות״, כלומר האמנות של גיוס הנגודות והאסמכתאות שבעינין, עריכתן כהלכה והפעלתן — כל אחד לחוד וכולן ביחד — בשעת הכושר״.

יהודה פרידלנדר זוכה בפרס על ספרו „בין הוויה לחוויה — מסות על יצירתו העברית של י.ל. פרץ ומבחר מיצירותיו, אשר לא כונסו בכתביו״.

הספר, שראה אור בשנת 1974 ע״י הוצאת „דביר״, הופיע במסגרת סדרת מחקרים מטעם אוניברסיטת בר־אילן.

בעבודה זו חבר יהודי כלי ביהון מדעיים ונפש קשובה לבשורת הסופר הגדול, המשמש אובייקט למחקר. שקדנות למדנית שלובה בהבנה מעמיקה למהות יצירתו של פרץ. לדעתנו הצליח ד״ר פרידלנדר לאשש בספרו זה את הנחת היסוד שלו, „שקיימת אחדות פנימית ביצירתו רבת הפנים בשירה, בסיפור ובד־ראמה, מעבר ומעל לכל ה,סתירות׳ ו,הניגודים הפנימיים׳, שהובלטו ב־מאמריהם של רבים מחוקרי יצירתו של פרץ״.

כן עומדת לו למחבר זכות ראשונים של מהדיר נאמן לשירים העבריים ולמחזה העברי, שלא נכללו במהדורות השונות של כל כתבי פרץ.

תרומתו של יהודה פרידלנדר ב־חקר יצירתו של פרץ ובפתיחת לבבות ליצירה זו נראית לנו מכרעת, הן מבחינת הכמות והן מבחינת האיכות.

...זון, חתן פרס ...ל, הקורא העברי

ספריית פועלים הופיע
של אייבינד יונסון,
חתן פרס נובל, „חלו־
ם ועל אש״. למהדורה
הספר שלה המחבר
מיוחד המובא בזה:
ין של הרומאן „חלומות
אשי היא במאה השבע־
הרומאן הוא נסיון לשקף
נות־ימינו. הספר מתאר
ול עיר צרפתית הוא
עדות היסטוריות. ה־
ינל התקיף רישליה
לודון, שהיתה באותה
חוץ בפלך ויאן, חייבת
בעיקר על אמונתם
ת של תשוביה. בעת־
ביקש להעניש את
ולי אורבן גראנדייה
מאן גראנייה) על כך
שבועת־הרוחקות. את
הכומר המורדן החלה
זכרית באחד ממנגנוני־
תומכי רישליה בציר
דמנות. כהוצאה מפער־
גראנדייה על המוקד
1634, אחרי שעונה

בלודון במאה השבע־
זה מימים רבים
למשל, הפשעים ש־
זסודים נגד מדינות
להיכבש להם.

אל הדמוקראטיות, ה־
סורות עיוניות, היא
ידעת מה גבוה מחיר
אות. מאות־שנים היה
נתון לרדיפות קשות,
ן, בעודו נלחם למען
תרבותו הגבוהה ועל
ולבנות על אדמת־

„אתם, בני עם ישראל, נלחמים מלחמה מרה נגד אויבים שאיימו עליכם במשך שנים. הם הצהירו בגלוי על רצונם להשמיד את ישראל, לגזול מכם את האדמה שאתם חיים עליה. אתם נלחמים מלחמה לחיים, ואנו, אלפי אנשים בעולם כולו, יכולים לעקוב אחריה רק ממרחק. ליבותינו ומחשבותינו נתונים ליש־ראל. אנו מאחלים לכם נצחון שיבטיח שלום וחירות, ויערוב לחירות ארצכם ועמכם״.

פרות הסוביטית
א לאור הכרך הרביעי
„תולדות הספרות ה־
ב־לשנית״. הביקורת
יבותה של עבודה זו
פרות העמים השונים
ת. בהבנת הספר עסק
ממכון גורקי לחקר
האקדמיה למדעים של

מעבודותיו של בונם ירוחם (משמר־העמק)

שופי מדבר

מעמוד 14)
כפי שנסכה עלי
מקס. וברגעים ש־
או בגינה הסמוכה
עצמי כשרוי באתר
שרוחות חיצוניים
רו אליו.
ואתה מצוי כאן״,
באמת יש לך בס־
איש לא מביט אליך
— „הנטיה להי־
אפשר מעיני אנשים
בחיי תפקיד מכ־
אמר, „אינני בא
לים את גופי ולהרש
יסב.״ קיוויתי שיא־
ספות על כך ואולם
ה מקמץ בדיבור כ־
רשותך מלאי מצומ־
שאם יאזל צפוי
יי. תשובתך חלקית
זה למי שהחל להא־
ת־רעב ופתאום, ב־
ובולעת ברעבתנות.
האיש את קערת
לטש בי עיניו. סנ־
כפו: „אתה יודע״,
צונך לשמוע אותי
א המעיק עלי; מצי־
ה שלך שאבטא עד
בעלות הידוש ועניין
הפולט בכל מקום
ייר אמירות מופל־
ומרתי לך שהמדבר
אותי לכאן. המדבר
צעירות הגלומות לב־
ה, מה היית מסיק
י היית מסלק את
ם לאופן שהוא מת־
זב פניו ממני ולאחר
תפרקד על הקרקע.
ודפו. „עלולים לש־
ימ״, אמרתי לו. הוא
מוזה, בקול שאנן:
ותו לא. האם לא־
ביהוס לאפשרות ש־
עקרב, נובעת מן
לתו ממשמש ובא
היתי ביני לבין עצ־
הדבר: הרי הביע
את שקיקותו העזה
? שוב מענה המב־
הקנטרני? שוב הר־
וכל הברה אשר בד־
תרדת אינה זוכה אלא
ת, זילזולית מצדו?
שה אילו באמת עקץ
שאל בנעימה של־
היית נושא אותי על
זאת הקרובה ביותר?
ית מאבד את עשתו־
נש כילדון הסוראו־
, גם לא זאת״, אמר־
שאר לידך בלי להגיד

עפעף ועוקב בעניין אחרי שלבי גסיסתך. אני מאמין שכך הייתי מוצא חן בעיניך יותר.״ אז נד־כרתי ברעיון שנבצץ פעם בפעם במוחי: לעומת החמלה שחש פלו־ני כלפי הזולת שחדל להתקיים, מן הראוי שגם יתקנא בו. על שכבר נפטר מן הציפיה המעיקה לכליונו. ציפיה שאותו פלוני חייב להוסיף לשאת בקרבו כעול מאוס, עד לשעת מותו שלו. הנה, חשב־תי, סביר להניח כי בעוד עת קצרה יימצא מקס בין המתים ו־אילו אני אמשיך להסתובב אנא ואנה על־פני הקרקע. כאילו טרם מילאתי עד תומו את התפקיד אשר הועידו לי כאן...

„השמיים משליווים הערב״, אמרתי. „אחטא לאמת, אם אג־דיר אחרת את הרושם שהם מער־רים בי: משליווים, זו המלה ההולמת אותם כעת.״ — „כפי הנראה. לא ברקיע מצויה עכשיו השלווה, אלא בעצמך״, השיב לי. „נסה ותיווכח: את השתקפות הרוגע הזה שבתוכך תוכל למ־צוא עכשיו בכל מקום שאליו תסב את מבטך. אני יודע זאת. היו גם לי רגעים כאלה בעבר. רגעים שבהם פשטה בי שלווה רבה עד כדי כך, שהצטרכתי להשתיקה במו ידיה, כי לא יכול־תי לשאת עוד את מתק התחושה הזו.״ ואילו עתה, חשבתי, מכר־סמת את לבו דכאות קצו הקרב. לא עוד רוגע מתקתק, כי אם מרי־רות האוכלת אותו בכל פה. לא יכולתי בשום אופן לשער כי יאוש־המוות הירפה ממנו ולו רק לשעה קטנה, מאז נודע לו דבר חוליו הממאיר. אם כן, תמהתי, כיצד מסוגל אדם להתקיים ביאוש תמידי כזה? כיצד יתכן שלא נשתבשה עליו דעתו?

נתעורר בי הרצון להתפרקד כמותו, ואולם חסתי על מלבושי, אף כי לא היו חדשים או נקיים ביותר. גוי דאב מרוב ישיבה בתנוחה לא נוחה. קמתי והילכתי בקרבת גוש השורש. „יונתן, האם תבוא תכופות לבקר אותי בבית־הקברות?״ נעמדתי בצד רגליו: „אינני יודע״, אמרתי. „יחסי ל־בית הקברות הוא קר ועניני. זהו מקום שלדעתי ראוי להיר־שכח מלב האדם החי.״ — „אני מסכים איתך״, אמר בקול דעוך. „אלא שברגע זה הייתי מעדיף לשמוע שבכל זאת תבוא לעתים. כי... השיכחה הזו, דווקא היא, איומה ומחרידה מאוד בעיני...״ החרשתי ואני לא מצאתי דבר לומר. סברתי כי לא תחלוף עת ארוכה עד אשר יבטור לעצמו על

שנבצע לחולשה, פתאית זו שתק־פה אותו וגרמה לו לבגוד בנוק־שותו השגורה, ולבטא דברים כגון אלה. הוא יסף לדבר במתי־נות: „אינני בוטח לעצמי עולם אשלייתי על הישארות הנפש, כדי לעודד את רוחי. אינני טוען שאם תבקר את קברי נשבתי תרגיש את נוכחותך. לא להבלויות כאלו אני מתכוון. אבל כעת, ברגע זה ממש, חשוב לי לדעת שתפקיד לבוא לשם. שלא תימנע מזאת.״ חישבתי להשיב לו שעדיין דבר לא נחרץ. שבין רגע עלול הגלגל להתהפך, ואז הוא יפקוד את קב־רי. אבל שיערתי שאם אהגה מלים אלו הן תדמינה לו כליהוג תפל ומאולץ. כדרשה ריקנית של כומר משועמם. „מקס, חדל״, הפ־צרתי בו. „הרי ממילא תתחרט במהרה על מה שאתה אומר לי עכשיו.״ השתופפתי ונרפקתי על שתי ירכי. נזכרתי בדברים שהש־מיע באוזני, באחת הפעמים ש־ישבנו בגינת חווילתו, טרם שה־חל הסרטן לפשוט בדמו: „רצוני לעשות מעשה רב שיהדהד ארו־כות כפעמוני כנסיה; מעשה עד כדי כך, שאיש לא חולל כמותו בעבר ולא ישכיל לחקותו, וכש־אגמור להוציאו אל הפועל אחוש כמרוקן מכל וכל. ואז אהיה נכון לגווע בשלווה.׳ עם זה, פרטיו ואופיו המדוייק של המעשה אשר שאף כל כך לבצע לא היו נהירים לו די הצורך. ואפשר שמשום כך לא שבנו להעלות את הענין ב־פגישותינו שלאחר מכן. אולם עתה נתאוויתי לשאול אותו אם בינתיים עלה בידו להגשים ולו רק חלק מעט מן המעשה הנכסף. הגורם שהניאני מלשאול זאת לא היה החשש שאצער אותו בניעור האבק מעל מה שביקש אולי לש־כוח. אלא המחשבה כי שנינו ידע־נו יפה, שעשיית מעשה מעין זה עלולה להישאר לעולם בגדר שאיפה ומשאלה בלבד.

מקס שב למצב ישיבה ולרגע הביט בין כפות רגליו. כאילו תר את המקום למצוא בו חפץ זעיר שנשמט מידו. אחר־כך קם: „מו־טב שנחזור״, אמר. הזדקפתי גם אני וכיוונו עצמנו לאיטנו לעבר חווילתו. משהילכנו מעט, דמד־מים, נפניתי לאחור ואמרתי לו שאני מאמין כי קרוב אשתוקק לשוב לאותו ערוץ. אל המקום שבו שהינו זה עתה. „מתי תח־זור לשם?״ שאלתי. הוא גיחך: „באותה מידה יכולת לשאול כמה פעמים בתוך שבוע הייתי נושק את ראש אהובתי. אילו היתה לי

בזאת.״ המשכנו להתנהל. „מקס״, אמרתי. „האם הצרעת אדם מ־ימיך?״ — „כן. אלא שהיה יציר דמיוני שלי״, השיב. „לא נזדמן לי לפגוש כמותו במציאות.״ — „האם לדעתך יתכן שאמנם קיים איש כזה?״ — „לא״, אמר. אהב־תי את תשובותיו ההחלטיות, ה־פסקניות, כגון זו. הן הפתיעו אותי וקסמו לי בכל פעם מחדש. היתה בהן איזו עוצמה נאצלת שמשכה את לבי.

בשעה שנמצאנו במעבר צריך בין גינותיהן של שתי חווילות, פסק מלכת. פניו מגומכים. כפיו תחובות בכיסי מכנסיו. נעמדתי לידו: „מה קרה?״ — „לא כלום״, השיב. „לעתים תוקף אותי רצון ארוך להיצמד אחת ולתמיד אל מיטתי, לרבוץ עליה עד הסוף... לקום ממנה רק כדי להפריש את פרשותי ולפטם את קיבתי למשך יממה נוספת.״ — „ההיתפסות ל־עמדות קיצוניות אינה תבונה אשר נולדה בך אך ורק כתוצאה מחו־לייך״, אמרתי. „איפשרת לה להש־תרש היטב בקרבך במרוצת הש־נים.״ בלא לפצות פיו הגביה מב־טו ושנינו בשנו ממקומנו.

מקץ עת קצרה ראיתי לפני את חווילתו. האם יציע לי להיכנס? חפצתי לשהות בחברתו עוד שעה קלה. החרידה אותי המחשבה ש־לאחר היפרדותנו צפויה לי שוב אותה גלמודיות מוחלטת. „יונתן״, אמר לי בהגיענו אל שער גינתו. „הימנע מלבוא לכאן לזמן־מה. אין בכך שאיפה מצדי לשים קץ ל־קשרינו. אבל אשמור לעצמי את הזכות שלא להבהיר לך מדוע אני כופה עליך ריחוק זה.״ פתח את השער ונכנס לגינה. „אתה יודע יפה לסתום את פי הזולת״, אמרתי. הוא הניד כפו לשלי־לה: „אל תאמר דבר. מוטב שלא תאמר דבר כעת. שלום.״ חדר לתוך חווילתו.

לרגע נתעכבתי בצד השער וב־דמיוני ראיתי עצמי בחדרו של מקס. ישוב סמוך לגופתו המעור־טלת, השטוחה על משכבו, המד־ויע מחמת כחישותה המופלגת. אחר־כך סרתי מהשער ובפסיעות מדודות פניתי לעבר מרכז העיר. סברתי שטוב אעשה אם אתפטם בהמולת־הבריות הבבחילה, טרם שאלך להתבדל בביתי. מי יודע אם אראה שוב את מקס בעודו חי? שאלתי את עצמי, ובראשי התהדהדו מילותיו: „גופי מוליך אותי אל החידלון בשעה שרוחי משתוקקת כל כך להמשיך לשג־

ספרים חדשים

● אביבה ברושי: המבוך. סיפורים. הוצאת זריעה, מונטווידיאו, אורוגואי. 1974, 190 עמ׳.
● רות בונדי: לפתע בלב ה־מורה. ציורים קלמן. הוצאת זמורה, ביתן, מודן. תל־אביב, תשל״ה. 272 עמ׳.
● כרג׳ורי קלוג: אמרי ש־את אוהבת אותי ג׳וני מון. רומן. תרגמה מאנגלית זהר שביט. ספרי ארה. תל־אביב, תשל״ה. 191 עמ׳.
● יהושע טרייפי: עולם כזה עולם כבא. שירים. תרצ״ו — תשל״ד. הוצאת מוסד ביאליק, ירו־שלים. 1975. 176 עמ׳.
* דוד בן גוריון: בית אבי. הוצאת הקיבוץ המאוחד. 1974. 107 עמ׳.
* מיכאל דילף: האשה בשרב. סיפורים. הוצאת טרקלין ליד עקד. תשל״ה. 10 עמ׳.
* שרה כץ: שיחות על הקי־בוץ בעברית קלה. הוצאת הקיבוץ המאוחד. תשל״ה. 60 עמ׳.
* יהודה ניב (ויצנברג): ב־ראש הזכרון ההפוך. שירים. הוצאת טרקלין ליד עקד. תשל״ה. 56 עמ׳.
* לוי בן אמתי: ימים חמר. שירים. הוצאת עקד. תשל״ה. 54 עמ׳.
* יורם מהרלב: משק יגור כיוטה. שירים. הוצאת הקיבוץ ה־מאוחד. תשל״ה. 80 עמ׳.
* מנוחה גלבוע: בין ריאליזם לרומנטיקה. על פרישמן המבקר. הוצאת הקיבוץ המאוחד. תשל״ה. 216 עמ׳.
* משה בן־שאול: רודפים אחריך יונתן. הוצאת הקיבוץ המאו־חד. תשל״ה. 200 עמ׳.
* עלי שכטמן: בטרם. רומן. מיידיש צבי ארד. הוצאת הקיבוץ המאוחד. תשל״ה. 400 עמ׳.
* בבכי אותי תקצור — בארי חזק. הוצאת הקיבוץ המאוחד תשל״ה. 158 עמ׳.
* פנחס שדה: הבן יקיר לי אפרים. שיח אב שכול. הוצאת טרקלין. תשל״ה. 120 עמ׳.
* עזרא אוריון: טרמינל רד־חות. שטף איטי וקולות. הוצאת טרקלין. תשל״ה.
* יגאל ארז: ספר לזכר יגאל ארז, שנפל באמונים בעת שירותו במילואים.
* לקסיקון האמנויות. ציור ופיסול, מחול, קולנוע, תיאטרון, מוסיקה בעריכת פליס פונר־מלכין ויעקב מלכין. הוצאת מסדה, תל־אביב. 1975.
* אביב, אינציקלופדיה כללית לצעירים בהוצאה בידי יצחק לבנון. כרך א׳: א־אידידיות. כרך ב׳: אירלנד־ארן. עורך יוסף שוחט. הוצאת מסדה בע״מ.
* דוד שולמן: היכל במים. שירים. הוצאת מ. ניומן. 1974.
* ארתור קסטלר: האומנם צירוף מקרים? הפאראפסיכולוגיה לאור הפיסיקה החדשה. ספרית אר־פקים. הוצאת עם עובד.
* עודד בצר: הגששים מגבול הצפון. סיפור לילדים. הוצאת יוסף שרברק, תל־אביב. 1975.
* יוסף בנקובר: סיפורים מ־דרך ארוכה. המלביה״ד: ישראל אבן־ביר. הוצאת עם עובד. תרבות וחינוך 1975.
* יעקב בזק: משפט הלכה — מבחר תשובות תקופת השולחן־ערוך. הוצאת יבנה. 1975.
* הרי ברלין: השמש הס־תירה פניה. זכרונות מתקופת השר־אה. מפולנית יוסף כרוסט. הוצאת מרים. תשל״ה.
* שמואל סמבורסקי: קפלר בעיניו של הגל. דברי האקדמיה הישראלית למדעים. ירושלים. תשל״ה.
* אברהם וולפנזון: התנ״ך לתנועת העבודה. ספרית מן המוקד. עם עובד. תרבות וחינוך. תשל״ה.
* בנימין כץ: כן או אחרת. סיפורים. הוצאת אלף. תשל״ה.
* שוקרי עראף: מישור החוף של הגליל המערבי במאה הי״ט.
* תכנון אזורי בגליל המערבי. קובץ מחקרים, בעריכת פרופ׳ אלי־שע אפרת ומשה ידעיה. * מישור החוף הצפוני מחקרים גיאוגראפיים — בהוצאת „במעלה״ של הגליל — החוג האזורי לידיעת הארץ של ה־מועצות סולם צור וגעתון.

*) Studies on Polish Jewry 1919-1939 Edited by Joshua A. Fishman. (Yeshiva University) Yivo Institute for Jewish Research. New-York, 1974.

* יצחק קורן: הקונגרס הי־הודי העולמי. בהוצאת ההנהלה ה־ישראלית של הקונגרס היהודי ה־עולמי. תל־אביב, 1975. 30 עמ׳.
* בוריס ווקסלר: טעם של לענה. סיפורים. מרוסית עמנואל בי־חובסקי. הוצאת הקיבוץ המאוחד ו־אגודת הסופרים העברים. ספרית שבות ע״ש חיים הזז. תשל״ה.

צוואתם של יהודי וארשה

(סוף מעמוד 13

מק רצוא ושוב — הרי חיפה, הרי ירושלים, הרי תל־אביב. אלו ריצר תיה מפיר לעיר. לגבות עדות אחר עדות. שלא לשכוח ושלא להשכיח. לאגור דמעה לדמעה. וצל שום אגידתה זו. היא גם מכנה אותה כנוסח מוריס רוזנפלד: די טרערן מיליאנערין. כלומר: מיליונרית ה־דמעות. ואף מזכיר ספרה „בחוצות וורשה״, ואת העצרת שנערכה ב־שעתה לכבודו במעמדו שלו, ואמנם היא זכורה לי יפה. יפה, שהיינו. גם רבקה גורפיין גם אני, בדוברית, ובוורשותכם אשלים עתה במשהו את שאמרתי אז.

ח

יפה שלישית והערכות, ששירטט ראוויטש בעטו הדק והעדין בלכ־סיקאותיו. שלו, אך אין זו אלא מסגרת הטעונה מילוי, אלה פרקי הביוגרפיה של הסופרת, שלא אזקק עתה אלא לתחילת־תחילתה. לפני חמישים שנה, בצאתי מגליל הורתנו וגידולנו, אדמת גליציה, ראיתיה מתרוקנת מסופרים ומספרות, ומקיי־מת את הגזירה הנושנה שחלה עליה: בני יצאוני ואינם; מהם שלא הרחיקו כלכך, שהלכו לוורשה, לווילנא ו־ערי פולין אחרות, מהם שהרחיקו ויצאו אל מעבר לאוקיינוס, בעיקר לניו־יורק רבתי, מהם שעלו לארצנו, וכלל־הרושם שבנו, כי הנחנו כמין ישימון מאחרינו. מקץ שלוש שנים, עשיתי בה בגליציה עשרה ימים, ולצערי לא נתרפה בי הרושם ה־הוא, ואדרבא, נתחזק בהרבה.

והנה לא יצאו ימים רבים והיתה שם רוח אחרת — תחילה הגי־עוני קבצי כתב העת ביידיש „צושטייער״ (=תרומה), ולשנים קב־צי כתב העת בעברית „הסולל״, ושניהם הופעתם בלבוב, שאמרתי עליה כי שממה מאין רחש סופר וספרות בה. עתה, ממרחק הימים, אנו חשים, בצמד כלי מבטא אלה את ההתלכדות, ואת ההתלקחות ה־אחרונה של בני הגלילות ההם, אולם בימים ההם התעניינתי, כמובן, קו־דם כל, מי ומי העושים והמעשים. לענין „הסולל״, שהגיעני, מאוחר יותר, השאלה נפתרה לי כמאליה — עורכו היה בן־עידי, המשורר והפד־גוג, יעקב רוזמן נתנאלי, אך לגב־י „צושטייער״, שהגיעני במוקדם יותר, ושהיה כתצוגה מלאה של סופרי יידיש, בני הגלילות ההם, בין ותיקים בין צעירים, בין יושב־בים שם בין פזורים בעולם, לא נפתרה לי השאלה עד ששמעתי: סופרת צעירה יש, רחל אוירבך שמה שישבה תחילה בלבוב והיתה כמר־כז סופרים וספרות, ולימים הלכה לוורשה, ואף בה, המשופעת בכש־רונות, קיימה כהפקיד הזה. ראשונה שמעתי עליה מפי זלמן רובשוב, הוא שזר, שעשה בוורשה בעריכת „דאס וארט״. והוא לא פסק מלהת־עניין בה גם מצד עצמה גם מצד ייחוסה, משנגובה אליו השמועה, כי היא מצאצאיו של ר׳ דוד שלמה אייבשיץ בעל „לבושי השרד״, על השולחן ערוך, ו„ערבי נחל״ בענ־ייני חסידות, וככל הנכון עיקר ה־התעניינות היה בכך, שאותו רב וגדול הגיה קהילתו, קהילת סורוקי, ועלה לצפת, וידוע עד כמה כל צי־פיה היו חביבים עליו על נשיאנו המנוח. אף אפרש החדד בשמו שכבר רמזתי עליו — מה ראה המדרים. המבחין בין שיין ימין ושיין שמאל, לנהוג כמצפין שאינו מבחין ביניהם וקרא ספרו אחד לבושי השרד וה־בת שרד בסירוס הסדר: ר׳ דוד שלמה, לאחר שקרא, אמנם, ספרו אחר: נאות דשא, כראשי אותיות שמותיו וחניכתו.

לימים שמעתי עליה על רחל אוירבך. ביחוד מפי יוסף פאלק, שנזדמן עמה עוד בלבוב, לפני צאתו לוינה, ומכלל השמועות עלתה לפני דמותה של אשה, שקשה בי־מכונה, אך מסעירה בשקסה את סביביה, מהיותה כמין מומחית מופ־לאה לגילוי כשרונות ולעידודם, ו־אסתפק בדוגמה משולשת לכך: היא־היא שהשפיעה במכריע על ידידת נעורינו, דבורה פוגל, שתניח את לשון־פולין ותבור לה לשון יהודים. והיא, אמנם, הפליאה לצ־שות בה בקבצי שירה, בסיפוריה, במסותיה, והיא מכלל החזיונות ה־מקוריים בספרות יידיש המודרניס־טית. והיא היא שהבחינה בכלום כשרונו של הסופר ברונו שולץ, ובראותה את מכתביו אל דבורה פוגל, זירזתו לצפותם ריקמה אחת, והם אמנם מסד ספרו Sklepy cynamonowe, „ממפלאות הפרוזה ה־דור; היא היא שקקה לימין ארתור סאנדאואר בראשיתו, והוא משורר ומסאי מחונן, וצר לנו, שלא המשיך זיקתו לספרותנו, ויהי כמשפטו תחילה: כמתרגם מצויין של שירת ביאליק, וביותר שהוא שולט בלשון העברית, ובה גלגלתי עמו שיחה, בהיותו פה לפני שנה ומעלה.

ואם זכותה של רחל אוירבך רב לגבי כוחות, שעמידתם היתה מחוצה לתחום לשונותינו אנו, הרי לגבי כוחות, שעמידתם בתוך פנימה, על אחת כמה וכמה. ובבוא המעריך לפרש את שרמזנו עתה בלבד, ימ־צא, כי כוחה להיות תחילה פטרונית צנועה וגדולה של שירת עמנו, הוא שעמד ועומד לה להיות מטרונית צנועה וגדולה של גורל־עמנו.

ספרית־פועלים
ספרים חדשים

אייבינד יונסון
חלומות על ורדים ועל אש
אחת היצירות המעולות ביותר של המחבר, חתן פרס נובל לשנת 1974. עלילתו של הרומאן מתרחשת בצרפת במאה הי״ז בתוך מנזר. סיפור אהבה עמוקה ובשלה בין שני אנשים, שאין להם סיכוי לחיות ביחד „חיים נורמליים״ של בעל ואשה.

גדעון רוזנטל
הה בדברה, איזו זנות המלחמה
תרגומי שירים ידועים, מן האהובים שבשירי הזמן המולהטים, משל הביטלס, בוב דילן, ליאונרד כהן, זיק ברל ואחרים, ומשירי בי. ברכט, זיק פרוור, חוד שירים מקוריים מעזבונו של גידי, שיצירתו הספרותית נקטעה במלחמת יום הכפורים.
נערך בידי אחיו, רוביק רוזנטל. הוצאה אמנותית.

עמירה הגני
יום שחדל המרוץ והקצב נרגע
ספר שירים חדש של המשוררת.
שירים בשלים צלולי ביטוי, מוצקי מיבנה האוצרים בתוכם יופי נדיר.

מהדורות חדשות:
דינה דז׳אטלובסקי
המטריה של רותי
שמואליקיפוד מאת כוש
מרים רות
מעשה בחמישה בלונים
לאה גולדברג
דירה להשכיר

יהושע אורנשטיין, הוצאת ספרים „יבנה״
תל־אביב, רח׳ רמב״ם 26, טלפון 611856
יצאו לאור ונמצאים למכירה:
ספר חדש בסדרת „תמונות מספרות״
בך נהיה גדולים
מאת ניצה נפתלי, נחמה ניר־יניב
צייר שלמה לוי
ספר לילד, לאם ולמחנכת, שמתפקידו להקנות לילד בגיל הרך מושגי־יסוד ממדע החברה, שיכינו אותו להשתתפות פעילה בחיים הדינאמיים של חברתנו.
נדפס בהידור רב בשלל צבעים בתבנית אלבומית.
עלילות גג־שגג
מאת שמואל בן־שלום
ספר לילדים המתאר התרחשויות שונות בחייהן של חיות החצר, כאשר במרכז העלילה עומדת דמותו הפקחית והעליזה של הברווז גרשגג, העוזר לידידיו בתושיה רבה ומפתיעה.
הספר מנוקד ומלווה ציורים מאת אריה גלזר.
להשיג אצל מוכרי הספרים בארץ.

הוצאת הקיבוץ המאוחד
רחוב נהרדעה 15, טלפון: 225222, תל־אביב
בשיתוף עם המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות שליד משרד החינוך והתרבות
המפעל לתרגום ספרי מופת
ח. ל. בורחס / גן השבילים המתפצלים
טקסטים קצרים, סיפורים, מסות
עברית: יורם ברונובסקי
ספר ראשון בעברית מיצירותיו של אחד מגדולי סופרי ארגנטינה החיים כיום (חתן פרס ירושלים).

הוצאת הקיבוץ המאוחד
ת״א, רח׳ נהרדעה 15, טל. 225222
ספר ה־1000 שראה אור בהוצאתנו
תרצה אתר / מלחמה זה דבר בוכה
עיצוב: מיכאל אפרת
השירים מלווים בציורי ילדים, בני גבעת־חיים, מימי המלחמה.
יהודית כפרי / וריאציות קטנות
שירים
צרור שירים לוריים.
ספריה הקודמים של המשוררת „מכאן ומארץ אחרת״ ו„הרף הרגע הזה״.
בוריס ווקסלר / טעם של לענה
קובץ סיפורים
תרגם: עמנואל ביחובסקי
רוב הסיפורים שבקובץ ראו אור מברית־המועצות. המחבר, עולה חדש, מתאר את הווי ארץ מוצאו. רבים מגיבוריו יהודים. בספר אלמנטים אליגוריים ומשלי החיות — לבטא ביקורת ושאיפה לחירות.
ספרית „שבות״ בשיתוף עם אגודת הסופרים העברים
בשיתוף עם ארגון יוצאי מינסק ובנותיה בישראל ובית לוחמי הגיטאות ע״ש יצחק כצנלסון.
מינסק עיר ואם
כינס: דוד כהן ז״ל
ערך: שלמה אבן שושן
יהדות מינסק מראשיתה ועד 1917. פרקי ספרות, היסטוריה ופולקלור. עיר ואם בגולת רוסיה שהיתה ערש צמיחתן של תנועת התחיה הלאומית ותנועת הפועלים היהודים לזרמיה.
700 עמוד, 100 תצלומים, מפות ומפתח שמות.
מהדורות חדשות
יורם טהר לב / נושק יגור טיוטה
המהדורה הראשונה אזלה תוך חודש ימים.
ע. הלל / בוקר טוב
מהדורה עשירית.
עזריה אלון / א״ב של חיות
מהדורה שלישית.
ק. לורנס / טבעת המלך שלמה
מהדורה חמישית.

ספרים חדשים ב„עם עובד״
ספרות יפה
קולט: שרי
פרשת־אהבים נוגעת ללב זוכה לביטוי אמנותי רגש ומעודן ברומן הנחשב כאחד השיאים ביצירת אמנית הפרוזה הצרפתית. („הספריה לעם״).
167 עמודים. המחיר: 9 ל״י.
חנוך ברטוב: הבדאי
גבר שנמצא נטול הכרה בדרך לנמל־התעופה של לודון, בנסיבות חשודות, מפעיל חקירה מסועפת ורבת מיפנים בעברו ובמעשיו. חקירה זו, הנפרשת לפנינו שלב־שלב, הופכת בידי חנוך ברטוב לעלילה מרתקת, כתובה בטכניקה של מיטב ספרי־המתח, החושפת את דמותו רבת־הפרצופים של „אחד מגיבורי דורנו וקורבנותיו״. („הספריה לעם״).
220 עמודים. המחיר: 10 ל״י.
לילדים
מ. ג׳ין קריג: הדרקון בקופסת השעון
סיפור שופע הומור ודמיון. המספר סיפור „פרוע״ על ילד קטן „המטפח״ דרקון בקופסה עד שהקרטון מצמיח כנפיים ו... („שפן הסופר״).
המחיר: 12 ל״י.
דוד דיין: אבא שלי שריונאי
סיפור מרתק וצילומיו המקוריים של מיכאל אסטל פותחים בפני הקורא הצעיר אשנב לעולמם של השריונאים וממחישים לו מה עושה אבא במילואים. („שפן הסופר״).
המחיר: 14 ל״י.
ישראל לרמן: בנימין והכלב האדום
שני זרים פולשים לפתע אל עולמו של בנימין, האחר — כלב אדום הנמצא יום אחד קשור למרגלות עץ, והאחר — זהותו לוטה בסוד, ורק זאת נגלה — הוא שוכן במקום סתר ביער האלונים. עליהם ועל מעלליהם מספר בספרו החדש אחד מטובי המספרים לנוער. („דן הסכן״).
136 עמודים. המחיר: 14 ל״י.
חיות בצבעים לילדים
חיות בית וגן
חיות בשדה ובחצר
הספרים פותחים בפני הקורא הצעיר שער אל סודותיו הנהד־לים של עולם החיות.
ציורים צבעוניים מרהיבי עיניים ופרקים חיים ומגוונים יסייעו לילדיכם לפסוע אל גן החיות ולגלות אין ספור של תגליות חדשות.
62 עמודים כ״א. המחיר: 22 ל״י כ״א.
עיון
אברהם וולפנזון: מהתנ״ך לתנועת העבודה
המחבר מנתח את תולדות הרעיון המדיני והחברתי בעם היהודי ואת עולמה הרוחני של תנועת העבודה בישראל. („מן המוקד״, „תרבות וחינוך״).
106 עמודים. המחיר: 7 ל״י.
מהדורות חדשות
ספר החג והמועד בעריכת ז. אריאל
472 עמודים. המחיר: 48 ל״י.
שבתאי צבי — גרשם שלום (2 כרכים)
864 עמודים. המחיר: 65 ל״י.
מדינת ישראל המחודשת — ד. בן־גוריון (2 כרכים)
928 עמודים. המחיר: 68 ל״י.
בכל חנויות הספרים.
להזמנות: „עם עובד״, רח׳ מזא״ה 22, ת״א, טל. 291526.

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
ת״ד 4040, ירושלים

חיים שירמן שירים חדשים מן הגניזה *	40.— ל״י
דן פגיס שירי לוי אבן אלתבאן *	17.— ל״י
עזרא פליישר פיוטי שלמה הבבלי	38.50 ל״י
עזרא פליישר פזמוני האנונימוס *	35.— ל״י
שמואל הוגו ברגמן ונתן רוטנשטרייך גבעת המורה לשלמה מימון *	14.50 ל״י
יהודה אריה וידה ספר משיב דברים נכוחים לר׳ יעקב בן ששת *	21.50 ל״י
יהודה אריה וידה ספר תיקון הדעות ליצחק אלבלג	21.50 ל״י
חנא שמרוק ושמואל ורסס יוסף פרל: מעשיות ואיגרות מצדיקים אמיתיים ומאנשי שלומנו *	21.50 ל״י
טיפוסי מנהיגות בתקופת המקרא — יום עיון לרגל מלאת שמונים וחמש שנים לדוד בן־גוריון	12.— ל״י
דניאל קארפי פנקס ועד ק״ק פאדוואה. של׳ ת—שס״ג	44.— ל״י
חיים ביינארט מסמכי האינקוויזיציה הספרדית בסיאודאד ריאל (בלועזית)	65.— ל״י
מנחם שטרן היהודים והיהדות בספרות היוונית והרומית (בלועזית)	65.— ל״י

קולט סיראט ומלאכי בית־אריה
אוצר כתבי־יד עבריים מימי־הביניים בציוני תאריך עד שנת ה׳ש
חלק ראשון: כתבי־יד בספריות ישראל וצרפת בתבנית גדולה

דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, כרכים א־ד *
דברי האקדמיה יצאו לאור גם בחוברות בודדות; נושאי ההרצאות מופיעים ברשימת הפרסומים של האקדמיה.

לאחרונה יצאה לאור החוברת:
ש. סמבורסקי קפלר בעיניו של הגל — 2.— ל״י

*) ההפצה בידי הוצאת ראובן מס, ירושלים.
את פרסומי האקדמיה אפשר להשיג בחנות הספרים י׳ רובינזון, נחלת־בנימין 31, ת״א, ב„פינת הספר״, אחד־העם 12, חיפה, ב„מרתף האות״, ביה האאס, באר־שבע, ובאמצעות חנויות הספרים האחרות בארץ.
רשימת הפרסומים של האקדמיה תישלח לכל דורש.

هكذا من الاصل

هكذا من الاصل

הפצצה הפדגוגית של „גיל־עם"

המוסד „גיל־עם" שוכן על גבעה, המתנשאת מעל כביש שפר־עם־אחיהוד, ולנוסע בכביש הוא מגלה רק את צידו החיצוני: חומת־בטון גבוהה, שמעליה מתרוממים עמודי־תאורה, ומיגדל־מים דמוי גביע־שאמפניה, המזדקר למרומים. את הבא בשערי המוסד מקדם מראה מלבב: מידשאות מטופחות ועצי־אורן צעירים, שמתוכם מציצים ביתנים חדישים. הראשון להעמיד אותך על כובד המציאות של המקום הוא מנהלו של המוסד, יצחק לב, הפותח את סקירתו בקביעה, כי למוסד יש היסטוריה די עצובה: זהו המוסד הראשון שנבנה מלכתחילה לשכן בין כתליו עבריינים צעירים שנדונו לשהייה באגף נעול. הוא נפתח ב־1968, ובתחילה קויימו בו שני אגפים: אגף נעול ואגף פתוח.

מוסדות סגורים לעבריינים צעירים משמשים בדרך־כלל מקור לא־אכזב לסיפורים מסמרי־שיער, מצורדי־זוועות ובמכאציה לציונות, כאשר זו שבבת משחיתויות בחלינות הגבוהים, ומפנה — לשם שינוי — את מבטה ל„תחתית החברה". החינוך הוא, כידוע, אחד התחומים השמרניים ביותר בפעילות האנושית, ואין לך דבר יותר אנאכרוני ויציב מאשר הלוח, הגיר, הקתדרה, התמורה המנהל שיעור פרונטאלי בעיצומו של הצידן האדיקלי. על אחת כמה וכמה משתמר הפיגור בכל הקשור בטיפול באלמנטים שוליים של החברה.

היה כבר מי שאמר, כי הרוצה לעמוד את מידת התקדמותה של חברה, ייטיב לעשות אם יילך ויבדוק את התנאים השוררים בבתי־כלא ובמוסדות לחולי־נפש. לפיכך התייחסנו בבידה של ספקנות להמלצה החמה ללכת לראות את הנעשה במוסד „גיל־עם" — מוסד סגור לעבריינים צעירים — כדי להיווכח שיש חדש בתחום זה בישראל. באנו, ראינו והתרשמנו שיש דברים בגו.

עם פתיחת המוסד הסתברו עד־מהרה שני דברים: האחד, שבהנגה ארכיטקטונית תואם המקום, על מיבניו, את המטרות שלשמן נבנה; ודבר שני הסתבר סמוך לפתיחה, שאין לאיש בארץ תפיסה ברורה כיצד לנהל מוסד סגור, שלא יהיה סתם בית־כלא לנערים, אלא ימלא את ייעודו בכך שיחנך אותם לתפקד תיפקוד תקין בחברה שומרת־חוק.

הקונצפציה היתה שמסתפקים בניהול מוסד רגיל, אלא שמוסד זה נמצא בין חומות.

כשלונה של קונצפציה

כבר עם פתיחתו הגיע לכאן חומר־אנושי קשה ביותר: נערים שהואשמו בגניבות, פריצות, גניבות רכב, והיה אף מקרה של נער שנשפט על הריגה. כדי לעמוד על טיבו של המושג „חומר קשה", ראוי להדגיש כי מדי־יום־ביומו אירעו במוסד זה מקרים של חבלה עצמית, על־ידי חיתוך הזרועות והבטן, והכל כדי לזכות במנה זעומה של חירות יחסית וסיכוי כלשהו לבריחה, בעקבות השהייה בבית־חולים. לדברי יצחק לב היו ימים, שבהם לא הספיקו העובדים להביא נער אחד לבית־החולים, כאשר שני ושלישי הלכו כבר בעקבותיו; פעם אף אירעו 6 מקרים של חיתוך־עצמי ביום אחד. נער אחד תחב את ביצתו בבקבוק שמור על כדי ספיגת מים.

מובן, שבתנאים אלה אין לדבר על חינוך, על שיקום, או למיצער על שמירת סדרי־חיים תקין במוסד. על אותה תקופה קשה מעיד אחד המדריכים במוסד, אליהו דבי, בוגר מדרשה לעובדים־חינוכיים לנוער עבריין, הקובע כי בהעדר כל שיטה עקבית, לא נותר למדריכים אלא לעסוק בכיבוי־שריפות. לדבריו פעלו המדריכים מתוך אינטואיציה אישית, הגיבו מתוך לחץ במצבי־לחץ, ובעבודתם לא היתה כל שיטה. תוך זמן קצר נעשו החיים במוסד בלתי־נסבלים: שמשות־החלונות נופצו, מיתקנים חובלו ונהרסו, וידם של המדריכים קצרה מלהושיע.

ב־1973 הגיעו הדברים לנקודת־משבר. הסתבר אז, כי דרושה מהפיכה בניהול המוסד, מהפיכה שתכלול שיטה חינוכית מתאימה, אשר תיתן תשובה לבעיה המיוחדת של נוער עבריין.

שיטת החיזוק החיובי

באותו שלב הוחלט לסגור את המוסד ולשקוד על פיתוח שיטה חדשה. ההצעה לשיטה החדשה באה מצד ד"ר יוחנן וזנר, שחזר באותם ימים מארה"ב, שם עשה דוקטוראט בנושא עיצוב התנהגות. אמון על תפיסותיה של האסכולה הביהביוריסטית בפסיכולוגיה, הגורסת כי יש לטפל בהתנהגות החיצונית של האדם, מאחר שמניעים ודחפים פנימיים או תת־מודעים הנם מושגים מעורפלים, המדברים על תופעות שאינן בנות־מדידה ואשר עצם קיומן מוטל בספק, הציע ד"ר וזנר שיטת טיפול חדשה, אשר השים לה למטרה לספק ולהקנות הרגלי־התנהגות שיאפשרו לנערים תיפקוד תקין בחברה קונסטרוקטיבית. העיקרון המנחה של השיטה שד"ר וזנר הציע ליישם, הינו עקרון החיזוק־החיובי, שמשמעותו היא: מתן תמורה חיובית על עמידה בנורמה, שהוגדרה באופן ברור ובדייקני. זאת, בניגוד לשיטה המיושנת של ענישה על חריגה מקונצנזוס מוסרי, שהגדרתו מטושטשת ואינטואיטיבית.

בעבודה אינטנסיבית שנמשכה שנתיים חיברו אנשי צוות המוסד, בעזרת ד"ר וזנר, רשימה של אלף „התנהגויות", שאותן ראו לנכון להקנות לנערים. מתוך רשימה זו נבחרו שישים התנהגויות נבחרות. עתה עמדה בפני הסגל החינוכי מטרה „צנועה": להקנות לנערים אותן שישים התנהגויות. השיטה גורסת, כי על ביצוע תקין של כל אחת מההתנהגויות הללו יש להעניק באורח מיידי חיזוק חיובי למבצע. כאשר מדובר על התנהגויות, הכוונה היא למעשים מוגדרים הניתנים למדידה.

יצחק לב הראה לנו את רשימת שישים ההתנהגויות, המכסות את יומו של החניך מהשכמה ועד לכיבוי אורות. הללו כוללות עמידה מחוץ למיטה תוך שלוש דקות מרגע היקיצה, צחצוח שיניים, לבוש מסודר, לבישת סינר בזמן עבודה בסדנאות, נוכחות בלימודים, וכיו"ב. השאלה היתה, כיצד ובאיזה אופן תינתן התמורה החיובית המידית, או החיזוק החיובי, על ביצועה של כל אחת מהתנהגויות הללו.

מסתבר, כי בתקופה הראשונה לניהולו של המוסד — אשר נסתיימה בכשלון חרוץ — היה טבעי ברור ומובן כי יש דברים שאותם אין למנוע מהילדים, והללו כללו: אוכל, לבוש, דמי־כיס, צפייה בטלוויזיה, תקציב לסיגריות, וכמובן — מיטה, חדר וארון. את כל אלה קיבל הילד בלי קשר להתנהגותו.

בשיטה החדשה, כל הדברים הללו אינם מגיעים לילד אוטומאטית. כאשר נער מגיע למוסד, מספר יצחק לב, אנחנו אומרים לו: באת הנה בתור עונש, ולא מגיע לך שום דבר. אלא מה, ניתן לך כל מה שקיבלת עד עכשיו. אבל הדבר מותנה בהתנהגותך, ולמעשה תצטרך להרוויח זאת על־ידי קיום שישים פרטי התנהגות מדי יום ביומו.

פנקס אסימוני־גיל

כיוון שאחת הבעיות של הנערים המגיעים לעבריינות ולמוסד היא בחוסר היכולת להכליל עתיד־רחוק כאחד הגורמים שיש להתחשב בהם בהתנהגות המיידית, דוגלת השיטה במתן החיזוק החיובי סמוך לביצוע ההתנהגות, ועם זאת רצוי שיהיה בחיזוק החיובי אלמנט של הכללת־עתיד כלשהו, וזאת כדי לפתח בנער לאט־לאט יכולת להתחשב יותר־ויותר בעתיד במיכלול הגורמים הקובעים את התנהגותו.

בחברה „המהוגנת" הקונסטרוקטיבית בה אנו חיים פועלת למעשה שיטה דומה: שעות־עבודה מצטברות לימי־עבודה, וכל יום שעובר עלינו בעבודה סדירה, תוך ביצוע משימות ביניים, מקרב אותנו למשכורת החודשית, או להטבות בכל צורה שהיא, בכל חברה שאפשר להעלות על הדעת. קשה להעלות על הדעת חברה שתתפקד ללא חיזוק חיובי, אם בצורת כסף, אם בצורה של רחושת־כבוד, הערכה, או מעמד. מטרתם של אנשי סגל „גיל־עם" היתה למצוא דרך להעניק את השיטה, ולתרגמה למציאות השוררת בתוך חומות המוסד, וזאת על־מנת שבהדרגה תכשיר השיטה את הנער לחזור לתפקוד תקין בחברה החיצונית.

כך המציאו אנשי גיל־עם מין „כסף מקומי" של המוסד, בצורת פינקס אסימוני־גיל. מדי בוקר מקבל כל חניך פנקס יומי, המכיל 250 אסימוני־גיל או „גילים", שכל אחד מהם נראה כמו המחאה בפנקס־המחאות, ומורכב מתלוש ומספח. ביצע החניך התנהגות מתוך שישים ההתנהגויות הבהירות (למשל, עמד מחוץ למיטה שלוש דקות אחרי ההשכמה), יותתים לו המדריך שני אסימוני־גיל. אסימון חתום בחותמת המדריך נהפך לכסף. ילד המבצע במאת האחוזים את כל שישים ההתנהגויות היומיות, יכול עד כיבוי האורות להרוויח 250 „גיל".

השאלה היא מה עושים בגילים הללו, שניתן להרוויח אותם על־ידי התנהגות נאותה. ובכן, אם בחברה „הנורמאלית" המהוגנת אפשר להשיג כמעט הכול בכסף, הרי במוסד גיל־עם אפשר להשיג כמעט הכול תמורת אסימוני־גיל, ואין להשיג שום־דבר (זולת מנת קיום פשוטה־כמשמעו) ללא אסימוני־גיל. שכן, ארוחת־הבוקר אינה ניתנת חינם: היא עולה לילד חמישה עשר גיל. אשר לארוחת־הצהריים, הילד יכול בדרך־כלל לבחור בה בין גולש, דג או סטייק, או להסתפק ב„מנת־קיום בסיסית". הענין הוא, שכל דבר כזה עולה כך־וכך גיל, ומנת סטייק עולה 50 גיל. משמע: חמישית ממאקסימום יכולת ההשתכרות היומית של הילד. ירצה — יוכל להציע לעצמו יום־יום מנת סטייק, בתנאי שיש לו ממה לשלם. בין הארוחות יש קפטריה, שהיא פתוחה ארבע פעמים ביום, וניתן לרכוש בה כל מה שהלב מבקש, החל בספל אספרסו וכלה בטרנזיסטור. כל פריט ומחירו בגילים. מגיע הערב, וילד רוצה לראות טלוויזיה — עשרים וחמישה גיל. אם נותרו בידו בסיכומו של יום רק עשרים וארבעה גיל, מעיד יצחק לב, ייאלץ לוותר על תוכנית קוז'אק או על „הוואי חמש־אפס". למחרת יעשה מאמץ להרוויח יותר, או שינהל ביתר תשומת־לב את חשבון הוצאותיו היומיות.

מסתבר, כי גם חופשת־שבת, כשמגיע מועדה, אינה ניתנת חינם: מחירה: חמש־מאות גיל. הגיע תורו של ילד לצאת לחופשת שבת, ואין לו חיסכון של חמש־מאות גיל — ייאלץ לחכות שבוע נוסף ולהגביר חיסכון, או להיטיב התנהגות.

תאמרו: ומה דינו של ילד שלא יבצע אף פריט־התנהגות אחד כראוי, ואף לא יקום במועד מן המיטה? ובכן, איש לא יכריח אותו לעשות דבר. איך ישלם תמורת ארוחותיו? או שמא יגווע ברעב? ובכן, ממש כבחברה החיצונית קיימים גם בגיל־עם תלושי־סעד, ותמורת תלוש־סעד ניתן לקבל ארוחת־סעד, הכוללת „מנת־קיום בסיסית", וחו"לא.

מסתבר, שכמעט אין מקרה שבו חניך ניזקק לתלוש־סעד: החיזוק החיובי מדרבן ועושה את שלו ומעבר למצופה.

אסימוני־גיל כמטבע־חירות

בסופו של כל יום אוסף המדריך את פנקסי־האסימונים היומיים מידי החניכים, ונערך סיכום יומי הנרשם בכרטיס החשבון־האישי של החניך: סך־הכול הגילים שהרוויח באותו יום נזקפים לזכותו, וסכום הגילים שלא הוציא באותו יום — נחסך ונרשם לו במעין חשבון חיסכון.

חניך חדש המגיע למוסד נכנס לשבועיים לבית־קבלה, על מנת להסתגל לשיטה וללמוד אותה. מקץ שבועיים הוא עובר לשלב א' באגף הנעול. לכשיצטברו לזכותו 3000 גיל, יעבור לשלב ב', שם ייהנה ממידה רבה יותר של חופש תנועה ותכויות בהוכחי האגף הנעול; ירוויח 5000 גיל בשלב ב' — יעלה לשלב ג' מ"ל. ירוויח 8000 גיל בשלב ג' מ"ל, הריהו משתחרר מן האגף הנעול.

לאן הוא הולך בשלב זה?

כאן מתחיל יצחק לב תיאור צבוע, ומסתבר כי זוהי הנקודה שבה נכנס המימסד על סחבותיו ותקע יתד בגלגלים.

שכן, על־מנת שהמוסד ימלא כראוי את ייעודו, צריך שיהיו בו שלושה אגפים שיאפשרו את הזינוק ההדרגתי של החניך לחיים התקינים בחברה החיצונית: אגף נעול. אגף פתוח — שבו ישהו החניכים, ילמדו ויעבדו עדיין בין כותלי המוסד — ואגף מיוחד, אותו מכנה יצחק לב בשם „הוסטל", שיהיה מעין מעון־מגורים לחניכים, אשר ייצאו בשעות היום לעבודה במפעלים שונים באיזור המיפרץ, ויחזרו מדי ערב לגיל־עם, עד אשר ימצאו סידור של עבודה, מגורים וכל השאר מחוץ למוסד. שלושת האגפים, ובעיקר האגף הפתוח וההוסטל, מיועדים לאפשר לחניך „נחיתה רכה" עד כמה שאפשר בחברה החיצונית.

המוסד זקוק להנהלה ריבונית וחופשית

זו צרה, שעד עתה רק האגף הנעול מתפקד, בעוד מיבני האגף הפתוח עומדים בחצי־חורבנם, שריד ומציבה עגומה לתקופה הראשונה של המוסד. ולדברי יצחק לב, לא מכאן הוא המוסר לשיפוץ האגף ולהפעלתו. הענין פשוט נתקע באיזו סחבת בירוקראטית בין משרדי ממשלה ואגפים, כשהשאלה היא — מי יבצע את השיפוצים? וכיוון שההכרעה מן־הסתם כבר נפלה על כך שמישהו תבצע, הרי השאלה היא, מתי יחלו בכך ואיזה קצב יקבעו לעבודה, ומסתבר שיצחק לב — מנהלו של המוסד — הינו האחרון היכול לקבוע משהו בנושא זה.

מוסד כגיל־עם, על בעיותיו ומציאותו המיוחדות, אינו יכול להתפקד כראוי בלי שיהיה לו מינהל עצמאי בשלו. מסתבר כי המינהל אינו בידי המנהל: „אין לי שום סמכות להוציא כסף על איזו מטרה הנראית לי חיונית, וכל הוצאה כפופה להיררכיה, שבה אני כבצם ואינני קיים" — קובל המנהל. דוגמה? בבקשה: כל אחד מהנערים המשוכנים במוסד זקוק לחפיסת סיגריות ליום, ומסתבר שבסעיפי התקציב למוסדות מסוג זה (כפי שהדברים כתובים בניירות של משרד־הסעד) אין זכר לתקציב לסיגריות. אך פתי או אדם תלוש ממציאותו של נוער כזה יוכל לטעון, שצריך אולי לגמול את הנערים הללו מעישון. בכל מקום, הנהלת המוסד נאלצה לבזבז כמויות עצומות של אנרגיה על מנת להזיז משהו בנוהלים המשרדיים, ולהשיג הקצבה מתאימה לסיגריות.

דוגמה אחרת: לאחרונה הוחלט לקצץ בשליש את תקציב השעות הנוספות לעובדי־מדינה. במוסד גיל־עם פירוש הדבר, להשאיר את הנערים במשך שעות ללא השגחת מדריך. „ואם אשאיר כאן קבוצת נערים ללא השגחה למשך שעתיים, אומר יצחק לב, הם עלולים להרוס לי עבודה של שלושה חודשים."

הדבר ברור, מוסד כגיל־עם זקוק להנהלה עצמאית וחופשית המסוגלת לפעול [illegible] אוצרים, לפתח יזמות, לפעול בגמישות ובדמיון, וכל הדברים הללו אינם מתאפשרים עקב הכפיפות הנוקשה לתקשיר הממשלתי ולהיראכיה השוררת במשרדי ממשלה.

הוסר ריבונותו של המנהל מגעת לפעמים לאבסורדים, הפוגעים בעצם העקרונות החינוכיים שאומצו במוסד. כך, למשל, קיים בכל אחד מביתני האגף הנעול תא־בידוד קטן מבטון ובו ספסל. הוא זה משמש מעין חדר־עונשין, ובשפתו החיובית של המוסד, בו משתדלים עד כמה שאפשר להעניק משמעות חיובית לכל הנבחר, קרויה סאנקציה, נקראת השהייה בתא־הבידוד בשם „פסק־זמן". שאילת המושג מתחום הספורט אינה מקרית: קבוצה מבקשת [illegible] בשעת משחק, כשנגמר לה הכוח, או היא זקוקה להתייעץ כיצד על מנת לחזור [illegible]. וכך גם בגיל־עם: ילד חרג מ„כללי המשחק" של המוסד, והוא זקוק ל„הפסקת־זמן" על מנת לחזור למשחק החברה, שכלליו נקבעו בדייקנות — מכניסים אותו לעשר דקות לתא־פסק־הזמן. אלא מה, כיוון שמדובר על פסק־זמן, וכדי שהביטוי לא יישאר מלה ריקה, רצה יצחק לב להתקין שעון בכל אחד מן התאים, כדי שהנער הנכנס לפסק־זמן יוכל להתבונן בשעון ולחוש היטב מה משקלה של כל דקה העוברת על האדם מחוץ למשחק־החברתי, וכן כדי שיוכל לתבוע את צידקו אם יקרה והמדריך ישכח להוציאו מתא פסק־הזמן מקץ עשר הדקות שנקבעו בתקנון המוסד.

והנה מה מסתבר: משרד־הסעד (או האחראי במשרד על הקציב מוסדות לנוער) לא אישר את ההוצאה להתקנת שעון בכל אחד מתאי פסק־הזמן... נכנסנו לתאים, ראינו את השקע בקיר שהוכן לקלוט את השעון — ושעון אין. גם בדברים בסיסיים כשולחנות־לימוד נאלצת ההנהלה „לאלתר", כדי לא להיות תלויה בחסדי התקציב הממשלתי.

כאשר סיימו את שלב תיכנון השיטה לכל פרטיה הדיקדוקיים, וצריך היה לקלוט את הילדים הראשונים, נכנס הסגל למתח גבוה, או כלשונו „חסרת־הפשרות" של יצחק לב: יומיים לפני שפתחנו את המוסד, עשינו כולנו במכנסיים... עבדנו על התוכנית במשך שנתיים, ובין השאר ציפינו לאפשרות שיבואו הילדים הראשונים, ישמעו את ההסברים שלנו, ויזרקו לנו את פנקסי האסימונים בפרצוף. עברנו רגעים של חרדה עצומה. הגיעו הילדים, ואיך לומר — הם קיבלו הלום מעצם השיטה.

ביום הראשון נתנו לכל אחד פנקס מוחתם, וכל אחד יכול היה לקבל כל מה שרצה.

מקרי גבול ומתחת לזה

בחודש הראשון תיפקדו הילדים נפלא: ממש התהלכו על בהונות. אולם קורה שילד מקבל „התקפה", ומשמיד פנקס־גילים. במקרה זה יש למוסד טופס נזק, והנסיון מראה כי הילד איננו מחזיק מעמד יותר משלוש עד ארבע שעות ללא פנקס. מגיעה שעת הקפטריה, ובערב יש טלוויזיה, והוא יודע שאם לא ינצל את שארית היום על־מנת להרוויח את כמה עשרות ה„גילים" שעוד ניתן לו להרוויח בקיום נורמאטיבי של ההתנהגויות, לא יקבל דבר במשך שארית היום.

יתר על כן: בלי „אסימוני־גיל" לא יוכל הילד לפנות אף למדריך ולבקש שיחה אישית איתו או בירור. שכן גם הללו עולים באסימוני־גיל. אולם — מודה יצחק לב — השיטה כפי שתיכננו אותה אינה מסוגלת לטפל בכל נער. יש כרגע מקרה אחד או שניים שאינם „מסתדרים" עם השיטה, ונראה שייאלצו לעזוב את המוסד. קבענו: כי מי שמתפקד ברמה שהיא מתחת ל־25%, אין טעם להחזיקו כאן. הבעיה היא, שמחוץ לגיל־עם אין מוסד המסוגל לטפל יותר טוב בילד כזה, ובסופו של דבר ייאלץ המוסד להחזיקו.

סטאטיסטיקה משמעותית

מדברי המדריכים אנו למדים, כי במוסדות שבהם לא נהוגה שיטת החיזוק החיובי (י. לב: „אל תזכירו מוסדות אחרים, תכתבו שכך היה אצלנו לפני שהנהגנו את השיטה"...) אין מנוס משימוש שכיח למדי באלימות, או במלים פשוטות — מהכאות חניכים. מסתבר, כי בגיל־עם אירעו — לפני הנהגת השיטה — מקרים רבים שחניכים תקפו מדריכים. זכורים כאן ארבעה מקרים של תקיפות חמורות, אשר היו קשורות בחיתוך רציני. מאז הונהגה השיטה החדשה היה רק מקרה אחד של תקיפת מדריך.

מצהיר המדריך אליהו דבי: ברוב המקרים שעובד מותקף, אני מאשים את המדריך.

ומוסיף יצחק לב: נער תוקף בשני מקרים: כשהוא רעב, או כשמרגיזים אותו. כיוון שכאן הילדים אינם רעבים, הם מתקיפים אם משהו מרגיז אותם. ילד מתקיף כשיש כלפיו איום, והגורם לאיום הוא פגיעה בכבודו או בשלימותו.

עיון קצר ברשומות המוסד מלמדנו, כי מאז שהונהגה כאן השיטה החדשה אירע מקרה אחד של בריחה, והנער חזר בעצמו מקץ יומיים. בשיטה הישנה נרשמו 58 בריחות במשך שמונה חודשים. השיטה החדשה פועלת כבר תשעה חודשים. מקרים של חיתוך עצמי ירדו עד לאפס, וכמעט שאין מקרים של חבלה־ברכוש בזדון.

רשמים חטופים

סיור קצר במיתקני המוסד מפגיש אותנו עם שיגרת יומם של הילדים, לצד הילדים עצמם. בכניסה לכל ביתן יש לפתוח שער, עשוי סבכת־ברזל, בצורת מפתח בגודל הצ־ראמה. כל ביתן בנוי כעין ב"ב סופית, כשבמרכזו חצר מרובעת, ומסביב — חדרים. החצר אינה פתוחה לשמיים: הללו ניבטים בה מבעד סבכת־ברזל.

ביתני האגף הסגור עטורים חומה גבוהה, וקשה מאוד לשכוח, ולו לרגע, כי המקום איננו סתם מעון. גם הילדים, או הנערים, מן הסתם אינם שוכחים זאת. במסגרית מציג לנו אחד החניכים בגאווה רבה ציור־שער שחרט במו ידיו על מחרטה, אך חניך אחר מושך אותנו לפינה בה הוא עוסק בריתוך חשמלי, ומביע את המעיק עליו: הוא הגיע למסקנה, שעד עתה לא ניהל את חייו כראוי, ולכשייצא מכאן הוא רוצה למצוא לו עבודה ולחזור לחיים תקינים. אולם הוא חושש שהחברה לא תקבל אותו.

זהו נער בן חמש־עשרה, גבה־קומה ויפה־תואר.

בפינה אחרת, בקפטריה, מונה לפנינו חניך אחר את כל המוסדות שבהם שהה עד שהגיע לכאן. רשימה ארוכה. הוא מכיר ביתרונה השיטה הנהוגה במוסד גיל־עם, ומצהיר כי בדרך־כלל היא מרגיזה, [illegible]. אך היה מעדיף להיות בבית...

סיור חטוף בחדרים ובחדרי־השירותים מגלה לעינינו מיתקנים מסודרים ומתוחזקים בדרגת נקיון גבוהה: כותלי חדרי־השירותים נקיים, ומסתבר כי ידה של שיטת החיזוקים החיוביים מגעת עד הנה: לא כדאי להפסיד אסימוני־גיל בגלל שטות.

ובחדרי־הלימוד — מראה מיוחד במינו: שני נערים ומורה אחת בשיעור חשבון באחת הכיתות; מורה אחת ונער אחד בשיעור היסטוריה בכיתה אחרת. מסתבר, שבשיטה הנהוגה בגיל־עם אין מנהלים שיעורים פרונטאליים לקבוצות, וגם אין מכריחים איש ללמוד. השיעורים הם למעשה אינדיבידואליים, ואם נער טוען שאין לו „ראש ללימודים", מניחים לו בתחילה לנפשו. אחר־כך קוראים לו לשיחה, ומציעים לו חוזה מיוחד בנושא הלימודים: ייכנס וישב חמש דקות בכיתה, יזכה בכך־וכך אסימוני־גיל. זהו חוזה לטווח קצר, לשבוע, וכשהנער עמד בו — מציעים לו חוזה חדש, יותר מחייב מבחינת הלימודים, כשהמטרה היא להסיר ממנו בהדרגה את הפחד מפני הלימודים, ולהקנות לו מינהגי־למידה. לדברי המורות והמדריכים — שיטת החוזים המיוחדים גם היא פועלת.

בינתיים משכן המוסד בין כתליו 24 נערים, ואחרי חג הפסח הוא עומד לקלוט עד שנים־עשר.

ואכן נראה, ששיטת החיזוק החיובי פועלת: כלום אין היא העתק כמעט מדויק של השיטה המריצה את כולנו? מי תמורת כסף, מי תמורת אהבה, ומי תמורת מקום־של־כבוד בהיסטוריה העצמית, הלאומית או החברתית?

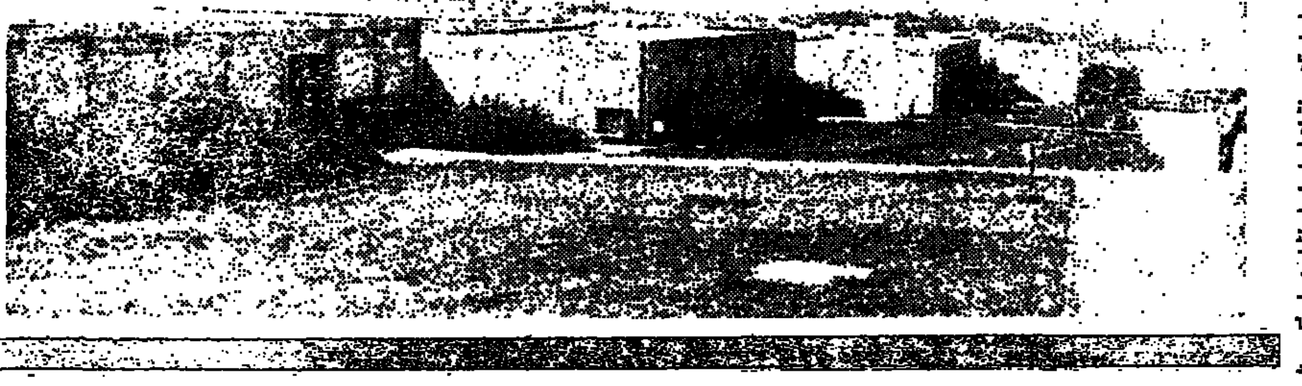

שיטה מהפכנית במוסד סגור

יושבים בקפטריה — תמורת „גילים"

מאת
יהושע סובול וגוגה קוגן
צילם: עמירם ברוסמן

מה נשתנה?

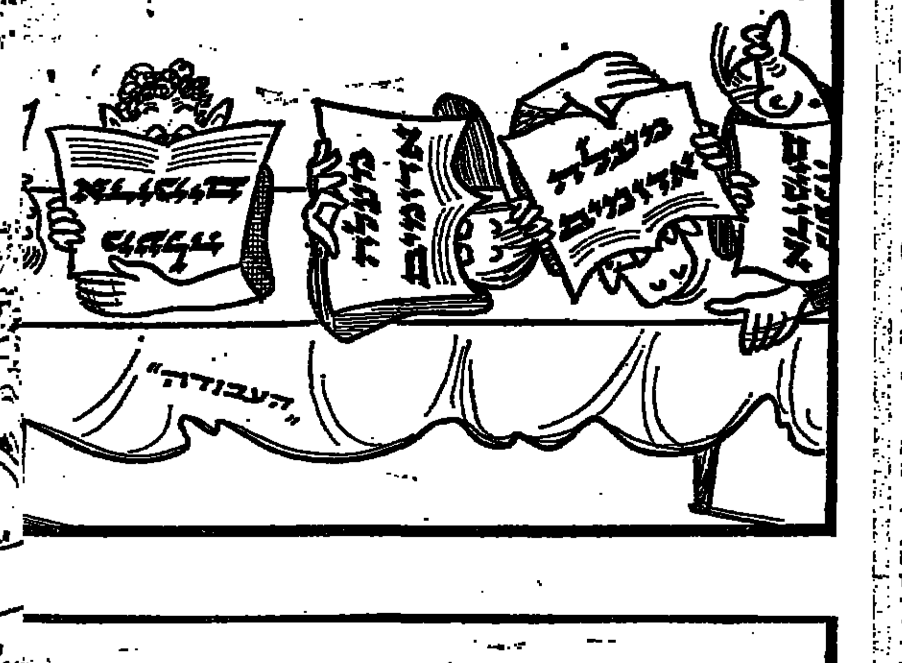

ה נשתנה

מאת שמוליק

הכנרת, הירדן — הכל ירוק (וגם כחול)

מאת כרמלה לכיש

היינו עומדים בחצר בית־ספרנו, בקרית־שמואל, בית־ספר עממי ואלך, ואם היינו מתקרבים, מתקרבים, מתקרבים עד הגדר — מה היינו רואים?

את הכנרת כולה, למטה. על־יד ימין שלך טבריה העיר, ועל־יד שמאל חורשת מגדל, וכל זה מלמעלה, מה אגיד לכם, גבוה כמו גבעה, ועוד יותר — כמו הר. ואם היה ילד שלא פותח את העיניים שלו, חס ושלום נופל. ככה אני הייתי עומדת שם, עוד הייתי ילדה קטנה, מה קטנה — שש שנים, והשיר הזה: „ככה כך ולא אחרת, ים תיכון וים כנרת" הייתי שומעת אותו בתוך הלב שלי, ופתאום ראיתי, הנה ראיתי אותה, הכנרת. ככה ולא אחרת.

ערב פסח. הדקלים עומדים בשירה ברחוב של מלון „עדן". כל דקל כמו שוטר גדול גדול, כמו קצין.

קצת למטה מהרחוב הזה היה הגן העגול. בצד אחד שלו היו גרים הדודים שלי, דוד שלמה ודודה עליזה. דוד שלמה, אחיין לאבא. ובצד השני היו גרים הדודים לאמא שלי ולאבא שלי גם יחד. איך זה? חכם ברוך טולידאנו, נשוי לדודה חנה. חכם ברוך — דוד לאמא שלי, אחיו של אבא שלה היה. דודה חנה — דודה לאבא שלי, אחותה לאמא שלו. והן שתיהן, הדודה חנה והסבתא שלי אחיותיו של חכם רבנו אבולעאפיה, הלוא הוא היה ראש המשפחה כולה, הגדול מכו־לם, חכם באשי עוד מימי התורכים, בן בנו ואולי בן בן בנו של רבי חיים אבולעאפיה הראשון. הראשון שבנה את טבריה היהודית החדשה, שקוראים לה העיר העתיקה, בימי הערבי ההוא — שו איסמו דאהר־אל־עומר. מה היינו מדברים? על הגן העגול. בלב שלו, של הגן, היה מגרש־משחקים עם נדנדות, והכביש היה מסובב אותו, מסובב אותו ואחרי כן חוזר מההתחלה. באתי לטבריה לא מזמן אנוכי, וראיתי כמה קטן הגן העגול, אבל בעודני ילדה — איך היה גדול, יא רבי!

מה היינו מדברים? פסח. פסח, מצה ומרור. פסח בטבריה — היה מתחיל מלפני ליל הסדר ואחר־כך ליל־הסדר, החג וחול המועד, והחג האחרון שבא האחרון, והיינו יוצאים בו לרחובות וירק בידינו וקוראים ושרים: סינתכ ח'אדרה יא לימון! והפרוש: שנה ירוקה שתהיה לעצים, של הלימונים והרימונים, והכל. זה פסח. ומצה? מצה — זאת שסבתא שלי היתה מרטיבה אותה מעט, כמה טיפות של מים זורקת עליה מן הידיים שלה, ומטפת אותה במפה, ומתביאה אותה בקווינה, במטבח. עד שבא זמן ארוחת הצהרים. בא זמן ארוחת הצהרים — מוציאה אותה והיינו טובלים אותה במים של האוכל, מה אומרים — הרוטב שלו. למשל, יפרא. מה זה? זה הקוסא, זאת אומרת הקישואים. לא סגורים הם? סגורים — תפתחו אותם, תוציאו מה שיש להם בפנים. לא שלמים הם! שלמים — תחתכו אותם לשני חצאים לאורך, תשימו בתוכם הבשר הטחון, עם הבצל, והמלח והפלפל והשמן, וככה תבשלו אותם. והמים שלהם, מה אומרים — רוטב, עם המצה הלוא תענוג לשפתיים וללשון ובכלל לכל הפה והבטן גם כן. פסח, מצה, ומרור. המרור, מהו המרור, אם לא הח'ורפיש, והח'ביזה, והמוראר? כל אלה גדלים בטבריה כמה שתרצה, כל עלה של הח'ביזה — צלחת, מהגדולות. ביחוד אלה בגן של בית־החולים טראנס, הסקוטי. הגובה של הח'ורפיש — הא, ככה. אם אמרתי כמו ילד בן עשר שנים — לא דיברתי שום דבר. כמו הילד ביום תפילימו, אני אומרת. והמוראר — זה המרור, שגדל בשדות.

* * *

היה ליל הסדר, ליל החג. יושבים כולם מגדול ועד קטן. הילדים הקטנים — שמים להם שולחן שלהם בצד, היו בלי עין רעה הרבה. הרבה שירים יש לו לליל הסדר. כמו: „קדש ורחץ", „צא ולמד", „הא לחמא עניא", ואחר כך בסוף: „מן יעלאם" שזה השיר אחד מי יודע, אבל מה? בערבית. וההבדל: שזה בערבית וההוא בעברית, וזה אומרים לו: „שנים מי יודע? שנים מוסה ואהרון" (משה ואהרון). והמנהג בליל הסדר, כל אחד לפי הסדר לוקח לו כמו חבילה על הגב שלו ועושה את עצמו כאילו הוא יוצא ממצרים ומה־מיל אותה מה אומרים — נושא אותה על גבו — ושואל אותו ראש המשפחה: מאין תבוא? אומר לו: ממצרים. ולאן תלך? אומר לו: לירושלים. ויש גם פיוט ארוך ארוך, לא תמצאו אותו בהגדה, בא ככה: „בחצות ליל, ולא בחיל, השם היכה בכורות... קומו צאו, בצק שאו, ומשארות צרורות, והעתירו, גם בעדינו, נפשנו תלין בטוב"...

כך היו יושבים ומדברים ומזמרים ומספרים ביציאת מצרים, כל אותו הלילה, עד שנרדמו הילדים זה בכה וזה בכה, והתינוקות בוכים, והנשים מהן שעמדו לרחוץ את הכלים ומהן ישבו להניק את העוללים.

ואחרי חג הפסח באה מחר ההילולא אצל רבי מאיר בעל הנס, וזה חג טבריני אסלי, והיו באים אליו מכל המקומות, בזמנו, ממצרים ומסוריה ומהלבנון ואפילו מתל־אביב היו באים.

* * *

מהמקום שהייתי עומדת בו בבית־ספרנו, ומסתכלת על הכנרת מלמעלה, והייתי רואה את עין גב, כשהיתה עוד צעירה והסירות יורדות במים, הייתי חושבת על השיר הזה: ככה כך ולא אחרת ים תיכון וים כנרת. לא אחרת. בדרך מבית־ספרנו הביתה הייתי שומעת איזה אשה טבריינית אחת ספרדיה — ומה חשבתם! — קוראת להן לתרנגולות שלה: „תיעה, תיעה, תיעה". והתרנגולות הטבריניות שהיו חומות, ואדמוניות ואפורות, באמת יודעות לבוא אצל מי שקורא להן: „תי־עה תיעה, תיעה"... כמו התרנגול החבשי (הודי) שיודע לענות, בטבריה, אם שואלים אותו: מתי פורים?"

לפני פסח סבתא היתה עושה הגעלת כלים, אבל אפילו כך היו לה כלים של פסח ח'סוסי (מיוחד) שהיתה מורידה אותם מלמעלה, מהעוליה (עלית גג). הכלים, כל אידרה ואידרה (קדרה) היתה חדשה, והיה להן ריח של איזה דבר כמו איזה שמן או פשתן שהיו שמים בתוך תוכו של הדבר שעושים ממנו אותן.

פסח, מצה ומרור וגם כן חרוסת. החרוסת, יא עיני עליה, כמה טובה זאת. אם במצרים היתה להם חרוסת כזאת — איך גנבו אותה שם? אבל מה, בני ישראל, חכמים בני חכמים: לקחו אותה איתם, לדורותיהם, כמו שנאמר ונאמר.

בפסח בטבריה, הכל היה ירוק, ירוק, וירוק. כל ההרים מעל חמי טבריה ורבי מאיר, ועל־יד המשטרה, וכל המקומות, ועד קרני חיטין. רק היית מגיע למצפה כבר ראית את הכנרת בתוך ההרים שעל־יד עין גב, כחולים וסגולים, ובתוך הירק מהצד של מגדל, וטבריה העיר, וכנרת המושבה, וכנרת הקבוצה, והירדן. עד מהצד של יבנאל. עד עכשו אני זוכרת ציור של הצייר הטבריני רפאל גרבלי שמראה את הירדן והעצים על ידו, הכל ירוק וגם כחול.

מה היינו מדברים? פסח בטבריה. הדגים, הדגים: תדבק לשוני לחכי! סמאכ טארי (דגים טריים) ואומרים כך בגלל הסגולה של הדגים כנגד מחלות רעות ונוראות, לא עלינו.

ה„מושט" הטבריני שבא עם טחינה וצנוברים גם כן אתו — זה הטעם של גן־עדן, באמת התורה. לוויתן ושור הבר וברבורים אבוסים — זה הוא.

ויש עוד הרבה לדבר ולספר על פסח בטבריה ואחרי־כן נעלה גם לצפת, אם תרצו לבוא, הלוא החג האחרון של פסח בצפת, עודנו קר, בערב. לא כן בטבריה הדבר, שיכול להיות אפילו חם וכבד ביום. ובלילה, הסירות עם הלוקסים היו יוצאות לכנרת, המים קרירים וחלקים, אורות בהם נדלקים, מנגינת המשוטים מחליקה בתוכם ומה נעימה.

ולא תאמינו אם אגיד לכם האמת, מה היו שם עושים: היו בחורים ובחורות שרים בתוך הסירות, בלילה, וגם כן מנגנים במנדולינות!

ככה כך, ולא אחרת.

עולה חדשה — וטוב לה

מאת יוסף שמי

רוז מושין היא בת שישים פלוס. לישראל הגיעה לאחר שפרשה מעבודתה כמרצה באחד האוניברסיטאות באוסטרליה. בזמנו, כשסיימה את חוק לימודיה, היתה בין הנשים שזכו לתואר דוקטור בבקטריולוגיה. אינני יודע אם היתה באה לכאן אילולא שתי בנותיה שעלו ארצה ונישאו פה — אחת עם יוצאי אוסטרליה והשניה עם עולה מארה"ב (והיא היתה לסבתה לשש נכדות). אך העיקר, שנתמזל מזלה: את אוסטרליה עזבה אחרי הפרישה, והנה כאן הסתבר שזקוקים לכישוריה המקצועיים ונתקבלה לעבודה במכון הווטרינארי, שלא במסגרת קליטת עולים... פשוט, הידע שלה ונסיונה „המליצו" עליה.

התמחותה — בחקר החיידקים, בטכניקות השונות של זיהויים, בדרכי ההדבקה, הסיבותם ועמידתם בפני אנטיביוטיקה. ואלה הם עתה מן הבעיות המטרידות את ענף הלול. חיידק הקרוי פסטארלה והגורם למחלה המכונה „פאול־כולרה" הינו נושא למחקר. כמעט כל סוגי העופות בלול עוברים את המחלה — מי בצורה „מתונה" ומי ביותר חריפות. משתמשים נגדה כמובן באנטיביוטיקה. בחומרי־חיסון. אך החיידק הוא עקשני ורב תעלומות ותחבולות. הוא לובש צורה ופושט צורה. איך להדביקו בלי להזדקק לאנטיביוטיקות חדשות וחדישות? לשון אחרת: איך לחסן את העוף אחת לתמיד, כפי שחוסנו בני־אדם נגד האבעבועות.

האנטיביוטיקה המוגשת לצופות ולתרנגולי־ההודו — גם במסגרת „תרופת מנע" — יש בה כדי להשפיע על אנשים. למה הדבר דומה? כאילו האכילו אותנו בבנות זצירות של אנטיביוטיקה, עם כל הכרוך בזה. אך המחקר אשר רוז מושין עוסקת בו הוא עדיין בראשיתו ואין לדעת מה „יצא" מזה.

אגב, יש לה גם, תוכניות רבות אחרות. נזכיר כאן, שבימי מלחמת יום־הכיפורים נרתמה המעבדה של המכון הווטרינארי, בה עובדת רוז מושין, לעזרת בית־החולים בתל־השומר. המשימה העיקרית היתה אז מניעת זיהומים אצל נפגעי כוויות. הזיהומים במקרים כאלה, כשהגוף השרוף, הם כידוע בין המסוכנים ביותר. אי־לכך עסקה ד"ר מושין ב„בודדי" החיידק הגורם לזיהומים.

רוז מושין
אגדה משפחתית

השאלה היתה, האם הגורם הזיהומי מגיע משדה־הקרב, או שהוא „תושב־קבע" במחלקה, או מובא לשם בדרכים אחרות. אם לומר זאת בפשטות, הרי שנגרמו הזיהומים בשיטת ה„פינג־פונג" וגם על־ידי מוקדים אוטונומיים, משמע זנים מקוריים.

סיבוכים לא מעטים נגרמים בשל ביקורי־חולים מרובים. כל חולה זוכה לביקורי קרובים, חברים, שכנים — „זכה" בהזדמנויות אלה גם ל„מתנה" בהחלט לא רצויה: למנה רצינית של חיידקים (ממקומות שונים ומזנים מגוונים). אך גם בתוך המוסד־לא־שפר קרו דברים שונים. הסתבר, למשל, שמאותה קופסת מישחה נמרחו כמה פצועים, דבר שגרם להתפשטות זנים שונים של חיידקים. הנה שוב „פינג־פונג" זיהומי טיפוסי.

הנסיון מהמחקר שהצטבר מתקופה זו יתפרסם — על־ידה יחד עם ה„בוס" של המכון, אשר חקר את חוסנם של החיידקים מזנים שונים לגבי אנטיביוטיקות.

★

עיניכם הרואות, שהעולה שלנו שקועה כול־כולה בעבודה מקצועית.

ועל־אף גילה הריהי משמשת דוגמה לקליטה מוצלחת. בימינו, כשהגנו מרבים כל־כך לציין מקרים של קליטה כושלת אין זה דבר של מה־בכך. ואולי כרוך הדבר בקודרותיה, במצבה המשפחתי, או במנטאליות שלה.

ילדיה באו ארצה עוד לפניה ומרגישים עצמם „במקום הנכון". מקור גאוה לבנותיה היא העובדה שהסבא שלהן, היה חקלאי בקירבת עפולה (הוא נקבר בראשון־לציון). גם לאחד מחותניה של ד"ר מושין היה סבא שהגיע למנוחות בראשון־לציון. קורות חייהם של זקני־המשפחה — אשר בשנות השמונים של המאה הקודמת התמקמו בביצות שליד עפולה — נהפכו לאגדה משפחתית: עבודה מפרכת, מחלות של אנשים (ובבעלי־חיים), התנפלות השכנים הערביים והשחתת הזרעים, שמירה בלילות שלאחר יום־עבודה, הסיוע של ה„בארון" והפיקת של בציגיו... ולבסוף — ירידת הבנים לאוסטרליה הרחוקה (אגב, שם, גם עסקו תחילה בחקלאות) וחזרת הנכדים למדינת־ישראל.

★

ובכן עולה חדשה, אזרחית ישראלית. ו„בכל זאת" ציונית טובה. היא באה במה שנפשה, בצעירים המתהלכים בקומה זקופה, הלא כבגולה.

ומצד שני, עדיין, יש לה הרגשה לא־נעימה ככל שהיא נפגשת עם אותם צעירים — במקומות ציבוריים. באוטובוס. חוסר הנימוס ואי־העזרה בית מציקים לה. שלא לדבר על הביורוקראטיה... אך היא ממהרת להוסיף, כי אולי עוד לא הספיקה להיכנס „לתוך־תוכה" של החברה. עוד לא התגברה על מכשולי השפה העודנה גיזונה מה„ג'רוזלם פוסט". חוג מכריה מורכב אף הוא מדוברי אנגלית.

אך אלה הם דברים שוליים לגביה. בין כה־וכמה — זהו מקומה. והיא משתדלת להסתגל, ככל שניתן.

והאביב... בשלו

מאת שבתי קפלן

העולם שתהומותיו מבולבלים. נתהפכו עליו היוצרות. נשתנו עד לא הכר הקריטריונים. היו זמנים, והם לא רחוקים, שנים מועטות בלבד, ולשם „מעצמה" היתה הגדרה. מעצמה מהי? מדינה רבת־אוכלוסין, משופעת באוצרות טבע ובתעשיה־רבתי, עשירה בבתי־אולפנא, במקורות דעת וחוכמה, אדירה בצי ים ואויר, מפילה חתיתה והשפעתה על עמים וארצות. מדינה כזאת היינו מכנים מעצמה.

מעטות כדי־מחצית־אצבעות־כף יד היה מיספרן. אחת במערב, שניה במזרח. מדינות גדולות ועשירות היו מתגודדות סביבן, שמות מיבטחן בהן או חרדות: מה כיוון יתנו למהלכן המדיני? לעברו של מי יזעימו עין, למי יטו חסדן? הצפוי השלום מאחורי כירכורי הדיפלומטים שלהם וחיוכיהם, או שמא טמון ונחתם מוקש? כך או כך, ידענו אל מי להפנות מבטנו, לעבר מי להטות אוזנינו. ממי לפחוד? ממה לחרוד? ידענו היכן המוקד.

היו זמנים והנה כמו נתהפך גלגלו של עולם. עולם־התמול אבד עליו כלח. לעוצמה — אין צורך עוד במרחבי טריטוריה, בתועפות־אוצרות, בחוסן תעשייתי, בדעת וחוכמה. לא כורח עוד בגייסות, בציים חוצי אוקיאנוסים, בכלי־טיס מדלגים על־פני יבשות — די בטיפה סרוחה של נפט.

ושור: ארצות יושבות במידבריות־ציה, ריקות מאוכלוסין, שוממות עד שיעמום, חדלי מעש־פיתוח עד חידלון, שקועות בגבורות של ימי־הבינים ושרויות באפלת אמונות תפלות — הנה חברו להיות מעצמות, והיא מכריעה מדינות אדירות ומצרבתן על ברכיים. ובכוח מה? בכוח אותה טיפה.

בירותיהן של מדבריות הפכו למוקדי־משיכה, למטרופולינין של כדור־הארץ. שרים, מלכים ומושלים עולים־רגל להידפק על שעריהם של שייכים, שהחליפו זה מקרוב גמלם בקאדליאק, ואוהלם — בארמון פאר. חברים כאפיה ועגאל ועטופים עביה רחבת־שולים סובבים השייכים בבירות המערב כשמארחיהם, ראשי מדינות, קדים ומשתחווים לפניהם בסבר פנים מתוקות. מדינות עתירי נכסי הון־ברזל חרדות למוצא פיהם של רועי־צאן־מתמול. חוששות שמא ימצאו הללו חלילה דופי במעשה ממעשיהם או יתנו תנאי כלשהו לחסדם, שהם עושים עמהם בהשקותם אותם בשיקוי הטמון בבסן מידבר.

העולם — נטרשו עליו ערכיו, משהבשו מוראותיו: כל מיטען התרבות, שאצר וחסך במשך דורות, דמותו וצביונו שעוצבו והוטבעו במשך מאות שנים — הנה עולים על מוקד של נפט. סולם־יחסי־עמים, שההיסטוריה הציבתו בדי־עמל־ויגע ובקורבנות־דמים — הנה קורס ונתמרט לעינינו. עולם התרבות נתון במצור הבערות, במלתעות הכחשלות. העולם נסוג אל ימי ג'ינגיז חאן.

מה פלא איפוא שבני זמננו, מצטבר בלבם מישקע של דיכדוך, טרם ידעו כמותו. מי פילל ומי מילל כי העולם ימיע לעידן של אובדן עשתונות, של סולם ערכים בהיפוכו, והסיסמה „לא בחיל כי אם בכוח" תתחלף ב„לא בחיל, לא בכוח כי אם בריח"... בריח של נפט.

*

העולם שרוי בדיכדוך. הפרופורציות נשרפו, היעודים נתבלבלו. קץ העולם.

ובעוד אשר בעולם־האנוש משמש הקץ — קם עולם ה„לא־אנוש" ומקיץ. האביב לא יידע דיכדוך מהו. הוא מתעלם מן הנעשה סביבו. האביב... בשלו.

אפשר ולא יודע על המתרחש בקרב בני־האדם ואפשר שיודע, אלא בו לו לאדם, מנער חוצנו ממנו, בחינת „סור ממני, לא למענך נוצרתי, אינך ראוי לי!"

האביב... בשלו! כלא היה דבר, קרני השמש, שלכאורה אין בהם חידוש — כמו נולדו מחדש. זוהרן — כשיקוי לעצמות. והרקיע — מסך תכלת נוסך סם רעננות.

האביב — אין חדש במלכותו. אף־על־פי־כן לא תמלאה העין מלהתבונן שוב־ושוב ב„ישן נושן" זה, בשמלות הנרקמות והולכות על גופם של האילנות. תחילה עוטים הם „פלומה" של ניצנים, כותונת משי דקה לכסות בה מערומיהם. אחר, יעשו הניצנים עלים, להיות להם לבוש עליון בעל צורה נאה להיראות בו בין הבריות. אילן־אילן ו„מלתחה" שלו; אילן־אילן וגונו, ברק־עליו ורטט־עפאיו. יש מתעטף במעיל קיץ. קל־כנפיים ויש מתכרבל באדרת. יש דק־גזירה ויש מסורבל, יש מצפף צילו ויש משבצו זהרורי־חמה.

האביב — אמן הוא. אמן ציור, אמן־צלילים. הציור והמוסיקה — בני לוויה לו. עוד טרם קרע האביב את עפעפיו לפקות עיניים — וכבר נשמעת רינת הפשוש, המקדים את הציפורים לקדם את פניו ב„ציר־ציר" קולני. ציפור־ציפור ותורינה משלה. לא תחקה ציפור רינת זולתה. והרינה, לא דוגמאטית, עשירת ביטוי. אוזן ברחנות תבחין בין רינה של זעם ובין רינה של פיוס, בין זו של פחד ובין זו של נחת. עשירה הרינה כפי שעשיר עולמם של הללו.

לכאורה (ולכשנמע) מבלות הציפורים יומן בשירה ובחזרות. ולא כן. מבלות הן זמנן במתח. ראשיתו — הרומן, החיפוש אחר בת־זוג זו, האחרונה, מצניעה ומכונסת בתוך עצמה. אינה מחפשת. היא מחופשת ולפעמים מתחפשת למי שלא איכפת לו כלל ולא נוגע לו דבר.

(המשך בעמ' 18)

هكذا من الاصل

هكذا من الداخل

"השיטה" של חב"ד

הרבי בברוקלין - וגדודיו בארץ

"אם היו כל ישראל מתפללין ב"כוונה יום־יום היה בא משיח... המצוות הן הלבוש הפנימי וכל העול־מות תלויים בדקדוק מצווה אחת" — כך גורסת תורת חב"ד. תורה תמימה זו נהפכה למעין סיסמה ב"מיבצעי" האדמו"ר מלובאביטש להפצת יהדות בדרך־הנראית ככפיה. הרבי שולח "מיני־שרים" לחסידיו בישראל, מצווה עלי־הם לצאת לרחוב לפעולות מיוחדות, ה־קרויות בפיהם "התעוררות" — ויושב ישיבת־קבע בברוקלין.

שרים דתיים בממשלת ישראל על שנתגר בשטנקא דתית להוק אנטי־הילכתי. הוא יצא לעימות גלוי ב־פרשת "מיהו יהודי", ניסה לכפות על ראשי המפד"ל לפרוש מהממ־שלה אם לא יתוקן חוק־השבות ד־יעגמו בו המלים "גיור כהלכה" אומרים, שפגישה עם הרבי היא חוויה, אך רבים במחנה הדתי הק־נאי עויינים אותו. ואילו המצנה ה־עיקרית הנשמעת בציבור החילוני היא: מה הוא מתערב בענייניה של המדינה? יושב לו בברוקלין ונותן לנו פקודות מה לעשות...

האדמו"ר מלובאביטש ותנועת ה־חב"ד שלו רואים את עצמם כ־שומרי־החומות. לפי גרסה זו, חב"ד הוא הגורם השומר על קיומו הרו־חני של עם ישראל. ממשלת ישראל ממונה על קיומה הגשמי של המדי־נה. תיזה זו, שהיא אחד מעיקרי היסוד בהשקפת עולמו של ראש תנועת חב"ד, נותנת למעשה גושפנקא להשתמטות משירות בצבא. בעיני הרבי חשוב לא פחות שתהיה "עתודה" של לומדי תורה ובכך "יש־מרד עלינו".

חובה להדגיש, כי צעירים דתיים רבים הלומדים בישיבות־ההסדר מצ־טיינים כחיילים בצה"ל. אבל לצד מתם משתמטים אלפי בחורים בישי־בות, שאינן כלולות ב"הסדר" זה — מסרבים למלא תפקיד בשירות לאו־מי וזוכים לתמיכה של רועיהם הרו־חניים.

להערות הקיצוני, כי הדרך של חב"ד ל"כפיית מיצוות" נראית אר־פי "מיסיונרי", משיב הרבי מנחם מנדל שניאורסון, כי הכלל של "יש־ראל ערבים זה לזה" אינו סתם מליצה אלא "צו חיים". אם בארץ־הקודש קובעים מזוזות, מדליקים נרות־שבת ומניחים תפילין בראש חוצות — הרי אלה מיבצעיהם של אנשי חב"ד. לפניהם לא עסק בזה שום גוף חרדי.

לדאוג לשכנו ולאנשים ה"בבים אר־צה, גם הילדויים לקיים מצוות ולהח־זור "בתשובה.

שאלתיו: היכן רבכם? מדוע לא בא לקיים מצוות ישיבה בארץ והוא חי לו בגלות אמריקה?

נפחד הבחור, כבש פניו בקרקע והחל מגמגם: אויה לי, אוי לאוז־ניים! חטא גדול הוא להרהר בדרכי הרבי... מן השמים אין מניחין לו לעלות... מן השמים! — חזר ומיל־מל בעיניים בוערות, נבוך לשמע הדברים על הרבי שלו.

מאת שמעון הניגמן

הדרך להצלת ישראל

דרך חייו של האדמו"ר הנוכחי לבית לובאביטש רצופה ביישומה של מישנת חב"ד, שהביאה "שיטה" לעולם החסידות. בשלוש אותיותיה של חב"ד — חכמה, בינה, דעת — הדגש הוא על האות האחרונה דוו־קא: ד ע ת!

הרבי — שחסידיו ברחבי־העולם חוגגים עתה מחצית היובל לכהונתו. והנחשב כממשיך שושלת צדיקי חב"ד — מקיים את רבנותו ביד רמה. מאז אחז ברסן השלטון של חסידי לובאביטש, הוא הפך את תנועת חב"ד למעין אימפריה. החו־בקת עולם ומלואו. שליחיו סורקים את העולם במאמץ נמרץ להפצת תורת חב"ד, הגורסת שקיום "מצ־וות" היא הדרך היחידה להצלת ישראל מן הסכנות המרחפות לרגליו.

הבעש"ט ירד לעולם לבוש "פבל־ציל" (בגד איכרים). הרבנים הא־ריסטוקראטיים התרחקו מהמון העם. הרבי מלובאביטש (בוגר הסורבון של פאריס ומהנדס־אוניות למי מק־צועו) מנסה לקרב את האומנה ה־לעשות נפשות בקרב המי רחוק מידות וממסורת.

בערב־פסח אופים החב"דניק"ם "מצה שמורה" ושולחים אותה לב־תיהם של אנשים וחילונים. בימי חג הסוכות הם מסיירים בערי הארץ ובמחנות־הצבא ומעוררים "לקיים מצוות נטילת לולב". מיבצע "הנחת תפילין" נערך בקביעות בעשרות "תחנות הזיכרון" הקבועות של צעי־רי חב"ד בכל הארץ.

פחד־התפילין על אויבים

תנופה מיוחדת היתה בסמוך ל־מלחמת־ששת־הימים. במתיחות של אותה תקופה הביע כ"ק אדמו"ר שליט"א "נשיא ישראל ומורה חסי־דות חב"ד" בפומבי את בטחונו ל־הצלחתנו. ובכך הביא, כמובן, עי־דוד ובטחון ליהודי הארץ... ב"מינ־שרי" ששיגר אז הרבי, הציע להת־חיל תיכף ומייד ב"מיבצע תפילין" רב היקף, וזאת על־יסוד מאמר חז"ל שהנחת־תפילין מפילה פחד על אוי־בים... צעירי חבד (המקיימים סניפים משלהם בערים) החלו מיד בפעילות "זיכרי" המונית, הן בארץ (ובמיוחד במחנות צה"ל) והן ברחבי תבל. בתור "עזרה רוחנית" לישראל.

תוכנית המצוות, המופצת על־ידי החב"דניקים כוללת בין השאר: הנ־חת תפילין יום־יום; הצמדת מזוזות כשרות אל כל הדלתות; הקדשת זמן ללימוד תורה בכל יום; הדלקת נ־רות־שבת.

גישה מסחרית

באחד ה"מינשרים" קורא הרבי לבנות־ישראל לקיים את מצוות הד־לקת נרות־שבת. לדבריו, חייבת כל ילדה יהודיה להצטייד בנר משלה, ולקיים מצווה זו. באחרונה עשו צעירי חב"ד מאמץ רוחני עליון כדי להחדיר את "התודעה" של הד־לקת נרות גם בגני־הילדים. באחד הגנים ברמת־גן הובטח שי לילדים שיביאו אישור מהוריהם שאכנם הדליקו נרות שבת...

תמונות הרבי ל"מיבצע תפילין" מונרות בכל רחבי־הארץ. שתי "תח־נות" כאלה מצויות באורח־קבע ב־תחנות־האוטובוסים המרכזיות בתל־אביב. בחוץ־ירושלים בקאפוטות וב־פרוזדורים שחורים מסתערים כצב על עוברים־ושבים "להניח תפילין תיכף ומיד". האברכים במגבעות רחבי־תיתורה עטים על בחורים צעירים ומושכים אותם להנחת תפי־לין...

לפני ימים אחדים נקלעתי לתחנה המרכזית וצפיתי מן הצד במת־רחש. והרהרתי בכך, שבמקום לש־רת בצבא ולשמור על גבולות הארץ, מעסיקים בחורים אלה ב"מיבצעי מצוות" למיניהם. כבר פניתי ללכת. כשאברך אחד בידי, ובידו השנייה "סידור ותפילין של "ראש". "יבוא לקיים מצווה" — אמר. כיוון שה־בחור לא הירפה ממני, נכנסתי עמו בשיחה:

— מדוע אתם נטפלים לעוברי־אורח חילוניים? — שאלתי — הרי התפילה היא עניין שבלב. "בין אדם לקונו". תפילה בלא כוונה היא כ־גוף בלא נשמה", כך קבע מייסד חב"ד, ר' שניאור זלמן בעל "התנ־יא". כלום נשתכחה מכם תורת רב־כם?

החב"דניק, שלא היה מוכן לוויכוח כזה, השיב מניה־וביה כמתב־צל: הרבי מצווה עלינו לעשות למ־ען חיזוק היהדות. ואנחנו חייליו מקיימים את דברו. חסיד חב"ד חייב

הכול שטיר אצל חב"ד. יודעים הם את תורת "הנסתר" וכיצד לפ־רוץ מן המעגל, שהסתגרה בו החר־סידות בימינו. אינם משקיפים מגבוה כ"בני־עליה" בעצים. אך מה טעם אין הרבי עולה לארץ־הקודש, כאר־תם אדמו"רים שהעתיקו את "חצ־רותיהם" לישראל? אפילו אדמו"רי גאליציה (בלז ובובוב), האנטי־ציו־נים לשעבר, שהלכו עם ה"סאטמא־ציה" בבחירות לסיעת הפולני נגד הציונים — גם הם מצויים עתה כאן. אמנם גם חב"ד הקימה כפר אחד. אך השאר־שבעיסה נמצא שם. ב־תפוצה העשירה, מעבר־לים.

"מיהו יהודי"

עליית החסידים קודמה לציונות ה־מדינית והיוותה גורם חשוב להר־חבת היישוב היהודי בארץ במשך מאות בשנים. הבעש"ט ותלמידיו הטיפו בדרשותיהם לעלייה לא"י. ובהשפעתם התעוררה עליית החסי־דים. גיסו של הבעש"ט, ר' גרשון [illegible] את העיר ירושלים. אחריו עלה תלמיד הבעש"ט ר' נחמן מהורודנקו בראש שיירה גדולה. אף ר' נחמן מבראצלב ניסה להשתקע בא"י. "מי שרוצה להיות יהודי, אי־אפשר אלא על־ידי א"י" — נהג לומר ה־בראצלבי בעל הרגש. הוא אף חי־בר תפילה מיוחדת לעלייה לארץ. הגר"א מווילנה קבע את העליה כחובת כל רש. כמצוות כל יחיד. שכן "ישיבת ארץ־ישראל שקולה נגד כל המצוות שבתורה".

הרבי מלובאביטש, למרות הש־פעתו, הוא אישיות שנויה־במחלוקת ויש לו יריבים רבים. בכל "התוע־דות" שלו הוא נוהג להכפיש בעפר

המן הרשע הדביק לשלטונו השם "ישראל"

הנה כמה מרגליות בפירסומי חב"ד בשם "תמורה", שהופיעו בגליון שבת של "ידיעות אחרונות":

"למרות שובם של כ־3 מיליוני יש־ראל טרם הקמנו לנו מוסדות פסיקה, ממשלה ומשפט ישראליים, כי המן הרשע הדביק לשלטונו הבלעדי את השם "ישראל", רק כדי להטעות את העם, ועל־ידי זה להעבירו מאמונתו. ובאין אמונה לישראל, אין לו זכות קיום".

"המלים שלום־שלום אינם פוסקים מגרונו של המן הרשע יומם ולילה. שעה שעה, במשך שנים, כי רק כך ישפוך דם נקיים. יפקיר באין מפריע את האומה לאוייב. ואת ארצה ל־ראש בשר למשיסה"...

"לגבי המוני חסידיו, ר' מנחם מנדל שניאורסון הוא נשיאו של עם ישראל. נשיא מתוכן ב"נשמה כל־לית", ומשום כך רוב העניינים שלו אינם לו לבדו. אלא שייכים לכל מקושריו."

"להוציא את הקור של אמריקה"

האדמו"ר הקודם של חב"ד, ר' יו־סף יצחק, נמלט מבריה"מ־הנאצות ו־קבע את מקום מושבו בניו־יורק. הוא שיסד את כפר־חב"ד לשם שיבואו מרוסיה למדינת ישראל. "באמריקה קר. צריך להוציא ממנה את הקור" — נהג לומר. כאן מת־חממים מהר וכל עניין נעשה מאוס מהר". לאחר שהלך הרבי יוסף יצחק לעולמו (1950) הוכתר הרבי הנוכחי כראש תנועת חב"ד. עד־מהרה קיב־לו פעולות חב"ד מימד חדש. בראש סולם העדיפויות שלו — ה"התעור־רות הרוחנית" למלחמה בטמיעה. במדיניות הוא חסיד של "אף שעל". אסור להחזיר אדמות שניתנו לנו על־ידי הקב"ה — הוא אומר.

קהילה יהודית מסוג חדש

ערב החגיגות לציון 200 שנות עצמאותה של ארה"ב, מנסות הקבוצות הלאומיות השונות — וביניהן היהודים — לסכם את תרומתן לבנייה ולשיגשוגה של ארץ זו. אולם יש הוגים יהודיים רציניים המביעים דאגה לגבי המשך קיומו של ישוב יהודי זה, הגדול ברחבי העולם.

מאת ש.ל. שניידרמן

רבים מתעלמים מן התהליך המהיר של שידוד מערכות סוציאלי, העלול לשנות מן הקצה אל הקצה את פר־צופה של האוכלוסיה היהודית בארצות־הברית, המונה למעלה מ־שישה מיליון נפש. הדבר מתחוור כאשר בוחנים מקרוב את חלקם הגובר של היהודים בחיים האקדמיים — ולאו דווקא ביישובים היהודיים הגדולים כגון ניו־יורק, פילאדלפיה, בוסטון ושיקאגו, אלא במרכזים אוניברסי־טאיים חדשים (אך גדלים ללא הרף) בפינות הנידחות של הארץ, אשר בהן הצליחו הקהילות היהודיות ה־קטנות רק בקושי להכות־שורשים.

דוגמה אופיינית למרכז אוניברסי־טאי מסוג זה היא בלומינגטון — אינדיאנה — עיר־תעשיה קטנה ובה קרוב ל־40 אלף תושבים, ורק כמה עשרות משפחות יהודיות. בעלי חנויות כבוסטסות וגדולות. — ב־שמותיהם: כ"ץ, שבאלק, הסל ר־שלאמה — הם צאצאים של יהו־דים מגרמניה ומהונגריה, שהשתקעו בסוף המאה הקודמת בבלומינגטון והתערבו לחלוטין באוכלוסיה המ־קומית.

"סוחרים גרמנים" בעלי שמות יהודיים

מי שרצה בימים ההם להישאר יהודי עזב את בלומינגטון, שבה מעולם לא היה קיים "מניין", וה־קהילה היהודית הקרובה נמצאה ב־אינדיאנאפוליס, במרחק של למעלה מ־75 קי"מ. באותה תקופה של סוס־ועגלה, לפני מאה שנים, היו פירוש הדבר נסיעה של יום שלם כמעט. באינדיאנאפוליס. בירת אינדיאנה. אין עד היום הזה יותר מחמשת־אלפים עד ששת־אלפים יהודים. ד־בכלל. בכל שטחה של אינדיאנה מצו־יים לא יותר מ־20 אלף יהודים ב־תוך אוכלוסיה כללית של קרוב ל־שישה מיליונים. דהיינו פחות מעשי־רית האחוז.

לציון 150 שנה לקיומה של בלו־מינגטון (בשנת 1968) הוציא העתון המקומי "קוריר ג'ורנאל" גליון מיו־חד המוקדש לבוניה־חלוציה של ה־עיר. ביניהם נמצאו "סוחרים גרמ־נים" בעלי שמות יהודיים טיפוסיים. שצאצאיהם נמנים עם צמרת ההנ־הגה של הקהילות הפרוטסטאנטיות ה־קטנות. בפרט הבאפטיסטים. והמ־תודיסטים.

בלומינגטון לא היתה קיימת כלל על המפה של אמריקה היהודית, לולא קבוצת האקדמאים היהודים באוניברסיטת אינדיאנה, הגדלה ב־קצב מהיר, וכיום היגה אחד המר־כזים הגדולים ביותר של ההשכלה הגבוהה בארה"ב, עם אוכלוסיה מת־רחבת של 30 אלף סטודנטים ו־1,500 פרופסורים מכל קצות הארץ ואף מחוצה לה.

מרכז קהילתי של שלושת הזרמים

ללא עזרה כלשהי מאיזה גוף יהו־די בחוץ, הקימו הפרופסורים היהו־דים — יחד עם תושבים אחדים בלבד של בלומינגטון — קרן של למעלה ממאה אלף דולאר. ובשנת 1964 בנו מרכז צנוע אך עשיר ב־מובנים, שם נערכות תפילות סדי־רות בשבתות ובחגים, ובימי־ראשון מתכנסות בו כיתות של ילדי הק־הילה הזאת (מן הצעירות באמריקה) הנושאת את השם: "מרכז קהילתי יהודי של האוניברסיטה".

מיספר הפרופסורים והסטודנטים היהודים באוניברסיטת אינדיאנה ב־בלומינגטון עולה על אלפיים. ה־שיעור היחסי של פרופסורים יהו־דים הוא גבוה בהרבה מזה של ה־סטודנטים. זו, אגב, תופעה נפוצה גם בשאר האוניברסיטות של ארה"ב ד־אישור להתגירת הדור היהודי הצעיר לעמדות אקדמיות ומדעיות. מחצית ממיספר הפרופסורים והיהודים השת־תפו בהקמת המרכז ובית־הכנסת. ה־בניין נמצא על מגרש מחוץ מאחורי העיר, בשכנות עם הכנסיה הלותר־נית, שמיגדלה עם צלב הזהב בו־לט מעל לבית־הכנסת הנמוך, בדומה למצב בעיירות של "הבית הישן".

מתחת לגג אחד שוכנים כאן זרמי־ די היהדות הרפורמית, הקונסרוא־טיבית והאורתודוקסית, שהגיעו ל־הרמוניה של קיום־יחד הארמוני; זוהי קהילה ללא רב. הבעל־תפילה והבעל־קורא הריהם פרופסורים, ש־בעיר מולדתם האמריקנית קיבלו חינוך דתי.

ערבי השבת שייכים לחסידי הר־פורמה, שסידורי־התפילה שלהם נק־ראים משמאל לימין (כתובים אנג־לית). אגב, הבעל־תפילה מוצאו מ־מרכז היהדות הרפורמית באמריקה, סינסינאטי, שם ביקר בסמינאר התי־אולוגי, והוא אפילו נרשא את שם המשפחה של אבי הרפורמה, הוא דוד ויין, פרופסור למדע המחשבים.

בשבת מנוהלת התפילה בידי בע־לי־התפילה אורתודוקסיים וקונסרוא־טיביים ובראשם הפרופסור לספרות אנגלית מלהוין פלוטינסקי (הממונה גם על הלימודים היהודיים באוני־ברסיטת אינדיאנה) ואידוויגג כץ, פרופסור להיסטוריה — שניהם מ־ניו־יורק. החזן הוא פרופ' אהרון קציק, ממחלקת הלימודים היהודיים, והכיתה ללימוד התנ"ך במרכז זה מנוהלת בידי המאתמאטיקאי פרופ' קלוד שוחט.

ה"מרא דאתרא" הבלתי־רשמי של קהילת בלומינגטון, שהכול מתייח־סים אליו ביראת כבוד, הוא פרופ' מוריס פרידברג, ניצול גטו־קראקוב. אשר בצעירותו (ב־1946) הגיע לא־מריקה ועשה קאריירה מסחררת כאחד מגדולי־סמכא הגדולים בארה"ב בתחום הלשון הרוסית ותרבותה. וכן עוסק בחקר יהדות בריה"מ. מוריס פרידברג הוא פרופסור לשפ־נות סלאביות, ובעבר היה מנהל ה־מכון הרוסי המזרח־אירופי של או־ניברסיטת אינדיאנה. ספרו "קלאסי־קנים רוסים במעטה סובייטי" הוצא על־ידי אוניברסיטת קולומביה, ש־בה גמר האיש את לימודיו וגם שימש בה זמן־מה כפרופסור. כן חיבר מחקר על דמויות יהודיות ב־ספרות הסובייטית בתקופת סטאלין.

דגם מיזוג

די לבוא לתפילת־.. הכנסת של "המרכז הק.. ניברסיטאי" בבלומינגטון תבנע, שהאקדמאים הי.. עם דגם מיוחד־במינו.. בלי אותם עשירים שה.. "בעלי־הבית" בקהילות.. הדתיות. שהיא מסד הק.. העיקה כמה אקדמאים.. בעלים לנשים לא־יהו.. באורח קבוע לתפילות.. גים ולהביא עמהם את.. הנשים פעילות במיבצעי.. בעיקר באירגון סדרי.. כים מדי שנה קהל רב.. היו"ר הנוכחי של הק.. אינגו אקדמאי. שמו א.. תושב ותיק של בלומינ.. את עסקיו יחד עם ר.. לפעולות המרכז. כן כו.. פל את תולדותיה של.. רשל היהודים אשר הת.. בעיירה.

הקהילה בבלומינגטון.. שנת 1960, כאשר.. ידועה־השם כבר התחי.. יותר־ויותר סטודנטים.. מריקה כולה.

"קרן הלל", השוכנת.. בבניין מרוחק (עם בית.. בדירת גג) לא היתה.. ראויה, ולא היתה מ.. סביבה את הסטודנטים.. בשורותיהם נבר הזרם.. יהודית. בהשפעת מד.. הפרופסורים היהודים.. העניק לילדיהם לעומת.. מינימאלי. החלו אז בא.. לה, שפעולתה הראשונ.. מת בית־ספר של יום־א.. אחד מאולמי האוניברסי..

ראש הקהילה, הראשו.. רולד טרוביץ', פרופסו.. פלילית. שבמשך הזמן.. כמפקד המשטרה של.. ירושה היה פרופ' זב.. אחד מגדולי־סמכא הגדו.. המיקרו־ביולוגיה. הוא.. דחיפה הסופית לבני.. עם בית־כנסת.

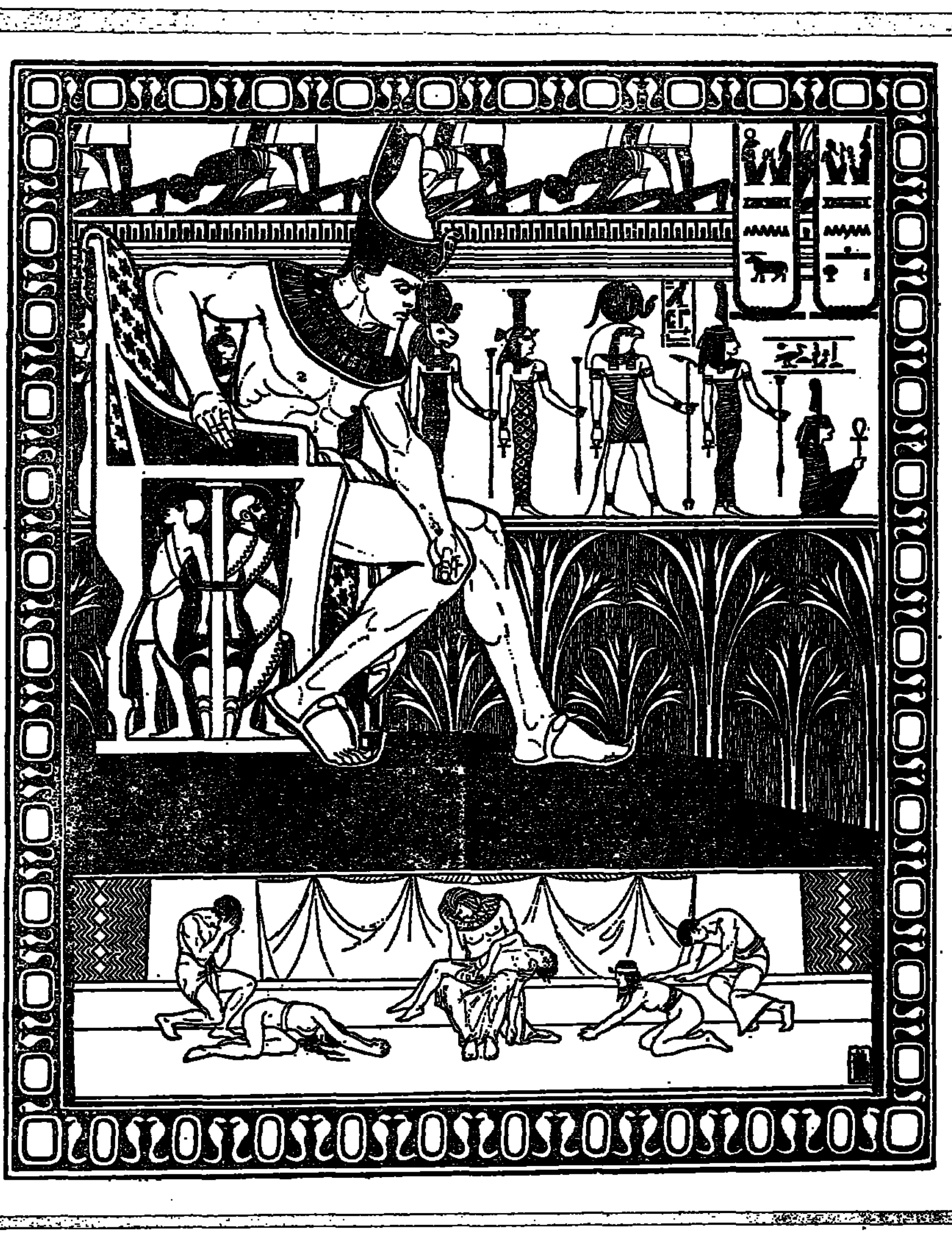

האביב ...בשלו

(סוף מעמ' 17)

תבויה בסתר עלים, מאזינה היא לשיר־הדודים של החושק להיות לה דוד. יש שהיא מהססת (גב־ צדק!) .פן תיפול בידי רשלן, מקל בערכו של קן או בידי הד־לל שבאפרוחים מזלזל. לא תארך תקופת החיזור. המתח נפוג ו"הזוג הצעיר", שחרץ עוני־דו, אינו מחכה לחסדו של שר־שיכון ונגש מיד לבניין הקן.

ואל תסתכל בקן אלא במה שיש בו. לא ידמה קן לקן, כשם שלא תדמה ציפור לציפור בצו־רתה, נגנה ופצח רינתה. מין־ מין וקינו. שונים הקינים בחי־צוניותם, במיבנם, ברהיטים" וב"מצעים" שבהם. יש קן "מרו־פס" כמו זה של היונה והתנור, ויש קן מסופח ומרופד כמו זה של הפשוש. יש פרוץ, ללא קיר וקורה, ויש סגור עם פתח ב־צידו. הארכיטקטורה של בעלי־הכנף יש לה מעוף. היא עשירה ומגוונת, ראויה להיות מוצגת בתערוכה.

ובקן פנימה — עולם של חוויות. הראשונה בהן חוויית היחד. והיחד לא לשעה קלה, לא לעילוס תפוז. שני בני־הזוג שותפים לדגירה, לדאגה לאפרו־חים, שותפים הלכה־למעשה ולא מן השפה (המקור) ולחוץ, וה־שותפות על טהרת השוויון. אין בקן ראשון לזכות, ואין בו נחות. הציפורים פטורות מן ה־מאבק לשוויון האישה. ובחברת בעלי־הכנף מקודש עק.. ריטוריה. ציפור־ציפור ו.. ריה שלה. די לה, לציפ.. לה. אינה נושאת נפשה.. שים ולטיפוחים.

לא נרחיק הפעם אל.. אל מאורותיהן של ה.. לנו בבעלי־הכנף כדי ל.. דופק האביב. ירקות.. ומיני־נופים־של־אילנו.. המעורים הפועמים בלב.. פורים מכאן — דיים ב.. חיש את חיותו הכנות.. תי־פוסקת של האביב.. חי וקיים! לא ידע פחד.. בלהוות־מלחמה לא.. לא ידכדכו הזיכרון.

האביב... בשלו. ומש.. נו, מזיו, מניחוחו, ו.. למין האנושי, שכה נ.. לשיר שירי מזמור לאג.. אביב־הוא טובל בגב..

האביב... בשלו. ומת.. נו הקריאה: אדם, אדו.. אייה היא בינתך.. אייה מורך להתהדר.. כתר "מותר האדם" לו.. הללו הנה מתפלשים.. בשלוליות של דם, בתב.. בעפר־חורבות. היש לה.. היות האדם בעצם ימ.. אחוז דיכדוך?

האביב... בשלו. וש.. שמור אביב לאדם לא.. בוא? שמא לא תם.. לגווע?

דרורות יגיזו.

האילמת מאורבינו

"עשיית החטיפות והשוד" נעשתה באיטליה מטבע־לשון, שמשתמ־שים בו יום־יום. מדברים כאן על "תע־שיית השימורים", "תעשיית המאקא־רונים" ובאותה נימה — על "תעשיית החטיפות והשוד". חוטפים בנים של תעשיינים עשירים, חוטפים ילדיהם של ציירים ופסלים (אף הם, כמובן, עשירים) ויושבי־ראש אמידים של קבו־צות כדורגל; שודדים כספים בבנקים, משרדי דואר ובתי־חרושת. הסטאטיס־טיקות בתחום זה מרשימות ביותר.

מאת א. ניר
כתב "על המשמר" באיטליה

כמו אוזני שמעתי את השר לנכסי־תרבות (מישרה שנוצרה רק זה עתה, עם קום הממשלה הנוכחית של אלדו מורו) מודיע ברבים, שבחבל־טוסקאנה בלבד נעלמות בממוצע ארבע יצירות ביום.

מאז סיום מלחמת־העולם האחרונה "נעלמו" 44 אלף יצירות חשובות, מהן 11 אלף בשנת 1974.

תמונה "מושאלת"

הפרשה של היעלמות יצירות־אמנות "בוערת" בימים אלה באיטליה יותר מאי־פעם. מן המוזיאון הנצחי של העיירה אורבינו העתיקה — השוכנת בלב האפניניים, שם עמדה עריסתו של אחד מגדולי ציירי הרנסאנס, רפאל סאנטי נעלמו באחד הלילות שלוש תמונות, שהן "ציפור נפשו" של הרנסאנס: "האילמת" של רפאל ושתי תמונות של פיירו דלה פראנצ'סקה — אף הוא מעמודי־התווך של הרנסאנס — "המאדונה מסניגאליה" ו"ההלקאה".

המדובר הוא לא רק בתמונות המעולות והיקרות ביותר של גאלריית הענק באורבינו (40 אולמות פתוחים לקהל ו־200 נוספים הסגורים במנעולים מעשי ידי מסגרים מימי הביניים), אלא במטר האמנות האיטלקית בכללה.

"האילמת" היא אחת היצירות המסתוריות ביותר של רפאלו, ואל "ההלקאה" של פיירו דלה פראנצ'סקה "עולים לרגל" בזרם בלתי־פוסק כל ידעני־האמנות כדי לעמוד מקרוב על אחד השיאים של הרנסאנס. הצד המצחיק שבפרשה, ש"האילמת" הגיעה למו־זיאון באורבינו לאחר ויכוח סוער שנמשך שנים רבות. היא שייכת למעשה ל"אופיצי" של פירנצה, והשאלה ממש בכוח לאורבינו, שכן הגאווה הלאומית האיטלקית לא יכלה לשאת את החרפה ואת העוול שלא רק בעיר הולדתו של רפאלו אלא בחבל כולו לא נותרה אפילו תמונה אחת של הצייר המפורסם שנולד שם.

ועתה אומללה אורבינו שבעתיים, שכן סבלה הפסד גדול יותר (מבחינת הערך האמנותי) מאלה שידעה איטליה בכל ארבע שנות המלחמה העולמית עקב הפצצות האימים של מטוסי האמריקנים והמסגנוזו של המארשאל גריגג. מכאן ההלם הגדול שירד על איטליה, והדוסה של השר־לנכסי־תרבות, אשר למשמע הידיעה המרעישה הגיע לאורבינו במסוק צבאי, ליד ה"פאלאצו דוקאלה" (ארמון הדוכסים) ממש, אף הוא מיבצר מימי הביניים, שבו שוכנת הגאלריה הלאומית. המתינה לו שם כל היירארכיה של "המשרד לנכסי תרבות" ובאווירה זו של אבל לאומי כבר לא נעדרה, כמובן, גם המליצה: "הגניבה באורבינו — אמר בכובד־ראש השר ג'ובאני ספאדוליני — מעמיקה את המלאנכוליה של כל אנשי הרוח".

הצעה דראמאטית — ואבסורדית

השר, שלא מזמן עדיין היה העורך הראשי של "קורייירה דלה סרה" זרק הצעה, שהצבא והקאראביניירים ישמרו על המוזיאונים האיטלקיים. הוא הבטיח להכין מייד הצעת־חוק ברוח זו, אשר תובא בדחיפות בפני הפארלאמנט. למחרת התנוססו הכותרות בכל עתוני איטליה: "מעתה ישמור הצבא על גאלריות־האמנות שלנו".

השבועון הנפוץ ביותר "ל'אספרסו" עשה מייד את החישוב הבא: מספר הבניינים הציבוריים שבהם שמורים אוצרות־האמנות של איטליה הוא קרוב ל־80 אלף (!); משמר מורכב משני חיילים ושוטר אחד כפול שלושה (שלוש משמרות ביממה), כפול שמונים אלף, הרי זה 480 אלף חיילים ו־240 אלף שוטרים; והרי צבא איטליה כולו מונה כיום כ־250 אלף איש, והמשטרה — כ־80 אלף...

השר ספאדוליני אמר, ברדתו מן המסוק, כי זו הגניבה החמורה ביותר שאירעה באיטליה ב־50 השנים האחרונות. שכן אין כלל להעריך בכסף את שווי היצירות הללו, כפי שאין להעריך גם את שוויה של הפייטה של מיכלאנג'לו, שניזוקה במעשה של מטו־רף, או של המונה־ליזה אשר נגנבה בשעתו מן הלובר.

בהזדמנות זו מאשימים באיטליה את הממשלה, את המשטר ואת המערך הפוליטי כולו בחוסר דאגה ל"תעשיה" המכניסה ביותר של איטליה (מה־גם שאינה צריכה לחומרי־גלם), העשיה התיירות; זו קשורה קשר הדוק ביצירות אמנות הרבות באיטליה, כחול על שפת־הים. הבעיה היא של כסף ושל בירוקראטיה. מומחים־לדבר מוכיחים, כי לרשות המטרופוליטן־מיוזיאון בניו־יורק — עיר משופעת בכסף אך דלה באוצרות אמנות, והיא "סו־חבתם" אותם מאירופה, ובראש וראשונה מאיטליה — הצוות הטכני־מדעי שלה שם במיספרו על הצוותים בכל המוזיאונים באיטליה גם־יחד.

כבר סיפרתי לא־אחת על סגירת מוזיאונים באיטליה. בימים אלה נסגרה הגאלריה העתיקה והמהוללת של מאנטובה מפאת חוסר תקציב לשומרים. זוהי טראגדיה ממש, המורגשת כיום כמעט בכל עיר ועיירה איטלקית. ובאיזו עיר או עיירה אין יצירות פאנטאס־טיות, שנוצרו באלפיים וחמש מאות שנות אמנות?

ב"אופיצי" המפורסמים של פירנצה, למשל, למעלה ממחצית ה"סאלונים" של גאלריה זו גדושים מאדונות חולמניות מאסכולת סיינה ותמונות אחרות של אסכולות מאוחרות יותר, כל אלה סגורים בפני הקהל בשל מחסור בכסף לתשלום משכורת לפרסונאל, שתפקידו לשמור עליהם. במרתפיה של אותה גאלריה מונחות עוד כ־2,500 תמונות שטרם הוצגו לקהל מפאת חוסר אולמים ועובדים.

לא־מזמן אספו באנגליה, ביוזמת ה"טיימס", נדבות לשם קניית וולצות לשומרי "אופיצי"; ובוונציה — שסכנת כליה ממש מרחפת על אוצרות התרבות שלה — מתקוטטות המפלגות ביניהן ואינן יכולות להגיע לכלל הסכם על השימוש במאות המיליארדים שנאספו בעולם כולו להצלת אוצרותיה. עד היום הזה חייב פקיד בכיר במיניסטריון ברומא לחתום על אישור, כאשר ב"אופיצי" של פירנצה רוצים לתקן חלון, שדרכו זולף הגשם על ראש המאדונה של בליני...

במצב זה מבצבץ פה־ושם הרעיון (אף־כי איש אינו מעז להביע בקול־רם), למכור לאמריקנים, לגרמנים (בעד מארקים קש.. שערכם לעומת המטבע האיטלקי הוכפל בשנתיים האחרונות) לשווייצים או־אלו יצירות גדולות, ובעד המיליארדים שאפ.. לקבל תמורתן להבטיח איכשהו טיפול מתאים במכלול נכסי הת.. בות של איטליה.

ציורו של רפאל — "האילמת"

קפיצה נחשונית בכיוון "אפיקורסי" זה עשתה, למשל, הנה העיר ורונה, כאשר יום אחד חסר היה לה כסף כדי לשלם: חשבון החשמל הטלפון: היא העמידה למכירה־פומבית א.. "הטיציאנים" שלה...

לפני כשנתיים השאיל הוואתיקאן את ה"פייטה" של מיכלאנג'.. לאמריקנים, אשר הציגוה בפני קהל ביריד של ניו־יורק. כל א.. הורשה להסתכל בה רגע אחד (התור התקדם...) במחיר דול.. אחד. עד שאספו מיליארד דולארים. האמריקנים שילשלו או.. הכסף לכיסיהם־שלהם, והאיטלקים נשארו, כפי שמתבטאים כ.. "בפה יבש". ועתה שואלים כאן: "למה לא נשאיל את יצירו.. האמנות שלנו על בסיס מסחרי הוגן? בכסף שנקבל נוכל לש.. לשומרים במוזיאונים, להתקין מערכות אזעקה אלקטרוניות וכ..

לשם "כופר־נפש"

באורבינו, "העיר שנעלבה", עדיין מחפשים אלפי קאראביניר.. והשוטרים בבקתות, במערות ובביקורות, אך ללא כל תוצאה מ.. שית. הטלוויזיה משדרת קריאות רגשניות אל הגנבים, הדומ.. לאלו שנוהגים לשדר לחוטפי ילדים או גברים חולים. בסק.. של חטיפת בני־אדם אומרים הקריינים: "שימו לב רחמנים בנ.. רחמנים, החטוף הוא חולה־לב וזקוק פעמיים ליום לתרופה זו.. זו. אל תחזיקוהו בחדר לח, כי בנפשו הוא. ואילו במקרה גני.. התמונות "האילמת" ו"ההלקאה" שמענו פנייה בנוסח: "אנו מ.. תנים בפניכם כי תנהגו בזהירות: שתי היצירות של פי.. דלה פראנצ'סקה הן רגישות ביותר. שינוי פתאומי בטמפראטו.. עלול להורסן".

קרימינולוגים־מומחים משתדלים לפענח את מטרת הגניבו.. האם רוצים להגניב את התמונות אל מחוץ לאיטליה כדי למכ.. שם? ידוע שלאורך הגבול עם שווייץ ממתינים סוכנים הש.. והערב ליצירות־אמנות איטלקיות, המגיעות אליהם בזרם בלה.. פוסק. האמנם מחכים שם גם ל"אילמת" ולתמונותיו של פי.. דלה פראנצ'סקה? הקרימינולוגים אינם סבורים כך. הן המדו.. הוא ביצירות כה מפורסמות בעולם כולו, עד שלא רק שום מו.. און אלא גם שום אספן פרטי לא יעז לתלותן על כותלי בי.. סבורים איפוא כי עניין לנו כאן עם כנופיה של חוטפים־גנב.. המבקשים לסחוט מן הממשלה האיטלקית "כופר נפש" עב.. תמורת החזרת התמונות שנגנבו.

הסחיטות הראשונות היו צנועות ביותר (כ־300 מיליון לירט לנפש) לעומת אלו של היום. אך העניינים מתקדמים. עם פיחו.. הלירטה הגיע כופר־הנפש לאחרונה אפילו לשני מיליארד לירט (כ־300 מיליון ל"י). כיצד תנהג המדינה כאשר יגיע אל הטלפון של החוטפים — איש אינו יודע, אם־כי ברור שאם תיענה לגנבים־החוטפים, הרי יגדל מספר גניבות התמונות כדי כך, שאולי כל תקציב המדינה לא יספיק כדי לפדותן.